

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SABRÎ MEHMED ŞERÎF

HAYATI, SANATI, DİVANI'NIN TENKİTLİ METNİ VE TAHLİLİ

DOKTORA TEZİ

DANIŞMANI
Prof. Dr. Sabahattin KÜÇÜK

HAZIRLAYAN
Mehmet Korkut ÇEÇEN

ELAĞİĞ 2010

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SABRÎ MEHMED ŞERÎF

HAYATI, SANATI, DİVANI’NIN TENKİTLİ METNİ VE TAHLİLİ

DOKTORA TEZİ

Bu tez 12 / 01 / 2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.

Danışman	Üye	Üye
Prof. Dr. Sabahattin KÜÇÜK	Prof. Dr. İ. Çetin DERDİYOK	Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

Üye	Üye
Prof. Dr. Ali YILDIRIM	Doç. Dr. Şener DEMİREL

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun..... / / tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Erdal AÇIKSES
Enstitü Müdürü

II

ÖZET

Doktora Tezi

SABRÎ MEHMED ŞERÎF HAYATI, SANATI, DİVANİ'NİN TENKİTLİ METNİ VE TAHLİLİ

Mehmet Korkut ÇEÇEN

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

ELAZIĞ-2010, Sayfa: IX + 496

Sabrî Mehmed Şerif, XVII. Yüzyılın önemli şairleri arasındadır. Sanatçı kişiliği Nef'î'ye yakındır. Klasik Türk şiirinin geleneksel sanat anlayışını muhafaza etmekle birlikte şiirde yenilik peşindedir.

Bu çalışma Sabrî'nin hayatı, sanatı, divanının tenkitli metni ve tahlilinden meydana gelmiştir. Yaptığımız araştırmalar sonucunda Sabrî Divanı'nın elli beş yazma nüshasını tespit ettik. Çeşitli kıtasları göz önünde bulundurarak yedi nüsha üzerinde tenkitli metin çalışmasını yaptık. Meydana gelen tenkitli metni esas alarak din-tasavvuf, toplum, insan ve tabiattan oluşan tahlil çalışmasını yaptık.

Yaptığımız bu çalışmayla Klasik Türk Edebiyatı'nın önemli bir şahsiyeti olan Sabrî'yi ve sanatını tanıtmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Sabrî, Şiir, Tahlil, Klâsik Türk Edebiyatı, XVII. Yüzyıl

III

ABSTRACT

Doctorate Thesis

SABRÎ MEHMED ŞERÎF

HIS LIFE AND ART, CRITICAL TEXT OF HIS DIVAN AND ITS ANALYSIS

Mehmet Korkut ÇEÇEN

University of Fırat

The Institute of Social Sciences

The Department Of Turkish Language and Literature

ELAZIĞ-2010, Page: IX + 496

Sabrî Mehmed Şerif, is one of the most significant poets of XVII th century. His artistic identity is close to that of Nef'î. While conserving the understanding of the Classical Turkish poetry, he constantly sought for innovations in poetry.

This work consists of Sabrî Mehmed Şerif's life, art, criticism of his divan and its analysis. As a result of our study; 55 manuscripts of Sabri's Divan have been traced. Critical text study has been carried out on 7 manuscripts under light of various criteria. By having the critical text as the basis, four core concepts in Sabrî Mehmed Şerif's poetry were analysed. These concepts are religion-Islamic mysticism, society, human and the nature.

By our study, we aimed to shed light on Sabrî as an important character of Classical Turkish Literature and his art.

Key Words: Sabrî, Poetry, Analysis, Classical Turkish Literature, XVII th Century

IV

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	IV
ÖN SÖZ	VI
KISALTMALAR	VIII
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	IX
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM:	
1. SABRÎ: HAYATI, ESERLERİ VE SANATI	2
1.1. Hayatı	2
1.2. Eserleri	4
1.3. Sanatı	5
1.3.1. Sanat ve Sosyal Çevre	6
1.3.2. Kendi Şiiri Hakkındaki Görüşleri	7
1.3.3. Diğer Şairler Hakkındaki Görüşleri	9
1.3.4. Şiir Anlayışı ve Yenilik Arayışı	11
1.3.5. Hayal unsurları / İmajların kullanımı	11
1.3.6. Edebî Sanatların Kullanımı	17
1.3.7. Deyimlerin Kullanımı	19
1.3.8. Etkilenmeler ve Benzerlikler	19
1.3.9. Redif ve Kafiye Kullanımı	29
1.3.10. Dil ve Üslûp	30
İKİNCİ BÖLÜM	
2. SABRÎ DÎVÂNÎ'NİN MUHTEVASI	33
2.1. Nazım Şekilleri	33
2.1.1. Kasideler	33
2.1.2. Mesnevi	34
2.1.3. Musammatlar	34
2.1.4. Tarihler	35

V

2.1.5. Gazeller	35
2.1.6. Kıtalar ve Nazmlar	36
2.1.7. Matlalar ve Müfredler	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TAHLİL	38
3.1. DİN-TASAVVUF.....	38
3.2. TOPLUM	58
3.3. İNSAN	80
3.4. TABİAT	105

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DİVAN	127
4.1. Divan Nüshaları	127
4.2. Tenkitli Metin Çalışmasında İzlenen Yöntemler	132
4.3. Divan (tenkitli metin)	133
4.3.1. Kasideler	135
4.3.2. Musammatlar	271
4.3.3. Tarihler	285
4.3.4. Gazeller	292
4.3.5. Kıtalar ve Nazmlar	460
4.3.6. Matlalar ve Müfredler.....	467

SONUÇ	485
KAYNAKLAR	486
DİZİN	490
ÖZGEÇMİŞ	496

VI

ÖN SÖZ

XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun sınırları oldukça genişlemiştir. Birçok problemle birlikte taht kavgalarının yaşandığı bu dönemde, sanat ve edebiyat sahasında ekol sahibi şairler bulunuyordu. Sabrî Mehmed Şerîf böyle bir dönemde yaşamıştır.

Yaşadığı çağın önemli şairlerin biri olan Sabrî'nin Divânı üzerine çalışma yapmamız hususunda Prof. Dr. Sabahattin KÜÇÜK'ün teşvikleri olmuştur. Çalışmaya başlamadan önce Sabrî'nin Divânına ilişkin yapılan çalışmaları araştırdık. Buna göre üçü lisans mezuniyet tezi, biri de yüksek lisans çalışması olmak üzere dört çalışma tespit ettik. Bunların tam künyeleri kaynaklar bölümündedir. Mezuniyet çalışmaları birkaç nüshaya dayanmaktadır ve okuma yanlışları çoktur. Büyük emek mahsulü olan Yüksek Lisans çalışması ise merhum Hasan Kasır tarafından Atatürk Üniversitesi'nde 1990 yılında tamamlanan “Sabrî Mehmed Şerîf Dîvânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)” başlıklı tezdır. Yüksek lisans çalışması dört nüsha ile matbu divan karşılaştırılarak elde edilen tenkitli metin ve bir incelemeden müteşekkildir. Merhum Kasır'ın seçtiği nüshalar, hacimli nüshalar olmasına rağmen bazı eksiklikler içermektedir. Bu nüshaların bazısında maddî hasarlardan dolayı okunamayan yerler vardır. Ayrıca, Kasır'ın çalışmasında gazel sayısı 185 iken bizim istifade ettiğimiz hacimli nüshalara göre gazel sayısı 210'a çıkmaktadır. Söz konusu yüksek lisans çalışmasında tahlil bölümü yer almaz. Bütün bu nedenlerle Sabrî Divanı üzerine daha kapsamlı bir çalışma yapabileceğimizi düşündük.

Çalışmamız, “Sabrî Mehmed Şerîf – Hayatı, Sanatı, Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili” adını taşımaktadır. Bu çalışmada Sabrî Divanı'na ait sağlam bir metnin ortaya çıkmasına gayret ettik ve şairin edebî kişiliğini aydınlatmaya çalıştık. Ancak, çalışmamızda bazı eksikler ve yanlışlar bulunabilir. Bunları düzeltmek üzere hatalardan haberdar edilmemiz, ileride daha iyi çalışmalar yapmamız için bizleri teşvik edecektir.

Akademik sahada bana rehberlik eden ve çalışmalarım boyunca hiçbir zaman desteğini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Sabahattin KÜÇÜK'e sonsuz teşekkürü borç bilirim.

VII

Çalışmalarım sırasında destek ve yardımlarını gördüğüm kıymetli hocalarım, Prof. Dr. Ali YILDIRIM, Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK, Prof. Dr. Hasan KAVRUK, Prof. Dr. Zikri TURAN, Prof. Dr. İ. Çetin DERDİYOK, Doç. Dr. Şener DEMİREL, Doç. Dr. Süleyman ÇALDAK, Yrd. Doç. Dr. Sadık ARMUTLU, Yrd. Doç. Dr. Cafer MUM, Yrd. Doç. Dr. Mahmut KAFES, Yrd. Doç. Dr. Rıfat ÖZDEMİR, ve Emir EŞ'in adlarını burada zikretmek benim için bir onurdur.

Bu tez çalışması sırasında, her zaman maddî ve manevî desteğini gördüğüm anneme ve aileme minnettarım. Ayrıca hiçbir zaman yardımlarını esirgemeyen değerli kardeşlerim ve arkadaşlarım Abdulmuttalip İPEK, Eyyup CANBAY, Fatma KARADAĞ ve Eyüp BARLAK'a da müteşekkirim.

Elazığ 2010

Mehmet Korkut ÇEÇEN

VIII

KISALTMALAR

Age : Adı geçen eser

B : Beyit

bk. : Bakınız

BTK : Büyük Türk Klsikleri

C : Cilt

ev. : Çeviren

DTCF: Dil ve Tarih-Coğrafiya Fakültesi

G : Gazel

hızl. : Hazırlayan

K : Kaside

Kıt. : Kıta

Ktp. : Kütüphane

Mat. : Matla

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

Mes. : Mesnevî

Mf. : Müfred

Ms. : Müseddes

N : Nazm

s. : Sayfa

S : Sayı

T : Tarih

TDK : Türk Dil Kurumu

TTK : Türk Tarih Kurumu

vd. : ve diğerkleri

Yay. :Yayınları

YKY : Yapı Kredi Yayınları

IX

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

’	: ء		
a, e	: ا	ş	: ص
b	: ب	ž	: ض
p	: پ	ţ	: ط
t	: ت	ẓ	: ظ
ṣ	: ث	‘	: ع
c	: ج	ġ	: غ
ç	: چ	f	: ف
ḥ	: ح	ḳ	: ق
ḥ	: خ	k, g	: ك
d	: د	ñ	: ن
ẓ	: ذ	l	: ل
r	: ر	m	: م
z	: ز	n	: ن
j	: ژ	v	: و
s	: س	h	: ه
ş	: ش	y	: ی

İMLÂ HUSUSİYETLERİ

1. Farsça kelimelerdeki “vâv-ı ma’dûle”, “^v” olarak gösterilmiştir.
2. Farsça ön eklerin tamamı kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır.
3. Birleşik kelimeler kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır.
4. Uzun ünlüler üzerine (-) işareti konularak belirtilmiştir.

GİRİŞ

XVII. Yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğunun ihtişam çağıdır. Bu durum, devlet adamları, aydınlar ve sanatçılar başta olmak üzere bütün bir topluma kendine güveni ve büyük olma duygusunu veriyordu. Bu dönemin edipleri artık daha önce örnek aldıkları İranlı şairleri beğenmek bir yana, onlardan üstün olduklarını dile getiriyorlardı. Üslup sahibi büyük şairleri bu dönemde görüyoruz. Söz konusu çağı edebî açıdan etkileyen Sebk-i Hindî ise şiirin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Nef'î, Sabrî, Şeyhülislâm Yahya, Nâilî-i Kadîm, Fehîm-i Kadîm, Şehrî, Cevrî, Nâbî gibi büyük şairler eserleriyle döneme ve Türk Edebiyatı'na damgasını vurmuştur. Sabrî, dönemin meşhur şairlerindendir. Sanatçı kişiliği adeta ruh ikizi olduğu Nef'î ile birlikte değerlendirilmiştir.

“Sabrî Mehmed Şerîf: Hayatı, Sanatı, Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili” başlıklı tez çalışması ile Sabrî'nin şiirleri ve edebî kişiliğini ortaya çıkarmayı amaçladık. Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Sabrî'nin hayatı, eserleri ve sanatı konu edinilmiştir. Tezkireler, biyografik eserler, ansiklopediler, edebiyat tarihleri, döneme edebî yönden ışık tutan müstakil çalışmalar bu bölümün kaynakçasını oluşturdu. Divan'dan da faydalanmak suretiyle şairin edebî kişiliği ortaya çıkarılmaya çalışıldı. Bu bölümde eserlerden yapılan alıntılar orijinal imlalarıyla tırnak içinde (“ ”) gösterilmiştir. Hicrî tarihlerin miladî karşılıkları verilmiştir.

İkinci bölüm divanın değerlendirilmesine ayrıldı. Divanda yer alan nazım şekilleri, bunların özellikleri ve muhtevalarına ilişkin bilgiler verildi. Üçüncü Bölümde divanın tahlili yapılmıştır. Tahlil bölümü hazırlanmadan önce beyitler fişlenerek tasnif edildi. Tasnif sonucu elde edilen veriler din-tasavvuf, toplum, insan ve tabiat ana başlıkları altında verildi. Tahlil çalışmasında Ali Nihad Tarlan'ın Şeyhî Divanı'nı Tetkik, Mehmet Çavuşoğlu'nun Necâtî Bey Divanı Tahlili, Harun Tolasa'nın Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, Cemal Kurnaz'ın Hayalî Bey Divanı'nın Tahlili, Nejat Sefercioğlu'nun Nev'î Divanı'nın Tahlili adlı çalışmalardaki inceleme metotları örnek alınmaya çalışıldı. Tahlil bölümündeki maddelerde ansiklopedik bilgi vermekten kaçınıldı. Gerekli yerlerde açıklamalar yapmakla yetinildi.

Dördüncü bölümde ise divanın çevriyazısı yapılmış ve tenkitli metin ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SABRÎ MEHMED ŞERİF: HAYATI, ESERLERİ, SANATI

1.1. Hayatı

XVII. Yüzyıl şairlerinden Sabrî, Edirne’de doğmuştur. XVI. Yüzyılın son çeyreğinde doğduğunu tahmin ettiğimiz¹ şairin adını, Riyâzî ve Safayî, “Mehmed”; Rızâ, “Şerîf Mehmed”; Kafzâde Fâizî, “İlmîzâde Şerîf Sabrî”; Seyrekzâde Âsım, “Şerîf Sabrî” şeklinde verir. Safayî “Şerîf Sabrî” olarak şöhret bulduğunu kaydeder. Şeyhî Mehmed Efendi, “Seyyid Mehmed”; Mehmed Süreyyâ, “Sabrî Seyyid Mehmed Efendi”; Tuman, “İlmî-zâde Seyyid Mehmed Şerîf Sabrî Efendi” şeklinde tanıtır². Bütün bu bilgilerden şairin asıl adının Mehmed Şerîf, mahlasının ise Sabrî olduğu anlaşılmaktadır.

Şairin adı “Sabrî-i Şâkir” olarak da bilinmektedir. Bunun nedenini bir tazmine bağlarlar. Şairin “Girîbân-ı felek mehcûr-ı dest-i âh-ı şekvâdur” (K-7/30b) mısraını, Nef’î,

Bi-hamdi’llâh zamânuñda be-kavl-i **Sabri-i şâkir**

Girîbân-ı felek mehcûr-ı dest-i âh-ı şekvâdur (K-48/32)³

şeklinde tazmin etmiştir. Aslında Sabrî, bir gazelinin makta beytinde kendisi için şâkir sözünü kullanır⁴:

Vefâsuzdur diyü cânâ seni terk eylemez Şabrî

Ne kim itseñ aña şâkir ne kılsañ aña râzîdur (G-83/5)

Nef’î’nin “şâkir” sıfatını kullanırken bu beyitten esinlenmiş olabileceğini, bir ihtimal olarak değerlendirebiliriz.

Bir rivayete göre, Nef’î’nin beytinde geçen “şâkir” sıfatını, Namık Kemal, Sabrî’nin diğer adı olduğunu zannetmiş ve Tahrîb-i Harâbât’ta da bu şekilde

1 Aşağıda değinileceği üzere, Sabrî Rumeli’ye kazasker olarak atanan Yahya Efendi’nin mülazımı olmuştur. Şeyhülislâm Yahya, 1604’ün ikinci yarısından itibaren 1606’ya kadar Rumeli kazaskerliği görevinde bulunur. Bu tarihte azledilir, ancak 1609’da tekrar atandığı Rumeli Kazaskerliğini 1611 Ocak’ına kadar sürdürür (Kavruk, 2001: XIII). Yahya’nın burada görev yaptığı tarihlerde Sabrî ona mülazım olduğuna göre, Sabrî’nin 16. yüzyılın son çeyreğinde doğduğunu tahmin etmek pek yanlış sayılmaz.

2 M. Nail Tuman, Müstakimzâde’nin şairin adını, “Ahmed” olarak göstermesinin yanlış olduğunu söyler.

3 Nef’î’nin şiirleri şu eserden alınmıştır: Nef’î Divanı (1993) (hızl. Metin Akkuş), Akçağ Yay., Ankara.

4 Bu beyitten beni haberdar eden, hocam Prof.Dr. İ. Çetin Derdiyok’a teşekkür ederim.

kullanmıştır. Hatta şairin divanı bu yüzden “Dîvân-ı Sabrî-i Şâkir”⁵ adıyla basılmıştır (Mehmed Fuâd, Şehâbeddîn Süleymân, 1332: 337; Mehmed Tâhir, 1333: 281). Tahir Olgun bu konuya şöyle bir açıklama getirir: Harâbât’ta Ziyâ Paşa’nın Sabrî’yi övmesine karşılık Namık Kemal Tahrîb-i Harâbât’ta değerlendirmeler yaparken “Nef’î-i şâir elverdi, biraz da Sabrî-i şâkir’e nakl-i bahs edelim” demiştir. Ancak Kemal’in Sabrî’ye “şâkir” sıfatını vermesi onun adını bilmediğinden değildir. Kemal bu ifadesiyle, hem “şair” sözcüğüne “şâkir” ile seci yapmak, hem de Nef’î’nin bir tazminini hatırlatmak istemiştir (Demirel, 2005: 139). Benzer bir yaklaşım İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu’ndaki “Sabrî” maddesinde de geçmektedir (1959: 314). Ancak, Namık Kemal’in, şairin adını bu şekilde zikretmesinden dolayı “Sabrî-i şâkir” ifadesi meşhur olmuş ve divan da bu adla yayınlanmıştır.

Sabrî, Edirneli bir kadı ailesinin çocuğudur. Babası İlmî-i Nâzik Ahmed Çelebi kadı ve şairdir. Dedesi Lutfî Çelebi de bir kadıdır (Abdurrahman Hıbrî: 79a). Sabrî, eğitimini Edirne’de tamamlayarak ilmiye sınıfına dâhil olur. Rızâ’nın “âlim, fâzıl ve her fennin neticesine vâsıl” ifadeleriyle (2009: 242), iyi bir eğitim aldığı anlaşılan Sabrî, Rumeli sadareti görevini yürüten Yahya Efendi’nin mülazımı olarak çalışır (Riyâzî: 86b). Müderrislik (Şeyhî Mehmed Efendi, 1989: 172) ve kadılık (Safâyî: 2005: 336; Mehmed Süreyyâ, 1311: 221) görevlerinde bulunur. İstanbul’a yerleşir (Hıbrî: 78a). Bu dönemde artık ünlü bir şair ve münşî olan Sabrî, IV. Murad’ın nedimleri arasına girer (Mehmed Fuâd, Şehâbeddîn Süleymân, 1332: 337; Mehmed Tahir, 1333: 281; Muallim Naci, 2000: 303). Padişaha ve devlet erkânına oldukça yakındır.

1055/1645 yılında (Safâyî: 2005: 336) İstanbul’da vefat eden⁶ şairin mezarı Edirne Kapısı dışında, Emir Buharî Tekkesi civarındadır (Mehmed Tahir, 1333: 281; Tuman, 2001: 544).

Sabrî, bilgili ve hoşhosbet biri olarak tanınır (Şeyhî Mehmed Efendi, 1989: 172). Evliya Çelebi’nin Sultan IV. Murad asrının edipleri arasında zikrettiği (1996: 166) Sabrî’yi Tahir Olgun şöyle tanıtır (1931: 80-81):

Dördüncü Muradın nedimlerinden

Nef’î tarzını taklit eyleyen

5 Dîvân-ı Sabrî-i Şâkir (1296), el-Cevâ’ib Matbaası, İstanbul, 163 s.

6 Enîsü’l-Müsâmirîn’de şairin Rumeli’de 1048/1638-39 de vefat ettiği kayıtlıdır (Hıbrî: 78a). Ancak şairin biyografisine dair istifade ettiğimiz diğer kaynaklarda böyle bir tarih ve yer adı verilmediğinden bu bilgi doğru görünmüyor. Tuman da sözü edilen tarihin yanlış olduğunu ifade eder (2001: 544).

Sabrî de bu asrın meşhurlarından
Fakat Nef'î olmuş onu tanıtan

Bir kasidesine almış Sabrî'nin
Bir mısraını da eylemiş tazmin

Yükselmiş bununla onda şairlik
Takılmış adına bir de Şakirlik

Sözünde varsa da selâset san'at
Yoktur Nef'î gibi, azamet, şiddet

Bin elli beş yılı ölmüştür Sabrî
Görmedim bir yerde ki nerde kabri

1.2. Eserleri

1.2.1. Dîvân

Safâyî, şairin divan tertip ettiğini belirterek (2005: 336) şiirlerinden örnekler verir. Divanda kaside, gazel, musammat, nazm, kıta, matla ve müfredler yer alır. 55 yazma nüshasını tespit ettiğimiz divan, eski yazı ile 1878 yılında İstanbul'da yayınlanmıştır. Bu eserde 11 kaside, 150 gazel, 4 nazım-kıta, 33 matla ve 3 müfred vardır. Sabrî'nin bütün şiirleri bu eserde yer almaz.

1.2.2. Münşeât

Şairin mektuplarından oluşan bu eser Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 1876 arşiv numarasıyla kayıtlıdır (www.yazmalar.gov.tr). Münşeât, on sekiz yapraktan oluşmaktadır.

1.2.3. Diğer

Bursalı Mehmed Tahir'e göre Hüsn ü Dil adında bir eseri vardır (1333: 281). Ancak bugüne kadar böyle bir eser ele geçmemiştir. Safvet ise, şairin Edirne hikâyesine dair Zâdü'l-müsâfirîn adlı eserinin elinde olduğunu söyler (63a). Sözü edilen eser

bugüne kadar görülmediği gibi şair hakkında bilgi veren diğer kaynaklarda da eserin adı geçmez.

1.3. Sanatı

Riyazî, 1607 yılında başlayıp 1609'da tamamladığı tezkiresinde o dönemler genç bir şair olan Sabrî hakkında sadece biyografik bilgiler verir. Faizî ise, 1622'ye kadar gelen şairlerin şiirlerinden örnekler verdiği Zübdetü'l-Eş'âr'ında, şairin divanını görüp bazı beyitleri seçtiğini belirtmekle yetinir (Kayabaşı, 1996: 476). Sabrî'nin vefatından beş yıl önce, 1640'ta tezkiresini tamamlayan Seyyid Rıza ise şairin edebî kişiliği hakkında somut bilgiler verir. Buna göre Sabrî, meşhur bir şair ve münşidir (2009: 242). 1720 yılında tezkiresini tamamlayan Safâyî ise, şairin edebî kişiliğine dair Rızâ'nın vermiş olduğu bilgileri alıntı yaparak tekrar dikkatlere sunar.

Sabrî, gönül alan kalemi ile benzersiz mazmunları istediği şekle getirmede maharetli olmasının yanında, mana ve fesahatte kuvvetli bir şairdir (Rıza, 2009: 242). Rızâyî'nin nazarında "Hâkânî-suhan" (2005: 232), Ali Nusret'e göre "üstâd-ı belâgat-perver" (1328: 165), Şemseddin Sâmî'ye göre "şâir-i zarîfû'l-edâ" (1311: 2936), Mehmed Tahir'e göre "şâ'ir-i belîgu'l-beyân" (1333: 281), Peremeci'ye göre "ateş dilli ve pek muktedir bir şair" (1940: 245) olan Sabrî, asrının önde gelen ediplerindendir.

Kaside ve inşâda mahirdir. Şairlik kudreti Nefî tarafından takdir edilmiştir (Mehmed Tahir, 1333: 281). Nefî ile Sabrî'nin şiirleri birbirine oldukça benzerlik gösterir. Nefî'nin Sabrî'yi sevmesi, onu takdir etmesi ihtimaldir ki bu benzerlikten ve ruhların birbirine yakın olmasındandır (Şehâbeddin Süleyman, 1328: 156). Bu dönemi edebiyatın ihtişam çağı olarak gören Ali Nusret, Sabrî'yi şiirde Nailî ve Azmi-zâde'den; nesirde Veysî ve Nergisî'den üstün tutar. Bu zikredilen ediplerden edebiyat sahasında uzun uzun bahsedilmesine rağmen Sabrî'den hakkıyla bahsedilmemesini eleştirir ve bu yönüyle ona haksızlık yapıldığını düşünür (1328: 164-165). Sadettin Nüzhet, Sabrî'nin heyecanlı bir şair olmadığını, ancak ifadesinin selis ve kuvvetli olduğunu düşünür (1931: 358).

Sabrî, şiir alanında tanınmıştır. Kaside ve gazel sahasında ustadır. Kaside ve gazel alanında Nefî'nin etkisinde olmakla birlikte, Nefî de Sabrî'den etkilenmiştir. Gazel alanında etkisinde kaldığı diğer sanatçı ise üstat kabul ettiği (Gibb, 1999: 204) Şeyhülislâm Yahya'dır.

Gazellerinin büyük çoğunluğu âşıkane, geri kalanları ise rindanedir. Ayrıca, hikemî bir gazelinin (73. gazel) yanında şuhane ifadelerin yer aldığı bir başka gazeli (24. gazel) de vardır. Şairin birkaç gazeli methiye muhtevalıdır (15, 196, 207. gazeller). “nesîm” redifli yek-âheng gazeli ise âdeta bir doğa şiiridir (142. gazel). Devriyye türündeki gazelinde ise şair yokluk fikrini işlemiştir (206. gazel). Sabrî’nin bazı yek-âheng gazelleri vardır. “şem” redifli gazelinde ateşle ilgili unsurlar bütün beyitlere yayılmış durumdadır.

Köprülü’nün 17. yüzyılın kıymetli kasidecilerinden saydığı (2006: 280) Sabrî’nin kasidelerinin her biri orijinaldir ve birbirinden farklıdır. Şair, IV. Murad ve diğer devlet büyükleri vasfındaki methiyelerinde tumturaklı ifadeleriyle devrin şatafatını âdeta göz önüne serer. Şeyhülislam için kaleme aldığı kasidelerde ise bilgi ve hikmete dair ifadeleri ustalıkla kullanılır. Kaside nesîblerinde at, bahar, kalem gibi konuları işlemesinin yanında kayık ve denizle ilgili unsurları konu edindiği de olmuştur. Bir kasidesine doğrudan fahriye ile başlar.

1.3.1. Sanat ve Sosyal Çevre

Sabrî’nin yaşadığı dönemde Osmanlı İmparatorluğu, çok önemli fetihler ve zaferler kazanamamış olsa da Kanunî dönemiyle birlikte devletin sınırları oldukça genişlemiş ve devlet, kurumsal açıdan olgunlaşmıştır. Bu durum beraberinde kendine güveni ve nüfuzu getirmiştir (Şehâbeddîn Süleymân, 1328: 156-157). Bu olgunluk, güven ve güç sanata da yansımıştır. Zamanın debdebesi, şatafatı ve gösterişi şiire de yansır (Mehmed Fuâd, Şehâbeddîn Süleymân, 1332). Ayrıca XVI. yüzyılda somut olarak görülen sanattaki olgunlaşma XVII. yüzyılda artarak devam etmiştir. Hatta bu yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı’nın en verimli dönemi olarak kabul edilebilir. Sabrî’nin şiirlerinde bütün bunların yansımaları buluyoruz.

Bu dönemde sadece sultanlar değil, paşa ve beyler de gösterişe önem vermişler, konak, saray vb. yaptırma hususlarında adeta birbirleriyle yarışmışlardır. Şairler de onları methetmeye vesileler bulmuştur (Şehâbeddîn Süleymân, 1328: 157). Dolayısıyla Nef’î ve Sabrî gibi şairlerin dönemin büyüklük ve şatafatını süslü ifadelerle dile getirmeleri gayet doğaldır. Sabrî’nin yaşadığı zamanı Şehâbeddîn Süleyman “bu devir kâsâid, hayâl, güzel kelimeler devridir” şeklinde özetler ve Sabrî ve Nef’î gibi şairlerin, sanat kaygısı taşıyarak ölümsüz, yeni, orijinal eserler bıraktıklarını (1328: 158) belirtir.

Sabrî, I. Ahmed, I. Mustafa, II. Osman, IV. Murad ve Sultan İbrahim dönemlerinde yaşamıştır. Taht kavgalarının ve idarî boşluğun bulunduğu bir dönemde yaşayan Sabrî, IV. Murad'a kadar herhangi bir padişaha kaside yazmamıştır; bunda otorite boşluğunun payı olabileceği de gözden uzak tutulmamalıdır. Bu dönemde paşa, kazasker gibi yüksek devlet memurluklarında bulunanlar da, nüfuz sahibidirler ve sanatçıları himaye etmektedirler. Sabrî bazı şeyhülislâmlara, vezirlere ve paşalara kasideler yazmıştır.

IV. Murad döneminde Sabrî artık padişahın nedimleri arasına girmiş meşhur bir şairdir. Divandaki bazı beyitlerden kendisini kıskanan kötü niyetli kişilerin varlığından bahseder. Bu rakip ve düşmanlarını anlayışsız eşek tabiatlı kişiler olarak görür ve hicveder:

Söz kesilsün dir iseñ tîğ-i zebân çek Şabrî
Nice bir düşmen-i ħar-ṭab^ç -ı kem-iż^ç ān ile baḥş (G-21/7)

Hüner ehli kimselerin değerinin bilinmediğinden yakınır:

Ehl-i dil ħün-ı cigerle ele bir cām alsa
Çarḫ destinden alup anı da nā-dāna şunar

Nesne umma felegüñ ħūşe-i pervîninden
Dehr-i dūn şanma ki ehl-i hünere dāne şunar (G-43/3-4)

Açmadı rāz-ı derūnın kimseye Şabrî daḫi
Sînesinde gizlūdūr ol sırr-ı mübhem bilmiş ol (G-127/5)

1.3.2. Kendi Şiiri Hakkındaki Görüşleri

Sabrî'nin kendi şiiri hakkındaki görüşleri daha çok gazellerinmakta beyitlerinde verilmiştir. Bu beyitlerde şiirinin özellikleriyle ilgili birşeyler söylerken şiir anlayışını da yansıtır. Bazen de kendi şiirini över.

İyi bir şiirde mana, üslupla birlikte değer kazanır:

Arşa-i nazmum olup ĩdgeh-i medḫ-i şāh
Eyledi ma^ç nā ile ħüsn-i edā merḫabā (G-8/7)

Rûh-bağış oldu sözüm la' l-i bütân vaşında
Şu' arā Şabri nazîre dimege hâli mi var (G-85/5)

Şabrî sefine-i suhanum gibi hâşılı
Fülk-i hayâl sâhil-i ma' nāya bir gelür (G-73/6)

Şabrî biz o Hızr-ı suhanuz k'âb-ı hayātuñ
Tarh-efgen-i mevci nefes-i himmetümüzdür (G-77/7)

O nuķâz-menâķıb o hüner-i pîrāye
İdelüm bu ğazel-i tāze-zemîni tesyîr (G-81/7)

Şair için şarabın verdiği feyz, sanattaki yaratıcılığında önemli bir unsurdur:

Şarâb-ı feyz ile bezm-i suhanda ey Şabrî
Terennüm itsem uyar kilk-i nağme-sâz baña (G-5/5)

Gazeli sade ve tekellüften uzaktır. Şairin pakize ve sade gazelini aynaya benzetmesi, edebî eserin bir ayna olduğu düşüncesini hatırlatır:

Naẓm-ı Şabrîde n'ola reng-i tekellûf yoğ ise
Böyle pâkîze ğazel âyîneveş sâde olur (G-51/5)

Dolayısıyla Sabrî'nin, gazellerinde akıcı ve sade olmaya özen gösterdiğini söyleyebiliriz.

Bir müzeyyel gazelinde kendi aşkına dair sarfettiği sözlerin sıradan bir efsane olmayıp, aşk gamının sırları olduğunu dile getirir:

Diñlerse n'ola sözlerümi ol şeh-i ma' nâ
Esrâr-ı ğam-ı ' aşkdur efsâne degüldür (G-53/9)

Sabrî, başkalarının/diğer şairlerin düşüncelerini önemsemez, dikkate almaz. Çünkü mana yolunda yardımcısı İlahî feyzdir:

Silâh-ı fikr-i gayrî der-miyân-ı hâtır itmey ben
Reh-i ma' nâda Şabrî feyz-i Rabbânî mu'înümdür (G-56/5)

Mananın cihangiri olduğuna değinir:

Tedbîr-i cihân-gîrî-i ma' nâda hemîşe
Şabrî kalemüm fikr-i hoş-âşâr ile birdür (G-58/5)

Şair yalnızlık ve ümitsizlik gibi duyguları işlediği bir gazelinde, edasının pest olmasına rağmen bu şiirin, âlî meşreplilere neşe dağıttığını ifade eder:

Neşve-bağş-ı tab' -ı 'âlî-meşrebândur bu gazel
Gerçi Şabrî dürd-i mey gibi edası pestdür (G-61/5)

Sabrî, Şeyhülislâm Yahya'nın bir şiirini tanzir ederken şiir sanatında bazı eksiklikleri olduğunu samimiyetle belirterek, Şeyhülislâm Yahya'yı örnek aldığını dile getirir.

Şan' atumda gördüm ey Şabrî kuşûrum var dağhî
Ben bir üstâd-ı suhan-perdâz buldum kendüme (G-180/5)

1.3.3. Diğer Şairler Hakkındaki Görüşleri

Sabrî'nin yaşadığı dönemde klasik Türk şiiri sanat açısından epey olgunlaşmıştı. Artık şairler İran şairleriyle boy ölçüşecek durumdadırlar. Hatta onları beğenmeyip kendilerini üstün görürler. Divan'da genellikle Farsça şiir yazan şairlerin isimleri geçmektedir.

Şair, Farsça şiir yazan şairlerin eserlerini tazmin etmeyi kendisine utanç sayar:

Nükteverân-ı 'Acemüñ şi' rini
İtmege tazmîn iderüm gerçi 'âr (K-2/71)

Ancak, şairin sanat anlayışı bakımından beğendiği şairler vardır. Yukarıdaki beytin hemen ardından, beğendiği şairlerden Feyzî'nin bir beytini (K-2/74) kasidesine aldığını şu beyitle bildirir:

Feyzî-i mu'ciz-demûñ ammâ bu dem
Gülşen-i nazımından olup vâyedâr

Şundi anuñ bir gül-i nev-ñizini
Dest-i şenâña kalem-i feyz-bâr

(K-2/72, 73)

Hint edebiyat tarihi yazarlarına göre XVI. Yüzyılın en önemli şairlerinden biri olan Feyzî, Ekber Şah sarayının meliküşşuarâsı olur (Tarlan, 1944: 125-126). 1595 yılında vefat eden bu güçlü şairin eserlerini Sabrî beğenmektedir. Feyzî'nin Sebk-i Hindî'nin de önde gelen isimlerinden olması Sabrî'nin şiir anlayışı hakkında bazı fikirleri verir.

Gazneliler devrinin önemli şairlerinden Hakanî de şairin beğendiği bir sanatçıdır. Zamanının önde gelen kasidecilerinden Hakanî, uzun kasideleri, başladığı kudret ve fesahatle devam ettirebiliyordu. Bu yönüyle de kendinden sonra gelen birçok şaire örnek olmuştur (Tarlan, 1944: 71). Sabrî kendisini bu şaire benzeterek bir fahriyesinde “Hâkânî-i Rûm” olduğunu söyler.

XIV. Yüzyılın meşhur şairlerinden Selmân, kaside sahasının önde gelen üstatları arasındadır. Kasidelerinde genellikle âşıkane bir eda hissedilen (Tarlan, 1944: 101-104) bu şair ile yine kasideci olarak tanınan Zahîr-i Fâryâbî'yi Sabrî birkaç beytinde övgüyle zikreder. Buna rağmen şu beytinde, şiir meydanının at binicisinin kendisi olduğunu ve şairlik atıyla onları ayaklar altına aldığını ifade eder:

Fâris-i meydân-ı nazmam pây-mâlûmdür bu gün
Eşheb-i şab'umla Selmân u Zahîr-i Fâryâb

(K-12/45)

Sabrî'nin övgüyle bahsettiği bu şairler daha çok kasideci olarak tanınmıştır. Gazelciliğiyle tanınan şairlerden, Sa'dî-i Şirâzî ve Emîr Husrev-i Dehlevî'yi beğenir.

Kaşîdem bir gülistân-ı füyûzât-ı İlâhîdür
Ki rûh-ı Şeyh Sa'dî aña mürğ-ı dâstângerdür

(K-17/60)

Sabrî bir beytinde kendisi için “Husrev-i sâni” ifadesini kullanır.

XVII. Yüzyıl Osmanlı edebî sahası içinde yer alan Sabrî, Türk şairlerinden Necatî ve Şeyhülislâm Yahya’nın adını zikreder. Necatî’nin temsil ettiği klasik tarzın artık eskidiğini ifade eder (Kıt.-2/1,2). Ancak Şeyhülislam Yahya Efendi’yi üstat olarak kabul eder. Ayrıca Yahya Efendi ve onun şair yeğeni Ali Rızayî Çelebi için kasideler kaleme alır.

1.3.4. Şiir Anlayışı ve Yenilik Arayışı

Sabrî, mana hazinesinin kapısını açmayı ümid eder:

Nişâr eylerdi hâk-i pâyuña hep varını Şabrî
Naşîb olsa aña feth-i der-i gencîne-i ma‘nâ (G-4/5)

Sabrî şu kıtasında açıkça eski tarz şiirin ömrünü tamamladığını, yeni söyleyişe rağbet edildiğini beyan eder. Artık Necatî’nin şiirine kimse bakmamaktadır ifadesinde kudema tarzı kastedilir:

Batdı âyîn-i köhne-resm-i suhan
Tâze tarz-ı edâdadur rağbet

Kimse mir’ât-ı nazmına bakmaz
Şimdi yokdur Necâtiye şüret (Kıt.-2/1,2)

Şair, bu kıtasında dönemin şiir anlayışına ışık tutar. Eski tarz şiire önem vermeyen edebî çevrelerin, yeni şeyleri terennüm eden şairlere rağbet ettiğine işaret eder. Manzumedeki “Tâze tarz-ı edâ” ifadesi, bu dönemi etkisi altına alan Sebk-i Hindî’ye işaret edildiğini düşündürüyor.

1.3.5. Hayal unsurları / İmajların kullanımı

Sabrî de diğer divan şairleri gibi klasik Türk şiirinin klişeleşmiş hayal unsurlarını şiirinde kullanır. Ancak Sabrî yenilik peşindedir ve bu açıdan gelenekten istifade eder.

Şair, bağban kaleminin, hayal ağacını gönül bağından kopararak şiir bahçesine diktiğini tasavvur eder. Ağaç geliştikçe dal budak salmakta ve meyve vermektedir. Şair

kullandığı hayal unsurlarının da tıpkı ağaç gibi farklı ve yeni hayalleri çağrıştırdığını söyleyerek tedaîde başarılı olduğunu iddia eder. Ayrıca klasik Türk şiirinde boyu uzun ve güzel sevgili, ağaca benzetilir; bu beyitte şair eserin güzelliğini de anlatmış olur:

Bâğ-ı dilden koparup naḥl-i ḥayālî Şabrî
Bâğbân-ı kalemüm gülşen-i eş'āra diker (G-37/5)

Şair, klasik şiirde yer alan bazı öğeler üzerinde tasarrufta bulunur. Şiir geleneğinde saba genellikle aşk, bahar gibi tasvirlerde olumlu yönüyle dikkatlere sunulur. Ancak, şairin şu beytinde saba, âşık ve maşuku sembolize eden şem ü pervane arasında geçecek olan aşk hikâyesinin başlamasına engel olur. Böylece sabaya menfi bir rol biçilir:

Mānî' olduñ ḥücre-i fânûsdan çıkmadı şem'
Döndi gitdi ey şabā pervâne-i pür-ıztırāb (G-14/4)

Hemen her divan şairinde görebileceğimiz imajları biraz geliştirmeye çalışır. Özellikle iki farklı imajı biraraya getirerek yeni imajlar elde etmeye özen gösterir: Leylâ ve Mecnûn ile bülbül ve goncaya ait tasavvurları bir arada kullanır:

Ḳays-ı şeydâyı kıyās it bülbül-i bî-çāreyi
Goncay-ı şāḥ üzre gör kıl maḥmil-i Leylâyı yād (G-31/3)

1.3.5. 1. Karşılaştırmalar

Âşıkın sembolü olan gül ile âşıkın kendisini karşılaştırarak alışılmamış bir imajı dikkatlere sunar:

Gül gidince hele biz bâde ile eglenürüz
Göñlin āyā ne ile egler ola bülbül-i zār (G-34/4)

Bunun aksine bülbülle dert ortağı olduğu da olur:

'Andelîbi diñledüm gülşende eglendüm hele
Bir muşāḥib yār-ı hoş-āvāz buldum kendüme (G-180/3)

Gül ve bülbül ile şem‘ ve pervaneyi münasebete getirir ve hayatını aşk yolunda feda etmesinden dolayı pervaneyi bülbülden üstün tutar:

Bülbül-i şeydâ ne bilsün sūziş-i pervāneyi
Şem‘ i görse şu‘ lesin gül dūdını sūnbül şanur (G-44/3)

Bu bir demdür ki eyler bülbül-i gülbün-nişînāsā
Nihāl-i şu‘ le üzre mürğ-ı mūm āheng-i hoş-ḡvānı (K-13/17)

1.3.5. 2. Alışılmamış bağdaştırmalar

Alışılmamış bağdaştırmalar kullanmak Sebk-i Hindî’nin önemli bir özelliğidir. Çok yoğun olmamakla birlikte Sabrî de şiirinde alışılmamış bağdaştırmalara yer verir.

Soyut bir öge olan nağmeye somut bir özellik yakıştırır ve nağmeyi gül gibi rengin olarak tasavvur eder:

Nağmesi gül gibi rengin perdede eyler qarār
Hoş-nefesdür bülbüle bülbül-şifat āvāzı var (G-35/6)

Kirişme şaraba, işve ise sevgilinin gözüne teşbih edilmiştir. Burada soyut unsurlar somut unsurlara benzetilmiştir:

Sākī kirişme bāde ise ‘ işve çeşm-i yār
Ol ğamzelerle meclis-i mestān fitnedür (G-65/3)

1.3.5. 3. Orijinal hayaller

Şair, Cem kânûn-nâmesini, kadehin etrafına yazılmış olduğunu hayal eder:

Ḥattı-ı devr-i cām kim zīb-i kitāb-ı şevkdür
Şanki kânûn-nāme-i Cem der-kenār olmuş aña (G-7/3)

Somut bir varlık olarak taş benzetilen gam karşısında gönlün santimental yapısı dikkatlere sunulur:

Dil mürğ-i seng-i ğamla ki andan remīdedür
Bir daḡi itmez ārzū-yı lāne-i ümīd (G-29/2)

Gelenekte âşık, sevgilinin yanına ulaşamazken, rakipler sevgilinin etrafındadır. Bir beyitte âşık/şair rakibe karşı eskiye göre daha etkili bir konuma getirilmiştir. Şair gözyaşı ordusu ile sevgiliye giden yolu rakiplere kapatır:

Her kaçan varmak dilerse yāra ey Şabrî ‘adū
Leşker-i eşkümle rāh-ı kūy-ı dil-ber bağlanur (G-47/5)

Şair yaşadığı aşkın hallerini bir yere yazacak olsa, bunların takvim sayfası gibi bir zaman okunacağını hayal eder:

Yazılsa bir yire ahvāl-i ‘ālem-i ‘aşkum
Mişāl-i şafha-i takvīm bir zamān okınur (G-50/3)

Ümit ağacını her zaman yanıltıcı olabilen bir simya ağacına benzetir:

Felek naḥl-i ümīdi bārver gösterse aldanma
Cihānda aña ey gāfil dıraht-ı sīmiyā dirler (G-54/4)

Tabiata ait unsurlar, ordu ve çadır unsurlarıyla birlikte başarılı bir şekilde ifade edilir:

Yakında ordu-yı sulṭān-ı gül çıkar bāğa
Dırahtı her çemenüñ hayme-i münakkaş olur (G-52/3)

Sabrî zaman zaman hareketli tasvirler çizer:

Rakşa girmiş âteşin mey nāleler itmekde ney
Ḥaşılı erbāb-ı ‘aşkuñ özge sūz u sâzı var (G-35/5)

Şairin ortaya koyduğu tablo içindeki bazı unsurlar adeta hareket halindedir. Şu beyitte, gönül alan güzelin hayalinin gönülde bir karar üzerinde olmadığını söyler:

Degüldür bir qarār üzre ḥayāl-i dil-rübā dilde
Şu ‘aks-i gül gibi kim āb içinde ıztırāb eyler (G-48/3)

Sabrî'nin gazellerinde bazı yeni sözleri kullandığı görülür. Buna “tütün” sözcüğü örnek olarak gösterilebilir. Şairin, tütün ve tütünle ilgili unsurları kullandığı bir yek-aheng gazeli vardır. Bu gazelin matla beytinde, tütünü başarılı bir leff ü neşr ile bahar manzarası içinde kullanır:

Țutar cānane elde geh tütün geh sāğar-ı şahbā
Nihāl-i bāğ-ı cānda sūnbūl ü gül açılur gūyā (G-10/1)

Tütün sözcüğü başka gazelin bir beytinde daha geçer (G-26/3). Bazı gazellerinde şuh tasvirlerle rastlanır:

Düğmeñi bir bir çözüp ‘uşşāka luṭf it sīne aç
Şad müdevver ḳufl ile der-beste bir gencīne aç (G-24/1)

Şair, hikemî ifadelere de zaman zaman yer verir. Bu tarzdaki bir beytinde kozmik unsurlardaki değişimlerden ders almayı öğütler:

Mihre baḳ seyr eyle dehr-i bī-şebātuñ ḥālini
‘Ālemūñ āyīne-i çarḥ inḳılābın gösterür (G-41/4)

Pest, sözlükte yavaş ve hafif bir sesle söylemek, mırıldanmak anlamına gelir. Şair 61. gazelde âşk gamını çeken kişinin yalnızlığı, çaresizliği ve ümitsizliğini “pestdür” redifiyle okuyucuya hissettirir.

1.3.5.4. Aşk anlayışı

Şaire göre aşk yolu kederlidir ve safaya ulaşabilmek için dert ve elem çekmek gerekir:

Kedersüz bir şafā mümkün midür ‘ālemde ey Şabrī
Şunılmaz rind-i bezm-i ‘aşḳa bī-derd ü elem şahbā (G-9/7)

Klasik Türk şiirinin geleneksel aşk anlayışına uygun gazelleri bulunmakla birlikte, şair aşka ilişkin farklı bakış açılarına da sahiptir. Meczâî aşkın bir olgunlaşma evresi olduğunu düşünür. Hakikî aşka ulaşmaya vesile olması yönüyle meczâî aşkı önemser:

‘ Aşk ırsun ıo mecāzī ise de sīneñde
 Āb-ı engūr ĥum içre ıurarak bāde olur (G-51/2)

Aynı paralelde başka bir beyitte mecazî aşkın hakikî aşkı beslediğı dikkatlere sunulmuştur:

Şād-ābter olmaz çemenistān-ı ĥaķīķat
 Mestāneleri ağlamasa ‘ aşķ-ı mecāzuñ (G-118/2)
 Aşķın hallerini bilmeyenlerin Mecnūn’u divane sanmalarını eleştirir:

‘ Aşķuñ ıarīķi bilmediler böyle idüğün
 Mecnūn düşünce ıağlara dīvāne şandılar (G-67/3)

Ancak yine de akıl melekesini tamamen ortadan kaldıran aşķı tavsiye etmez:

Şaķın vādisine öykünme Şabrī Kays u Ferhāduñ
 Ne deñlü ‘ aşķ olsañ kendüñi bī-‘ aķl u hūş itme (G-178/5)

Şair âşıkın duygularını yansıtmaya özen gösterir. Sevgiliye derdini açamadığından yakınır. Âşıkın aşķını ifade edememesini berceste bir beyit ile verir:

Derd-i dil nā-güfte ıaldı bezm-i dil-berde yine
 Nice söz söylendi ammā müdde‘ ā söylenmedi (G-205/3)

Sadece “nesīm”i anlatan bir doğa şiirinin matla‘ı şöyledir:

Berg-i gül ıopdı yirinden dem-i cevlān-ı nesīm
 Ber-hevā eyledi taķtını Süleymān-ı nesīm (G-142/1)

1.3.6. Edebî Sanatların Kullanımı

1.3.6.1. Hüsn-i talil

Baharın bağa gelerek çınarı cefa bağlarından kurtarması, kış mevsiminin sona erip baharın gelmesi vesilesi ile ele alınıyor:

Bend-i cevrinde şitānuñ yine qalmışdı çenār
Ellerin çözdü gelüp bāğa anuñ bād-ı bahār (G-34/1)

1.3.6.2. Teşbih

Sîne aynaya benzetilmiş:

Şerha açdı **sîne**sine mest olup meclisde yār
İtdi bilmezlikle ol **mir'āt**-i zībāyı şikest (G-19/2)

1.3.6.3. İstiare

Servi boy, sevgiliye tekabül eder:

Yanınca āh-ı dil çekilür her yaña bile
Şanmañ o **serv-kaddi** duḡān eyleyüp gider (G-66/3)

1.3.6.4. Leff ü neşr

İki veya daha fazla kelime veya hükmün zikredilmesinden sonra bunlarla aralarında ilişki olan kelime veya hükümlerin sıralanmasıdır (Saraç, 2006: 179).

Şu beyitte goncaya sürh ile, şafak rengine de ateşle işaret edilerek gayr-i müretteb leff ü neşr yapılmıştır:

Gonca kendin lālezār içre şafaḡgün gösterür
Görinür âteşde güyā püte-i pür-nāb sürḡ (G-27/4)

1.3.6.5. Tenasüb

Şarap ve şarapla ilgili unsurlar bir araya getirilmiştir:

Şikest oldıysa **peymāne sebū** düşün̄da **pür-şahbā**
Ne ḡam yirsin başuñ sağ olsun ey rind-i **ḡadeḡ-peymā** (G-3/1)

1.3.6.6. Teşhis

Şaraba raksa girmek, neye nâleler etmek gibi insanî vasıflar verilerek teşhis yapılmıştır:

Rağsa girmiş âteşin mey nâleler itmekde ney
Hâşılı erbâb-ı ‘aşkuñ özge sūz u sâzı var (G-35/5)

1.3.6.7. Tezat

Öldürmek ve diriltmek ifadeleri tezat oluşturmaktadır:

Kerem kılsañ gelüp vaşluñla n’ola eyleseñ **ihyā**
Beni **öldür**di mi rūḥ-ı revānum bu cūdālıklar (G-80/4)

1.3.6.8. Mübalağa

Özellikle kasidelerde memduh için mübalağa sanatı çok kullanılır. Bir beyitte şair, IV. Murad’ı vasfederken, çadırı felek olan şahın tuğundaki her bir püskülünün anka yakalayan ejder olduğunu tahayyül eder:

Şāh-ı felek-ḥayme ki her tūğınuñ
Tırrası bir ejder-i ‘Anḳā-şikār (K-2/46)

1.3.6.9. Telmih

Sabrî telmih sanatını çok kullanır. Bu tür sanatlara yer vermek Sebk-i Hindî’nin de özelliklerindendir. Bununla telmih yapılan bütün bir kıssa vb. hatırlatılır.

Divanda Leyla ile Mecnun, Ferhad ile Şîrîn, Hz.Yusuf, Hz.Süleyman ve Hızır kıssalarına sık sık telmih yapılmıştır.

Dem-ā-dem ‘aksini söyler benüm güftārumuñ kühsār
Ben ol Şîrîn-lebi añduḳça ol Ferhādın eyler yād (G-30/3)

1.3.6.10. Cinaz

Hürmet ü ‘izzet eger ister iseñ ey şūfî
Gel berü meykedeye şavmağa ğavġā **yiridür**

‘Arz vadîsini n’eyler şu ki ‘ākıl geçinür
Düşse Mecnūn gibi dağa dil-i şeydā **yiridür** (G-84/3,4)

İlk beyitte geçen “yiridür” sözü “mekânıdır” anlamında; ikincisi beyitteki ise “uygundur” anlamında kullanılmıştır. Divanda özellikle redifi Türkçe olan kelimelerde cinas yapılmasına özen gösterilmiştir.

1.3.7. Deyimlerin Kullanımı⁷

El çekmek: Vazgeçmek

Çekmedüm el Şabriyâ dāmene-i ‘ārdan
Şāh-ı maḥabbet ‘itab itse sezādur baña (G-6/5)

Atbaşı (beraber) gitmek: Eşit durumda olmak

At başı ber-ā-ber ‘araḡ u bāde **sürilsün**
Dönsün ḡoşı meydānına meydān-ı ḡarābat (G-17/2)

Kârını tamam etmek: Öldürmek

Ġamzelerüñ **tamām idüp** Şabri-i zārı ‘āḡıbet
Ḥāne-i şabrın açdılar naḡd-i revānın aldılar (G-45/5)

Söz açmak: Bir konu üzerine konuşmaya başlamak, laf açmak

Ser-i zülf-i siyāhuñda **söz açsa** n’ola sīneñden
Göñül bir maḡribīdür söylese gencīneden söyler (G-49/2)

1.3.8. Etkilenmeler ve Benzerlikler

1.3.8.1. Sabrî ve Nef’î

Sabrî’nin sanatı hakkında bilgi veren kaynaklar, şairi Nef’î ile birlikte değerlendirir. Hatta Şehâbeddîn Süleyman, Sabrî’nin şiirlerini değerlendirirken “Âsâr-ı şî’riyyesi hakkında söyleyeceğimiz mütâla‘ât Nef’î’ninkine müşâbih olduğu cihetle tekrar etmeyeceğiz” (Şehâbeddîn Süleyman, 1328: 153) der.

Sabrî ile Nef’î’nin sanat açısından yakınlığını Şehâbeddîn Süleyman şu şekilde değerlendirir: “Aralarında o kadar müşâbehet vardır ki bu iki büyük şâirin âsârına bakmakla Bâkî meslek-i edebiyyesinin Nef’î tarzı o zaman âdetâ bir moda hükmünde bulunduğu anlaşılır” (1328: 153).

⁷ Deyimlerin anlamları, www.tdk.gov.tr adresindeki Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nden alınmıştır.

Köprülü ve Şehâbeddîn Süleyman, Sabrî ile Nef'î'nin şairliklerini birbirine çok yakın bulmakla birlikte Sabrî'nin Nef'î'ye yetişemediğini düşünürler. Bunun nedenini “bir samimiyet ve incizâb ” eksikliğine bağlarlar (1332: 337).

Nef'î'nin Türk şairlerinden sadece Bakî'yi beğendiğini, Fuzulî'ye nazire yazdığını, Bakî ve Sabrî'nin mısralarını tazmin ettiği (Mazıoğlu, 1983: 125) bilinir. Nef'î, muasırlarından sadece Sabrî'nin şairliğini beğenmektedir. Nef'î gibi mağrûr bir şair, kasidesine Sabrî'nin bir beytini almıştır. Muallim Naci, Sabrî'yi tazmin eden Nef'î'nin, çağdaşlarından başka bir şair hakkında böyle bir lütufta bulunmadığını söyler (2000: 32). Nef'î, Sabrî'nin mısraını tazmin ettiğine göre şairler arasındaki etkilenme karşılıklıdır. Sabrî'nin meşhur

Geçdi kılıçdan fiten-i rûzgâr
Seyf-i yedu'llâhı olup âşkâr

matla'lı kasidesini Nef'î,

Bana gerekmez kerem-i rûzgâr
Olmasa tek dilde gam-ı rûzgâr

matla'lı kasidesiyle tanzir etmiştir (Bilgegil, 1972: 231).

“Kasidelerinde mağrur ve övünge Nef'î, gazellerinde alçak gönüllü, rint ve âşıktır. Sade, külfetsiz ve akıcı gazelleriyle” bu alanda da başarılı olduğunu ifade eden Mazıoğlu'nun (1983: 125) yanında, Ali Cânîp, gazel sahasında Nef'î'yi, Şeyhülislâm Yahyâ'ya üstün tutar. “Nef'î'nin kasideleri ne kadar debdebeli, azametli ise gazelleri o kadar ince, zariftir. Nef'î kanaatime göre pek duygulu, pek lirik bir şairdir” (1996: 79-80) der. Nef'î ile Sabrî'nin şiirleri arasındaki benzerlikler şu şekildedir:

Te'âlallâh zihî rahş-ı hümayûn-ı hüma-sâye
Ki tasvîr-i dil-ârâsı yeter eğlence dünyâya (Nef'î, K-19/1)

Te'âla'llâh zihî rahş-ı şabâ-seyr-i Süleymânî
Ki aña şubh-ı nuşretdür şabâhu'l-hayr-pîşânî (Sabrî, K-1/1)

Nice mest olmasın âşık felek peymâne gam sahbâ
Münâsıb bezm-i aşka hak bu hem peymâne hem sahbâ (Nef'î, G-4/1)

Açar sâķî dil-i 'uşşâķı sürse şubḥ-dem şahbâ
Olur gūyâ ki destinde kilîd-i ķufl-i ğam şahbâ (Sabrî, G-9/1)

Kâmet mi bu yâ fitne-i ber-pâ-yı kıyâmet
Salınsa tutar âlemi gavgâ-yı kıyâmet (Nef'î, G-17/1)

Ḥavfum bu ki ķaddūñ ola ferdâ-yı kıyâmet
Ber-hem-zen-i hengâme-i şahrâ-yı kıyâmet (Sabrî, G-18/1)

Pür-safâ dâ'im dili bir şûh hemdemdir kadeh
Tâ ezelden meclis-i rindâna mahremdir kadeh (Nef'î, G-27/1)

Geh pür-elmâs ü gehî pür-la'l-i raḥşândur ķadeḥ
Güne güne gevheri var bir 'aceb kândur ķadeḥ (Sabrî, G-25/1)

Sabrî, Nef'î'nin IV. Murad vasfındaki bir müzeyyel gazelini de tanzir etmiştir:

Âşık olduk dâm-ı zülf-i yâre düşdü gönlümüz
Akla uyduk bir garîb âvâre düşdü gönlümüz
...
Hazret-i Sultân Murâd Hân-ı kerîmü'ş-şân kim
Şevk-i medhiyle garîb efkâra düşdü gönlümüz (Nef'î, G-46/1, 7)

Bîm-i hecr ü fîkr-i vaşl-ı yâra düşdi gönlümüz
Derd-i 'aşka düşmedin bî-çâre düşdi gönlümüz
...
Ḥân Murâd-ı nüktever şāhuñ şenâsıyla yine
Vâdi-i endîşe-i hem-vâre düşdi gönlümüz (Sabrî, G-88/1, 7)

Ne turra esîr etmeğe kâdir ne girişme
Kimse bizi bend edemez âzâde-i aşkız (Nef'î, G-51/3)

Bend eyleme zülfünle bizi uşlana dirseñ
Zencîr-i haţâdur bize dîvâne-i ' aşkuz (Sabrî, G-95/3)

Âşıkı Hızr olsa ger vermez amânı bilmiş ol
Bilmez isen ol meh-i nâ-mihribânı bilmiş ol (Nef'î, G-75/1)

Geldi dil-mülkin kuşatdı leşker-i gam bilmiş ol
Câna teng oldu sürûr-âbâd-ı sînem bilmiş ol (Sabrî, G-127/1)

Hem kadeh hem bâde hem bir şûh sâkîdir gönül
Ehl-i aşkın hâsılı sâhib-mezâkıdır gönül (Nef'î, G-74/1)

' Aşk İskender nedîm-i nükte-dânıdur gönül
Sîne levh-i hikmet Eflâtûn-ı şânîdür gönül (Sabrî, G-129/1)

Çekmezse gam n'ola dil-i mestânemiz bizim
Yâd-ı lebinle meygededir hânemiz bizim (Nef'î, G-79/1)

Baht olsa gerdiş-âver-i peymânemüz bizüm
Maḥmûr olur yine dil-i mestânemüz bizüm (Sabrî, G-141/1)

Âşıkı ta'n etmek olmaz mübtelâdır n'eylesin
Âdeme mihr ü mahabbet bir belâdır n'eylesin (Nef'î, G-91/1)

Cûylar mestâne efğân itmesün ya n'eylesün
Lâleler çâk-i girîbân itmesün ya n'eylesün (Sabrî, G-152/1)

Gösterirken lebleri lutf-ı tebessüm n'eydügin
Çeşmi kasd-ı cân eder bilmez terahhum n'eydügin (Nef'î, G-90/1)

Ėoncaya ĥandān olup gster tebessüm n'eydügin
Bülbüle ŗeh-nāz idüp bildür terennüm n'eydügin (Sabr, G-154/1)

Derdim nice bir snede pinhān ederim ben
Bir āh ile bu ālemi vrān ederim ben (Nef', G-94/1)

Sensüz nice def' -i ġam-ı hicrān iderüm ben
Her mey ki gelür eŗmme rzān iderüm ben (Sabr, G-162/1)

Rz-ı vuslat ola mı bir ıyd ile nevrz ile
Rŗenālıkda ŗeb olur mu berāber rz ile (Nef', G-119/1)

Def' -i endh eyledi 'ālem hilāl-i 'd ile
Bende bir ġam var ki girmez sāġar-ı Cemŗd ile (Sabr, G-172/1)

Nıgeh mahmr u gamze mest-i nāz u nāz mestāne
N'ola etse dil-i ŗrde keŗf-i rāz mestāne (Nef', G-115/1)

ekp tıġ-i ĥuŗmet cān dle dil cāna mestāne
Ĥayāln üzre ceng itdi iki hem-ĥāne mestāne (Sabr, G-185/1)

Durma ey dil böyle āh u zār ile nevrzda
Gl aıl seyr-i gül  gülzār ile nevrzda (Nef', G-120/1)

'ŗet olmazsa müyesser yār ile nev-rzda
Künc-i ġam birdür baña gülzār ile nev-rzda (Sabr, G-186/1)

Zülf-i siyehin mi hat-ı anber-ŗiken üzre
Yā sāye-i sünbül m dŗenmiŗ emen üzre (Nef', G-111/1)

Dŗdi ŗerer-i āteŗ-ı dil dāġ-ı ser üzre
ŗan ĥurde-i zer dke trur verd-i ter üzre (Sabr, G-192/1)

1.3.8.2. Sabrî ve Şeyhülislâm Yahya

Ali Nusret, Sabrî'yi konu edindiği makalesinde IV. Murad devrinin önemli şairlerini sayarken Nefî, Şeyhülislâm Yahya Efendi ve Sabrî'yi beraber değerlendirir (1328: 164). Sabrî gençliğinde, Şeyhülislâm Yahya'nın yanında mülazım olarak çalışmıştır. Büyük bir ihtimalle bu dönemde Yahya'nın şairliğinden etkilenmeye başlamıştır. Onu üstat edindiğini Yahya'yı tanzir ettiği bir gazelinde açıkça belirtir:

Kâmil olsa fenn-i ma' nâda n'ola Şabrî anuñ
Luţf-ı ʃab' ehli bir üstâd-ı suhan-perdâzı var (G-35/7)

Sabrî, Şeyhülislâm Yahya'nın "kendüme" redifli gazelini tanzir ederken yine onu üstadı olarak anar:

Şan' atumda gördüm ey Şabrî kuşûrum var dağî
Ben bir üstâd-ı suhan-perdâz buldum kendüme (G-180/5)

Yahya Efendi'nin bazı şiirlerine Sabrî'nin yazdığı nazireler şu şekilde sıralanabilir⁸:

Dün neydi cevânân ile meydân-ı harâbât
Bâzîçe-i tıflân idi pîrân-ı harâbât (Yahyâ, G-27/1)

Cem gitdi bozulmağdadur erkân-ı harâbât
Bir câm ile kalsa n'ola dîvân-ı harâbat (Sabrî, G-17/1)

İtmesün seng-i havâdis câm-ı sahbâyı şikest
Yohsa eyler tîr-i âhum çarh-ı mînâyı şikest (Yahyâ, G-28/1)

N'ola 'aşk itse dil-i 'uşşâk-ı şeydâyı şikest
Bâde-i pür-tâb eyler câm-ı mînâyı şikest (Sabrî, G-19/1)

Bu âşûba mey-i la'lün midür sahbâ mıdur bâ'is
Kıyâmet mi kopar ol kâmeti bâlâ mıdur bâ'is (Yahyâ, G-33/1)

⁸ Şeyhülislâm Yahya'nın şiirleri şu eserden alınmıştır: Şeyhülislâm Yahyâ Divânı (2001) (hızl. Hasan Kavruk), MEB Yay., Ankara.

Hadeng-i cevridür eşküm firāvān olmağa bā' is
Belī bārān olur cūlarda tuğyān olmağa bā' is (Sabrî, G-22/1)

Hûn-ı eşkinden olupdur bûlbûlün her âb sürh
Bâgda olsa aceb mi sünbül-i sîr-âb sürh (Yahyâ, G-40/1)

Olsa dilde n'ola her bir dâğ-ı âteş-tâb sürh
Âteşin baħr-i maħabbetde olur gird-âb sürh (Sabrî, G-27/1)

Ele alsan yazılur ey meh-i enver kâgaz
Dil-i sevdâ-zede-i âşika benzer kâgaz (Yahyâ, G-44/1)

Haṭṭuñuñ yolına virmek diledi ser kâğız
Tîğdan geçse n'ola ey meh-i enver kâğız (Sabrî, G-33/1)

Cihânda âşık-ı mehcûra sanma râhat olur
Neler çeker bu gönül söylesem şikâyet olur (Yahyâ, G-60/1)

Piyâle haḫ bu ki sâķî ġarîb mehveş olur
Ki öpse şîşe-i mey ağızını pür-âteş olur (Sabrî, G-52/1)

Fikr-i ruhun ki dîdeden eşküm revân ider
Bâğ-ı hayâli bir suyu çok gülsitân ider (Yahyâ, G-61/1)

Bûy-ı bahâr-ı feyz 'ilâc-ı dimâğ ider
Ey dil bu demde ġaste-i ġam 'azm-i bâğ ider (Sabrî, G-79/1)

Yâr açup mir'âtı bakdukça açılmış gül sanur
Aks-i la`lin sâgar-ı la`line konmuş mül sanur (Yahyâ, G-67/1)

Şöyle mest-i şîve kim cāmın elinde gül şanur
Gül şunılsa destine ol şûḫ cām-ı mül şanur (Sabrî, G-44/1)

- Lisân-ı ehl-i dilde aşka gülzâr-ı belâ dirler
Cevânun kâmet-i mevzûnuna nahl-ı cefâ dirler (Yahyâ, G-84/1)
- Maḥabbet kûhına ser-cûş-ı deryâ-yı belâ dirler
Anuñ Ferhâdına sîlî-ḥor-ı mevc-i fenâ dirler (Sabrî, G-54/1)
- Eyler nevâ hezâr nesîm-i bahâr eser
Hoşdur hevâ-yı bâg güzel rûzgâr eser (Yahyâ, G-93/1)
- Bir gün nesîm-i ‘âtıfet-i Kirdgâr eser
Fûlk-i dile müsâ‘id olan rûzgâr eser (Sabrî, G-76/1)
- Gün yüzün mâhiyyet-i hüsni kemâhî gösterür
Nûr-ı Hakkı yine ol şem`-i ilâhî gösterür (Yahyâ, G-104/1)
- Câm kim târ-ı şu‘â‘ ıyla ḥabâbın gösterür
Şâh-ı şevküñ ḥayme-i zerrîn tınâbın gösterür (Sabrî, G-52/1)
- Bir sencileyin nahl-i gül-i nâz ele girmez
Bir bencileyin bülbül-i dem-sâz ele girmez (Yahyâ, G-152/1)
- Bir sencileyin şûḥ-ı perî-nâz ele girmez
Bir bencileyin ‘âşık-ı dem-sâz ele girmez (Sabrî, G-98/1)
- Bir ser-âmed serv-i hoş-reftâra düşdi gönlümüz
Yine el virdi hevâ âvâre düşdi gönlümüz (Yahyâ, G-153/1)
- Bîm-i hecr ü fikr-i vaşl-ı yâra düşdi gönlümüz
Derd-i ‘aşka düşmedin bî-çâre düşdi gönlümüz (Sabrî, G-88/1)
- ‘Âşk-ı Leylâ ile bir âteş-i sûzân idi Kays
Bilmeyüp dirdi görenler neye üryân idi Kays (Yahyâ, G-156/1)

- Reh-i vādî-i melâmetde ki pūyân idi Ƙays
Geçmege seyl-i ğam u miḥneti ‘uryân idi Ƙays (Sabrî, G-99/1)
- Hâcınun maksûdı Ka`be bana kûyundur garaz
Fikri cennet zâhidün uşşâka rûyundur garaz (Yahyâ, G-167/1)
- La‘ lûñ emmekdür zenaḥdânuñ temâşâdan ğaraż
Nûş-ı meydür düstüm cām-ı muşaffâdan ğaraż (Sabrî, G-105/1)
- Yakdı gül âteşini cünbüş-i dâmân-ı nesîm
Bülbül-i bâğ olur var ise miḥmân-ı nesîm (Yahyâ, G-236/1)
- Berg-i gül ƙopdı yirinden dem-i cevân-ı nesîm
Ber-hevâ eyledi taḥtını Süleymân-ı nesîm (Sabrî, G-142/1)
- Mümkin mi mest-i gamze-i cânâne olmayam
Mest olanı sevem yine mestâne olmayam (Yahyâ, G-238/1)
- Mümkin mi cām-ı ‘aşƙ ile mestâne olmayam
Ƙâbil midür görem seni dîvâne olmayam (Sabrî, G-137/1)
- Gelünüz aşƙ ile dîvâne vü şeydâ olalum
Yakalar çâk idelüm halka temâşâ olalum (Yahyâ, G-243/1)
- Cûy u deryâ gibi yek-meşreb ü yek-rû olalum
Gelsün ol rûḥ-ı revân sîneye pehlû olalum (Sabrî, G-136/1)
- Bir çâre bulmaz derdine bî-çâre gönlüm neylesün
Bir cây-ı âsâyiş mi var âvâre gönlüm neylesün (Yahyâ, G-289/1)
- Cûylar mestâne efġân itmesün ya n’eylesün
Lâleler çâk-i ġirîbân itmesün ya n’eylesün (Sabrî, G-152/1)

Câna hat-ı yâkûtı yazan ol dehen üzre
Bir nokta komış surhla gûyâ zekan üzre (Yahyâ, G-309/1)

Düşdi şerer-i âteş-i dil dâğ-ı ser üzre
Şan hürde-i zer döke тұrur verd-i ter üzre (Sabrî, G-192/1)

Görince dâgını penbeyle dil o şâh kolında
Sefîd bâz hayâl itdi pâdişâh kolında (Yahyâ, G-322/1)

O dâğlar yine ‘uşşâk-ı ğam-penâh kolında
Görindi sūrḡ siperler gibi sipâh kolında (Sabrî, G-183/1)

İtmeyeydüm girye gam-fersûd dirdüm bâdeye
Kılmasam âh âteş-i bî-dûd dirdüm bâdeye (Yahyâ, G-343/1)

Bir zamân vaşluñla ğam-fersûd dirdüm bâdeye
Şimdi içsem eşk-i hûn-âlûd dirdüm bâdeye (Sabrî, G-181/1)

1.3.8.3. Diğer Şairler

Sabrî’den etkilenen ve onun şairliğini öven şairlerin başında Neşatî gelir. Neşatî, Fazıl Ahmed Paşa vasfındaki “gelen” redifli kasidesinde Sabrî’nin bir beytini tanzir ederek şairin adını anar (Ünver: 1986: 21):

Medhine şayeste bir mazmun ararken hatıra
Nazm-ı Sabriden bu beyt-i pak-ma'nadur gelen (K/18-17)
(Neşatî: 1996: 59)

Ayrıca Sabrî’nin

Ne bezmüñ şem‘ isin pervâne-i bî-tâkatüñ kimdür
Ne burcuñ mâhısın pertev-perest-i tal‘ atuñ kimdür

matla‘lı gazelini de tahmis etmiştir (Ünver: 1986: 21):

Ne bâğuñ servisın ser-der-hevâ-yı kâmetüñ kimdür
 Ne şâhuñ verdisin mecrûh-ı hâr-ı hasretüñ kimdür
 Ne kânuñ la'lisın hâhiş-nümâ-yı kıymetüñ kimdür
 Ne bezmüñ şem'isin pervâne-i bî-tâkatüñ kimdür
 Ne bürcüñ mâhısın pertev-perest-i tal'atuñ kimdür (Neşâtî: 1996: 88)

Sözü edilen matla'ın bir mısraına Nâilî-i Kadîm Divanı'nda da rastlıyoruz (1970: 290). Ancak hangi şairin diğerini tanzir ettiğini söylemek pek mümkün görünmüyor.

Ne deyrüñ büt-nigâr-ı âfitâb-efrûzudur hüsnüñ
 Ne burcuñ mâhısın pertev-perest-i tal'atuñ kimdür (G-118/3)

Sabrî'nin, Şeyhülislâm Yahya'nın kızkardeşinin yeğeni olan şair Ali Rızâyî Çelebi vasfında yazdığı kasidesi (K-9) için, Rızâyî bir kıtasıyla teşekkür etmiştir (Rızayî, 2005: 232).

Tab'-ı deryâ-cüşîş Şabrî-i Hâkânî-sühan
 Câna lâyıķ bir kaşîde ihdâ eyledi bize
 Hâbbezâ zihn-i bülend ü tab'-ı istiğnâ-pesend
 Câ'iz olsa tuhfe-i cânum virürdüm câ'ize

XVIII. Yüzyılın ünlü şairlerinden Seyyid Vehbî bir kasidesinde, iki büyük üstat olarak gördüğü Sabrî ve Nef'î'yi anmıştır (1991: 133):

Hudâvendâ benem ol bî-tekellûf-gü sühan-perver
 Ki rûh-ı Nef'î vü Şabrî baña ahsente-güyâdur (K-30/71)

1.3.9. Redif ve Kafiye Kullanımı

Şiirin dış yapısıyla ilgili olan redif ve kafiye şiirde ahengi sağlayan unsurlardır. Şairin redifli şiirleri çok olmakla birlikte, redifsiz şiirleri de vardır.

Redifsiz kafiye:

Şikest oldıysa peymâne sebû düşuñda pür-şahbâ
 Ne gam yirsin başuñ sağ olsun ey rind-i kadeh-peymâ (G-3/1)

Redif bir kelimedir:

Geldükçe tîri karşı varur ‘ izzet eylerüz
Dil hānesine kondururüz hürmet eylerüz (G-97/1)

Redif bir ek ve bir kelimedir:

Cān virüp oldum belā-yı zülf-i cānāndan hālāş
Kim bahāsın viren olur kāfīristāndan hālāş (G-104/1)

Divanda daha çok bir uzun ünlü ile bir ünsüzden oluşan tam kafiye (kâfiye-i müreddefe) kullanılmıştır:

‘ Āşık-ı zāruñ kōlinda dil-ber-i mümtāzı var
‘ Aşş şayd-endāzīdür destinde bir şeh-bāzı var (G-35/1)

1.3.10. Dil ve Üslup

Sabrî’nin şiirleri XVII. Yüzyıl Türkçesinin genel özelliklerini gösterir. Divanda arkaik sözcüklere pek rastlanmaz. Metinde geçen bazı sözcüklerin imlası yuvarlak vokalli iken, aynı metin içinde düzleşmiş şekliyle de karşımıza çıkmaktadır. Bu durum XVII. Yüzyıl Türkçesiyle kaleme alınan metinlerde, günümüz Türkçesine yaklaşıma eğilimleri bulunduğunu gösterir.

Divanda çok fazla vezin kusuru bulunmaz. Sabrî aruz veznini başarılı bir şekilde kullanır. Ancak zaman zaman Türkçe sözcüklerde vezin gereği birleştirmeler yapıldığı görülür: “k’oldı, k’anu, k’ider, k’itdün, n’ola, nic’olur, n’eyleyem, n’eyler, anuñ’çün”. Yine Türkçe kelimeleri vezne uydurmak için “mühürdār” gibi birkaç sözcükte sesli türemesi yapmıştır.

Sabrî’nin üslubu değerlendirilirken kasideciliği ve gazelciliği gözönünde bulundurularak bir senteze gidilmelidir. Kasidelerinde tumturaklı, debdebeli bir söyleyiş vardır. Dönemin şatafatı, kasidelerin dilinden belli olmaktadır. Kasidelerindeki eda daha çok Nef’î’nin kasidelerindeki edaya paralellik gösterir. Memduh övgüsünde çok mübalağalı ifadeler kullanır. Ancak şair, sıradan bir kasideci değildir. Nef’î gibi kaside formunda bazı tasarruflarda bulunur. Örneğin bir kasidesine fahriyeyle başlar. Uzun kasideleri bulunmasına rağmen dili akıcıdır. Beyitlerinde renkli ve adeta canlı ifadeler kullanır.

Gazellerinde ise üstadı Nef'î ve Şeyhülislam Yahya'dır. Necatî ve Bakî'den gelen şiirde İstanbul Türkçesini kullanma hassasiyetini Nef'î ve Yahya Efendi şiirlerinde devam ettirmiştir. Sabrî de bu akıcı ve sade dil hassasiyetini kasidelerinde ve gazellerinde göstermeye çalışır.

Sabrî, yenilik peşindedir. Klasik Türk şiir dilini, hayal ve mazmunları ustalıkla kullanmakla birlikte bazı yenilikler ortaya koymaya çalışır. Şiirinde farklı telmihleri bir araya getirerek yeni imajlar elde etme gayretindedir. Bu telmihler genellikle aşkı sembolize eden Leyla ile Mecnûn, gül ile bülbül, şem' ile pervane gibi unsurlardır. Bir beytinde bülbülü pervane ile karşılaştırırken, başka bir beyitte âşıkı bülbülle karşılaştırır. Klasik Türk şiirinde çok kullanılan imajları birleştirerek yeni imajlar yaratmaya çalışır. Şem ve pervane'nin geçtiği bazı beyitlerde şair pervaneyi kuşa benzetir. Klasik şiirimizde gönül kuşa benzetilir. Sabrî'nin kuş ile pervaneyi münasebete getirmesinde, gönül ile âşık arasındaki ilgi, hareket noktası olsa gerektir. Bu yeni imajında şem' yerine mûm sözcüğünü kullanması şairin özel tasarrufudur ve yeni imajın orijinalliğini gösterir.

Su beyit şairin, yeni imajlar ortaya koymak üzere telmihleri biraraya getirmesine ve var olan imajları geliştirmesine örnek olarak gösterilebilir:

Bu bir demdür ki mürğ-ı naḥl-i mûmı 'andelîb eyler

Bu bir demdür ki şimdi tûṭî-i taşvîr güyâdur (K-7/15)

Şairin yenilik arayışını Sebk-i Hindî bağlamında da değerlendirebiliriz. XVII. Yüzyıl Türk Edebiyatı'nda, sözü edilen üslup hâkimdir ve edipler, bu üslubun az ya da çok etkisi altındadır. Ancak şairlerin hangi açılardan bu üsluptan etkilendiğini tespit etmek gerekir. Çünkü Sebk-i Hindî'de ve bu üslubun gelişme evrelerinde değişik özellikler bulunur⁹. Örneğin bu gelişme evrelerinden Mekteb-i Vukû XVI. Yüzyılda İranlı şairlerin üslup değişikliği ve taklitten kurtulma çabalarıyla ortaya çıkar. Aşk konusunda gerçekçiliği önemseyen bu hareket az da olsa Emir Husrev ve Hafız'da görülen gerçekçiliğin XVI. Yüzyıl şairlerinden Baba Figanî, Hilâl-i Çağatayî, Lisânî-i Şîrâzî, Ehlî-i Şîrâzî ve Vahşî-i Bafkî gibi şairler tarafından geliştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Mekteb-i Vukû'ya göre şiirde işlenen aşk, beşerîdir. Yani anlatılan sevgili

9 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mum, Cafer (2006), "Sebk-i Hindî" Türk Edebiyatı Tarihi, C.2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul, s. 369-392.

soyut değil, somut bir sevgilidir (Mum, 2006: 374). Sabrî şiirlerinde aşkı, mecazî ve hakikî boyutlarıyla işlemesine rağmen, bazı beyitlerde beşerî aşkı dile getirir. Ancak beşerî aşkın İlahî aşka uzanan bir köprü olduğunu da belirtir:

‘ Aşk tursun ço mecazî ise de sîneñde
 Āb-ı engūr hūm içre tūarak bāde olur (G-51/2)

Şiirlerinde Kays ve Ferhad’ı gerçek birer âşık olarak görmesine rağmen, akıl melekelerini tamamen ortadan kaldıran aşk anlayışını tasvip etmez:

Şaķın vādisine öykünme Şabrī Kays u Ferhāduñ
 Ne deñlü ‘ aşık olsañ kendüñi bī-‘ aķl u hūş itme (G-178/5)

Vahşî-i Bafkî gibi bazı şairler, geleneksel âşık-sevgili ilişkisinde, âşıkın sevgili karşısındaki konumunda köklü değişiklikler yapmışlardır. Buna göre âşık, sevgilisi konusunda duyarsız, özensiz ve umursamaz bir tavır içine girmekte, ona artık eskisi kadar değer vermemektedir (Mum, 2006: 374-375). Sabrî’nin şiirlerinde buna benzer kullanımlar vardır:

Şanma ey gül t̄alib-i vaşluñdur erbāb-ı şafā
 Kimse düşmez üstüñe mānend-i şeb-nem bilmiş ol (G-127/2)

Sabrî bir beytinde Vahşî’nin adını zikrederek ondan etkilendiği açıkça söyler:

Ser-i siħr-āzmāyān-ı ‘ Acem Vahşî-i mu‘ ciz-dem
 Zebānumdan dimiş gūyā bu beyt-i derd-i ‘ unvānı (K-1/66)

Bu beyitten sonra Vahşî’nin Farsça bir beytini IV. Murad vasfındaki kasidesine kasidesine alır.

Sebk-i Hindî şairleri lafız sanatlarına fazla önem vermeyip teşbih, istiare, tenasüb, hüsn-i talil, leff ü neşr ve mübalağa sanatını çok kullanırlar. Sabrî de şiirinde bu sanatları kullanmaya önem gösterir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SABRÎ DİVANI'NIN MUHTEVASI

Divan'da 2557 beyit vardır.

2.1. Nazım Şekilleri

2.1.1. Kasideler

Divanda yer alan kasidelerin beyit sayılarıyla konularına dair bilgiler şu şekildedir:

1. Kaside: 75 beyit, methiye, IV. Murad vâsfında, rahşîye muhtevâlî
2. Kaside: 83 beyit, methiye, IV. Murad vâsfında
3. Kaside: 58 beyit, methiye, Şeyhülislâm Yahya Efendi vâsfında
4. Kaside: 78 beyit, methiye, Şeyhülislâm Yahya Efendi vâsfında
5. Kaside: 58 beyit, methiye, Şeyhülislâm Hüseyin Efendi vâsfında
6. Kaside: 55 beyit, methiye, Kara Çelebi-zâde Mehmed Efendi vâsfında
7. Kaside: 59 beyit, methiye, Şeyhülislâm Ebû Sa'îd Efendi vâsfında
8. Kaside: 87 beyit, methiye, Ömer H^vâce Efendi-zâde Abdullah Efendi vâsfında kalemiye muhtevâlî
9. Kaside: 40 beyit, methiye, Alî Rızâyî Çelebi vâsfında, fahriye muhtevâlî
10. Kaside: 71 beyit, methiye, Mehmed Giray Han vâsfında, münacat muhtevâlî
11. Kaside: 40 beyit, methiye, Kaptan Güzelce Ali Paşa vâsfında, kayık ve deniz muhtevâlî
12. Kaside: 55 beyit, methiye, Vezir-i A'zam Husrev Paşa vâsfında
13. Kaside: 67 beyit, methiye, Vezir-i A'zam Mustafa Paşa vâsfında
14. Kaside: 36 beyit, methiye, Kaptan Deli Hüseyin Paşa vâsfında
15. Kaside: 26 beyit, methiye, Silahdar Mustafa Paşa vâsfında
16. Kaside: 52 beyit, methiye, bahariye muhtevâlî
17. Kaside: 73 beyit, methiye, Bostan-zâde Mehmed Efendi vâsfında
18. Kaside: 53 beyit, methiye, Nakîbüleşrâf Şerîf Efendi vâsfında, bahariye muhtevâlî
19. Kaside: 17 beyit, methiye, Nakîbüleşrâf Allâme Efendi vâsfında, bahariye muhtevâlî
20. Kaside-beççe: 14 beyit, methiye, Canpolad-zâde vâsfında
21. Kaside-i nâ-tamâm: 8 beyit, methiye, Mehmed Giray Han vâsfında

Kasidelerin toplam beyit sayısı 1105 'tir. Kasidelerde şu vezinler kullanılmıştır:

8 kaside	Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün
6 kaside	Fā'ılātün fā'ılātün fā'ılātün fā'ılün
3 kaside	Fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün
2 kaside	Mefā'ılün fe'ılātün mefā'ılün fe'ılün
1 kaside	Mef'ülü mefā'ılı mefā'ılı fa'ülün
1 kaside	Müfte'ılün müfte'ılün fā'ılün

2.1.2. Mesnevi

Divandaki tek mesnevi 72 beyitten oluşmaktadır. “Fe'ılātün mefā'ılün fe'ılün” vezniyle kaleme alınan bu mesnevi Sabrî'nin kadılığı döneminde Nakibüleşrâf Allâme Efendi'ye gönderilmiştir. Başlığından mektup olarak gönderildiği anlaşıyor.

Mesnevi içinde iki Arapça, bir Farsça mısralı olmak üzere üç mülemma beyit vardır. Memduh övgüsünde yazılan bu şiir, kaside muhtevasındadır ve divan tertibinde kasidelerin sonunda yer alır.

2.1.3. Musammatlar

Divanda musammatlar bölümünde 6 müseddes vardır. Bunların bend sayısı ve vezinleri şu şekildedir:

1. müseddes 5 bend, Fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün
2. müseddes 5 bend, Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün
3. müseddes 5 bend, Mef'ülü fā'ılātü mefā'ılı fā'ılün
4. müseddes 5 bend, Fā'ılātün fā'ılātün fā'ılātün fā'ılün
5. müseddes 5 bend, Fā'ılātün fā'ılātün fā'ılātün fā'ılün
6. müseddes 6 bend, Fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün

Müseddeslerin hepsi mütekerrir müseddes özelliği taşımaktadır. Kafiye örgüsü “aaaaAA, bbbbAA, ccccAA, ddddAA, eeeeAA, ...” şeklindedir.

Müseddeslerde realist eda mevcuttur. Şair bu şiirlerde daha çok şahsî duygularını terennüm etmiştir.

2.1.4. Tarihler

Divanda 7 adet tarih manzumesi bulunmaktadır.

Beyit sayısı bakımından divanda 2 beyitli 1 tarih, 3 beyitli 2 tarih, 5 beyitli 1 tarih, 6 beyitli 1 tarih, 7 beyitli 1 tarih, 9 beyitli 1 tarih yer alır.

İlk iki tarih manzumesi kasr; 3. tarih, Sultan IV. Murad tarafından Revan kalelesinin alınması; 4. tarih, Sultan IV. Murad tarafından Bağdat kalesinin alınması; 5. ve 6. manzumeler Seyyid Buhârî Camîî'nin tamiri ve 7. manzume ise Azîz Efendi'nin kazasker olması konularındadır.

Fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün, Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün, Müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün, Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün vezinlerinde birer; Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün ve Mefâ'ilün mefâ'ilün fâ'ülün vezinlerinde ikişer tarih manzumesi vardır.

Özellikle IV.Murad'ın fetihleriyle ilgili tarihler oldukça süslü ve hamasîdir.

2.1.5. Gazeller

Gazel nazım şeklinin beyit sayısı yüzyıllara göre değişiklik gösterir. XVII. Yüzyılda daha çok 5 beyitlik gazeller mevcuttur. Sebki Hindî şairleri de özellikle 5 beyitlik gazellerde duygu ve düşüncelerini dile getirirler. Sabrî Divanı'nda bulunan 210 gazelin 146'sı 5 beyitten müteşekkildir. Şair, 6 ve 7 beyitlik gazeller de kurmuştur. 3 ve 4 beyitliler ise nakıs gazel hükmündedir. 5'ten fazla sayıda beyte sahip gazeller de mevcuttur. Aşağıdaki tabloda gazellerin beyit sayıları daha net olarak görülebilir:

Beyit Sayısı	Gazel Sayısı
3	2
4	2
5	146
6	23
7	24
8	7
9	1
11	1
12	3
13	1

Tablo 1. Gazellerdeki beyit sayılarının kullanım sıklığı

Divandaki gazellerin toplam beyit sayısı 1145'tir. Müzeyyel gazeller ise 8, 15, 53, 81, 86, 88, 160, 170 numaralı şiirlerdir.

Vezinlerin 210 gazeldeki kullanım sıklığı şu şekildedir:

67 gazel	Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
39 gazel	Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün
37 gazel	Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
22 gazel	Mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün
16 gazel	Mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fa' ülün
11 gazel	Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün
5 gazel	Müfte' ilün fā' ilün müfte' ilün fā' ilün
4 gazel	Mef' ülü fā' ilātün mef' ülü fā' ilātün
3 gazel	Müfte' ilün mefā' ilün müfte' ilün mefā' ilün
1 gazel	Fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün
1 gazel	Mütefā' ilün fa' ülün mütefā' ilün fa' ülün
1 gazel	Müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün
1 gazel	Mef' ülü mefā' ilün mef' ülü mefā' ilün
1 gazel	Mef' ülü mefā' ilün fa' ülün
1 gazel	Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilātün

2.1.6. Kıtalar ve Nazmlar

Divanda 3 kıta vardır. İkişer beyitten oluşan bu manzumeler sırasıyla Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün, Fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün ve Müfte' ilün müfte' ilün fā' ilün vezinlerindedir. İlk kıta “Der-vaşf-ı tuğ” başlığıyla IV. Murad vafında, ikinci kıta şairin şiir anlayışıyla ilgili ve üçüncü kıta ise âşıkane muhtevalıdır.

Sabrî Divanı'nda bulunan 7 nazm 2 beyitli, diğer ikisi ise 3 beyitlidir. 1. nazm IV. Murad vafında İstanbul konuludur. 4. nazm ise bir münacattır. Şair bu manzumesinde nitelikli bir şair olabilmek için Allah'a dua eder. Diğer manzumeler ise âşıkane ve rindane edalıdır. Manzumelerin vezinleri şu şekildedir:

1., 2., 3. ve 9. nazmlar	Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
4. ve 5. nazm	Mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fa' ülün
6. nazm	Fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

7. nazm Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
 8. nazm Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

2.1.7. Matlalar ve Müfredler

Divanda 41 matla, 10 müfred bulunmaktadır.

Matlalarda kullanılan vezinlerin sayısı şu şekildedir:

- 13 Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
 9 Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
 7 Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün
 3 Mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün
 3 Müfte' ilün mefā' ilün müfte' ilün mefā' ilün
 2 Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün
 2 Mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fa' ülün
 1 Müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün
 1 Mef' ülü fā' ilātün mef' ülü fā' ilātün

Müfredlerdeki durum ise şu şekildedir:

- 3 Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
 2 Mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün
 2 Mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fa' ülün
 2 Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün
 1 Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TAHLİL

3.1. DİN-TASAVVUF

3.1.1. Din

3.1.1.1. Allah

Sabrî, çeşitli nazım şekilleri içerisinde Allah'ın isim ve sıfatlarına ilişkin bazı tezahürlerini çeşitli vesilelerle anmıştır. Divanda tespit edilen isim ve sıfatlar şunlardır:

“Allâh, Hudâ, Rab, Rabbânî, Bârî, Yezdân, İlâh, İlâhî, Sübhân, lâ-yezâl, Üstâd-ı ezel”.

Âşk yolunun sâlikî Allah'ın rahmetine sığınır:

İtme yâ Rab feyz-i rahmetüñ bizden dirîğ
Penbezâr itdiyse cismüm dâğ-ı ‘aşk-ı dil-rübâ (G-1/5)

Şair sevgiliye seslenirken Allah'ın birliğini ifade eder:

Saînadur gönümün meyli sözüm hep dâ'imâ birdür
İki ‘âlemde maşşûdum hemân sensin Hudâ birdür (G-83/1)

Memduhuna Allah'ın yardım etmesi için dua eder:

Şabri-i zâruñ budur saña du‘âsı müdâm
Eyleye her halde ‘avn-ı Hudâ yâveri (G-196/8)

3.1.1.2. Melekler

Melekler, Allah'ın diğer canlılardan farklı olarak nurdan yarattığı, kanatlı olarak düşünülen ve gökyüzünde bulundukları kabul edilen varlıklardır. Allah bu meleklerle bazı görevler vermiştir.

3.1.1.2.1. Melek

Şair müzeyyel gazelinde, meleğin kanadının memduh için koruyucu bir çadır olduğunu tahayyül eder:

Çanda ki ‘azm eyleye bâl-i hüma sâye bân
Çanda ki ‘ârâm ide perr-i melek çâderi (G-207/12)

3.1.1.2.2. Hafaza Melekleri

Kirâmen Kâtibîn olarak da bilinen hafaza melekleri insanın sağ ve solunda bulunur; insanın yaptığı iyi ve kötü davranışları yazarlar. Sabrî, âşıkın âh u zârının günah olduğunu düşünerek Kirâmen Kâtibîn meleklerinin bu günahları tek tek yazdığını tasavvur eder:

Âh u zâr itdüklerim tahrîr idermiş yek-be-yek
Defter eylermiş benüm cürm ü günāhum ol melek (G-119/1)

3.1.1.2.3. Azrail

Aşağıdaki beyitte sevgili, âşıkın can kuşunu alacak bir melek olarak tasavvur edilerek Azrail hatırlatılmıştır:

Mürğ-ı cān-ı ‘âşıkı almakda biñ nāz eylese
Ol melek eflāk-i istiğnāda pervāz eylese (G-174/1)

3.1.1.2.3. Cebrail

Sabrî, Hz. Dâvûd’un sözüne benzettiği gazelinin Cebrail’in gönlüne kararsızlık verebilecek kadar etkili olduğunu dile getirir:

Nice gâzel nağme-i Dāvud-ı feyz
Kim dil-i Cibrîli ider bî-ğarār (K-2/32)

3.1.1.2.4. Hârût

Fikir kaleminin, mana kızının gözüne sihir öğrettiğini, sihir öğretmesiyle tanınan Hârût adlı meleğin de fitne sihrinde ancak ona öğrenci olabileceğini mübalağalı bir şekilde dile getirir:

Füsûn-âmûz-ı çeşm-i bîkr-i ma‘nâ kil-k-i fikrûmdür
Ki sihr-i fitnede Hârût aña şākird-i kemterdür (K-17/59)

3.1.1.3. Kitaplar

3.1.1.3.1. Kur'ân-ı Kerîm

Şair Hz. Muhammed'in bir mucizesi olan peygamberlik mühründen söz ederken Kur'ân'dan bir delil olduğunu ifade eder:

Be-nūr-ı Hâtem-i peygamberân-ı rûy-ı zemîn
Ki mühr-i zâhr-ı şerîfîydi naşş-ı Kur'ânî (K-4/64)

3.1.1.4. Ayetler ve Hadisler

Divanda ayet ve hadisler kalıplaşmış şekilde, ibare, kelime ve kelime grubu halinde iktibas edilmiştir. Aşağıdaki beytin ilk mısra'ı, Fetih Sûresi'nin üçüncü ayetinden kısmen iktibastır:

ينصرك الله بنصر عزيز
Ki güherîn-tîğ-i kazâ iktidâr (K-2/12)

“Şanlı bir zaferle yardım etsin” (Kur'ân-ı Kerîm, Fetih/3) mealindeki ayeti şair “Azîz olan Allah yardım edecek” şeklinde kullanarak IV. Murad'a dua etmektedir.

3.1.1.5. Peygamberler

3.1.1.5.1. Âdem

Şair devriyye tarzındaki gazelinin bu beytinde Hz.Âdem ile genel anlamda insanı tevriyeli olarak kullanmaktadır:

Neşve-i hasret ile mest degüldi Âdem
Rind-i peymâne-keş-i meclis-i ğabrâ yoğ idi (G-206/8)

3.1.1.5.2. Nuh

Şair, sabırsız gönlünü sevgi gemisine benzeterek gemiyi Hz. Nuh ile de münasebete getirir. Sevgilinin işveli yürüyüşünün etkisini, mübalağalı olarak Nuh peygamber kıssasında anlatılan tufandaki dalgalara benzetir:

Geştî-i Nūh-ı maḥabbet dil-i bî-şabrumdur
Mevc-i tūfân-ı belâ şîve-i reftāruñdur (G-57/3)

3.1.1.5.3. İbrahim

Hiz. İbrahim ateŖe atılması ve ateŖin de bir huzur mekanı olarak bahçeye dönüşmesi Divan’da yer almaktadır:

Bî-ḥavf u recâyuz ki Ḥalîlu’llâh-ı ‘aşkuz
ÂteŖgeh-i ğam bâĝçe-i râḥatumuzdur (G-77/6)

3.1.1.5.4. Yakup

Beyitlerde Hiz. Yakup ile ilgili ifadeler Hiz. Yusuf ile birlikte verilmiŖtir.

Alurđı pîreheh-i Yûsuf-ı emelden kām
Bulurđı dîde-i Ya‘ kûb-baḥtına çāre (G-170/7)

3.1.1.5.5. Yusuf

Hiz.Yusuf, güzelliĝi yanında babası Yakup peygamber ve Züleyha ile olan münasebetiyle beyitlerde yer alır.

Sabrî bir kasidesinde, hiçbir günah işlemediĝi halde kendisinin suçla itham edilmesini, Hiz. Yusuf’un suçsuz olduĝu halde zindana atılmasına benzeterek memduhuna sığınır:

Güneh-nâ-kerde cûrm-âlûde maẖlûmam ki baḥt itdi
Ser-i zindāniyân-ı Ŗerm-i tōhmet Yûsuf-ı cānı (K-1/62)

3.1.1.5.6. Musa

Divanda hem adı hem de kendisiyle özdeşleşmiş bazı kavramlarla anılan peygamberlerden biri de Hiz. Musa’dır. Kelîm, Tûr, Yed-i Beyzâ, tecellî, nûr gibi sözlerle Hiz. Musa’nın Tur daĝında tecelliye mazhar olmasına telmih yapılır. Hiz. Musa daha çok mucizeleriyle anılır.

Sabrî, usta bir Ŗair olduĝunu Hiz. Musa menakıbına telmihte bulunarak söyler. Hiz. Musa’nın Allah ile konuşmasından dolayı aldığı Kelîm lakabını kalemine yükleyerek, bu kalemin Yed-i beyzâ kaĝdında daima mucize göstermesini temenni eder:

Tâ ki hem-vāre Kelîm-i suḥan elvâḥ-ı kalem
Yed-i beyzâ-yı varakla ola i‘ cāz-nümâ (K-8/81)

3.1.1.5.7. Hızır

Divanda genellikle akıl, uzun ömür, âb-ı hayât, yol gösterme ve yardıma koşma gibi özellikleriyle anılmıştır.

Hz. Musa ile Hızır kıssasına telmihte bulunan şair, aşk Hızır'ının akıl gemisini kırmasındaki hikmetin sorulmaması ister ve aşk yolunda gönül ile aklın çatıştığını dikkatlere sunar. Gönülün Kelîm'ine seslenerek söz konusu hikmetin sorulmasıyla aşkın kaybedileceğini haber verir:

Şorma sırrın fülk-i 'aqlı Hızır-ı 'aşk itse şikest
Ey Kelîm-i dil şağın kim andan olursın cüdâ (G-1/2)

Sabrî, şairliğini övdüğü şu beyitte yetenek ve maharet yönünden ebedî söyleme ulaştığını terennüm ederken âb-ı hayât/zülâl-i Hızır ifadesini kullanır:

Fezâ-yı gaybda tab'um zülâl-i Hızır bulup
Sebû-yı fikre kodı çeşmesâr vaşında (G-184/3)

3.1.1.5.7. Süleyman

Hz. Süleyman hem peygamber hem de bir hükümdardır. İçinde ism-i a'zam yazılı yüzüğü ile bütün dünyaya, hatta bütün mahlukata ve rüzgarlara hükmetmiştir. Tahtını rüzgarlar taşır (Onay, 2000:410). Bu hususlarla ilgili Divan'da birçok beyit kurulmuştur.

Şair, özellikle kasidelerde memduhunu överken onu Hz. Süleymana benzetir:

Tâc-ı zerle bir Süleymân-ı zamândur güyiyâ
Taht-ı zerkârın getürmüş bād-ı şubh-ı feyz-bâr (K-14/11)

Sevgiliyi güzellik tahtının hükümdarı olarak görür:

Şahramânlar başını kırtarımaz tîğından
Taht-ı hüsnüñ yine bir tâze Süleymânı mı var (G-85/4)

Belkıs'ın tahtıyla birlikte Süleyman'ın yanına getirilmesini de memduhun övgüsünde kullanır:

Tâc-ı zerle bir Süleymân-ı zamândur gūiyā
Taht-ı zerkârın getürmiş bād-ı şubh-ı feyz-bâr (G-14/11)

3.1.1.5.8. Eyüp

Eyüp peygamber çok zengindi ve on çocuğu vardı. Bütün zenliğini kaybetti, çocukları vefat etti. Sonra bir hastalığa tutuldu. Kurtlar vücudunu yemeye başladı. Allah'a onu bütün bu dertlerle sınıdı. Asla şikayet etmeyip Allah'a şükretti. Allah'ın emriyle ayağını yete vurunca iki su çıktı; birisiyle yıkandı, diğerinden içti. Bu suretle şifa buldu. Allah yeniden mal ve evlat verdi. Bütün dinlerde ve şark edebiyatlarında sabır ve tahammülün timsalidir (Onay, 2000: 204).

Şair, memduhu vasfında adeta Eyüp Peygamber kıssasını özetler:

Çeşme-i lutf-ı Hudâdan zahmın idüp şüst ü şüy
Şükr kim mânend-i Eyyüb itdi şıhhat iktisâb (G-15/2)

3.1.1.5.9. İsa

Divan'da adı sıkça geçen bir peygamberdir. Şiirlerde İsa adı ile geçmesine rağmen daha çok Mesîh, Mesîha şeklinde kullanılmıştır. Hz. İsa'nın ölüleri diriltiren nefesi, hastaları iyileştirmesi, çamurdan kuş yapıp onlara can vermesine telmih yapılmıştır.

İtseñ ihyâ n'aceb mürğ-ı temennâyı dili
Dîde-i bahtum açan mu'ciz-i 'İsâsın sen (G-160/8)

Sabrî, aşağıdaki beytinde âşıkın âhını ve nâlesini Mesîh'in nefesine benzeterek orijinal bir hayal tasavvur eder. Buna göre âşıkın âhı duvardaki kuş resmine hayat verir:

Gelür âh eylesem pervâza mürğ-ı nağşı dîvâruñ
Maḥabbet nâlesi hem-kâr-ı i'câz-ı Mesîhâdur (K-7/27)

3.1.1.5.10. Muhammed

Hiz. Muhammed Divan'da daha çok Ahmed ve Peygamber sözleriyle geçmektedir. Şair bu sözleri özellikle memduhunu överken kullanır, Hiz. Muhammed'in sıfatlarını memduhuna yakıştırarak O'nun yolunda gitmesini temenni eder:

Ahmediyyü's-siyer ol fahr-ı cihân-ı dâniş
Ki dil ü sînesidür nüsha-i sırr-ı dü-serâ (K-8/43)

Hiz. Muhammed yeryüzüne gelmiş olan peygamberlerin sonuncusu olması ve sırtlarındaki peygamberlik mührü ile anılmıştır:

Be-nür-ı Hâtem-i peygamberân-ı rüy-ı zemîn
Ki mühr-i zâhr-ı şerîfiydi naşş-ı Kur'ânî (K-4/64)

3.1.1.6. Çâr-Yâr

Metinde dört halifeden Ömer, Ebubekir ve Ali'nin adlarına ve sıfatlarına rastlıyoruz. Ömer için ayrıca "Fârûk" lakabı kullanılırken Ebubekir sadece "Sıddîk" olarak anılmıştır. Ali ise "Haydar, şehensâh-ı Necef, bahr-i Necef, Sâkî-i Kevser" lakaplarıyla birlikte anılmasının yanında atı Düldül ve kılıcı Zülfikar ile de hatırlanır.

Bu sözler genellikle kasidelerde yer alır, şair halifelerin doğruluk, adaletli olma, samimiyet ve güçlü olma gibi bazı özelliklerini memduh için kullanır:

'Ömeriyyü'l-eşer ol dâver-i 'adl-âver kim
Pîş-i hükminde ber-â-berdür anuñ şâh u gedâ (K-8/44)

IV.Murat'ı kuvvetli ve haşmetli olmasını Ali'ye benzetir:

Düşmenüñ ol dem görünür gözine
Kendüsi Haydar kılıcı Zülfekâr (K-2/18)

Sabrî Hiz. Ali'den hesap gününde himmet beklemektedir:

Çatre-âb-ı cüy-ı luţfuñ itme Şabrîden dirîğ
Rûz-ı pür-süz-ı cezâda ey dür-i bahr-i Necef (G-112/5)

3.1.1.7. Âl-i Resûl

Şair bir beytinde Ali ve Hasan'ı birlikte zikretmiştir:

Muştafâ-ism ü Hasan-hulķ u ‘ Alî-sîret kim
‘ Âlemi kendüye ķul itmededür eķvârı (K-15/12)

3.1.1.8. Kaza ve Kader

Önceden takdir olunan kaderin vuku bulması anlamına gelen kaza kavramı Divan'da daha çok yer almıştır.

Kader, “kilk-i kader, kader-fermân” ve kaza ise “hükm-i kazâ, üstâd-ı kazâ, hakkâk-i kazâ, dest-i kazâ, tîğ-i kazâ, güherin-tîğ-i kazâ, kilik-i kazâ, pergâr-ı kazâ, nüsha-i ahkâm-ı kazâ, kazâ zencîresi” şeklinde kullanılmıştır.

Hudâ getürdi ıarabgâh-ı feyze dâñâyı
Ķazâ götürdi cihândan le’im ü nâdânı (K-4/16)

Şair, memduhu için takdir edilen makamın kaza pergârı ile büyümesini temenni eder:

Levh-i iķbâlûñi naķş-âver idüp kilik-i kader
Büyüde dâ’ire-i câhuñı pergâr-ı ķazâ (K-8/82)

3.1.1.9. Ahiret İle İlgili Kavram ve Terimler

3.1.1.9.1. Ahiret

Divanda “bekâ” sözcüğüyle anılan ahiret, insanların ölümle tanışacağı bir âlemdir.

3.1.1.9.2. Kıyamet

Divan'da “kıyâmet” sözcüğünün yanında “mahşer, haşr, rûz-ı hisâb, rûz-ı kıyâmet” gibi ifadelerle yer alır. Hatta şairin kıyamet'in ahvali ile âşıkın durumunu birlikte verdiği “kıyâmet” redifli uzun bir gazeli (G-18) de vardır.

Şair, âhının kıyametten haber vermesine rağmen sevgili vefasızlığını sürdürdüğünden yakınır:

Ķoymaz ol ser-keş nihâl-i nâzdan berg-i vefâ
Virse âhum şarşarı rûz-ı kıyâmetden nişân (G-147/6)

Memduhun bahar mevsimini kıskandıran devrinin kıyamete kadar devam etmesini Allah'tan ister:

Devr-i ikbālũn olup reşk-āver-i faşl-ı bahār
Luţf-ı Hâkdan isterüz kim tâ ola rûz-ı hîsâb (K-6/54)

3.1.1.9.3. Cennet ve İlgili Kavramlar ve Terimler

3.1.1.9.3.1. Cennet

Cennet beyitlerde “cinân, firdevs, firdevszâr behişt, ” gibi adlarla da anılmıştır. Cennet bir bahar vakti gibi güllük ve gülistanlık, içinde ırmaklar akan, bağlarında yemişler ve nimetler biten, ağaçlık bir yerdir. Ferah ve geniştir. Cennete gelenler ebedî olarak kalacaklardır (Tatçı, 1998:70). Divanda tespit ettiğimiz cennet kavramı daha çok yukarıdaki özellikleri taşıyan benzetmelerle kullanılmıştır. Daha çok kasidelerde söz konusu benzetmelere rastlıyoruz. Padişahın veya devlet büyüğünün yönetim zamanında ülke cennete benzetilerek cennete ait güzellikler tasavvur edilir.

Sabrî, aşağıdaki beyitte sevgilinin semtini cennet-i a lâ, komşularını ise hurilerin kakülleri olarak vassfeder:

Kūyuña dirsem eger cennet-i a' lâ yiridür
Olsa cār u bey anuñ kākül-i ħūrā yiridür (G-84/1)

3.1.1.9.3.2. Kevser

Cennetteki bir suyun adı olan Kevser, süttten beyaz, baldan tatlı, kardan soğuk, kaymaktan yumuşak bir özelliğe sahiptir. Peygamberimize verilmiş özel bir havuz olarak tefsir edenler de vardır (Pala, 1999:238-239). Edebiyatımızda tatlı ve temiz, saf şarap manalarında kullanılmıştır (Onay, 2000: 291).

Şair sözündeki ilham kevserinin pınarlar gibi olduğunu, gönlündeki söz denizinin de deryalar gibi coştüğünü söyler:

Sözümde kevşer-i ilhām çeşme-der-çeşme
Dilümde baħr-i suħan lücce lücce cūşāndur (K-5/64)

Sufilere göre cennetde Sâkî-i Kevser Hz. Ali'nin lakabıdır. Cennette müminlere kevseri o sunacaktır. (Onay, 2000: 290). Sabrî, Hz. Ali'den kıyamet zamanında şefaatt beklemektedir:

Şun Şabri-i dil-teşneye bir cām-ı leb-â-leb
Ey Şâkı-i Kevşer dem-i germâ-yı kıyâmet (G-18/7)

3.1.1.9.3.2. Hûrî

Huri cennet kızı demektir. Huriler amber saçlı, kara gözlü, güneş yüzlü, şirin sözlü, şiveli, inci dişli, mercan dudaklı, gül yanaklı, servi boylu, güzel huylu, gülden taze ve bakire kızlardır. Ayrıca hûr, ahu gözlü demektir (Onay, 2000: 249). Divanda “hûr, hûrâ, hûriyân, havrâ” şeklinde geçmektedir.

Gerçek aşkı arayan şair/rind, cennet ve hurilerden uzun uzun bahsetmesinden dolayı vaizi eleştirerek bu sözlerden sıkıldığını ifade eder:

Geh cennet ü geh tırta-i hûr aḡduḡ uzatduḡ
Vâ‘ iz bizi şıḡdı suḡan-ı dūr u dırâzuḡ (G-118/5)

3.1.1.9.3.3. Tûbâ

Cennette (kimi kaynaklarda Sidre) bulunan ve kökü yukarıda, dalları aşağıda olmak üzere bütün cenneti gölgeleyen İlahî bir ağaçtır. Divan şiirinde gölgesi ve boyu nedeniyle anılır ki bunu Sabrî de şiirde ustalıkla kullanır. Memduhunun gölgesinin düştüğü yerler cennete dönse buna şaşılmaz, çünkü onun boyunun ağacı su kenarında sidre, ağacın sudaki yansıması ise tûbâdır:

N’ola dönse bihişte sâye-endâz olduḡ gülşen
Kenâr-ı cûda naḡl-i ḡaddi sidre ‘aksi tûbâdur (K-7/23)

3.1.1.9.4. Cehennem

Divanda cehennem ve cehenneme ait tasavvurlar pek fazla kullanılmaz. Bu şairin rind kişiliğinin bir gereği olarak düşünülebilir.

Şair, kalem kılıcını fazilet ülkesine çekip hata yaptığı için feleğin gam cehenneminde kendisine azab etmesine şaşırılmamak gerektiğini düşünür:

Tîḡ-i kilki ḡıḡta-i faẓla çeküp cürm eyledüm
N’ola baḡa dūzaḡ-ı ḡamda felek itse ‘azâb (K-12/47)

Şarap beğendiği güzelden gelmezse, o içkinin safası şaire/âşıka cehennem ateşinin azabı gibi gelir:

‘Azāb-ı âteş-i dūzaḥ olur şafāsı baña
Şu mey ki destüme ol gül-‘izārdan gelmez

3.1.1.10. Diğer İtikadî Kavram ve Terimler

3.1.1.10.1. Bezm-i elest

Allah’ın ruhlar âleminde henüz insanoğlu yaratılmadan önce, ruhlara hitaben “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sorusuna ruhların “Evet, Rabbimizsin” diye cevap verdiklerini ve kıyamet günü Allah’ın bu sözü tanık tuttuğu Kur’anda geçen bir hadisedir (Araf: 172-173).

Beyitlerde bu düşünceyle ilgili “Üstâd-ı ezel, hüsn-i ezelî, rûz-ı elest” ifadelerini görüyoruz.

3.1.1.10.2. Miraç

Miraç, Hz. Muhammed’in peygamberliğinin on ikinci senesinde, Recep ayının yirmi yedinci gecesi, Cebrail’in rehberliğinde arşa çıkması ve Allah ile görüşüp dönmesidir (Levend, 1984: 128). Divanda Burak ve Refref’e ilgili benzetmeler kullanılmıştır.

Şair, IV. Murâd’ın atını hızlı gitmesi bakımından Burak’a benzetmektedir. Bu beyitte Burak, Refref, melek sözlerinin birlikte kullanılmasıyla tenasüb yapılmıştır:

Burāk-ı refrefiyü’s-seyr o tāvus-ı melek-per kim
Geçer pertāb-ı evvelde ğazāl-i ḥāveristānı (K-1/20)

3.1.1.10.3. Ölüm

Divanda ölüm, “ecel, h^vâb-ı ecel” sözleriyle kullanılmıştır.

3.1.1.10.4. Ruh

Canlılığı sağlayan şey, duygu ve tutkuların merkezidir. Bedendeki ruh, odundaki ateş, sütteki yağ gibidir. Kendisi görünmez ama eser ve emareleri görünür. İnsan öldükten sonra bu ruh yaşamaya devam eder. Fikir ve akıl (anlama ve düşünce) bu ruhun özelliğidir. İlahî hitaba muhatap olan, sorumluluk yüklenen ve mükellef olan da bu ruhtur (Uludağ, 1991: 401).

Divanda “rûh, rûh-bahş, rûh-fezâ, bezm-i rûhânî, şarâb-ı rûhânî, mâye-i rûh, mest-i vecd-i rûhânî, rûh-ı revân” ifadeleriyle kullanılmıştır.

3.1.2. Tasavvuf

Tasavvufî gerçeklik görüşü Kur'an ve Hadis'ten kaynaklanır; ancak bu görüş sufi yol gösterici ve bilgiler tarafından genişletilmiş ve belli bir düzene sokulmuştur. Tasavvufî görüş, insanın Allah karşısındaki durumunu anlamasını sağlayan bir âlem haritası ortaya koyar. Bu, hem insanın ne olduğu, hem de ne olmaya çalışması gerektiğini izah eder. İnsanı, mevcut fiilî durumlarından hayatın nihaî gayesine ya da eksiklikten mükemmelliğe götürebilecek bir uygulama ortaya koyar (Chittick, 2003: 54).

Klasik Türk şiiri dairesindeki şairler, tasavvufu öğretme amacıyla şiir söylemekten çok estetik bir gaye için tasavvufî literatürü kullanırlar. Tasavvufî unsurlar daha çok gazel nazım şeklinde işlenmiştir.

3.1.2.1. Âşık, İnsan-ı Kâmil

Âşık tipini klasik Türk şiirinin genel karakteristiği gereği Sabrî Divanı'nda da beşerî ve hakikî yönleriyle görürüz. Âşkın mertebeleri vardır. Âşk yolunun saliki beşerî aşktan İlahî aşka giden bir yol haritasını izler. Beyitlerde aşkın çeşitli mertebeleriyle karşılaşırız. Âşık bazen beşerî yönüyle karşımıza çıktığı gibi bazen de hakikî aşktaki mertebesiyle gözükür.

Âşık mahzundur ve hiçbir zaman hakikî sevgiliye ulaşamaz. Bunu âşık çaresizce sorar:

Cām-ı lā-lūñ bā' iş-i def -i melāl olmaz mı hîç
‘ Âşık-ı maḥzūnuña bezm-i vişāl olmaz mı hîç (G-23/1)

Şu iki beyitte âşık daha çok tasavvufî yönüyle karşımıza çıkar:

Pāyuña yüz sürmek ister ‘ âşık-ı miskîni gör
Sînde dest-i niyāz u yirde rūy-ı i‘ tizār (G-72/4)

İlahî aşk şarabını elinde tutan âşık, tûl-i emelle meşgul olmaz. Bu beyitte ise insan-ı kâmil olarak ârifî buluyoruz:

‘ Ârif iseñ bu günü gör de ğam-ı ferdāyı қо

Ḥamdu li'llāh eldedür Şabrî şarāb-ı hoş-güvār (G-72/5)

3.1.2.2. Tarîk, Meşreb

Sözlükte “yol” anlamına gelen tarîk, tasavvufî anlamda divanda iki beyitte geçmektedir.

Şan ol şāhib-tarīkatdūr ki girmiş halka-i zikre
İder devr eyledükçe ‘ālemi tevḥîd-i Sübhânı (K-1/18)

Bu beyitteki “halka-i zikr, devr, tevḥîd-i Sübhânı, sâhib-tarīkat” sözleri tamamen tasavvufî ifadelerdir.

Şair, manevî yolda ilerleyen Mecnûn’un düştüğü durumu eleştirenleri, aşkın tarikini bilmemekle suçlar:

‘Aşkuñ tarīki bilmediler böyle idügin
Mecnûn düşince tağlara dīvâne şandılar (G-67/3)

Meşreb; tabiat, fitrat, yaratılıştaki insanda bulunan bir hayat tarzı, bir tutum ve duyuş biçimi demektir (Uludağ, 1991: 330). Divanda “meşreb-i pâk, hem-meşreb, ‘âlî-meşrebân, meşreb-i dâna, huşk-meşreb” ifadeleri ile göze çarpar.

3.1.2.3. Mürşit, Şeyh, Pîr-i Muğân

Mürşit, sâlike seyr ü sülûk esnasında rehberlik eden, ona yol gösteren tarikat piridir. Divanda “mürşid-i adl, rumûz-ı mürşid-i dâniş, mürşid-i ervâh-ı ma‘ânî, mürşid-i câm” ifadeleriyle kullanılmıştır.

Şair, Seyyid Buharî camii vasfındaki tarih kıtasında tasavvufî ıstılahlarla birlikte mürşit sözcüğünü kullanmıştır:

Āsmân-ı zikr-i Sübhânîdür ol
Kıptı anuñ mürşid-i şāhib-kemāl (T-5/4)

Şeyh sözcüğünün yaşlı anlamı ve unvan olarak kullanılması dışında tasavvufî çerçevede bir beyitte kullanılmıştır:

İhmâli қо ebrûları mihrâbına yāruñ
Kıl secde ki ey şeyḥ geçer vakti namāzuñ (G-118/6)

3.1.2.4. Mürîd

Mürîd, bir şeyhe bağlanan kişiye denir. Aynı zamanda îrâd eden, dileyen ve isteyen anlamında olup, iradesini tamamen şeyhine ve Allah'ın mutlak iradesine teslim etmiş, ona boyun eğmiş kimsedir. Bir beyitte “mürîd” sözcüğü geçmektedir.

Şair kalemiyesinde mana ervahının mürşidi olarak gördüğü kaleme gayb hareminin mahremlerinin mürîd olmasını uygun buluyor:

Ne kalem mürşid-i ervāh-ı ma'ānî ki aña
Maḥremān-ı ḥarem-i gayb mürîd olsa revā (K-8/4)

3.1.2.5. Dergâh

Divanda daha çok Allah ve mekândan münezzeh olarak Allah'ın katı ile ilgili olarak kullanılan “dergâh-ı Hudâ, dergeh-i Hak, dergeh-i feyz-i Îlâhî, dergâh-ı muallâ, dergâh-ı emân-bahş, dergâh-ı ihsân, dergeh-i ikbâl, dergeh-i pîr-i mugân, hâk-i dergeh” ifadeleri bazen de padişah ve tarikat büyüğünün makamı anlamında kullanılmıştır.

3.1.2.6. Sâlik

Aşk yolunun yolcusu anlamında kullanılır. Allah aşkının yolcusu gamın karanlık yollarında kalmaz, çünkü onun gönlünden dumanla birlikte saçılan ateş kıvılcımlarının her biri meşale olur:

Tîre-râh-ı ğamda kıalmaz sâlik-i 'aşk-ı Hudâ
Her şerâr-ı dūd-ı dil bir şeb-çerâğ olur aña (G-1/1)

3.1.2.7. Tecellî, Cezbe

Kelime anlamı açığa çıkma, görünme olan tecellî, tasavvufta gaybtan gelen ve kalpte zâhir olan nurlar demektir. Görünmeyenin kalpte görünür hale gelmesi ve Allah'ın lutfuna, cemâline vasıl olmaktır (Uludağ, 1991: 472). Tecellî aynı zamanda sevilen varlığın güzelliğinin âşık tarafından farkedilmesiyle ilgilidir.

Beyitlerde “tecellî, tecellîgâh-ı envâr-ı sevâb, nûr-ı tecellî-dîde” ifadeleriyle geçer. Hz. Musa'nın Tur dağında geçen mucizevî kıssasının değinildiği hemen bütün beyitlerde tecellî hususuna rastlıyoruz. Aşağıdaki beyitte Sabrî, tûtî ve aynanın gerçek mahiyetini ifade ederek, tûtînin mana Tur'unun Kelîm'i, aynanın ise tecellînin nuru olarak Îlahî sırları terennüm ettiğini belirtir:

Ne tûṭîdûr ne âyîne o bir sırr-ı Îlâhîdür

Ki hem nûr-ı tecellî hem Kelîm-i Ṭûr-ı ma' nâdur (K-7/18)

Cezbe, cezb kendine çekme demektir. Tasavvufta İlâhî inayetin gereği olarak Cenâb-ı Hakk'ın, kendisine giden yolda ihtiyaç duyulan her şeyi kuluna bahşedip, çabası ve çalışması olmaksızın onu kendine yaklaştırmasıdır. Şair aşağıdaki beyitte bunu temenni etmektedir:

Cân u dili қо Şabrî cezb eylesün ruḥ-ı yâr

Ol şem'-i bezm-i ḥüsne pervâneler çekilsün (G-151/5)

3.1.2.8. Fenâ, Bekâ

Tasavvuf açısından varlığın, Hakk'ın varlığında yok edilmesi anlamına gelen fenâ (Sefercioğlu, 1990: 47), beyitlerde “habâb-ı seyl-i fenâ, hoş-hâl-i fenâ, kâlâ-yı fenâ, meykede-i fenâda, rind-i hoş-hâl-i fenâ” tamlamalarıyla kullanılmıştır.

Bekâ ise salikin kemali (İz, 2001: 156) anlamınının yanında ebedî âlem ve ahiret yerine de kullanılır. Divanda “bekâ-yı ömr, harf-i bekâ, külhân-ı bekâ, bezm-i bî-bekâ” tamlamalarıyla kullanılmıştır.

3.1.2.9. Vahdet, Kesret

Divanda vahdet iki beyitte kesret ise bir beyitte geçmektedir. Vahdet ve bunun türevi olan tevhîd “kadeh-i vahdet, mestâne-i tevhîd, tevhîd-i Sübhân, mey-i tevhîd-i Sübhânî” tamlamalarıyla kullanılmıştır.

Şair vahdet ve kesret kişinin yaşamındaki yansımasını şu şekilde kaydeder:

Künc-i ' uzletde seyr ü şöḥbetde

Gâh vahdetde gâh keşretde (Mes./32)

3.1.2.10. Zâhir, Bâtın

Sözlük anlamı olarak bir şeyin görünen tarafı, dış yüzü anlamına gelen zâhir, tasavvufta hem şariat hem de tecellî eden Hakk anlamlarında kullanılır. “Zâhir” divanda tasavvufî anlamıyla pek az kullanılır.

Bâtın ise, iç, bir şeyin görünmeyen yönü, gizli, derûn anlamlarına geldiği gibi tasavvufta da hem ayetlerin ve hadislerin ancak ârifler ve veliler tarafından bilinen gizli manaları, hem de sâlikin kalbi ve ruhu, iç âlemi demektir (Uludağ, 1991: 87). Beyitlerde iki yerde “bâtın ve safâ-yı bâtın” şeklinde geçer.

Bâdesüz köhne humuñ olmaz şafâ-yı bâtını
Kim ten-i bî-cân gibi bir kılb-ı fersüdedür (G-60/3)

3.1.2.11. Gayb, Sır, Râz

Gayb; sır, görünmeyen ve gizli anlamına geldiği gibi tasavvufta sırlar âlemi, duyu organları ve akıl ile bilinmeyen varlıklar ve bunların bulundukları âlem, manevî ve ruhanî âlem olarak da kabul edilmektedir (Uludağ, 1991: 189).

Divanda daha çok tasavvufî anlamıyla şu tamlamalarla kullanılmıştır: “sürûş-ı gayb, şeh-bâl-i sürûş-ı gayb, lisân-ı gayb, ceyb-i şâhid-i gayb, vâridât-ı gayb, mest-i tecellâ-yı cemâl-i şâhid-i gaybî, kilik-i edîb-i gayb, mahremân-ı harem-i gayb, necm-şinâs-ı felek-i ‘âlem-i gayb, bânû-yı perde-i gayb, lisânü’l-gaybî, cünd-i ervâh-ı ricâlü’l-gayb”

“Sır” sözcüğü ise beyitlerde “sırr-ı Kur’ânî, sırr-ı İlâhî, sırr-ı levh ü kalemi, sırr-ı nihânın, nüsha-i sırr-ı dü-serâ, mazhar-ı sırr-ı kemâl-i feyz-i Rabbânî, nâme-i sırr-ı Hudâ, sırr-ı visâl-i yâr” tamlamalarıyla dikkatlere sunulmuştur.

Gayb veya sır sözcükleriyle birlikte “râz”ın kullandığını görüyoruz. Âşık seslenen şair, gönlündeki gizli hazineyi kimseye açmadığını, bunu gizli bir sır olarak bıraktığını “bilmiş ol” redifiyle ifade ederken sevgiliyi uyarmaktadır.

Açmadı râz-ı derûnın kimseye Şabrî daği
Sînesinde gizlüdür ol sırr-ı mübhem bilmiş ol (G-127/5)

3.1.2.12. Sabr, Kanaat, İstiğnâ

Dayanma, dayanıklılık anlamına gelen sabr, tasavvufta başa gelen musibetlerden dolayı Allah’tan başka kimseye şikâyetçi olmamak, sızlanmamak, yakınmamaktır. Âşık sevgiliden gelen her türlü cefaya ve sevgilinin görmezlikten gelmesine sabır gösterecektir.

Divanda “sabr, sabr u karâr, tîğ-i nâz-ı sabr-fersâ” şeklinde geçer. Kanaat ise sadece bir beyitte “Leb-i deryâçe-i kanâ‘atde” mısraıdır.

İstiğnâ ise ihtiyaç duymamak, tenezzül etmemek anlamlarında olup divanda “bezm-i istiğnâ, çeşm-i istiğnâ-furûş, ceyb-i istiğnâ, istiğnâ-fürûş, gûşe-i istiğnâ, eflâk-i istiğnâ, evc-i istiğnâ, nigeş-i istiğnâ, nesr-i tâ‘ir-bâz-ı istiğnâ” tamlamalarıyla kullanılır. Hatta, şair bunu bir gazeline redif yapmıştır. Bu gazelin dördüncü beyti sabr, istiğnâ kavramlarını birlikte kullanır:

Ne deñlü nâz iderseñ şabr ider dil yaraşur zîrâ

Taḥammül bülbül-i zâra gül-i ra‘ nâya istiğnâ (G-12/4)

3.1.2.13. Himmet, Lutf, Rızâ

Divanda “ceyş-i himmet, çerâğ-ı himmet-efrûz, yed-i himmet-i feth-âver, feyz-i şubḡâh-ı himmet, nüṣṣa-ḡân-ı kilik-i himmetkâr, hevâ-yı himmet, himmet-i Zünnün-ı re‘y, şeh-i himmet, nuḡûd-ı himmet, mihr-i himmet, simâ‘-ı himmet, genc-i himmet, hem-cenâḡ-ı bâz-ı himmet, şehâb-ı himmet, peymâne-i himmet, ḡürşîd-i himmet, reh-i himmet, cām-ı pür-feyz-i mey-i himmet, ziyâ-yı cām-ı himmet, şehâb-ı himmet, feyz-i himmet, ḡürşîd-i himmet-âsmân-ı mekremet, Zülfekâr-ı himmet, reşk-i feyz-i dest-i himmet, bād-ı himmet, ebr-i himmet, şeh-bâz-ı himmet, dest-i himmet, evc-i sipihr-i himmet, âb-ı himmet, sebû-yı himmet, nefes-i himmet, ḡürşîd-kef-i himmet, felek-i himmet, Bâni-i himmet, pençe-i himmet, himmet-resân” tamlamalarıyla yer alan himmet, yardım, gayret etme ve çalışma anlamlarına gelmektedir. Tasavvufta ise gönlü bir maksat etrafında toplamak ve bu maksat için yönlendirmektir. Divanda hem maddî hem de manevî yardım anlamlarında düşünülmüştür. Sevgiliden, memduhtan ve evliyâdan himmet beklendiği görülmüştür.

Divanda çok sık geçen ve işlenen unsurlardan biri de lütuftur. “nesîm-i rûḡ-baḡş-ı lütf, çeşm-i recâ-yı lütf, seyib-i lütf-ı rûzgâr, nesîm-i bâğ-ı lütf, müferriḡ-sâz-ı lütf, lütf-ı ṭab‘, kem-berg-i lütf, âb-ı lütf, lütf-ı çarḡ-ı devlet-yâb, dem-i feraḡ-engîz-i lütf, çeşm-i lütf, şu‘â‘-ı neyyîr-i lütf, ḡân-ı lütf, sebû-yı lütf, inşâ-ḡân-ı şükr-i lütf-ı Bârî, dūd-ı buḡûr-ı lütf, mest-i mey-i lütf, şâhid-i lütf, cām-âşnâ-yı va‘de-i lütf, neşve-i lütf, nigâh-ı çeşm-i lütf, kilik-i feyz-i kef-i lütf, zülâl-i lütf, müşkil-güşây-ı lütf-ı Rabbânî, mir‘ât-ı lütf, naḡd-i lütf, dest-i lütf, lütf-ı Bârî, zülâl-i bâğzâr-ı lütf” gibi tamlamalarla kullanılan lütfün güzellik, iyilik, bağış anlamlarının yanında kulu Allah’a yaklaştıran ve

günahlardan uzaklaştıran bir yönü de mevcuttur. Allah'tan, sevgiliden ve memduhtan lütuf beklenmektedir.

3.1.2.14. Velâyet, Melâmet

Allah'ın velî kullarından sadır olan olağanüstü hâl ve söz anlamına gelen kerâmet ile ermişlik ve velî olma anlamına gelen velâyet sadece bir beyitte kullanılmıştır.

Ṭurra-i pür-pîç ü tâbuñ pây-māl itdi dili
Bir velâyet oldı ejderhâ ile gūyâ ḥarâb (K-12/37)

Ayıplama, kınama anlamına gelen melâmet, aynı zamanda kınayanların kınamasından çekinmeden doğru yolda, Allah yolunda dosdoğru ilerlemektir. Âşıklar aşkları uğrunda her türlü kınanmayı, hatta aşağılanmayı göze alırlar (Uludağ, 1991: 324-325). Beyitlerde “mecrûḥ-ı melâmet-dîde-i dehr, ḥaşm-ı melâmetkâr, şâm-ı melâmet, melâmet deşti, reh-i vâdî-i melâmet, baḥr-i melâmet, pâre-i seng-i melâmet” tamlamalarıyla geçmektedir.

3.1.2.15. Ârif, İrfân

Divanda “‘ârif, ârif-i bi’llâh, ‘ârif-i hoş-şoḥbet” ifadeleriyle karşımıza çıkan ârif, âşık ve âşıkın gönlüne ait bir sıfattır. Allah'ın kendi zâtını, isimlerini, sıfatlarını ve fiillerini müşahede ettirdiği kimsedir (Uludağ, 1991: 51).

Odur ‘ârif ki destinden ḵomayup sübhâ-i cāmı
Ola ser-ḥalkâ-i bezm-i mey-i tevḥîd-i Sübhânî (K-16/19)

Beyitte ârif ile birlikte şarabın Allah aşkını ifade eden tasavvufî boyutuna değiniliyor.

Marifet, keşf, ilham, sezgi, manevî ve ruhî tecrübe ile elde edilen bilgi (Uludağ, 1991: 252) anlamındaki irfân beyitlerde “ehl-i ‘irfân, metâ‘-ı ehl-i ‘irfân, sevâd-ı ‘irfân, fülk-i baḥr-i ‘irfân, defîne-i Cem-i iḵbâl-i ehl-i ‘irfân, gevher-i ‘irfân, ḥ^vâce-i bâzâr-ı ‘irfân, ehl-i ‘irfân, gülzâr-ı ‘irfân” tamlamalarıyla geçer.

3.1.2.16. Mâsivâ

Allah'tan başka her şey (Uludağ, 1991: 318) anlamına gelir. Kişiyi Allah'tan uzaklaştıran şeylerdir. Divanda sadece bir beyitte geçer. Allah'ın kişinin hatasını düzeltince gönlünde mâsivâdan eser kalmayacağı ifade edilir:

Hakk idüp taṣṣīḥ idince yañlışın Üstād-ı ‘aşk
Hîç qalır mı nüṣṣa-i ḥāṭırda ḥarf-i mā-sivā (G-1/4)

3.1.2.17. Rind

Rind, zevk, safa, içki, ayyaşlık, şâhid-bâzlık, nazar-bâzlık ehlidir ve takvaya ve zühde kayıtsız, tövbeye karşı ve aldatmaca ve riyanın düşmanıdır. Rind kalender, melâmetî ve âşıktır. Görünürde sefil, iç dünyada ise yüksek mertebelidir (Pürcevâdî, 1998: 221). Rindliğin özü aşktır. Ancak aşkın hakikatiyle aynı değildir. Rindlik bir âşıklık mertebesidir. Rindi maşukuna yakın ve uzak olmasına göre bulunduğu hallerle tanırız (Pürcevâdî, 1998: 233).

Rind divanda “rind-i ḥoş-ḥâl-i fenâ, rindân-ı nazm, sebû-yı rindândur, rind-i ‘aşka, rind-i ḳadeḥ-peymâ, rind-i neşve-yâb, meclis-i rindân, rindân-ı ḥarâbât, rind-i şarâb-âver, rind-i ḥâne-ber-düş, rind-i ḥarâbâtî-i ‘aşk, cem‘iyyet-i rindân, rindân-ı sāgar-keş, rind-i peymâne-keş, rind-i nazar-bâz, rind-i âzâde, rind-i tehî-câm-ı ḥarâbât-ı firâḳ” tamlamalarıyla geçmektedir.

Gâh mey geh dürd içer neylerse eyler rind-i ‘aşk
Def -i bâr-ı şiklet-i ‘aql-ı vücūd âzâr ider (K-3/5)

Bu beyitte ise Sabrî, rindin âşkı dertsiz ve elemsiz elde edilemeyeceğini söyler:

Kedersüz bir şafâ mümkün midür ‘âlemde ey Şabrî
Şunılmaz rind-i bezm-i ‘aşka bî-derd ü elem şahbâ (K-9/7)

3.1.2.18. Mutasavvıflar

3.1.2.18.1. İbrahim bin Edhem

Babası Belh'te hükümdardı. Sahip olduğu varlıklı hayatı bırakarak riyazet ve ibadetle meşgul olur. Mekke'ye gider; burada âlimler ve velilerle görüşür. Daha sonra Şam'da bulunmuş ve sonradan gittiği Lazkiye'de vefat etmiştir. Edebiyatımızda

babasının ismi olan İbrahim yerine babasının ismi olan Edhem veya İbn-i Edhem sözü geçer. Dünyaya meyletmemesi darb-ı mesel olmuştur (Onay, 2000: 183).

Şair Mehmed Giray Han Rodos'ta hapisteyken ona gönderdiği kasidesinde Giray'ı İbrahim-i Edhem'e benzetir.

Zihî sulţān-ı ʿizzet-bārgāh-ı mülk-i dervîşi
Ki İbrāhīm-i Edhem tarzıdur evzāʿ u eṭvārı (K-10/25)

Şu beyit de İbrahim-i Edhem'in, tacını bırakarak Allah yolunu seçen bir kimse olduğunu hatırlatır:

Tāc-ı Edhem ʿarz ider aña ḥabāb-ı cām-ı ʿaşk
Şol gedā kim baş açık mestāne-i tevḥīd olur (G-78/6)

3.1.2.19. Dünya

Dünya geçici bir mekandır, akıllı olan kişi sahip olduğu maddî ve manevî zenginliği bu geçici dünya için harcamaz:

Dünyā için vücūduñı şarf itme yok yire
Naḳd-i ḥayāt merdüm-i dānāya bir gelür (G-73/2)

3.2. TOPLUM

3.2.1. Şahıslar

3.2.1.1. Tarihî Şahsiyetler

3.2.1.1.1. Sultanlar

Divanda Osmanlı sultanlarından IV. Murad'ın adı çok geçmektedir. Divanın ilk iki kasidesi ve bir nazmı IV. Murad vasfındadır. Adı geçen padişahın Revân ile Bağdat seferleri ve fetihlerine ilişkin iki tarih manzumesi vardır. Ayrıca diğer devlet büyüklerine yazılan kasidelerde ve müzeyyel gazellerde de Murad Han adı geçmektedir.

Şair IV. Murad'ı mübalağalı bir şekilde överek onu efsanevî kahraman ve hükümdarlara benzetir. Hatta söz konusu efsanevî kişiliklerden daha üstün görür.

Osmanlı İmparatorluğu ile İran arasında zaman zaman çarpışmalar ve savaşlar olmuştur. IV. Murad döneminde İran'a seferler yapılmıştır. Divanda, bu seferlerde padişahın ve ordunun muzaffer olmasını temneni eden beyitler mevcuttur.

Sabrî, Vezîr-i a'zam Mustafa Paşa övgüsündeki kasidesinde IV. Murad'ın isterse kahır eli ile İran şahının tahtını kılıçtan geçireceğini ifade eder ve adeta padişahı buna teşvik eder:

Cihād-endîşe-i Ġāzî Hân Murād ol kim murād itse
Kılıçlar dest-i kahrı yine taht-ı şāh-ı Ġrānı (K-13/22)

Şair, Revân kalesinin fethine düşürdüğü tarihinde, Kanunî Sultan Süleyman ve Sultan Selim'in dahi fethedemediği bu kaleyi IV. Murad'ın fethettiğini söyler:

Ne Hân Süleymān eyledi bu kārı ne Sulţān Selīm
K'itdūñ bu gūne ƣal'ayı miftāh-ı tīġuñla ġüşād (T-3/5)

3.2.1.1.2. Diğer Devlet Erkânı

Dönemin diğer devlet adamlarının adları genellikle kasidelerde geçmektedir. Şeyhülislâm Yahyâ (K-3,4), Şeyhülislâm Hüseyin Efendi (K-5), Şeyhülislâm Ebû Sa'îd Efendi (K-7), Vezîr-i a'zam Husrev Paşa (K-12), Vezîr-i a'zam Mustafa Paşa (K-13), Mehmed Giray Han (K-10), Kara Çelebi-zâde Mehmed Efendi (K-6), Ömer Hâce Efendi-zâde Abdullah Efendi (K-8), Alî Rızâyî Çelebi (K-9), Kapûdân Güzelce Ali Paşa (K-11), Silahdâr Mustafa Paşa (K-15), Bostan-zâde Mehmed Efendi (K-17),

Nakîbüleşrâf Şerîf Edendi (K-18), Nakîbüleşrâf Allâme Edendi (K-19, mesnevi), Canpolad-zâde (K-20), Kazasker Aziz Efendi (T-7).

3.2.1.1.3. Şairler ve İlim Adamları

3.2.1.1.3.1. Necâtî

Osmanlı şiir dilinin oluşmasında önemli katkıları bulunan Necâtî'nin adı mukattaât bölümünün ikinci kıtasında geçmektedir. Sabrî, yeni ve farklı şiire rağbet edildiğini, eski tarza ilginin kalmadığını beyan ederken Necâtî'yi de eski tarz içerisinde görür.

3.2.1.1.3.2. Şeyhülislâm Yahyâ

Çağdaş Yahyâ Efendiye çok saygı duyduğu anlaşılan Sabrî, ona iki kaside sunmuştur (K-3,4). Bu kasidelerde memduhunun ilimdeki derinliği, erdemli kişiliği, ahlak ve fazilet sahibi olması gibi hususları dile getirmiştir. Ayrıca Yahyâ Efendiye şiirde üstat olarak görmektedir.

Kâmil olsa fenn-i ma' nâda n'ola Şabrî anuñ

Luţf-ı tab' ehli bir üstâd-ı suĥan-perdâzı var (G-35/7)

3.2.1.1.3.3. Feyzî-i Hindî

Hint edebiyat tarihi yazarlarına göre 16. yüzyılın üç büyük şairinden biridir. Diğer ikisi Urfî ve Baba Figânî'dir. Hindistan'da yetişen şairler içinde Emîr Husrev Dehlevî ile Feyzî birinci derecede gelen İran şairleri arasında sayılır. Ekber Şah sarayının meliküşşuarâsı olmuştur (Tarlan, 1944: 125-126). 1595 yılında vefat eden bu güçlü şairin eserlerini Sabrî beğenmektedir ve onun bir beytini kasidesine aldığını haber verir:

Feyzî-i mu' ciz-demüñ ammâ bu dem

Gülşen-i nazmından olup vâyedâr

Şundı anuñ bir gül-i nev-hîzini

Dest-i şenâña kalem-i feyz-bâr (K-2/72, 73)

3.2.1.1.3.4. Hâkânî

Gazneliler devrinin önemli bir şairidir. Her kasidesinde bîkr manalara tesadüf edilir. Zamanının önde gelen kasidecilerindendi. Uzun kasideleri başladığı kudret ve fesahatle devam ettirebiliyordu. Bu yönüyle de kendinden sonra gelen birçok şaire örnek olmuştur (Tarlan, 1944: 71). Sabrî kendisini bu şaire benzeterek bir fahriyesinde “Hâkânî-i Rûm” olduğunu söyler.

3.2.1.1.3.5. Zahîr-i Fâryâbî

Gazneliler devri şairlerinden olan Zahîr şiiirde Enverî ve Hâkânî ile boy ölçüşmek hevesinde idi. Onlar kadar olmasa da güçlü kasideleri ve güzel kıtaları vardır (Tarlan, 1944: 76). Zahîr’in adı divanda üç yerde geçmektedir ve Sabrî’nin beğendiği bir şairdir.

3.2.1.1.3.6. Emîr Husrev Dehlevî

Timur devrinde Hindistan’da yetişen şairlerin en büyüğü Emîr Husrev Dehlevî’dir. Gazellerinde özellikle Sa’dî üslubunu seçerdi (Tarlan, 1944: 95-96). Divanda birkaç yerde adı geçmektedir. Sabrî kendisi için “Husrev-i sâni” (K-16/48) ifadesini kullanmıştır.

3.2.1.1.3.7. Selmân-ı Sâvecî

14. yüzyılın meşhur şairlerinden Selmân, kaside sahasının önde gelen üstatları arasındadır. Kasidelerinde genellikle aşıkane bir eda hissedilir. Hafız’ı hatırlatan güzel gazelleri vardır. Hatta birkaç gazeli Hafız Divanı’na geçmiştir (Tarlan, 1944: 101-104).

Sabrî Selmân ve Zahîr’e olan beğenisini başka bir beyitte belirtmesine rağmen, şu beytinde şiiir meydanının at binicisinin kendisi olduğunu ve şairlik atıyla onları ayaklar altına aldığını ifade eder:

Fâris-i meydân-ı nazmam pâ-y-mâlûmdür bu gün
Eşheb-i tab‘umla Selmân u Zahîr-i Fâryâb (K-12/45)

3.2.1.1.3.8. Sa’dî-i Şirâzî

Sabrî kasidesini İlahî feyzler bahçesi olarak görür ve Sa’dî’nin ruhunu bu bahçede destan okuyan bir kuş olarak tahyyül eder:

Kaşîdem bir gülîstân-ı füyûzât-ı İlahîdür

Ki rûh-ı Şeyh Sa‘dî aña mürğ-ı dâstângerdür (K-17/60)

3.2.1.1.3.9. Aristo

Şair memduhu Şeyhülislam Ebû Sa‘îd Efendi’yi bilgili olma yönünden Aristo’ya benzettir:

Aristû-dânişâ hikmet-şinâsâ neşve-i luţfuñ
Mizâc-ı kâ’inâta keyf-i terkîb-i tesellâdur (K-7/49)

3.2.1.1.4. Ressam ve Nakkaşlar

3.2.1.1.4.1. Mânî

Meşhur Çinli bir nakkaş ve ressam. Sabrî kendi çizdiği tasvirleri, Mânî’nin resmedemeyeceğini belirterek kendisini över:

Ne nakşdur olur bu ki biñ yıl çalışsa resm idemez
Zemîn-i medhine kem-berg-i luţfinı Mânî (K-4/3)

3.2.1.1.4.2. Bihzâd

Şair, Kara Çelebi-zâde Mehmed Efendi vasfındaki kasidesinde memduhunun lutuflarını, sihir yapan kalemi ile Bihzâd’ın yazdığını belirtir:

Bezm-i medhûñ resm ider meclis-nigârân-ı hayâl
Şâhid-i luţfuñ yazar Bihzâd-ı kilik-i sihr-yâb (K-6/40)

3.2.1.1.5. Mitolojik ve Efsanevî Şahsiyetler

3.2.1.1.5.1. Cem

Divanda adı en çok anılan şahsiyettir. Beyitlerde şarap, kadeh, bezm ile birlikte anılır. Özellikle câm-ı Cem tamlamasıyla şarabı bulduğuna telmih yapılır.

3.2.1.1.5.2. İskender

Tarihte Büyük İskender (İskender-i Zülkarneyn) ile Makedonya hükümdarının oğlu olan ve İran’ı fetheden İskender (İskender-i Yunanî) olmak üzere aynı adlı iki meşhur şahıs vardır (Onay, 2000: 261).

Şair, IV. Murad'ı İskender ve Süleyman peygambere benzetir. Burada âyîne ve hâtem ile sırasıyla İskender ve Hz. Süleyman'a ait malzemelerin zikriyle leff ü neşr yapılmıştır:

O sulţân-ı ħıred-âyîne-i tevfiķ-i ħâtem kim
Cihānuñ şimdi hem İskenderidür hem Süleymānı (K-13/19)

3.2.1.1.5.3. Hâtem

Arapların Tay kabilesinden cömertliğiyle tanınmış olan Abdullah b. Mes'ûd'un oğlunun unvanıdır. Edebiyatımızda kerem, sehavet timsalidir (Onay, 2000: 237).

Şair, memduhunu cömertlikte ikinci Hâtem olarak görür:

Hüner-pîşe ħidīvā himmet-endîşe ħudāvendā
Eyā faẓl u keremle 'aql-ı evvel Ĥâtem-i şānī (K-16/32)

3.2.1.1.5.4. Acem Kahramanları

Rüstem, Bîjen, Dârâ, Cem, Husrev, İsfendiyâr, Rûyînten, Kahramân gibi Acem kahramanlarına özellikle kasidelerde yer verilmiştir. Şair, memduhunu güçlü ve iyi bir savaşçı olmasıyla Acem kahramanlarına benzetir, över. Ancak onlardan daha üstün olduğunu da zaman zaman ifade eder.

Şair, aşıkane gazelindeki bir beytinde Rüstem'in Bîjen'i kuyudan kurtardığı gibi sevgilinin de âşıkı zülûf kemendini salarak kurtarmasını istiyor:

Şal kemend-i zülfüñi ey Rüstem-i meydān-ı ħüsn
Bîjen-i dil olsun ol çāh-ı zenaĥdāndan ħalāş (G-104/2)

3.2.1.1.6. Masal-Hikâye-Efsane Kahramanları ve Bunlarla İlgili Unsurlar

Divanda geçen masal ve hikâye kahramanları Leylâ ile Mecnûn ve Ferhâd ile Şîrîn'dir. Adı geçen kişiler sevgili ve âşık için birer sembol olarak kullanılmışlardır.

3.2.1.1.6.1. Leylâ ile Mecnûn

Leylâ ile Mecnûn'un adlarına divanda çokça rastlanır. Klasik şiirde yer alan Kays'ın çöllere düşmesi ve çektiği sıkıntıları divandaki beyitlerde de görebiliyoruz.

Ancak Sabrî, kullanılagelen imajları geliştirerek orijinal bir şekilde dikkatlere sunabilmiştir.

Mecnûn'un başında kuşların yuva yaptığı bilinir. Ayrıca Mecnûn'a aşkından dolayı ta'n edilmektedir. Şair, bu iki durumu birleştirmiştir. Atılan ta'ne taşları Mecnûn'un başındaki yuvada birikmektedir; bu taşları görenler ise kuş yumurtası sanmaktadır:

Gelen ta'ne taşı başında cāy itmişdi Mecnūnuñ
Görenler beyza-i mürgān şanurdı āşyān üzre (K-18/42)

Şairin "Kays" redifli iki gazeli de mevcuttur. İlk gazelde orijinal ve başarılı bir benzetmeyle Hz. Süleyman-Belkıs kıssasını kullanarak Leylâ'yı Belkıs'a, Süleyman'ı da Kays'a benzetir. Hz. Süleyman'ın hükümdarlığı ile Kays'ın aşta akla gelen ilk isim olmasına işaret edilmiştir.

Geldi Belkīs-şifat pāyine anuñ Leylā
Hāşılı tahtgeh-i ' aşka Süleymān idi Kays (G-99/4)

3.2.1.1.6.2. Ferhād ile Şîrîn

Divanda Ferhād, iki beyitte Kûh-ken olarak da geçmektedir. Şair, âşık olarak kendini Ferhād'ın yerine koyar ve durumunu ona benzetir. Şîrîn'e her ulaşmak istediğinde dağlar ona engel olmaktadır. Bunu Şîrîn adının Ferhād şeklinde yankılanmasıyla anlatır:

Dem-ā-dem ' aksini söyler benüm güftārumuñ kühsār
Ben ol Şîrîn-lebi añduqça ol Ferhādın eyler yād (G-30/3)

3.2.1.1.6.3. Züleyhâ

Divanda Züleyhâ adı Yusuf ile birlikte iki beyitte geçmektedir.

3.2.2. Kavimler

3.2.2.1. Türk (Osmanlı)

Osmanlı ve Osmanlıya ilişkin sözcükler gerçek anlamıyla, millet, ülke (mülk-i ‘Osmān) ve devlet anlamlarında kullanılmıştır. Şu beyitte şair IV. Murad’ı Osmanlı neslinin yüz suyu olarak görür:

Güzīn şemşīr-i nuşret-ķabza-i dest-i shehşāhī
Bihīn āb-ı ruķ-ı emvāc-ı baķr-i nesl-i ‘Osmānī (K-1/32)

3.2.2.2. Acem

Acem kavim adı olması yanında mülk-i Acem gibi tamlamalarla ülke adı olmuştur. Şaire göre, IV. Murad’ın bir kaş işaretiyle bile Acem şahı onun ayaklarına kapanacaktır:

Ĥāk-pāyına hemān secde ider şāh-ı ‘Acem
Ebrū-yı ġāzi-i şemşīri iderse īmā (K-63/8)

3.2.3. Ülke Ve Şehirler

3.2.3.1. Rûm (Anadolu), İstanbul

Şair bir beytinde kendisini “Hākânî-i Rûm” olarak vasfetmektedir. Ayrıca bazı tarih manzumelerinde Rûm sözcüğü geçmektedir.

Şaire göre gönlü çeken bir şehir olan İstanbul’u, Cennet’in bekçileri görseler hayret ederek “İşte bu Cennet! Orada ebedî kalmak üzere girin!” derler (N-1).

3.2.3.2. İran, Bağdat, Şâm,

Şair, Bağdat’ın fethiyle ilgili bir beyitte IV. Murad’ı İran ve Turan üzerine yürümesini için teşvik eder:

Livā-yı ĥükmüñi Ĥaķ yine Bağdāda tırāz eyler
Hemān teşĥīre ‘azm it ķışver-i Īrān u Tūrānī (K-1/47)

Şam genellikle oraya tayin olunan memduh vesilesiyle geçer. Silahdar Mustafa Paşa'ya Şam Beylerbeyliği verilince içinde Cennet eserleri bulunan Şam olarak tasvir eder:

Cāh-ı şānī-i vezāretle n'ola luṭf itse
O Mesīḥa-nefese Şām-ı bihişt-āşārı (K-15/10)

3.2.3.3. Çin

Bir beyitte Çin ve Hatâ birlikte anılmıştır:

Ḳālem-rev-i şeh-i fikri Ḥatā-yı ḥatṭ-ı ḡazel
Ġazāl-i Çīn-i suḥan kilik-i nāfe-efşānı (K-4/32)

3.2.4. Sosyal Hayat

3.2.4.1. Sosyal Tabakalaşma

3.2.4.1.1. Sultan ve Çevresi

Sabrî Divanı'nda şâh, şeh, şehenşâh, server, husrev, hân, hâkân, pâdişâh gibi adlarla anılan ve şiirlerde en çok rastlanılan unsurlarından biri olan sultan, kaside, tarih, nazım ve kıt'a gibi nazım şekillerinde ve müzeyyel gazellerin zeyl kısımlarında somut bir kişiyi veya onun sıfatını oluşturur. Divanda IV. Murad'ın özel bir yeri vardır. Adı geçen sultan adeta divanın her yerinde karşımıza çıkar ve şiirlerin çoğu sanki bu sultan için kaleme alınmıştır. Divandaki ilk iki kaside IV. Murad'a sunulmuştur. Devlet büyüklerine sunulan diğer bazı kasidelerde ise şair yine bir vesile ile IV. Murad'ı ve onun döneminin bereketinden bahseder.

Şair sultanı, kudreti ve cömertliğiyle mübalağalı bir şekilde över. Zaman zaman sultanla arasına giren kişilerden, kendisine haset edenlerden ve rakiplerinden yakınır. Bunlardan dolayı sultana sığırır ve ona olan samimî duygularını dile getirir.

Sabrî IV. Murad'dan önceki padişahlardan I. Ahmed ve II. Osman dönemlerini müşahade etmesine rağmen onlara kaside yazmamıştır. Ancak, bu iki padişah zamanında tarih sahnesinde bulunan Kırım Giray Mehmed Hân'a bir kaside (K-10) gönderir.

3.2.4.1.2. Resmî, Gayr-ı Resmî Görev, Meslek ve Meşguliyetler

3.2.4.1.2.1. Vezir, Şeyhülislâm, Kazasker

Vezirlik, kazaskerlik ve şeyhülislâmlık devlet yönetiminde sultana en yakın makamlardır. Vezîr-i a‘zam Husrev Paşa ve Vezîr-i a‘zam Mustafa Paşa’ya birer, Şeyhülislâm Yahyâ’ya iki, Şeyhülislâm Hüseyin Efendi ve Şeyhülislâm Ebû Sa‘îd Efendilere birer kaside sunan şairin, Azîz Efendi’nin kazasker olmasıyla ilgili bir tarih kıtası vardır. Vezirlere sunulan kasidelerde memduhlar güçleri, sahip oldukları üstün vasıflar, tecrübeler ve bilgileri ile anılarak efsanevî kahramanlara benzetilirler. Şeyhülislamı ise bilgilerinin derinliğiyle Aristo ve İslâm büyüklerine benzetilirler.

3.2.4.1.2.2. Kaptan

Kaptan Güzelce Ali Paşa ve Kaptan Deli Hüseyin Paşa için birer kaside sunan şair, Ali Paşa’nın kayıgını, efsanevî unsurları kullandığı tasvirlerle orijinal bir şekilde vasfeder. Her iki kasidede memduhların düşmanlara karşı muzaffer olması temennî eder ve Osmanlı donanmasının ne denli güçlü olduğunu ifade etmeye çalışır.

3.2.4.1.2.3. Nakîbüleşrâf

Şerîf Efendi ve Allâme Efendi vasfındaki kasideleri yanında, yine Allâme Efendi için kaside muhtevasında bir mesnevi kaleme almıştır. Ancak nakîbüleşrâf ifadesi sadece başlıklarda yer alır.

3.2.4.1.2.4. Leşker

Leşker, kasidelerde somut anlamda kullanıldığı gibi sultanın melek ordusuna sahip olduğu da tasavvur edilmiştir. Gazellerde ise aşkın gözyaşı askerlerinin sevgilinin yoluna akarak düşmanları uzak tuttuğu düşünülürken bir başka beyitte ise aşkın gönlündeki gam leşkere benzetilmiştir.

Şair bir bahariyesinde seher vakti gül askerlerinin kış ordusunu dağıtarak gül bahçesinin donmuş nehirlerini buz hapsinden kurtardığını başarılı bir hüsn-i talille dikkatlere sunar:

Seher ser-leşker-i gül dağıdup cünd-i zemistânı

Yine kırtardı habs-i yahdan enhâr-ı gülistânı (K-16/1)

Hamasî bir şiirin ilk beyti de şu şekildedir:

Cilve-rîz oldı livâlar naḥl-i dil-cûlar gibi
Aḳd-ı leşker deştden deşte aḳarşular gibi (G-210/1)

3.2.4.1.2.5. Kul, Bende, Çâker

Kasidelerde, şair genellikle padişah veya bir devlet büyüğünün himayesine girme isteğini dile getirirken kendisini kul, bende veya çâker olarak vasfeder.

Sabrî, Vezîr-i a‘zam Mustafa Paşa’nın hamiliğini talep etmektedir:

Zekât-ı devletüñden ben daḥi n’ola recâ itsem
O naḳd-i luṭfı kim saña ḳul itdi ehl-i ‘irfânı (K-13/59)

Memduhun cömertliğinden bahsederken bende sözcüğünü kullanır:

Getürür pâyine genci aḳıdur deryâyı
İşte bir bendesine böyle ider itse ‘aṭâ (K-8/52)

3.2.4.1.2.6. Pâsbân, Nigehbân

Gece bekçisi anlamına gelen pâsbân sözcüğü bir beyitte ve nigehbân sözcüğü ise birçok beyitte geçmektedir. Şair, memduhun adaletini tasvir ederken kozmik unsurlar ile hayvanları orijinal bir şekilde bir araya getirdiği beytinde nigehbânı kullanmıştır:

Ne mülke kevkeb-i ‘adli nigehbân olsa deştinde
Olur ğâlib ğazâl-i mâh şîrân-ı jiyân üzre (K-18/23)

3.2.4.1.2.7. Cellat

Beyitlerde sevgilinin gözünün, bakışının ve kirpiklerinin âşıkın cellâdı olduğuna ilişkin birçok ifadeler kullanılmıştır.

3.2.4.1.2.8. Nakkaş

Memduhun adaletli yönetiminde bir nakkaş ceylan yavrusunu keskin dişleri arasına almış bir aslanı resm edemeyeceğini ifade edilir:

Ne mümkindür ki ‘ahd-i Mânî-i ‘adlinde bir naḳḳâş

Yaza bir şîr-i âhû-beççe-gîr-i tîz-i dendânı (K-13/45)

3.2.4.1.2.9. Tabip

Bir beyitte geçen bu kelime hem kendi anlamında hem de sevgilinin ilgisini ifade etmesiyle ilişkili olarak kullanılmıştır.

3.2.4.1.2.11. Üstat

Herhangi bir alanda yeteneği ve ustalığı kabul edilmiş kimsedir. Şair kendini kaside alanında üstat olarak görmektedir:

O bir üstâddur kim biñ kaşîde söylese günde
Yine mazmûnı her bir beytinüñ ğayr-i mükerrerdür (K-17/11)

3.2.4.1.2.12. Mutrib

Mutrib çaldığı sazla güzel, nağmeli sesler çıkaran kişidir. Sabrî, sevgiliyi övme arzusu ile mutrib kaleminin nakşa başladığını söyler:

İtdi Şabrî mutrib-i hâmem yine âğâz-ı nakş
Şevk-i medh-i şadr-ı nîkûkâr ile nev-rûzda (G-186/6)

3.2.4.1.2.13. Bağbân

Bağbân, bağ bahçe işleriyle uğraşan, ağaçlara ve çiçeklere su verip onları budayan kimsedir. Şair müseddesinin nakarat beytinde kendisini bağbân addederek beslediği servin (sevgilinin) vefasızlık ederek kendinden uzaklaştığını ifade eder:

Bir serv besledüm nice yıl bağbân olup
Ser-keşlik itdi ol daği dâmen-keşân olup (Müs.-3/5,6)

Çemen nergislerin bād-ı şabâ cādū-fırîb eyler
Nitekim sürme-i meşşâta çeşm-i mest-i hûbânı (K-16/11)

3.2.4.1.2.14. Meşşâta

Gelini süslemekle görevli kadın. Bir beyitte geçmektedir. Sabâ rüzgarı nergislerin gözlerini cezbedici güzel bir göz haline getirdiği gibi meşşâtanın sürmesi de güzellerin mest gözlerini çekici ve aldatıcı yapar:

Çemen nergislerin bād-ı şabā cādū-fırīb eyler
Nitekim sürme-i meşşâta çeşm-i mest-i hūbānı (K-11/16)

3.2.4.1.3. Diğer Tipler

3.2.4.1.3.1. Sâkî, Sarhoş (Mest)

Sâkî, içki dağıtan kişi olarak meclisin önemli kişisidir. Sevgili mesabesinde düşünüldüğü de olur. Âşıkın seslendiği sâkî, bazen içki ikram eder, bazen de âşıkın gönlünü eğlendirir.

Şu beyitte memduh sâkî olarak tahayyül edilmiştir:

Zamân zamân-ı kerem devr devr-i sâkî-i cūd
Mekân mekân-ı Cem ü bezm bezm-i rûhânî (K-4/5)

“Sahbâ” redifli gazelde şair, sâkînin sunduğu içkiyi âşıkın gamlı gönlünü açan bir anahtara benzetir:

Açar sâkî dil-i ‘uşşâkı sürse şubh-dem şahbâ
Olur gūyâ ki destinde kilîd-i kufî-i ğam şahbâ (G-9/1)

3.2.4.1.3.2. Kâtil, Hûnî

Bu sözler sevgilinin güzellik unsurlarından olan göz, gamze, kaş ve kirpikle ilgilidir. Gamze, kirpik vb. genellikle oka veya kesici bir silaha benzetilerek âşıkın kalbine saplanır.

3.2.4.2. Eğlence Hayatı

3.2.4.2.1. Bezm, Meyhâne

Bezm somut olarak içki ve eğlence yeri anlamının yanısıra soyut olarak “bezm-i suhan, bezm-i tahrîr, bezm-i heft-eyvân” gibi toplulukla ilgili genel ifadelerle de

kullanılmıştır. Şair, memduhundan beklentilerini bezm ve bezme ilişkin unsurlarla verilmiştir:

Bezm bezm-i Cem-i iqbāl ü kerem sâķi-i feyz
Cām cām-ı emel-i hâķır-ı yārân-ı şafâ (K-8/69)

Zamân zamân-ı kerem devr devr-i sâķî-i cūd
Mekân mekân-ı Cem ü bezm bezm-i rûhânî (K-4/15)

Meyhâne ise içki içilen yerdir; tasavvufî anlamda tekke veya dergâhı ifade eder. Beyitlerde her iki anlamıyla da kullanılmıştır.

3.2.4.2.2. Bayram

Beyitlerde “eyyām-ı ‘îd-i ihsân, ‘îd-i feraķ, ‘îdgâh-ı ehl-i recâ ” gibi tamlamalarla karşımıza çıkan bayram, bazen memduhun ihsanlarının sonucunda ihsanı alan için oranın bir bayram yerine döndüğünü ifade ettiği gibi bazen de şair memduhun her gününün bayram sevinci ve mutluluğuyla geçmesini diler:

Şol kadar eyyāmı olsun pür-şafâ kim bilmesün
Her günü nev-rüz mı ya ‘îd-i ğam-fersâ mıdur (K-4/15)

Bezme ait unsurlar ile bayramda insanların bayramlaşmaları bir arada orijinal bir şekilde kullanılmış:

‘îd irüşüp diseler ehl-i hevâ merhabâ
İtse şurâķî ile cām-ı şafâ merhabâ (G-8/1)

3.2.4.2.3. Musikî Kavram ve Terimleri (Makamlar ve Sazlar)

Bu terimler Sabrî Divanı’nda çokça kullanılmıştır:

Bezm-i gülşende defe dest ursa muķrib mestler
Anı gülde cünbiş-i bâl ü per-i bülbül şanur (G-44/4)

Şair, güzel şeyler yazan kalemini hoş nağmeleri olan bir neye benzetmiştir.

Ağladur hüssâdı Şabrî kilik-i hoş-tahrîrümüz
Ney gibi bir nağme-i rengîne âğâz eylese (G-174/5)

3.2.4.3. Mekân ve İlgili Unsurlar

3.2.4.3.1. Ev, Kâşâne, Külhan, Değirmen (Âsyâ)

“hâne” ve “hâne-i şabr, rind-i hâne-ber-düş, hâne-harâb” gibi tamlamalarla kullanılan ev bazen gönüle benzetilmiştir. Şair, şu beytinde, eve yalnız gelmediğinden ötürü sevgiliye niyazını arz edememekten yakınır:

Çanda ‘arz idebilür nağd-i niyâzı aña dil
Dil-rübâ hânemüze gelse de tenhâ mı gelür (G-74/2)

Ev, büyük görkemli konak anlamına gelen kâşâne beyitlerde “kâşâne-i feyz, şâhid-i kâşâne, kâşâne-i nazm” tamlamalarıyla kullanılmıştır.

Külhan (hamam) aşkın içinde bulunduğu aşk ateşinin yandığı yerdir. Şu beyitte külhan ve kâşâne birlikte kullanılmıştır:

Nâ-kâm-ı şehr-i ‘aşka yiter külhan-ı beğâ
Nev-câh-ı vaşl-ı dil-bere kâşâne-i ümîd (G-29/4)

Gökyüzünün değirmen taşı âşkın âhı ile döner, gönül aşk meclisinde taş oynatan bir pehlivandır:

Âsyâ-seng-i sipihri âh ile gerdân ider
Pehlevândur bezm-i ‘aşkuñda gönül taş oynadur (G-154/2)

3.2.4.4. Yiyecek ve İçecek Maddeleri

3.2.4.4.1. Yiyecekler

Sofra ve yemek anlamına gelen simât ve h^vân beyitlerde daha çok memduhun kerem sofrasından nimetlere kavuşmak gibi ifadelerle kullanılmaktadır.

Simât-ı himmetüñ itdi cihânı ğarç-ı ni‘am
Ki heft kâse-i deryâ aña nemekdândur (K-5/54)

Devriye türündeki gazeline ise şair, sofraya ait unsurlarla kozmik unsurları ustalıkla dikkatlere sunuyor:

H^vān-ı envāra gözi toymamış idi māhuñ
Sofra bī-nān idi mihr-i felek-ārā yoğ idi (G-206/6)

3.2.4.4.2. Tatlılar

Divanda “şeker, şekker” şeklinde güzelin dudağı, gülüşü ve sözü kastedilir. Şu beyitte bir tür gül reçeli olan gül-be-şekker ifadesi sevgilinin yanağı ve dudağını ifade eder:

Tāb-ı meyden ‘ārız u la‘lūñ leṭāfet kesb ider
Gül-be-şekkerdür bulur şan perveriş hūrşīd ile (G-172/3)

3.2.4.4.3. İçecekler

3.2.4.4.3.1. Şarap

Şarap ve benzeri keyif verici içecekler özellikle şarap ve mey divanda çokça geçmektedir. “şarāb-ı rummānī, şarāb-ı rūḥānī, şarāb-ı reyḥānī, şarāb-ı nāz, misket şarābı, şarāb-ı şī‘r, bezm-i şarāb, keştī-i şarāb”

Şair, rindlerin bulunduğu meclisi tavsif ederken, bu meclisteki şarap mumu şişesinin akıl pervanesini yaktığını söyler:

Meclis-i rindān ‘aceb meclisdür anda Şabriyā
Şīşesi pervāne-sūz-ı ‘aql olur şem‘-i şarāb (K-14/5)

“ḥabāb-ı mey, āb-ı mey-i pūr-cūş, mey-i vuşlat, ‘aşıḳān-ı mey-perest, ḳaṭre-i mey” gibi tamlamalarla kullanılan mey aşağıdaki beyitte akli giderdiğini, ancak bunun yanında kişinin aklına dünyanın gamını ya da yarının endişesini getirmediği anlatılmıştır.

Giderür ‘aqlı mey ammā ḳişinūñ ḥāṭırına
Ne ḡam-ı dehr ü ne endīşe-i ferdā getürür (G-39/2)

3.2.4.5. Süs Eşyaları

3.2.4.5.1. Takılar, Kıymetli Taşlar ve Madenler

3.2.4.5.1.1. Altın, Gümüş, Güher, La‘l, Yakut, Elmâs, İnci

Altın parlak ve sarı renkli değerli bir madendir. Arapçası “zeheb”, Farsçası “zer”dir. Beyitlerde “zerrîn, zerrîne” şekli de kullanılmıştır.

Şair bir beytinde başka bir kıymetli maden olan gümüş ile altını beraber zikreder:

Zâhidüñ destinde tesbîh ehl-i câhuñ sîm ü zer
Câmı rind-i ‘aşq gerdân itmesün ya neylesün (G-152/3)

Gevher, güher, cevher, cevâhir, mücevher gibi sözcüklerle değerli madenler kastedilir. Bu sözcüklerin hepsi divanda kullanılmıştır. Sabrî, eşsiz mücevherlere benzettiği her bir sözünü gayb ilhamlarının hazinesinden seçtiğini beyan eder:

Cevher-i ferd ise ey Şabrî n’ola her bir sözüm
İtdi genc-i vâridât-ı gaybdan dil intihâb (K-6/46)

La‘l, kırmızı renk anlamıyla şarap ve dudaktan kinayedir. Divanda bu sözcükle ilgili birçok benzetme kurulmuştur. La‘l ve kırmızı yakut şu beyitte birlikte kullanılmıştır:

Yâd-ı la‘lünle sirişk-i dîde-i pür-hûn-ı nâb
Beñzer ol bahre ola emvâcî yâkût-ı müzâb (K-12/36)

Şair, kadehi arak ve şarap ile dolu hallerini sırasıyla elmas ve la‘l gibi değerli taşlara benzetir ve türlü türlü cevheri olan ilginç bir kaynak olduğunu söyler:

Geh pür-elmâs ü gehî pür-la‘l-i rahşândur kadeh
Güne güne gevheri var bir ‘aceb kândur kadeh (G-25/1)

İnci ise “dür, dürr-i nazm, Be-dürr-i kudret, dürr-i gâltân, dürr-i hoş-âb, dürr-i şehvâr, dürr-i necm-i nevvâr, dürr-i bî-hisâb, dürr-i nâb, dürr-i şâhvâr, kevkeb-i dürrî, dür-efşân” gibi ifadelerle kullanılmıştır.

3.2.4.5.2. Güzel Kokular

3.2.4.5.2.1. Anber, Müşg, İtır

Divanda adı geçen güzel kokular, anber, misk (müşg, nâfe) ve ıtır. Beyitlerde anber “būy-ı mu‘ anber, zūlf-i ‘ anber-būda, tūrā-i ‘ anber-nişār, ‘ anber-i sārā, ğubār-ı haṭṭ-ı ‘ anber-bār, ‘ anberīn-mū”; misk, “nūkhet-i müşg-i Tatār, zūlf-i müşgīn-tār, müşg-i ter, müşg-i nāb, tār-ı müşg-bār, müşgīn, müşgīn-ḥam, ḥāl-i müşgīn, misk, miskīn” ve ıtır ise “feyz-i ‘ ıtr, mu‘ aṭṭar” şeklinde geçmektedir.

Şu deñlü būy-ı mey kıldı mu‘ aṭṭar bezmi miskāsā

Şurāḥīnūñ o dem ılan geldi burnından degül şahbā (G-2/1)

3.2.4.5.3. Diğer Süs Unsurları: Sürme (kuhl), Ayna (Âyîne, Mir’ât)

Sürme hem güzellik için kullanılır, hem de göz hastalıklarının tedavisinde istifade edilir. Beyitlerde “kuhl-i ḥayrānī, kuhl-i feyz” tamlamalarıyla beyitlerde geçer.

Güzellik unsurlarından ayna ise “âyîne-i neşât, âyîne-i ‘ âlem, sulṭān-ı ḥired-âyîne, âyîne-i ‘ âlem-nümā, âyîne-i feyz-i şafā, mir’ât-i feyz, mir’ât-i zībā, mir’ât-i çarḥ, mir’ât-i mihr-i envār” şeklinde geçmektedir.

3.2.4.6. Günlük Hayatta Kullanılan Eşyalar

3.2.4.6.1. Mum (Şem‘)

Şem‘, divanda pek çok yerde geçmektedir. Daha çok meclisi aydınlatan bir ışık kaynağı ve bazen de şarap ve kozmik unsurlarla birlikte kullanılmıştır. Ayrıca, aşkı sembolize eden şem‘ ve pervâne de birçok beyitte geçmektedir.

Şairin çizdiği canlı bir tabloda mum felek şamdanının üzerinde duran bir güneştir:

Felek bir şem‘ dān-ı zer-nişāndur bezm-i ḥāşuñda

Güneş şem‘ -i münīr-i bī-duḥāndur şem‘ dān üzre (K-18/34)

3.2.4.6.2. Kilim (Bisât), Perde (Hicâb)

Birkaç beyitte bisât sözcüğü geçmektedir, bunların birinde bisât seccadeye benzetilmiştir:

Pīr-i re ‘yine bisât-ı şubḥ bir seccādedür

Resm-i kandīl-i zer-endūd anda şekl-i āftāb (K-6/23)

Beyitlerde hicâb; perde, örtü anlamına geldiği gibi utanma anlamı da taşır. Şu beyitte ise perde anlamındadır:

‘ Aklı dem-beste-i hicâb idelüm
Dehen-i şîşeden ‘ itâb idelüm (Nazm-6/1)

3.2.4.6.3. Kâse, Şîşe (Mînâ), Kadeh (Ayak, Sâgar, Câm, Piyâle)

Divanda “heft kâse-i deryâ, kâse-i tanbūr, kâse-i mähî, kâse-gerdân” gibi tamlamalarla kullanılmış olan kâse, ayrıca şeklinden dolayı lâle için de kullanılmıştır.

Bir beyitte bereketli Nisan yağmurunu biriktirmek için lâle kâsesini yağmurun altında tutmaktadır.

‘ Aceb mi tutsa câm u kâsesin yir yir gül ü lâle
Yine gülzâra geldi reşha-rîzân ebr-i nîsânî (K-16/8)

Câm sözcüğü pek çok beyitte kullanılmıştır. Ayrıca “sâgar, kadeh, piyâle” olarak da karşımıza çıkar. Şîşe ise genellikle şarap ve ilgili tasavvurlarda kullanılır.

3.2.4.7. Ölçü Aletleri

3.2.4.7.1. Terazi

Bir beyitte şair aşk pazarının çeşmesine terazi olmayı diler:

Âteşin âb-ı ciger dîdeye gelsün dilden
Çeşme-i çâr-süy-ı ‘ aşka terâzû olalum (G-136/5)

3.2.4.7.2. Rıtl

Rıtl bir ağırlık ölçüsü olmasının yanında büyük kadeh anlamını da taşır. Şu beyitte “rıtl-ı girân” ifadesiyle büyük ve dolu kadeh anlamı varsa da müşteri anlamıyla zebûn ve ağır yük ifadelerinin bir arada bulunmasıyla rıtl sözcüğünün ölçü anlamı düşünülmüştür:

Beni gâyetde zebûn itdi bu gamla devrân
Şimdi ağır yük olur oldı baña rıtl-ı girân (G-163/1)

3.2.4.8. Yazı İle İlgili Araç ve Gereçler

3.2.4.8.1. Üzerine Yazı Yazılanlar: Sahife, Varak, Nüsha, Defter, Tomar

Sahîfe, tek bir beyitte “şahîfe-i suhan” tamlamasıyla geçer.

Nüsha ise yazma bir eserin yeniden yazılması anlamına gelir. Şair kitabı kadeh nüshasına benzetmektedir:

Şimdi şöyle pür-ferah mecmû‘ adârân-ı suhan
Ellerinde nüsha-i peymânedür güyâ kitâb (K-6/38)

Şair fahriyesinde güneşe ve aya bakıp nakışlarla dolu gökyüzü iki yüzümün resmedildiği defterin yaprağıdır:

Geh bakup mihr ü mehe dir ki sipîhr-i pür-naşş
Varak-ı defter-i taşvîr-i dü-ruhsârumdur (K-9/18)

Dürülüp bükülerek yuvarlak şekil alan defter anlamındaki tomar, bazen beyitlerde goncanın açılmamış yapraklarından kinaye edilir. Şair memduhu için yazdığı kasidenin dua beyitlerini anber kokan satırların bulunduğu tomara benzetir:

Demidür başlasañ imzâ-yı du‘ âya Şabrî
Âhır-satr-ı mu‘ anber-ğat-ı tûmârumdur (K-9/38)

3.2.4.8.2. Yazı Yazmada Kullanılan Araç ve Gereçler: Devât, Kalem (Kilk, Hâme), Mürekkep (Midâd)

Devât sözcüğünün geçtiği beytinde şair, memduhun divitini, gümüş bir levha üzerinde, misk kokulu musluktan gelen hayat suyunu akıtacak kadar hayret verici bulur.

Devâtı bu’l-‘aceb ser-çeşmedür kim âb-ı hayvânı
İder bir levh-i sîmîn üzre müşğîn lûleden cârî (K-9/48)

Şair hâme ve kilik sözcükleri ile bazen kendi şairlik gücünü anlatmış, bazen de memduhun yazarlık yeteneğini taktir etmiştir. Kalem anlamına gelen bu sözcükler “hâme-i zer, hâme-i destân-güzâr, hâme-i mu‘ciz-cevâb, hâme-i hâzır-cevâb, hâme-i eş‘âr, hâme-i efkâr, hâme-i şekvâ, şahid-i hâme, sipâh-ı hâme, kümeit-i hâme, hînk-ı

hāme, ebr-i hāme” ve “tūṭī-i kilik-i suḥan, kilik-i efsūn-sāz-ı seḥḥār, kilik-i fikr, kilik-i zer, kilik-i şun‘, kilik-i zerkār, kilik-i benān, kilik-i ẓazā, tūḡ-i kilik” tamlamalarıyla kullanılmıştır.

Beyitlerde daha çok “midād-ı sürḥ” şeklinde kullanılır; bunun yanında “terkīb-i midād, bī-midād-ı ẓalem” tamlamaları da mevcuttur.

3.2.4.9. Giyim Kuşamla İlgili Unsurlar

3.2.4.9.1. Pirehen, Kaba, Cāme, Dāmen, Destār, Düğme

Pirehen gerçek anlamında kullanıldığı gibi goncanın yaprakları için de kullanılmıştır.

Şarılup yār ile bir pīrehen içre Şabrī

Yek-ḡabā yek-kemer ü yek-ten ü yek-tev olalum (G-136/6)

Üste giyilen gömlek ve benzeri giysi anlamındaki cāme “cāme-i nāmūs, cāme-i şarābī” şeklinde kullanılmıştır. Bir beyitte çıplak dervişin altın sırmalı elbise bağı yoktur çünkü şahların giydiği gömleğe ihtiyaç duymaz denilmektedir.

Ne ḡam dervīş-i ‘uryāna yoḡ ise zer-ḡabā bendi

Hele cismi berīdūr cāme-i şāhāne ẓaydından (G-156/3)

Etek anlamına gelen dāmen ise “dāmen-i ẓetr, dāmen-i medyūn, dāmen-efşān, dāmen-i āḡır zamān, dāmen-keşān, dāmen-i iḥsān, dāmen-i dest-i heves, dāmen-i dānā-yı mu‘ ciz-āşār” tamlamalarıyla kullanılmıştır.

Sarık anlamındaki “destār” genellikle süs ile ilgili unsurlarla kullanılır. “pīrāye-i destār, zīver-i destār, ḡüşe-i destār, destār-ı ḡonca” divanda geçen tamlamalardır. Şair, mazmunu, memduhun devletine dua olan sözlerin nüshasını yedi göğün, destār süsü yaptığını söyler:

Ol suḡan kim ola maẓmūnı du‘ ā-yı devletūñ

Nüşhasın heft āsmān pīrāye-i destār ider (K-3/54)

Düğme sözcüğü ise bir beyitte şuh bir tablo canlandırılırken kullanılır:

Düğmeñi bir bir ẓözüp ‘uşşāḡa luṭṭ it sīne aç

Şad müdevver ẓufl ile der-beste bir gencīne aç (G-24/1)

3.2.4.10. Savaş (Rezm), Silah ve Bunlarla İlgili Unsurlar

3.2.4.10.1. Savaş (Ceng, Rezm)

Genellikle kasidelerde cengi gerçek anlamıyla buluyoruz, gazellerde ise daha çok mecazî anlamda kullanılmıştır. Hamasî bir beyitte,

Her dil-âver anda mest-i na‘ra-zendür cengde
Bâdesi gâzîlerün yoḥsa dem-i a‘dâ mîdur (K-11/9)

şeklinde kullanılan ceng, aşağıdaki beyitte ise savaş günü Gazi Murad Han’a gökteki meleklerin yardım ettikleri tasavvur edilmiştir:

Cihân-sālâr-ı Ġāzî Ḥān Murād ol şeh ki rûz-ı ceng
Cünûd-ı çetr-ber-çetr-i semāvât aña yâverdür (K-17/49)

Savaş, muharebe ve kavga manasındaki rezm, savaş yeri kasdıyla beyitlerde rezmgâh sözcüğüyle geçer. Kasidelerde daha çok memduhun düşmanlarla yaptığı savaşlar ve çarpışmalara ilişkin kullanılmıştır. Aşk ve savaşa ait unsurların birlikte verildiği şu beyit ise rezmin gazellerdeki görüntüsüne örnek teşkil eder:

Dil ki ser-bâzân-ı rezm-i ‘aşḳuñuñ Sührâbıdur
Rüstem-i ḥançer-keş-i çeşmün anı hîç ḳor mı şağ (G-111/2)

3.2.4.10.2. Kılıç (Tîğ, Şemşîr, Hüsâm), Hançer, Ok (Hadeng, Tîr, Nâvek),

Yay (Kemân), Balta (Tîşe), Mızrak (Nîze), Tüfek

Kılıç ve ok divanda en çok geçen savaş silahlarıdır. Divanda geçen silahların hemen hepsi sevgilinin güzellik unsurlarından kaş, kirpik ve gamzeye teşbih edilir.

Kılıç daha çok aşıkı yaralayıcı, kan dökücü ve öldürücü özellikleriyle ele alınmıştır. “tîğ-i sitem, tîğ-i şu‘â-ı mey, tîğ-i âteşin, tîğ-i ḳazâ, tîğ-i hicrân, tîğ-i belâ, tîğ-i âh, tîğ-i ḥuşûmet, tîğ-i nâz, şemşîr-i nuşret, şemşîr-i cihân, şeh-i şemşîr-i zebân, şîr-i şemşîr, zerrîn-şemse-i şemşîr” tamlamalarıyla kullanıldığı görülür.

“ḥançer-i ser-tîz, Rüstem-i ḥançer-keş-i çeşm, ḥançer-i berḳ, ḥançer-i dil-düz, ḥançer-i bî-dâd-ı felek, ḥançer-i zerkâr” gibi tamlamalarla kullanılan hançer bir beyitte öldürücü gamzeyi temsilen kınından çıkmış hançer olarak ifade bulur:

Ya cāna ya dil-i şeydāyadur ol ğamzenüñ kāsı
Yine ser-mest-i cām-ı fitne olmuş dal hañçerdür (K-17/14)

“Tır-i fikr, tır-i sehmgîn, tır-i ğamze, şāh-bāz-ı tır-i yār, tır-i āh, ğamze-i tır-i cān-şikār; ħadeng-i cān-şikār, ħadeng-endāz, ħadeng-i hūner, ħadeng-i ciger-dūze, ħadeng-i kīş-i āzār, ħadeng-i berķ-reftār; nihāl-i nāvek, nāvek-ġüşā, nāvek-i ğamze, nāvek-i cevşen-ġüzār ” tamlamalarıyla kullanılan ok, daha çok sevgilinin kirpikleri, süzgün bakışı vb. hususlarda âşıkı öldürücü veya âşıkın gönlünü yaralayıcı olmasıyla dikkatlere sunulur.

Yay ise daha çok “kemān” sözlüğü ile karşılanır. Şair, sevgilinin iki kaşını gökkuşağına benzetiyor:

Ķurulu ħavs-i ħazaħdan bir nişān iki ħaşı
Böyle bir muħkem kemānı Şabriyā çekmek neden (G-159/8)

Tişe ise balta anlamındadır. Bir beyitte Ferhād’ın baltasını havaya atıp başını altına koymasına telmih yapılmıştır:

Bu meydān içre ‘ âşık baş kaçırma tıġ-i miħnetden
Belā ser-tişesine Kūh-ken gör kim serin tıtdı (G-208/4)

İnleyen Sabrî’nin gönlü çelik miġferli olsa da sevgilinin süzgün bakışı, kirpik mızrağıyla onu delecektir:

Deler bir nīze-i peykān ile ğamzeñ yine anı
Dil-i Şabrî-i nālān olsa da ger miġfer-i pūlād (G-30/5)

Divanlarda pek fazla geçmeyen ateşli silahlardan tüfek orijinal bir şekilde Vezîr-i a‘ zam Husrev Paşa’nın savaşlardaki kahır gücünü göstermek için verilmiştir:

Şavt-ı cān-süz-ı tūfengūñ naġme-i kil-k-i kefüñ
Rezm-i ħahr u bezm-i luţfuñdan olur bī-irtiyāb (K-12/8)

3.2.4.11. Gelenek-Görenek ve İnanışlar

Destârın kenarına süs takmak:

Ol suhan kim ola maẓmûnı du‘â-yı devletüñ
Nüşhasın heft âsmân pîrâye-i destâr ider (K-3/54)

Kılıç göndermek:

Degüldür berg-i süsen fetḥ idince mülk-i gülzârı
Kılıç gönderdi serdâr-ı güle nev-rûz sulṭânı (K-16/3)

3.3. İNSAN

3.3.1. İnsan

3.3.1.1. Genel Olarak İnsana Bakış

Klasik Türk şiirinde insan, bezm-i elestten başlayıp ahiret âlemine varıncaya dek devam edecek olan macerası ile ele alınır. Makrokozmos olan âlem karşısında mikrokozmos olan insanı buluruz. Beyitlerde insanı maddî ve manevî boyutlarıyla tanırız.

Divanda insân sözcüğü birkaç yerde geçmektedir. Şair, bir beytinde insanı tasavvufî yönde ele alır:

Esüp şabâ-yı ‘ināyet teneffüs itdi cihân
Hevâ-yı germ-i sitem şıkmış iken insânı (K-4/11)

İnsanı sitemin sıcak havası bunaltmış iken inayet (Allah’ın koruyucu) rüzgarı eserek dünya/insanlar nefes buldu, bunalımlarından kurtuldu denmektedir. Sabâ, tasavvuf literatüründe seher yeli, ferahlatıcı rüzgar olmasıyla gül ve çiçeklerin açmasını sağlar. Ayrıca ruhanî âlemden gelip hayra vesile olan nefhalar, manevî esintiler anlamında kullanılır (Uludağ, 1991: 407).

3.3.2. Güzellik

3.3.2.1. Genel Değerlendirme

Sabrî Divanı’nda güzelliği hakikî ve mecazî boyutlarıyla görürüz. Hakikî güzellik kusursuz bir mahiyette olup İlahî güzelliğe tekabül eder. Meczâî güzellik ise hakikî güzelliğin esmâ ve sıfatlarla tecellî etmesinin sonucunda müşahade edilir. Aslında insan

mecazî güzelliği tanıdıktan sonra hakikî güzelliğin yansımalarını kavrayabilir. Meczazî olan bir bakıma köprü vazifesi görür.

Divanda daha çok hem hakikî güzellik hem de mecazî güzelliği anlatan beyitler vardır. Bunun yanısıra hakikî güzellik kaygısından uzaklaşan beşerî güzellik anlayışına da rastlıyoruz.

3.3.2.2. Güzellik İle İlgili Tasavvurlar

Güzel olana kavuşulmadığı sürece güzelliğin farkında olunmaz:

Büy-ı cân-bahşî alınmaz şeb-i vaşl olmayacak
Gülşen-i hüsnine pîrāye olan şeb-bünüñ (G-121/2)

Güzellik tahtı anlamına gelen “taht-ı hüsn” ifadesi kullanılıyor. Aslında şair, görenleri etkileyen ve kirpiklerinin kılıcı ile âşıkların başını alan bir güzel tasvir ederek onu güzellik tahtının Süleyman’ı olarak görür:

Şahramânlar başını kırtarımaz tîğından
Taht-ı hüsnüñ yine bir tâze Süleymânı mı var (G-85/4)

Güzellik, “hüsn-i şîve-i reftâr, hüsn-i ‘adâlet, şâhid-i hüsn, şîve-i hüsn-i edâ, hüsn-i şîve-düst, hüsn-i yâr, büy-ı hüsn-i hulk, hüsn-i şîve, kumâş-ı hüsn-i edâ” gibi tamlamalarla da kullanılır.

3.3.3. Sevgili

3.3.3.1. Genel Değerlendirme

Divanda sevgili ve sevgiliye ilişkin birçok sözcük ve tamlama kullanılmıştır. Hûb, hûbân, cânân, âfet, şûh perî, şâhid, put, sanem gibi sözcükler sevgili için kullanılmıştır.

Klasik Türk şiirinin genel karakteristiğine uygun olarak sevgili, âşıka zulm eder, cefâ çekdirir. Rakiplerle görüşüp âşıka yüz vermez.

Gehî tavşîfe âğaz itse bir şûh-ı dil-ârâyı
Olur andan bu resme ‘âşıkâne bir gâzel şâdır (K-7/21)

3.3.3.2. Sevgili İle İlgili Tasavvurlar

3.3.3.2.1. Yûsuf

Hız. Yûsuf Divan şiirinde güzellik timsali olarak kabul edilir:

Ben çekem cevır ü cefâ ey hâce sîm ü zerle sen
Sîneñe bir dil-ber-i Yûsuf-likâ çekmek neden (G-159/7)

3.3.3.2.2. Şâh, Sultân

Sevgili, âşık üzerindeki tasarrufu ve hakimiyeti bakımlarından sultanın özelliklerini taşır.

Âşıklar dert ve gam sokağında toprak olsa o işveli güzel/şâh (bu toprak üzerinde) naz binasını yapar:

Tarh-ı binâ-yı nâz ider ol şâh-ı ‘işvenâk
Bî-diller olsa kûçe-i derd ü gamında hâk (G-117/1)

Âşık rakip ile olan mücadelesini anlamsız bulur, çünkü ne yaparsa yapsın sevgili ona yüz vermeyecektir:

Baňa luğfindan terakķî itmez öldürsem o şâh
Ya nedür kâfir rakîb ile bu ğavġâdan ğaraż (G-105/3)

3.3.3.2.3. Servi, Nihâl, Nahl, Gül, Gonca

Sevgilinin servi, nihâl ve nahl ile olan münasebeti boyu dolayısıyladır. Bu sözcükler zayıf ve uzun boylu dilber anlamına gelen istiarelerdir.

Yanınca âh-ı dil çekilür her yaňa bile
Şanmañ o serv-ķaddi duĥân eyleyüp gider (G-66/3)

Bir beyitte de şair gül ağacını serviye tercih ediyor:

Bülbül didi kim fâhteğe sözi uzatma
Gül nahli benüm serv-i hırâmân senüñ olsun (G-149/2)

Gül rengi bakımından sevgilinin yüzüne benzetilir:

‘Azāb-ı āteş-i dūzaḥ olur şafāsı baña
Şu mey ki destüme ol gül-‘izārdan gelmez (G-91/3)

Gonca sevgilinin ağzını temsilen kullanılır. Bazen sevgili için istiairedir:

Ḳays-ı şeydāyı kıyās it bülbül-i bī-çāreyi
Ḡoncay-ı şāḥ üzre gör kıl maḥmil-i Leylāyı yād (G-31/3)

3.3.3.2.4. Güneş (Âftâb, Mihr, Hürşid), Ay (Kamer, Mâh, Meh-tâb, Meh-pâre)

Güneş ve ayın sevgiliye teşbihi Divan şiirinde çok kullanılan bir imajdır. Şair şu beyitte güneş e ayı birlikte kullanır:

Ol âftâb-ı burc-ı bahā meşrebümcedür
Ol mâh-ı evc-i ḥüsn-i edā meşrebümcedür (G-82/1)

Meh-pârenin orijinal bir kullanımına şu beyit örnek teşkil eder:

Çıkşa ger kūyına peykânın alup dillerden
Gelse reftāra o meh-pāre yürekler kıparur (G-69/2)

3.3.3.2.5. Çocuk (Tıfl)

İdeal güzel masumiyeti ve körpeliği bakımından çocuğa benzetilir:

O tıfl-ı şūḥ kitāb-ı cefāya başlamadı
Ḥurūf-ı şīveyi daḥi edāya başlamadı (G-204/1)

3.3.3.2.6. Âhû (Gazâl)

Geyik, ceylan ve karaca denilen vahşi hayvandır. Vahşetlerinden, güç avlanmalarından dolayı haşin dilberlere, gözlerinin letafetinden dolayı güzel gözlülere, misk âhûsu münasebetiyle güzel kokululara denilir (Onay, 2000: 79).

Deşt-i hayretde  or  v re-i  aşkı  e  m  
  urfa c d dur ol  h -bere-i p  e-i n  z (G-92/4)

3.3.3.2.7. Put (B t, B t n), Sanem, K fir

Klasik edebiyatta put, güzel ve genç anlamında kullanılır. Şaire göre sevgilisi öyle bir   h sanemdir ki, onun naz eli gam yiyen gönlün yalvarmalarının sazını  alar:

Nice b t bir  anem-i   h ki dest-i n  zı
 S  z-c nb n-ı niy  z-ı dil-i  am-h   rumdur (K-9/15)

3.3.3.2.8. S k 

Bazen s k  sevgili yerine kullanılır:

 abr  alıca  a lumuzu  amze-i s   
 H  cet mi  alur n   -ı mey-i h   -r   ya (G-167/6)

3.3.3.3. Sevgilide Güzellik Unsurları

3.3.3.3.1. Sa  (Zülf) ve  lgili Tasavvurlar

Sa  divanda çok işlenen güzellik unsuru olarak teşbih ve mecazlara konu olmuştur. Da ınıkl  , karışıklı, rengi, kokusu vb. hususlarıyla işlenir. Ayrıca sa  tasavvufta kesreti ifade eder, bu yönüyle vahdeti ifade eden y  , yanak ile birlikte ele alındı da olur. “zülf-i mekk r , rişte-i zülf-i ta ayy l, sevd -yı zülf, ebr-i zülf” gibi tamlamalarla kullanılan z l f,  u beyitte amber kokusu ile birlikte anılır:

Bir mu  anber dest-m  liyle siler g y  yüzin
 Z lfini dil-ber ne dem p   ye-i ru s r ider (K-3/9)

Kıvrık sa  kırmızı yanaklı sevgili ile birlikte verilmiştir:

Zülf-i p r- amla ru -ı gül-reng-i y r  seyr id   
Bu  - aceb cevır o kim gird- b-ı m    n- b s r   (G-27/2)

Zülûf sihir yapar, âşıkı sihriyle etkiler:

Zülfî fenn-i nigeḥ-i ‘ işve-nümāyı ne bilür
Kār-ı siḥri bilür ol resm-i vefāyı ne bilür (G-36/1)

Kıvrık saç tâ eteklere kadar uzanmaktadır:

Uzatmışlar dil-i dīvānenüñ zencîr-i sevdāsın
O meh-rûlar ki zülf-i pür-ḥamın dāmāna şalmışlar (G-46/2)

Şair, siyah saçı güzelliğin sınırının askerlerine benzetir:

Leşker-i ser-ḥadd-i ḥüsn zülf-i siyāhuñ mıdur
Dāmen-i çetr-i belā taraf-ı külāhuñ mıdur (G-55/1)

Âşıkın gönlünü çekmek bakımından zülûf kâkülden daha etkilidir:

Biñ bölük şalsa o kâkül dili hergiz tutamaz
Yine anı ele ol zülf-i dil-ārâ getürür (G-39/4)

3.3.3.3.2. Kâkül, Perçem, Turra

Sevgilinin güzellik unsurlarındandır, Adı geçen unsurlar alın üzerine düşmüş kıvrımlı saç olarak kabul edilirler.

Fitneler mi bād-ı ‘ adliyle perîşānlık bulan
Ya şabādan kâkül-i yār-ı semen-sīmā mıdur (G-11/28)

Amber kokulu turra âşıkın aşına olduğu bir kokudur:

Bir bûy-ı āšnā geliyor cān meşāmına
Gûyā hevā-yı turra-i ‘ anber-nişār eser (G-46/2)

Dil-ber gönülleri cezbetmek için perçemini dağıtmaktadır; şair gönüle seslenerek şairin bu belaya düşmesinden endişe ettiğini belirtir:

1. Korkarum sen de olursin mübtelâsı ey gönül
 2. Her yana dil-ber dil almağa dağıtdı perçemin (G-146/4)

3.3.3.3.3. Alın (Cebîn)

Alın divanda “cebîn-rüy-ı âftâbâsâ, çîn-i cebîn, ‘arż-ı çîn-i cebîn, cebîn-i dehşete, cebîn-sâ” tamlamalarıyla kullanılmıştır. Parlaklığı bakımından güneşe benzetilen alın, kırıksıklığına ilişkin bazı tasavvurlarla da beyitlerde yer alır.

3.3.3.3.4. Kaş (Ebrû) ve İlgili Tasavvurlar

Kaş, sevgilinin önemli güzellik unsurlarından biri olarak beyitlerde çokça kullanılmıştır. Şekil itibariyle eğridir ve bu eğriliği çeşitli tasavvurları ortaya çıkarır.

3.3.3.3.4.1. Mihrâb

Sevgilinin yüzü Kâbe olarak düşünüldüğünde kaşlar da mihrap olarak kabul edilir ve âşıkın sığınacağı bir mekândır:

İhmâli ƙo ebrûları miħrâbına yâruñ
 Kıl secde ki ey şeyħ gečeer vakti namâzuñ (G-118/6)

Bazı beyitlerde kaş yaya benzetilir. İki kaş başbaşa vererek âşıkın gönlüne kastetmişlerdir:

Kaşdına meşveret üzre dil-i miñnet-cünüñ
 Baş başa virdügi budur ol iki ebrünüñ (G-121/1)

3.3.3.3.4.2. Yay (Kemân)

Kaş şekil açısından yaya da benzetilir. Ok atmaya yarayan yay, âşık için yaralayıcı ve öldürücü niteliktedir. Şair kaşları gökkuşağına benzetir:

Kurulu kavṣ-i kuzahdan bir niṣān iki kaṣı
 Böyle bir muhkem kemānī Sabriyā çekmek neden (G-159/8)

3.3.3.3.4.3. Kılıç (Tığ), Hançer

Kılıç ve hançer de şekli yönünden ebrûya benzetilir:

Kâr-ı hâşmı leşker-i feth u zafer eyler tamâm
Hançer u tığuñ ki imâ ide ebrûlar gibi (G-210/3)

3.3.3.3.5. Göz (Çeşm, Dîde) ve İlgili Tasavvurlar

Göz sevgilinin âşık üzerinde en fazla etkili olduğu unsurdur. Göz, âşıkı cezbeder, onu kendisine esir ederek her türlü cefayı çekmesine sebep olur. Şekil bakımından nergise benzetilir. Sihir ve fitne yapan göz, gözyaşı ile birlikte de kullanılır.

3.3.3.3.5.1. Mest, Mestâne, Bîmâr

Göz, süzgün ve baygın bakış nedeniyle mest ve hasta olarak düşünülür. Şair, kin tutan bir kâfir olarak değerlendirdiği sevgilinin sarhoş gözüne, fitne yapması için neden bu kadar izin verildiğini sorgular:

Ruḥşat-ı fitne vü âşûb neden tâ bu kadar
Çeşm-i mestûñ gibi bir kâfir-i kîn-endûza (G-169/4)

Çarhın gözleri mestâne olarak telakki edilmiştir:

Keh-keşândur şaîma ‘ aşkuñla olup dîvâne çarḥ
Beste-i zencîrdür ey gözleri mestâne çarḥ (G-28/1)

Hasta göz, bin hastayı süzgün bakışıyla iyileştirir:

Hikmet degül mi kendüsi bîmâr iken gözün
Biñ hasta-ḥâli nîm nigâhıyla sağ ider (G-79/4)

3.3.3.3.5.2. Kâtil, Kan Dökücü

Âşıkın canına kastetmesinden dolayı göz kâtil ve kan dökücü olarak düşünülmüştür. Şair, kanlı gözün gamzeden daha önce hareket ederek âşıkın celladı olduğunu orijinal bir şekilde ifade eder:

Beni h  n   g  z  n   mze  nden evvel n'ola   atlı itse
   ılı  suz öldürür bir n  -tev  n   g  h olur cell  d (G-30/4)

3.3.3.3.5.3.   h  , Gazal

G  z,   şık   etkileyen güzelliği yönüyle   h  ya benzetilir.   hu gibi ürkek ve nazlı olan göz   şk avaresini hayret çölünde bırakır:

Deşt-i   ayretde   or   v  re-i '  şkı   e  m  n
   urfa c  d  dur ol   h  -bere-i p   e-i n  z (G-92/4)

3.3.3.3.5.4. Fitne, Fett  n, Efs  n

G  z  n fitne ve efsunla ilgisi   şık   i  veyle baştan çıkarması ve büyüleyici   zelli  indendir. Şair,   şık   y  r  n fitne tuzağı olan   e  minin köşesine u  gramaması için uyarır:

G   e-i çeşmine y  ru  n u  grama ey m  r  -ı d  l
 D  mg  h-ı fitnedür nice   ik  r-end  z   var (G-35/2)

3.3.3.3.5.5. Nergis

  ekli ve uyku verme özellikleriyle göze benzetilir.

Şair,   şk ate  perestlerinin manastırını   b  d etmekte olmasına rağmen fett  n olan nergis gözünün harab   olduğunu bildiriyor. Buradaki   b  d ile har  b  n birlikte kullanılmasıyla tezat sanatı yapılmıştır:

  b  d-s  z-ı deyr-i mu    n-ı ma  abbetem
 Gerçi   ar  b-ı nergis-i fett  nu  am senün (G-123/4)

Göz ile nergis arasındaki münasebet baharın gelişiyle birlikte tasavvur edilmiştir:

G  zin nergisler a  mı   bir   ıy  met nev-bah  r olmuş
 Nice Cem     den c  m ile g  y        r olmuş (G-101/1)

3.3.3.3.6. Gamze ve İlgili Tasavvurlar

Yan bakış anlamına gelen gamze, sevgilinin âşık eziyet ettiği en etkili silahlarından biridir.

Âşık, sevgilinin yan bakışları nedeniyle helâk olur, gönlüne oklar saplanır. Ancak bunlardan şikayetlenmez.

Şair bir beytinde gamzenin işveden daha etkili olduğunu ifade eder:

Ġamze kim cānlar esīr-i dil-figār olmuş aña
‘ İşve bezm-i fitnede peymānekār olmuş aña (G-7/1)

3.3.3.3.6.1. Ok (Hadeng)

Öldürücü veya yaralayıcı olması yönünden gamze oka benzetilir.

Yāra urılmadan ne kadar kaçsa cān u dil
Ol ġamzeler ġadeng-i cefāyı yitişdürür (G-42/3)

3.3.3.3.6.2. Hançer, Kılıç (Şemşîr), Yay (Kemân)

Bir oyun ile şairi öldürmek isteyen dilber kan saçan kılıç gamzesi ile bunu yapabilecektir:

Şabriyi bir lu‘ b ile öldürmek ister var ise
Ġamze-i dil-ber yine şemşîr-i ġūn-pāş oynadur (G-63/5)

Şair, gamzeyi cana veya gönüle kasdeden kınından çıkmış hançere benzetir:

Ya cāna ya dil-i şeydāyadur ol ġamzenüñ ġasdı
Yine ser-mest-i cām-ı fitne olmuş dal ġançerdür (K-17/14)

Kemân ise kılıca benzetilen ok ile birlikte kullanılır.

3.3.3.3.6.3. Kâtil, Hûnî, Hûn-hâr, Cellat

Gamze daha çok öldürücü ve kan dökücü olmasıyla beyitlerde işlenmiştir. Bir beyitte hûnî göz ile gamze birlikte hareket etmektedir:

H  n   gözi kim fitne-i b  -d  d ile birdür
Her k  rda ol   amze-i h  n-h    r ile birdür (G-58/1)

3.3.3.3.6.4. Fitne

Gamzenin fitneye sebep olması   şık üzerindeki etkisinden dolaydır. Şair, sevgilisini   hrin diğer güzellerinden üstün görür ve bu güzelleri fitne okulunda nükte yapan sevgilisinden ders alan öğrenciler olarak tavsif eder:

  amze   ki nükte-d  n-ı debist  n-ı fitnedür
Andan b  t  n-ı   hr seba  -h    n-ı fitnedür (G-65/1)

3.3.3.3.7. Kirpik (M  je, M  j  n) ve   gili Tasavvurlar

Kılıç veya ok olarak tasavvur edilen kirpik de   şık   öldürücü veya yaralaticı özellik taşır.

3.3.3.3.7.1. Ok (Hadeng, T  r), Kılıç (T    ), Peyk  n, N  ze

Kirpik ok, kılıç ve okun ucundaki sivri demir olan peyk  na benzetildiği gibi bir beyitte de mızra  a benzetilmektedir. Şair, sevgilinin yan bakışı neticesinde   şıkın gönlüne Rüstem'in mızrağına benzeyen kirpi  in saplandığını tasavvur eder:

Dikdi m  jesin d    -ı dile   amze-i dil-ber
  aldı şanasın n  ze-i Rüstem siper üzre (G-192/4)

3.3.3.3.8. Yüz (R  y, Cem  l,   hre, D  d  r,   hre, Vech), Yanak (  rız, Ruh, Ruhs  r) ve   gili Tasavvurlar

Pek çok beyitte geçen yüz ve yanak sevgilinin güzellik unsurlarındandır. Yüz ve yanak genellikle birlikte kullanılır. Tasavvufi anlamda yüz ve yanak vahdeti ifade eder.

   Ar  -ı h  sn it ki nigh      şık-ı ruhs  ru  ndur
D  de vuşlat-taleb-i şahid-i d  d  ru  ndur (G-57/1)

3.3.3.3.8.1. Güneş (Mihr, Âftâb), Ay (Mâh, Meh-tâb)

Yüz ve yanak yuvarlaklık, parlaklık ve aydınlık olma yönleriyle güneş ve aya benzetilir. Şair bir beytinde, ayın ışığını, parlak yanak güneşinin bir ışığından aldığını beyanla ayın kendisini hangi yüzle sevgiliye benzettiğini sorgular:

Kendüsin mâh ne yüzle saña teşbîh eyler
O senüñ lem‘a-i mihr-i ruḡ-ı rahşānuñdur (G-68/2)

3.3.3.3.8.2. Âteş, Alev, Şu‘le

Yanak ve yüz, yakıcı ve parlak olması nedeniyle ateşe ilişkin bazı unsurlarla birlikte kullanılır:

Ḥāsidüñ bî-nûr olur çeşmi ‘acebdür sen baña
Karşu tutsañ âteşin āyîne-i ruḡsāruñı (G-194/3)

3.3.3.3.9. Ben (Hâl)

Ben, şekli, siyah rengi ve misk kokusuyla bazı tasavvurlara konu olmuştur. Klasik şiirde benin ıstırahat eden sultana benzetildiği olmuştur. Bir beyitte fitne sultanı olarak düşünülmüştür:

Hindü-yı ḥâl oturduğı yirden ider işin
Aldanmañuz sükûnına sulṭān-ı fitnedür (G-65/2)

Tembellik zamanlarında benin hayali ruha gıda olacaktır:

Ḥālüñ ḥayâli ḥubb-ı şafâyı yitişdürür
Vaḡt-i keselde rūḡa ḡidâyı yitişdürür (G-42/1)

3.3.3.3.10. Ayva Tüyleri (Hat)

Sevgilinin yanağında ve dudağında çıkan ince tüy anlamına gelmektedir. Şaire göre, misk saçan hattı vasfetmeye kelimeler yetmez:

Zebān-ı dil ḡalup ol şîvekār vaşında
Söz āḡır oldı ḡaṭ-ı müşḡ-bār vaşında (G-184/1)

Şair meşhur beytinde ayva tüylerini zamanın fitnesi olarak görür:

Ḥaṭṭ-ı ruḥın tāze tırāş itdi yār
Geçdi kılıçdan fiten-i rūzgār (K-2/36)

3.3.3.3.11. Ağız (Dehân)

Ağız dudakla birlikte sevgilinin yüzündeki güzellik unsurlarındandır. Dudak, ağzın görünen kısmıdır, dudak ise ağıza nispetle görünmezlik özelliği ile ele alınır. Dudak; sır, yokluk ve nokta gibi ifadelerle anılır. Ayrıca bu yönüyle goncaya benzetilir.

Neşe veren mucizevî bahar mevsiminde gam ağzı, aşk bülbülü için gülen bir goncadır:

Nedür bu mevsim-i mu‘ciz-bahār-ı şādmānī kim
Dehān-ı ğam hezār-ı ‘aşqa ḥandān gonca-i terdür (K-17/6)

3.3.3.3.12. Dudak (Leb) ve İlgili Tasavvurlar

Dudak, divanda üzerinde en çok durulan güzellik unsurlarındandır. Rengi, küçüklüğü ve gülümsemeye ilgili özellikleriyle dikkati çeker. Rengi ve değeri bakımından kıymetli bir süs taşı olan la‘le benzetilir.

3.3.3.3.12.1. La‘l

Değerli bir taş olan la‘l kırmızı renginden dolayı dudağa benzetilir. Hatta “leb” sözcüğü yerine birçok beyitte “la‘l” kullanılmıştır. Dudak “la‘l-i raḥşān, la‘l-i suḥanver, la‘l-i dilsitān, sāğar-ı la‘l, māh-ı ḥaṭ-ı la‘l, la‘l-i müzāb, la‘l-i nāb, la‘l-i şūḥ şevḳ-i la‘l” gibi tamlamalarla kullanılmıştır.

Sevgilinin dudağını hayal eden âşkın kanlı gözü, dalgaları erimiş yakut olan denize benzetilmiştir:

Yād-ı la‘lünle sirişk-i dīde-i pür-ḥūn-ı nāb
Beñzer ol baḥre ola emvāc-ı yāḳūt-ı müzāb (K-12/36)

3.3.3.3.12.2. Şarap

Dudağın renginden dolayı şarap ve kadeh ile birlikte ele alındığı beyitler mevcuttur:

Nedür bu ‘ahd-i feraḥ kim leb-i ḥamūş-ı ümīd
Mişāl-i cām-ı leb-ā-leb tebessüm-efşāndur (K-5/5)

3.3.3.3.13. Diş (Dendân)

Şair, gazelinin güzelliğini, sevgilinin inci dişi ve yakut dudağı ile vasfetmektedir:

Dür-i dendân u yâkût-ı lebi vaşfindadur nazmuñ
O şâha şun ki ey Şabrî muraşşa^ç bir gâzeldür bu (G-166/5)

Sevgilinin mücevher gibi dişlerinin hayali için döktüğü gözyaşlarını üzeri çiğle dolu nergise benzetir:

Nergis-i pür-jâledür gülzâr-ı gamda çeşm-i ter
Cây olup cânâ hayâl-i gevher-i dendānuña (G-187/4)

3.3.3.3.14. Göğüs (Sîne)

Göğüs “sîne” lafzı ile divanda birçok beyitte geçer. Âşıkın gönlü anlamında kullanılmasının dışında, sevgilinin sînesi kastedilerek zülûf ile birlikte kullanılmıştır. Ayrıca iki beyitte şair şûh tablolar çizer. Bu beyitlerin birinde çemenlik içinde ortaya çıkan menekşeyi gümüş göğüslü güzellerin sineleri üzerindeki misk kokulu bene benzetir:

Benefşe zâhir olunca çemenzâr içre şandum kim
Görindi hâl-i müşgîn sîne-i sîmîn-berân üzre (K-18/2)

3.3.3.3.15. Bel (Miyân)

Divanda sevgilinin maddî unsurlarından bele ilişkin sadece birkaç beyit mevcuttur. Bir beyitte sevgili, beline tutkun gönül kuşunu kesmiştir, bu yüzden harami korkusuyla sevgilinin ince beli üzerinde hiçbir kuş uçmaz ifadesinde bel sözcüğü tevriyeli olarak kullanılmıştır:

Göñül murğın kesüpdür hançeri yâruñ miyânından
Kuş uçmaz havf-ı reh-zenle burada ince beldür bu (G-166/4)

3.3.3.3.16. El (Kef, Dest)

Tek bir beyitte “sevgilinin lutuf eli” anlamında kullanım vardır:

Kaşdı ağyâra iken seng-i cefâ urdı dile
Dest-i luţf-ı gâlaţ-endâzına meftûn oldum (G-134/4)

3.3.3.3.17. Ayak (Pây)

Pây daha çok hâk-pây terkihiyle kullanılmıştır. Âşık, sevgilinin ayak tozu sürmesinin basiretsiz kimselerce kullanılmasını eleştirir:

Ḥâk-pâyüñ tütüyâsını görürken göz göre
Bî-başîretler gözine tütüyâ çekmek neden (G-159/3)

3.3.3.3.18. Beden (Ten)

Ten ise seviliye ait maddi unsur olarak sadece bir beyitte geçmektedir:

Şarılup yâr ile bir pîrehan içre Şabrî
Yek-ķabâ yek-kemer ü yek-ten ü yek-tev olalum (G-136/6)

3.3.3.3.19. Nâz, Bakış (Nigâh, Nezzâre), Gülüş (Hande), Cilve, İşve, Şîve

Sevgili naz, bakış, gülüş, cilve ve işve gibi hususlarda âşık üzerinde oldukça etkilidir. Naz bazı beyitlerde işve ve şîve ile birlikte anılır. Sevgilinin nazına âşık sabreder. “peymâne-i nâz, meşķ-i nâz, bâde-i nâz, ķadeķ-peymâ-yı nâz, ḥ^vâb-ı nâz, suḥan-ı nâz, na[‘]l-i eşheb-i nâz, nihâl-i nâz” gibi tamlamalarla görülür. Ayrıca “nâz” redifli bir gazel de mevcuttur.

Sevgilinin nazı, bakanı âşık eder. Âşık, sevgilinin nazına tutulur:

Şîve-i çeşm-i füsün-sâzına meftûn oldum
Şöyle nâz eyledi kim nâzına meftûn oldum (G-134/1)

“nigâh-ı dîde, nigâh-ı germ, nigâh-ı lutf, düzd-i nigâh, nigâh-ı nergis-i nâvek-güşây-ı dil-ber” “nigeh-i istiğnâ, fenn-i nigeh-i ‘ işve-nümâ, nigeh-i dîde-i lutf, nigeh-i merḥamet” tamlamaşarıyla dikkatlere sunulan bakış, âşık işvesiyle etkileler. Âşık sevgilinin bakışını bir lutuf olarak görür ve sevgiliden bakışını esirgememesini ister. Sevgili bakışı ile âşıkın gönlünü elde eder.

Şair, akıl kuşunu hayret okuna hedef yapanın sevgilinin oklar bırakan nergis gözünün bakışı olduğunu düşünür:

Hümâ-yı ‘ aklı nişân-ı ḥadeng-i hayret iden
Nigâh-ı nergis-i nâvek-güşây-ı dil-berdür (G-62/4)

Cilve, işve ve şîve gibi hususiyetler de bakışla birlikte ele alınmıştır.

3.3.3.3.20. Gölge (Sâye)

Şair, sevgiliye duyulan aşkın gölgesinde her şeyin âsûde olduğu düşünür:

Dil hamûş u dîde bî-nem baht h^vâb-âlûdedür
Sâye-i ‘aşkuñda her kim var ise âsûdedür (G-60/1)

3.3.3.3.21. Kûy (Mahalle)

Mahalle, sokak, köy ve yurt anlamındaki kûy, âşıkın bulunduğu mekânı temsil eder. Âşık hep sevgilinin etrafında olmak, ona ulaşmayı diler. Bu yolda ona engel olan ve sevgilinin etrafında dolaşan rakipler mevcuttur.

Şair, sevgilinin kûyuna ulaşmak isteyen rakibin yoluna gözyaşı ordusuyla engel olacağını tasavvur eder:

Her kaçan varmak dilerse yâra ey Şabrî ‘adû
Leşker-i eşkümler rāh-ı kûy-ı dil-ber bağlanur (G-47/5)

3.3.4. Âşık

3.3.4.1. Âşık ve İlgili Tasavvurlar

Âşık daima sevgiliye olan aşkından dolayı üzüntü içindedir. Sevgiliye ulaşmak ister, bu özlemle gönlü yanar. Sevgiliden biraz merhamet umar, ona sadece bir defa bakmasını temennî eder; bu bile âşık için yeterli olacaktır. Ancak sevgili bir bakışı bile âşıka çok görür; bilakis ona zulmeder. Sevgili, nazarını âşıka yöneltse dahi, sevgilinin kirpikleri hemen harekete geçer ve âşıkın gönlüne saplanarak onu yaralar veya öldürür.

Âşık her halükarda aşk derdiyle ve aşkın halleriyle mutludur.

Yılda bir hâline bari nîgeh-i merhamet it
Hele Şabrî de senûñ ‘âşık-ı gām-h^vâruñdur (G-57/5)

3.3.4.1.1. Bûlbûl, Tûtî, Pervâne

Âşık; bûlbûl, tûtî ve pervâne gibi istiarelerle anılır. Bu vesilelerle âşk mazmununun beyitlerde işlenmesi âdet olmuştur.

Âşıkın ve sevgilinin özellikleri bellidir. Sevgili naz ve istiğnâsı karşısında âşık düşen sabır ve tahammül göstermektir:

Ne deñlü nâz iderseñ şabr ider dil yaraşur zîrâ
Taḥammül bülbül-i zâra gül-i ra‘nâya istiğnâ (G-12/4)

Âşık, baharın gelmesini gözlemektedir, çünkü baharla birlikte gül ortaya çıkacaktır. Bu günler, sevgiliye kavuşma ve bunun etkisiyle sarhoş olma zamanıdır:

Mest-i şevk olsağ ‘aceb mi vaşl-ı yâr eyyâmıdur
Bülbülü pür-cüş iden zîrâ bahâr eyyâmıdur (G-59/1)

Sevgilinin, sırlar aynası olduğu düşünülduğünde âşık da bu sırları mucizevî bir şekilde dile getiren tûtî olacaktır. Dudağın şekerinden samimiyetle bahseden gönül ayna arkasından konuşan tûtîdir:

Ḥadîş-i kând-i la‘lûñ dil derûn-ı sînedен söyler
‘Aceb tûtî-i gûyâdur pes-i âyînedен söyler (G-49/1)

Şair sevgiliyi de âşıkı da kafes içinde birbiriyle konuşan iki tûtî olarak tasavvur eder:

Şîşe-i meyle gelüp meykededе güftâra
Bir kâfesde iki tûtî-i suḡan-gû olalum (G-136/4)

Divan şiirinde çok kullanılan şem‘ ve pervâne tasavvuru, sevgili ile âşıkı sembolize eder. Âşık yanacağını bile bile ateşe yaklaşan pervâneye benzer. Bu benzetmede âşıkın sevgiliye ulaşma yolunda bütün sıkıntılara göğüs gerebileceği, hatta ölümü bile göze alacağı düşünülmüştür.

Şabrî n’ola yanup yakılursağ gice gündüz
Biz bülbül-i bâğ-ı ğam u pervâne-i ‘aşkuz (G-95/5)

3.3.4.1.2. Kurban (Bismil), Şehîd

Âşık, sevgiliye olan bağlılığı ve düşkünlüğü için her zaman canını vermeye hazırdır. Divanda “ḡurbân” sözcüğü iki beyitte, “bismil” ise bir beyitte geçmektedir.

Sevgiliye kavuşamadığı için gamından ölen Kays'ın bin canı aşk tekkesinde kurban olmuştur:

Öldürüp gamla o bî-çāreyi şoymışlar idi
Tekye-i ‘aşkda biñ cān ile qurbān idi Kays (G-100/4)

Şehit ile ilgili iki beyit bulunmaktadır. Aşk yolununun sâliki bu yolda şehit olmayı ister. Âşık bunu, aşk meclisinin gereği olarak kabul eder:

Bezm-i ‘aşk içre şehīd-i tîğ-i yār olmak gerek
Cür‘ a-i cām-ı maḥabbet ḳan bahāmuzdur bizüm (G-144/3)

3.3.4.1.3. Esîr, Garîb, Harâb, Âvâre, Dîvâne

Sevgilinin âşika karşı tutumlarına göre, âşık çeşitli hâllerde bulunur. Bu haller genellikle tezat sanatı ile birlikte verilir. Âşık esir, garip vb. iken sevgili şah, hükümdardır.

Gönlün saçın bir tek kılına esir düşmesine şaşırmmamalı, çünkü perişan gönül dilberin sihre aşına gamzesinin esiridir.

‘ Aceb mi beste-i yek-tār-ı mûy ise dil-i zār
Esîr-i gamze-i sihr-āšnā-yı dil-berdür (G-62/5)

“Garîb” sözcüğü divanda iki beyitte geçer. Sevgilinin kötü muamelesinden ve rakiplerle olan münasebetinden dolayı âşık garip kalmıştır.

Mest iken vaşluñ şarābın nûş idüp bîgāneler
Yok yire bu ben garībūñ iftirā çekmek neden (G-159/5)

Divanda harâb, sevgili ve âşık ile ilgili beyitlerde, “mest-i ḥarâb, ḥarâb-âbād-ı dil, ḥarâb-ı nergis-i fettān, ḥarâb-ender-ḥarâb” tamlamalarıyla kullanılmıştır.

Divanda “āvāre-i aşk, dil-i āvāre, āvāre-i vādi-i edā, āvāre-i āhū, āvāre-i şahrā-yı neşāt” gibi avare ile ilgili tamlamalarda daha çok Leylâ ile Mecnûn hikâyesine telmih yapılmıştır.

Beyitlerde divane sözcüğü geçmektedir. Sevgilinin güzellik unsurlarının yaptığı tesirle âşık divane olur.

3.3.4.1.4. Mecnûn

Âşkın sembolü olan bir hikâye kahramanıdır. Divanda pek çok beyitte Leylâ'nın aşkından dolayı Kays'ın mecnun olması işlenmiştir. Sözcüğün deli, divane anlamıyla tevriye olarak kullanıldığı da görülür.

Şair, Mecnun'u aşk yolundaki kılavuzu olarak görür:

Deşt-i hicrân menzil-i 'ayş u şafâmuzdur bizüm
Vâdi-i 'aşk içre Mecnûn reh-nümâmuzdur bizüm (G-144/1)

3.3.4.1.5. Âteş

Âşkın yakıcılığından dolayı âşık bir âteştir. Şair, Kays'ın aşkın sıcaklığı ile yakıcı bir âteş haline geldiğini söylerken âteşte yaşayabilen semenderlerin de onun başında yuva yaptıklarını tasavvur eder:

Lâne-sâz-ı ser-i pür-sûzı semenderler idi
Germî-i 'aşk ile bir âteş-i sūzân idi Kays (G-99/2)

3.3.4.1.6. Rind

Rindlik bir âşıklık mertebesidir. Rind daha çok maşukuna yakın veya uzak olmasının neticesindeki hâllerle tanınır (Pürcevâdî, 1998: 233). Rind genellikle zâhid, vâiz gibi tiplerle anılır. Divan şairi rindliği över, zâhid ve vâizi eleştirir. Rind olaylara ve sorumluklara kayıtsız gibi görünür. Aslında rind, meselelerin hakikatini gören, basireti açık biri iken zâhid veya vâiz suretlerle meşgul olur.

Bir beyitte zâhid ve makam ehli birlikte eleştirilir:

Zâhidüñ destinde tesbîh ehl-i câhuñ sîm ü zer
Câmı rind-i 'aşk gerdân itmesün ya neylesün (G-152/3)

3.3.4.1.10. Müstağnî

Âşık bir beyitte müstağnî sıfatıyla karşımıza çıkar. Tanımadığı güzellere tutulup da onlar için âh etmez. Bilmediği bir güzel güneş dahi olsa ona bakmaz:

O müstağnî-dilem kim 'aşk-ı bîgâneyle âh itmem
Büt-i nâ-âşnâ bir âftâb olsa nigâh itmem (G-138/1)

3.3.5. Gönül (Dil, Hâtır) ve İlgili Tasavvurlar

3.3.5.1. Gönül

Âşık, aşkını ve aşkın verdiği hisleri gönülde yaşar. Sevgilinin âşık karşı tutumları gönüle etki eder. Gönül bir hitap yeridir. Âşık, kendini soyutlayarak gönüle seslenir; gönül vasıtasıyla sevgiliye hitap eder, onunla konuşur.

Münkir-i hikmet-i ‘aşk ise Felâṭūn-ı ḥired
Aña daḥl itme dilâ eyleme nâ-dân ile baḥş (G-21/2)

Şorma sırrın fülk-i ‘aqlı Hızır-ı ‘aşk itse şikest
Ey Kelīm-i dil şaḥın kim andan olursın cüdâ (G-1/2)

3.3.5.2. Gönül ile İlgili Tasavvurlar

3.3.5.2.1. Mülk, Kışver, Hâne, Bağ

Gönül mülk, ülke, hâne ve bağa benzetilir. Gönül mülk olunca sevgili de bu mülkün hâkimi, hükümdarı olur. Mülkteki bütün tasarruf sevgiliye aittir. Âşıkın gönlü viranedir. Gönül sultanının ilgi göstermemesi sonucunda bu hâle gelmiştir. Âşık, sevgilinin ilgisine mazhar olup gönlün bayındır hâle gelmesini diler.

“Sevgilinin gözü gamzeden önce gönül mülkünü alır, ancak kılıç viran bir ülkeyi niçin alsın” diyen şair gönlün viran halde bulunan bir ülke olduğunu söyler:

Ġamze der-kâr olmadan çeşmüñ alur mülk-i dili
TîĠ n’eyler itmege bir kışver-i vîrânı zabṭ (G-108/2)

Sam yeli gönül bağını yakar:

Yandı bāĠ-ı dil semûm-ı cevır ile şimden girü
Reşḥa-i luṭfuñla olmaz sebz u ḥurrem bilmiş ol (G-127/3)

3.3.5.2.2. Virane, Harap

Gönül virane ve harap bir mekân olarak tasavvur edilir. Şair bir beytinde, gönlü aşk padişahının makamı olarak görür, gönüle viraneliği yakıştırmaz:

Olsa yaraşur tahtgehi-pādşeh-i ‘aşk
Dil hānesi Şabrī katı vīrāne degüldür (G-53/8)

3.3.5.2.3. Âvâre, Bîcâre, Şeydâ, Zâr, Pür-hûn

Gönül aşkın azalık eli ile akıl ve uyanıklık kaydından sıyrıldı ve avare olur:

Kayd-ı ‘aql u hūşdan āzāde-dest-i ‘aşk ile
Düşdi ammā kim ‘aceb āvāre düşdi gönlümüz (G-88/2)

Gönül iki beyitte “bî-çāre”, bir beyitte de “pür-hûn” sıfatıyla anılır.

Şair, çılgın gönüle seslenerek artık Leyla ve Mecnûn hikayesini bırakıp sevgiliye karşı hissettiklerini dile getirmesini ister:

Ko vaşf-ı Leyli vü Mecnûnı ey dil-i şeydâ
Biraz da hālûni nazm eyle yâr vaşfında (G-184/4)

Akıl ile gönül çelişir. Çünkü aşk gönül işidir, akla uygun hareket etmez. Şair inleyen zayıf düşmüş gönüle aklı başından savmasını öğütler:

Ey dil-i zâr aklı başdan şav
‘Aşk ile meclis-i şarāb idelüm (N-6/2)

3.3.5.2.4. Pervâne, Bülbül

İki beyitte gönlün pervaneye benzetildiğini görüyoruz. Kandil pervânenin gönül yarasını tımar etmese, fitil ile mîli hazır etmezdi:

Bir fetîli mîl ile âmāde itmezdi eger
İtmezse zaḥm-ı dil-i pervāneyi tîmār şem‘ (G-110/2)

Şu beyitte bülbül gönüle benzetilir:

Fiğān itmezdi bülbül böyle mānend-i dil-i Şabrī
Ol āfet gibi oynar başlı olmasa eger gonca (G-191/5)

3.3.5.2.5. Âyînedân

Bir beyitte sevgilinin sebep olduğu aşk yarası ayna, gönül ise aynalık olarak değerlendirilmiştir:

Cilvegerdür dilde ey Şabrî cemâl-i dil-rübâ
Dâğ-ı ‘ aşk âyînedür âyînedânıdur gönül (G-129/6)

3.3.6. Âşıkın Vücut Aksâmıyla İlgili Unsurlar ve Bunlarla İlgili Tasavvurlar

3.3.6.1. Beden

Âşık için vücûd sözcüğü beyitlerde geçmektedir. Şair şu beyitte, kendi bendenini aşk kasırgasına kaptırmışken çılgın Kays’ın başında kuş yuvası olmasına şaşar. Kendi aşkının Kays’inkinden daha üstün olduğunu ifade eder:

Vücûdın gird-bād-ı ‘ aşka aldurmışken ey Şabrî
‘ Acebdür Kays-ı şeydānuñ başında âşyān olmak (G-115/5)

3.3.6.2. Can

İnsanın hayat belirtisi, ruh. İnsan veya hayvanda yaşamı sağlayan madde dışı unsur anlamındaki can divanda çok işlenen unsurlardan biridir. Âşık yegane varlığı canını sevgilisi uğrunda vermeye hazırdır.

Gamze âşıkın canını alan bir unsurdur, Gambze ve can sözcüklerinin birlikte kullanıldığı birçok beyit mevcuttur:

Gamze kim cānlar esîr-i dil-figār olmuş aña
‘ İşve bezm-i fitnede peymānekār olmuş aña (G-184/4)

Can ve gönül yâra vurulmadan kaçsalar da o gamzeler cefa okunu ulaştırır:

Yâra urılmadan ne kadar kaçsa cān u dil
Ol gamzeler ĥadeng-i cefāyı yitişdürür (G-42/3)

Şair canını vererek cānânın kâfir zülûf belasından kurtulmuştur:

Cān virüp oldum belā-yı zülûf-i cānāndan ĥalāş
Kim bahāsın viren olur kâfiristāndan ĥalāş (G-104/1)

3.3.6.3. Göz (Çeşm), Gözyaşı (Girye, Eşk, Sirişk)

Aşk derdi çeken âşıkın gözünden gözyaşı hiç eksik olmaz:

Dide kim andan sirişk-i ğam-fezā eksük degül
Çeşme-i miñnetdür âbı dā'imā eksük degül (G-125/1)

3.3.6.4. Sîne

Sine âşıkın sevgiliyle olan gizli sırlarını saklar:

Açmadı rāz-ı derūnın kimseye Şabrī daħi
Sinesinde gizlüdür ol sırr-ı mübhem bilmiş ol (G-127/5)

Sine, hikmetin levhasıdır:

‘Aşk İskender nedīm-i nükte-dānıdur gönül
Sine levḥ-i ḥikmet Eflātūn-ı şānīdür gönül (G-129/1)

3.3.6.5. Ciğer

Ateşli ciğer suyu gönülden göze gelsin. Âşıkın kanlı gözyaşı ciğerden gelen ateşli su sebebiyledir:

Āteşīn āb-ı ciger dideye gelsün dilden
Çeşme-i çār-süy-ı ‘aşka terāzū olalum (G-136/5)

3.3.7. Maddî ve Manevî Haller

3.3.7.1. Hastalık ve Delilik

Âşık iki beyitte bîmâr sıfatıyla anılmıştır. Âşık, aşk derdinden dolayı mecnuna dönmekten neşe duyacaktır. Ancak şair, fenâ meykedesinde delilik neşesinin bulunmadığını, bütün aşk şarabının şişesi ile beraber Kays'a sunulmuş olabileceğini düşünür:

Meykede-i fenâda yok kimsede neşve-i cünûn
Kaysa şınıldı gibi hep şişesi ile rāḥ-ı ‘aşk (G-113/4)

Aşk, bizi delilik eyvanının Kisra'sı yapmıştır; Doğru bir şey yapalım da gönüle gam zincirini çektirelim:

‘ Aşk çün Kisri-i eyvân-ı cünûn itdi bizi
Dile zencîr-i gamı çekdürelüm dâd idelüm (G-135/3)

3.3.7.2. Âh, Feryâd, Figân, Nâle, Zâr

Şair, âşıkın ciğer yakan âhının her kıvılcımının, bela kılıcının kabzası olduğunu belirterek çarha bundan sakınmasını öğütlüyor:

Beyza-i tîğ-i belâdur şağın ey çarh şağın
‘ Âşıkun her şereri âh-ı ciger-süzında (G-168/3)

Âşık çektiği aşk derdinden dolayı feryat edip inlemektedir. Bu feryat ifadeleri Divanda feryâd, figân, nâle, zâr sözcükleriyle karşılanır.

Şair, bu sıradan kullanımların dışına çıkarak farklı ve orijinal bir beyitle ortaya çıkar. Âşıkın feryâdı, peri güzelini uyutan bir hikâye olur:

Figân itdükçe vardı h^yâb-ı nâza ol perî-zâdum
Ne özge kışşadur efsâne oldı aña feryâdum (G-131/1)

3.3.7.3. Yara (Zahm, Dâğ)

Yara, âşıkın gönül derdinin somutlaşmış sonucudur. Divanda “dâğ-ı ser, dâğ-ı dil, dâğ-ı süzân, dâğ-ı köhne, sâ‘ id-i pür-dâğ-ı ‘ âşık, dâğ-ı hûn-feşân, dâğ-ı âteşnâk, dâğ-ı meh ü mihr, pür-dâğ-ı hasret, dâğdâr” gibi ifadelerle yer alır.

Yara genellikle âşıkın kolunda olur:

O dâğlar yine ‘ uşşâk-ı gam-penâh kolında
Görindi sürh siperler gibi sipâh kolında (G-183/1)

Şair, dâğı gül, laleye vb. benzetir:

Görince mühre-i la‘ l eyledüm hayâl anı Şabrî
O dâğ-ı tâze ki var gül gibi o mâh kolında (G-183/5)

3.3.7.4. Gam, Keder, Dert, Belâ

Âşık daima gam, keder, dert ve belâ içindedir. Bu haller adeta âşıkın sıfatı olur.

Gam, “kilîd-i kûfl-i ğam, gedā-yı kûlhan-ı ğam, cellād-ı ğam, sipihr-i ğam-fezā, fûlk-i ğam, ceyş-i ğam”; keder, “keder-i Şabri-i şūrîde-nevā, pür-keder, bî-keder-i ħumār, gerd-i keder, çîn-i keder, def -i keder-i iħtilāl, jeng-i keder”; dert, “baħr-i derd, derd-i peşimāni-i tevbe, derd-i ‘aşk, derd-i pinhān, gird-āb-ı baħr-i derd-i hicrān”; belā, “Varṭa-i keş-me-keş-i mevc-i belā, dest-i refūgār-ı belā, kemend-i belā, ser-cūş-ı deryā-yı belā, dāmen-i çetr-i belā, pes-i seng-i belā, mevc-i tūfān-ı belā” gibi tamlamalarla anılır.

3.3.7.5. Ayrılık (Firāk, Hecr, Hicrân)

Ayrılık duygusu âşıkın üzülmüne, dertlenmesine sebep olur. Sevgili, âşık yüz vermez, ondan uzak durur. Sevgiliye bir türlü yaklaşamayan âşık dertlere düçar olur. Ayrılıkla ilgili divanda geçen ifade şu şekildedir: “bezm-i firāk, rind-i tehî-cām-ı ħarābāt-ı firāk, firāk-ı ħāk-pāy”; “ġam-ı hecr, bîm-i hecr, şem‘-i şeb-i hecr, dāmgeh-i hecr”, “şerḥa-i hicrān, zebûn-ı keş-me-keş-i mevc-i baħr-i hicrān, yem-i hicrān, sākî-i hicrān, şikār-ı şaḥne-i hicrān”

3.3.7.6. Vuslat (Vasl, Visâl)

Âşıkın yegâne amacı vuslattır. Sevgiliye kavuşmak için hayatını bile ortaya koymaya hazırdır. Bu yolda her türlü ıstıraba katlanır. Bu düşünce adeta âşıkı hayata bağlayan en önemli unsurdur.

Bir beyitte âşık eğer ayrılık acısından dolayı ölürse, sevgiliden gelip ona tekrar hayat vermesini ister:

Kerem kılsañ gelüp vaşluñla n’ola eyleseñ ihyā

Beni öldürdi mi rûḥ-ı revānum bu cüdālîklar (G-80/4)

3.3.8. Rakip (Aġyâr, Gayr)

Rakip, âşıkın önde gelen düşmanıdır ve sevgiliye ulaşmasını engelleyen bir engeldir. Âşık rakiplerin varlığından rahatsızlık duyar. Rakip divanda daha çok “ġayr, aġyâr” sözcükleriyle anılır.

Şair, rakibi ortadan kaldırsa dahi sevgiliye yine yaklaşamayacağını düşünür ve sevgiliye sitem eder:

Baḥa luṭfindan teraḳḳî itmez öldürsem o şāh

Ya nedür kāfir raḳīb ile bu ġavġādan ġaraż (G-105/3)

3.4. TABİAT

3.4.1. Kozmik Âlem

3.4.1.1. Felek ve İlgili Tasavvurlar

Gök, gökyüzü, semâ, kader, baht, talih gibi anlamları içeren felek, Batlamyus sisteminden çıkarılan inanişâ göre, dünya kainatın merkezidir. Dünyayı dokuz felek çevreler. Bunların yedisine seb‘a-i seyyâre adı verilir ve bu yedi felekte yedi gezegen bulunur. Birinci felekte Ay olmak üzere, sırasıyla Utarid, Zühre, Şems, Mirrîh, Müşteri, Zühâl gezegenleri bulunur (Pala, 1999: 136).

Yedi feleğin her biri dünyaya ve dünya üzerindeki canlı cansız her şeye hâkim ve müessir olduğu farz olunmuş, her gezegen uğurlu ya da uğursuz sayılmış ve her birinin hususî tabiatları, hâkim olduğu iklimleri, hâkimiyet saatleri olduğu sanılmış, işte bu sebeple dünyada olup biten her şey feleğe isnad olunmuştur (Onay, 2000: 209).

Divan şiirinde genellikle felekten şikâyet edilmiştir. Eflâk, çarh, gerdûn, sipihr, semâ ve gök gibi sözcükler feleğe tekabül eder. Şairler tarafından felekler sonsuzluk anlamında da kullanılır. Âşıkın âhı feleklere kadar ulaşır, hatta bâzen feleği yakar.

Felek, “çarh-ı felek, cām-ı felek, Zāl-i felek, felek-i himmet, mihr-i felek-ārā; çenber-i eflāk-i ‘aşk, eflāk-i istiğnā, firişte-i eflāk-i feyz; atlas-ı gerdûn-ı gerdân, hâle-i gerdûn-ı cāh, şafha-i gerdûn, baħr-i gerdûn, mihr-i gerdûn, eblağ-ı ser-keş-i gerdûn, sipihr-i fitne-cū, sipihr-i ma‘nā, sipihr-i faẓl u kemāle, sipihr-i pūr-nağş” tamlamalarla kullanılır.

Ümit konusunda şair feleğe güvenmez:

Felek naħl-i ümīdi bārver gösterse aldanma

Cihānda aña ey ġāfil dıraht-ı sīmiyā dirler (G-54/4)

Sabrî, felekte ây ve güneşin silahdarı olduğunu, aşk sultanı olmasına rağmen tevazulu davranarak bunu belli etmez.

Şair, bir kadeh şişeye sığınarak, gam veren sipihre meydan okur:

Bir kadeh şahbā telāfî-i hezār-endūh ider

Bildüğinden kalmasun Şabrî sipihr-i gam-fezā (G-11/5)

3.4.1.2. Yıldızlar (Kevkeb, Necm, Nücûm, Encüm, Ahter, Sitâre)

Divanda yıldız, kevkeb, necm, nücûm, encüm, ahter ve sitâre sözcükleriyle anılır. Daha çok talih, baht ile birlikte düşünülmüştür. Kasidelerde ise memduhun büyüklüğünü çeşitli vesilelerle dile getirirken kullanılmıştır. Divanda “kevkeb-i meh, kevkeb-i baht, kevkeb-i dürri, ‘arş-kevkeb, kevkeb-i ‘adl; necm-i rahşân, necm-i mâh-ı nev, necm-i fitne, necm-i baht, necm-şinâs-ı felek-i ‘âlem-i gayb; çarh-ı pür-encüm, cünd-i encüm, gevher-i encüm; nücûm-ı eşk; mâh-ı bülend-ahter, mâye-i nîk-ahter, nigâh-âmûz-ı ahter; işâret-i çeşm-i sitâre, çeşm-i dūr-nigâh-ı sitâre” gibi tamlamalarla yer alır.

Aşağıdaki beyitlerde memduhun ihsan etmesi düşünülmüş:

Vahtidür kim kevkeb-i hod-bîn-i tâli‘ her kese
Eyleye hüsn-i nazar mânend-i çeşm-i âftâb (K-6/4)

Memduhun feyz güneşinin ışığı gerdûna düşse her bir yıldız parlak bir güneş olur:

Düşse tâb-ı âftâb-ı feyzi gerdûna eger
Ola her bir kevkebi bir âftâb-ı tâbdâr (K-14/26)

3.4.1.3. Bazı Yıldızlar ve Yıldız Kümeleri

3.4.1.3.1. Şihâb

Kayan parlak yıldız olan şihâb, kuyruklu yıldız olarak da adlandırılır. Kuyruklu yıldızın gökten düşmesini şair âhının ateşi vesilesiyle dile getirir:

Nâr-ı âhum bahşе çıkmışdı anuñla dün gice
Āsmāndan aña atılsa ‘aceb midür şihâb (K-12/38)

3.4.1.4. Gezegenler

3.4.1.4.1. Zühre (Nâhid)

Çobanyıldızı, Kervankıran, Nâhid ve Venüs olarak da adlandırılan Zühre’nin yeri üçüncü göktedir. Âşk ve müzik ilahıdır.

Şair, söz konusu gezegenin müzikle olan ilgisine bağlı olarak bir beyit terennüm eder. Şarkıcı, müzik ilahı olan Nâhid çalgıcı olduğu için korkusundan ona eşlik edemez:

Muğannî çeng ile baş koşmaz oldu bîm-i kahrından
Meger Nâhîd kim sâzende-i nüh-kaşr-ı mînâdur (K-7/45)

Sabrî, bir kalemiyesinde kalem; kıvraklığıyla bîkr hayalleri raks ettirir, ahegiyle de her elif harfini güzel sesli neye çevirir:

Getürür Zühre gibi bîkr-i hayâli rakşa
İtdürür her elife ney gibi âheng-i nevâ (K-8/28)

3.4.1.4.2. Güneş (Âftâb, Mihr, Hûrşîd) ve İlgili Tasavvurlar

Dördüncü felekte bulunan Şems divanda en çok sözü edilen gezegendir. Divanda özellikle ışığı, parlaklığı ve dünyayı aydınlatmasıyla ele alınır. Sevgilinin yüzü ve yanağı için bir benzetilendir.

Güneş, “mihr-i sipehdâr-ı felek, mihr-i dırağşân, mihr-i ilhâm, şu‘â-ı mihr; şeref-i şems, şems-i kimyâger; âftâb-ı feyz-eşer, âftâb-ı baħr u ber; hûrşîd-i şubħ-ı ‘âlem-i feth u zafer, zerre-i hûrşîd, hûrşîd-i feyz, hûrşîd-kef-i himmet” gibi tamlamalarla ele alınmıştır.

Şair, sevgilinin güneş gibi parlayan yüzünü tavsif ederken güneş ve güneşin ışıık hususlarından faydalanır:

İtse mihr-i ‘aks-i rûyuñ burc-ı sâğardan tûlû‘
Âftâbum tâlî‘-i mes‘ûd dirdüm bâdeye (G-181/2)

Güneş sarı rengi ve parlaklığından dolayı altın ile birlikte kullanılır:

Cihânda tâ ki pehnâ-şafha-i sîmîn mücellâdur
Şu‘â-ı mihr aña hem kilik-i zer hem târ-ı mışardur (K-17/68)

Ol âftâb-ı burc-ı bahâ meşrebümcedür
Ol mâh-ı evc-i hûsn-i edâ meşrebümcedür (G-82/1)

3.4.1.4.2.3. Ay (Kamer, Mâh, Meh-tâb, Bedr, Hilâl)

Ay, divanda aydınlatması, parlaklığı, rengi, şekilleri ile değişik tasavvurlara konu olmuştur.

Daha çok sevgilinin yanağına benzetilen ay, bizzat sevgili yerine de kullanılmıştır:

Görince mûhre-i la' l eyledüm hayâl anı Şabrî
O dâğ-ı tâze ki var gül gibi o mâh kolında (G-183/5)

Şair, sevgilisi ile şehrin güzellerini karşılaştırırken, onu parlak yıldızlar içinde bir dolunay olarak vasfeder:

Nice teşbîh idem hûbân-ı şehri ben o meh-rûya
Egerçi encüm-i rahşanda çün bedr-i dücâ birdür (G-83/4)

Bir beyitte, bir ay parçası olan güzelin, âşıkın nal gibi olan sinесinin üzerini dağlaması, hilâlin bedre dönmesi ile tasavvur edilmiştir. Beyitte meh-pâre, hilâl, bedr, âsmân ifadeleri ile tenasüp sanatı yapılmıştır.

Âsmân-ı ' âlem-i ' aşkuñ hilâli bedr olur
Na' l-i sînem üzre Şabrî ursa ol meh-pâre dâğ (G-111/5)

3.4.1.4.2.4. Diğer Kozmik Unsurlar

3.4.1.4.2.4.1. Şimşek (Berk)

Âşıkın şimşeğe benzeyen bakışı, sevgilinin yüzünün parlaklığına tahammül edemez:

Nigâh-ı dîde eger berķ-i âftâb olsa
Taḥammül eyleyemez tâb-ı tal' at-ı yâra (G-170/3)

3.4.2. Zaman ve İlgili Kavramlar

3.4.2.1. Zaman (Rûzgâr, Devrân, Devr, Dehr, Dem)

Divanda zaman genel olarak devrân, devr, ahd, dehr, dem ve rûzgâr sözcükleriyle karşılanır. Rûzgârın, bâd anlamıyla tevriyeli olarak kullanıldığı da olur. Gazellerde

zamana ilişkin kavramlar âşıkın halleriyle paralellik arz eder. Kasidelerde ise memduhun zamanı, hüküm sürdüğü zaman dilimi kastedilerek içinde adalet, huzur ve mutluluğun olduğu tablolar çizilir.

Tâc-ı zerle bir Süleymân-ı zamândur gūyiyā
Taht-ı zerkârın getürmiş bād-ı şubh-ı feyz-bâr (G-14/11)

3.4.2.2. Yıl

Beyitlerdeki yıl bir zaman dilimi olarak, sevgili için harcanan zamanı ve yıllarca süren vuslat çabalarının boşa gittiğini ifade etmek için kullanılmıştır:

Bir serv besledüm nice yıl bâğbân olup
Ser-keşlik itdi ol daği dâmen-keşân olup (Müs.-3, 1/5,6)

Şair, yılda birkez dahi olsa da sevgiliden kendisine merhametle bakmasını ister:

Yılda bir hâline bari nige-h-i merhamet it
Hele Şabrî de senûñ ‘âşık-ı gam-h^vârûndur (G-57/5)

IV. Murad vasfında kaleme aldığı kasidesinin dua bölümünde, adı geçen memduhu için, on sekiz bin âlemin padişahı olan Allah’ın bin yıl hükümdarlık nasip etmesini diler:

Tâcver-i dehr ide biñ yıl seni
Pādşeh-i ‘âlem-i hejdeh-hezâr (K-2/81)

3.4.2.3. Mevsimler

3.4.2.3.1. İlkbahar (Nev-bahâr), Bahar

Divanda en çok geçen mevsim ilkbahardır. Bahâr, nev-bahâr, fasl-ı bahâr gibi ifadelerle beyitlerde yer alır. Bahar, âşık için bir güzellik, huzur ve mutluluk zamanıdır. Hatta baharın gelmesiyle âşık meyhaneyi bırakıp gülşene gelir. Sevgilinin de hazır bulunduğu bahçede kurulan şarap meclisinde, musiki eşliğinde eğlenilir. Bülbül, gonca ve gül bu mevsimde görülen en önemli unsurlardandır:

Güller açıldı buldı tılism-ı şitâ şikest

Genc-i bahār bülbul-i nālāna çıkdı hep (G-16/4)

Bahar rüzgârı, çınarın bağılı ellerini çözerek kış mevsiminin cevrenden kurtarır:

Bend-i cevrende şitānuñ yine qalmışdı çenār

Ellerin çözdi gelüp bāğa anuñ bād-ı bahār (G-34/1)

3.4.2.3.2. Sonbahar (Hazân)

Sonbahar, beyitlerde ilkbahara nazaran daha az geçmektedir. Âşıkın yalnızlığı, sevgiliye ulaşamadığı için yüzünün sararması gibi durumlar sonbahara ait tasavvurlarla dikkatlere sunulur.

Âşık, hazanda da baharda da üzgün ve perişan iken rakipler gülşende eğlenirler.

Bülbul hāzīn ü zār hāzān u bahārda

Bu gülşenüñ şafāsını her laḥza zāğ ider (G-79/3)

Şair, aşk derdinden dolayı sararıp solan âşıkın yüzünü, bir hazan yaprağı ile sembolize eder:

Başmazdı ruḥ-ı zerdüme hergiz ḳaddüm ammā

Gördükde yüzüm berg-i hāzān şandı yir üzre (G-192/3)

3.4.2.3.3. Kış (Şitâ, Zemistân)

Kış mevsimi ile ilgili divanda ancak birkaç beyit vardır. Bu beyitlerde, baharın gelmesi ile kış mevsiminin sona erdiği anlatılır.

3.4.2.4. Gün (Rûz, Nehâr) ve İlgili Unsurlar

Gün ile ilgili kullanımlar “rûz-ı elest, rûz-ı cezâ, rûz-ı ḥisâb, rûz-ı kıyâmet, rûz-ı temennâ,” gibi dinî ve tasavvufî istilahlar ile divanda yer alır.

İki beyitte geçen nehâr sözcüğü ise, “leyl ü nehâr” şeklinde, memduhun devletinin devamı temennisiyle kullanılır.

3.4.2.4.1. Sabah (Subh, Seher)

Sabah, subh ve seher sözcükleriyle, özellikle tabiatın hayat bulması ifade edilirken kullanılır. Tabiatın canlanmasında subh ile birlikte zikredilen rüzgâr da güllerin

açılmasına yardımcı olur. Baharın gelişine ilişkin hayallerde de subha ait tasavvurlardan yararlanılmıştır. Seher sözcüğü ayrıca güneşe ait tasavvurlarda da yer alır.

Şair, memduhun nazarından uzaklaştığını anlatırken, huzur getiren seher ve sabah vakitlerinin kendisi için gam ve melâmet akşamı olduğundan yakınır:

Ben gerçi ki dūram nazaruñdan nice demdür
Rūzum şeb-i ğam şām-ı melâmet seherümdür (K-19/9)

3.4.2.5. Akşam (Şâm, Mesâ), Gece (Şeb, Leyl)

Akşam ve gece güneşin batışından sabahın başlangıcına kadar geçen süredir. Daha çok üzüntü ve keder kaynağıdır.

Şair, akşam ve siyah renk ile ilgili unsurları tenasüblü kullanmıştır:

Şâm-ı ğam olan -i âhında deġişmez
Başındaki dūd-ı siyehi zıll-i hümāya (G-167/4)

Zaman zaman sabah ve akşam birlikte kullanılır:

Oldı çeşmüm maḥmil-i derd ü belā-yı ‘aşķ-ı yār
Dil ceresdür nālesi şubḥ u mesâ eksük degül (G-125/3)

3.4.3. Dört Unsur (Ânâsır-ı Erba‘a, Çâr-erkân)

Ânâsır-ı erba‘a ve çâr-erkân diye de anılan dört unsur su, toprak, hava ve ateşten meydana gelir. Varlık âlemi bu dört unsurdan ibarettir. Bu dört unsur insan karakter ve mizacına hâkim olduğu düşünülürdü. Sevgilinin güzellik unsurlarından âşıkın gözyaşına dek geniş bir kullanım alanı olan toprak, su, hava ve ateş birlikte düşünüldüğünde dünya ve kâinattan kinayedir. Bu nedenle âlem-i anâsır madde âlemini karşılar (Pala, 1999: 29). Divanda dört unsura ait beyitler mevcuttur.

Şaire göre IV. Murad, bütün dünyayı hükmü altına almıştır. Beyitteki “şeş cihât ü çâr erkân” dünyayı ifade eder:

O yek-tâ fâris-i devrân ki zîr-i pây-ı hüküm itdi
Semend-i iktidârı şeş cihât ü çâr erkânı (K-1/28)

3.4.3.1. Su ile İlgili Unsurlar

3.4.3.1.1. Su (Âb, Mâ)

Anâsır-ı erba‘adan su, hayat kaynağıdır. Canlılar, hayatını devam ettirebilmek için suya ihtiyaç duyarlar. Edebiyatımızda âb-ı hayât ve sevgilinin dudağı için de su unsuru kullanılır.

Şair, memduhu Şeyhülislâm Yahya’nın şiirini akılda tutan kişinin ebedilik suyuna sahip Hızır’a dönüşeceğini ifade eder:

Zülâl-i nazmını hâtırdâ tutsa kim ki döner
O Hızra kim ola bir şîşe âb-ı hayvânı (K-4/38)

Bazen su, şarap yerine kullanılır:

Çeşme-i cām-ı muşaffâ zâhidâ Cem hayrıdur
Olma mâni‘ andan erbâb-ı maḥabbet içse âb (G-13/5)

3.4.3.1.2. Deniz (Bahr, Deryâ, Ummân, Lücce), Dalga (Mevc)

Deniz büyük su kütesidir. Coşkun dalgalara sahiptir. Bu özelliğiyle deniz ve okyanus âşıkın gönlüne teşbih edilir.

Divandaki kullanımlar şu şekildedir: “baḥr-i ıtarab, baḥr-i derd-i hicrân, baḥr-i i‘câz, baḥr-i şu‘le-mevc-i nûr, dūr-i baḥr-i Necef, baḥr-i ‘aşq-ı yâr, leb-i baḥr-i şafâ, baḥr-i nâ-peydâ-kerân, baḥr-i melâmet; mevce-i deryâ, kudret-i cûş-ı bu -âver-i deryâ, kâse-i deryâ; ka‘r-ı ‘ummânı, baḥr-i ‘ummân, gird-âb-ı ‘ummân; lücce-i le’âlî-rîz, lücce-i efkâr; mevc-i güher-âver, varṭa-i keş-me-keş-i mevc-i belâ”i

Güzellik unsurlarının etkisi anlatılırken deniz, kayık, zevrak gibi kelimeler tenasüplü kullanılır:

Ḥam-ı zülfîn giderür gûşe-i çeşminden o yâr
Zevrak-ı baḥr-i melâḥatde o lenger kıparur (G-69/3)

Denizin aşka benzetildiği olur:

Ḥaḳḳâ budur ki meltem-i âh-ı belâ-keşân
Keşt-i baḥr-i ‘aşqa ‘aceb sâzkâr eser (G-76/2)

3.4.3.1.3. Akarsu (Cûy, Cûybâr)

Akarsu özellikle şeklinden dolayı çeşitli vesilelerle beyitlerde kullanılır. Bir beyitte gece etrafı aydınlatığı inanılan şeb-çerâğ adlı cevherin akarsıu ve denizde bulunması gönüldeki şevke teşbih edilmiş:

Şevk her dilde bulunmaz dil-i dānāda olur
Şeb-çerâğı arama cûyda deryāda olur (G-51/1)

Bahar gününün coşkuyla yaşanması öğütlenirken akarsuyun bağdan bağa gitmesi örnek verilir:

Serv gibi tırma bir yirde mişāl-i cûybār
Bāğdan bāğa şalın geşt ü güzār eyyāmıdur (G-59/4)

3.4.3.1.4. Bulut (Ebr)

“ebr-i bahār, ebr-i nīsān, ebr-i sebze-pīrā, berķ-i ebr-i bād-ı şarşar, ebr-i bahār-ı şerm-i şeb-nemzār, reşha-rīz-i ebr-i hevā-yı himmet, ebr-i gevher-bār, ebr-i ümīd ” gibi tamlamalarla beyitlerde geçen ebr, kasidelerde memduhun cömertliğinden kinayedir. Sevgiliye dair tasavvurlarda ise âşıkın ilgi beklemesi vesilesi ile kullanılır. Daha çok bereketli bahar yağmurlarını taşıyan bulutlardan bahsedilir.

3.4.3.1.5. Jâle (Şeb-nem)

Özellikle bahar aylarında sabahları bitkilerin üzerinde görülen su damlacıklarıdır. Bazı tasavvurlara konu olmuştur.

Gonca kırık bir kadehe benzetilir ve bu kırılmaya taş benzeyen şeb-nemin yol açtığı düşünülür:

Sāğar-ı işkestedür gonca çemen bezminde kim
Seng-i şeb-nem itdi ol cām-ı muşaffāyı şikest (G-19/4)

Şu beyitte ise gül ile birlikte gelin için bir süs eşyası olarak telakki edilir:

Kaṭre kaṭre jālelerle gül ki zīver-bend olur
Bir ‘arūs-ı dilsitāndur ‘ıkd-ı gevher bağlanur (G-47/2)

3.4.3.2. Toprak ile İlgili Unsurlar

3.4.3.2.1. Toprak (Hâk, Turâb)

Toprak, ayaklar altında oluşuyla sevgilinin ayağının toprağı münasebetiyle pekçok beyitte geçmektedir.

Bu rûzgârda Şabrî başılmaz ağıyâra
Ne deñlü hâk ise dil hâk-pây-ı dil-berdür (G-47/2)

Sevgiliye giden yolun toprağı bile âşık için çok kıymetlidir ve âşık o yolda bütün varlığından vazgeçebilir:

Dîdeler hâk-i rehûnde n'ola dökse nağd-i eşk
Tâlib-i iksîr olanlar varını eyler telef (G-112/3)

3.4.3.2.2. Toz

Tozla ilgili ifadeler değişik vesilelerle kullanılmasının yanında, daha çok değersiz oluşuyla âşıkın hâlini tavsifte kullanıldığı görülür:

Ben ğubâr-ı kemteri 'uşşâka ser-tâc eylemiş
Luţf idüp dil-ber dimiş kim hâk-pâmuzdur bizüm (N-2/2)

3.4.3.2.3. Dağ (Kûh, Kûhsâr), Taş (Seng)

Divanda çeşitli doğa manzaraları ve Ferhâd gibi âşıkların hikâyelerine değinirken kullanılır. Baharın gelişiyile dağın eteği menekşe kokusuyla doldu:

Dâmân-ı kûhı itdi muţarrâ nesîm-i şubh
Yağdı benefşenûñ yine minķar buķûrını (G-195/2)

Ferhâd hikâyesiyle ilgili örneklerden biri de şu beyittir:

İtmekde ceyş-i ğamla gönül 'âşıkâne ceng
Kûhsâr-ı 'aşka arķa virüp Kûh-ken gibi (G-209/4)

3.4.3.2.4. Çöl (Deşt, Sahrâ), Vâdî

Çöl, sıcaklığı, kuraklığı ve çölde serap görülmesi gibi yönlerle beyitlerde işlenmiştir. Ayrıca Leylâ ve Mecnûn hikâyesine yapılan telmihlerin çoğunda kullanılmıştır:

Çeşm-i Leylâ yâdına âvâre-i âhû idi
Kaysa bu derd idi geşt-i kûh u şahrâdan ğaraż (G-105/4)

Vadi ise, “vâdî-i miḥnet, reh-i vâdî-i melâmet, vâdî-i iḳbâl, vâdî-i mülk-i lâ-mekân” şeklinde daha çok âşıkın perişan ruh halini ifade ederken kullanılmıştır.

3.4.3.3. Hava ile İlgili Unsurlar

3.4.3.3.1. Rûzgâr (Bâd, Nesîm, Sabâ)

Rûzgâr divanda, bâd, nesîm ve saba sözcükleri ve ilgili tamlamalarla pekçok beyitte yer alır. Rûzgâr, baharın gelişi ile önemli vazifeler yüklenir. İlkbaharın ve gülşenin sultanı olan gülün açılmasına neden olur. Şairin nesîm redifli bir gazeli de vardır.

Âşıkın sevgiliyi görmesi de bâd-ı sabâ vasıtası ile olacaktır:

Hîç bilâ-vâsıta-i bâd-ı şabâ ey bülbül
Hücreñe şâhid-i berg-i gül-i ra' nâ mı gelür (G-74/3)

Bazı beyitlerde ise şair rûzgâra menfî anlamlar yükler. Sonbahar rûzgârının goncanın yapraklarını dağıtması tasavvur edilmiştir:

Ġonca evrâḳın tağıtdı şanmañuz bâd-ı ḥazân
Dil perîşân oldı idüp bâğ-gül-i ra' nâyı yâd (G-31/4)

3.4.3.4. Ateş (Nâr, Şerer, Şu'le) ile İlgili Tasavvurlar

Sabrî'nin ateş unsurunu oldukça sık kullandığını görüyoruz. Kırmızı rengi, yakıcılığı, kıvılcım saçması ve alevlerinin göklere doğru çıkması ile çeşitli tasavvurlara konu olmuştur. Ateş, tasavvufî anlamda aşk ve sevgi hararetini temsil eder.

Şair, beğendiği güzelin eliyle gelmeyen şarabın safasını cehennem ateşinin azabı olarak değerlendirir. Beyitteki âteş, mey ve gül renk açısından özenle seçilmiştir:

‘Azāb-ı âteş-i dūzaḥ olur şafāsı baña
Şu mey ki destüme ol gül-‘izārdan gelmez (G-91/3)

Muhabbet âleminin varlığını şairin/âşıkın ateşli gönlüne bağlar:

Âteşümdendür maḥabbet ‘âleminüñ varlığı
Halka halka dūd-ı dildür çenber-i eflāk-i ‘aşk (G-114/4)

Sevgilinin yanağı ve dudağı ateş ile münasebete getirilir:

Ruḥuñdur âteş uran ḥırmı-i derūnumuza
Lebüñ degül mi sebeb eşk-i la‘l-gūnumuza (G-189/1)

3.4.3.4.1. Gönül, Sîne, Âh, Hasret, Nâle

Ateşin âh ile birlikte anıldığı olur. Âşıkın âhı feleklere ulaşır. Bu beyitte de ateşli âh sanki aya ulaşmıştır:

Bu âh-ı âteşinüm irdi hilāle gūyā
Miḥrāba hem-ser oldu kıdd-i dırāzı şem‘ üñ (G-122/4)

3.4.3.4.2. Fidân (Nihâl), Lâle

Lâle ile ateş unsuru ile leff ü neşr sanatı ile münasebet kurulmuştur.

Gonca kendin lālezār içre şafaḡgūn gösterür
Görinür âteşde gūyā pūte-i pūr-nāb sürḥ (G-27/4)

3.4.4. Hayvanlar

3.4.4.1. Kuşlar ve Çeşitleri

Sabrî Divanı’nda kuş, daha çok âşık, gönül, cân ile birlikte kullanılır. “mürğ-ı ḥ‘āb, mürğān-ı bāḡ, mürğ-ı dil, āşyān-ı mürğ-ı tīrūñ, mürğ-ı ḥoş-elḥān, mürğ-ı ābī, mürğān-ı ḡudsī, mürğ-ı dāstānger, mürğ-ı zebūn, mürğ-ı bismil” gibi tamlamalarla genellikle soyut ifadelerle beyitlerde yer alır.

Hız. İsa'nın ölümleri diriltlen nefesine benzetlenen âşıkın âhının etkisi ile duvardaki kuş resmi canlanarak uçar:

Gelür âh eyleşem pervāza mürğ-ı naķş-ı dīvāruñ
Maḥabbet nālesi hem-kār-ı i' cāz-ı Mesīḥādur (K-7/27)

Ayrılık tuzağına düşen âşık, çaresiz bir kuş gibidir:

Ben dāmgeh-i hecre düşen mürğ-ı zebūnam
Pervāz idemem tār-ı cefā bend-i perümdür (K-19/6)

Divanda bazı kuş isimleri geçer:

3.4.4.1.1. Bülbül (Andelîb, Hezâr)

Âşıkın sembolü olan bülbül divanda adı en çok geçen kuştur. Bülbül, genellikle beyitlerde bağ, gülşen, gül, gülistan, feryat ve ayrılık ifadeleriyle birlikte zikredilir. Âşıkın bulunduğu haller bülbül tarafından yansıtılır.

Bir beyitte âşık gam kafesinde duran bir bülbüldür, taze gülün ne olduğunu bilmez:

‘Andelîb-i ḳafes-nişîn-i ğamam
Gül-i sır-âb neydüğün bilmem (G-140/3)

3.4.4.1.2. Tûtî (Papağan)

Tûtî, divanda adı çok zikredilen kuşlardandır. Kasidelerde şair kalemini, memduhun özelliklerini vâsfeden bir tûtîye benzettir. Bu kalem tûtîsi bazen İlahî sırları da terennüm eder. Âşık bir tûtî olarak gönül aynasına yansıyan ilhamları dile getirir.

Şair şu beytinde şarabı tûtîye benzettir:

Döndi meclisde bu dem cām-ı ḥabāb-āver-i mey
Ağzına şekker olan tûtî-i dest-āmūza (K-169/3)

3.4.4.1.3. Güvercin (Hamâme), Tāvus

Hamâme kasideler bölümünde sadece üç beyitte geçer. Güvercinin mektup getirmesi de bir beyitte kullanılır:

Nāgehān geldi bir ḥamāme-i feyz
Beste bāl ü perinde nāme-i feyz (Mes./37)

Tāvus ise birkaç beyitte geçer. Bir beyitte âşıkın gönlünü ifade eden bu kuş, kanatlarının güzelliği vesilesiyle memduhun uçan atının kanatlarına benzetilir.

3.4.4.1.4. Karga (Zâğ)

Zâğ, rakip anlamıyla sadece bir beyitte geçmektedir:

Bülbül ḥazîn ü zār ḥazān u bahārda
Bu gülşenüñ şafāsını her laḥza zâğ ider (G-79/3)

3.4.4.1.5. Hümâ

Hümâ devlet kuşu demektir. Gölgesi kimin üzerine düşse o kimsenin iyi bir makama kavuşacağına inanılır (Onay, 2000: 252). efsanevi bir kuştur.

Bir beyitte pervâne, aşkın hümâsına benzetilir:

Şalsa ne şem'e sāye o bir āftāb olur
N'ola hümā-yı 'aşk ise pervānemüz bizüm (G-141/5)

Şāh-ı hümā-sāye ki sîmurğ-ı feth
Beyza-i tîğından olur āşkār (K-2/44)

3.4.4.1.6. Ankâ

Efsanevî bir kuştur. Sîmurg ve Zümrüdüankâ da derler. Vücudunda otuz kuşun renk ve alameti olduğu söylenir. Edebiyatımızda istiğna timsalidir (Onay, 2000: 90).

Şāh-bāz-ı burc-ı 'aşkam kim dilā 'ankāyı ben
Evc-i istiğnāda hem-pervāz buldum kendüme (G-180/4)

3.4.4.2. Dört Ayaklı Hayvanlar

3.4.4.2.1. At (Esb, Kümeýt, Semend, Eşheb)

At divanda birçok tasavvurlara konu olmuştur. Memduhun kudretini ifade etmede kullanılan ata ait hayaller, bazen sıkıntılardan kurtulmayı da anlatır:

İrişür hıttā-i müşkil-reh-i ikbāle devletle
Semend-i bahtı āsān-ıayy ider şahrā-yı idbārı (K-10/5)

Sabrî birkaç beyitte kendi şairlik gücünü ifade ederken de at imajlarından faydalanır:

Kümeýt-i hāmeyi zabt idemez ki aña devāt
İçürdi safl ile zīrā şarāb-ı reyhānī (K-4/51)

Şu beyitte at, şaraba benzetilir:

Müdām odur yüriden ‘ālem içre hük-m-i Cemi
Kümeýt-i bādeye sākī sürütse n’ola gamı (G-193/1)

3.4.4.2.2. Ahu (Gazal)

Ahu, güzelliği, gözleri, ürkekliği ile beyitlere konu olmuştur. Sevgili ahuya benzetilir. Misk, ahunun göbeğinden elde edilir. Şair memduhun adaletli devrinde yırtıcı aslanların ahularla dostça yaşadığını tasavvur eder.

Kays bu ahu gibi güzel gözleri olan Leyla yüzünden çöllere düşmüştür:

Çeşm-i Leylā yādına āvāre-i āhū idi
Kaysa bu derd idi geşt-i kūh u şahrādan ğaraż (G-105/4)

3.4.4.2.3. Eşek (Har)

Eşek sadece bir beyitte geçer. Sabrî, kendisini istemeyen düşmanlarını anlayışsız, eşek tabiatli olarak ifade eder:

Söz kesilsün dir iseñ tīg-i zebān çek Şabrī
Nice bir düşmen-i har-ıab‘-ı kem-iż‘ ān ile baħş (G-21/7)

3.4.4.3. Sürüngenler

3.4.4.3.1. Semender

Su kertenkelesi denilen bir hayvandır. Ateş içinde yaşayan muhayyel bir hayvan olarak da bilinir. Ateş unsuruna özel bir ilgi gösteren Sabrî bu vesile ile semenderi de beyitlere taşır.

Şair, Leyla ve Mecnûn hikayesinde yer alan Kays'ın başında kuşların yuva yapması tasvirini, aşk ateşi ile yanan Kaysın başında semenderler bulunduğu şeklinde tasavvur eder:

Lâne-sâz-ı ser-i pür-sûzı semenderler idi
Germî-i 'aşk ile bir âteş-i sūzân idi Kays (G-99/2)

3.4.4.3.2. Yılan (Mâr)

Sadece iki beyitte geçen yılan, gama ve sevgilinin saçına benzetilir.

3.4.4.4. Böcekler

3.4.4.4.1. Pervâne

Sabrî Divanı'nda adı en çok geçen hayvan pervânedir. İnce ve narin yapısı, ışığa ve ateşe düşkünlüğü ile bilinir. Hakiki aşkın sembolü olarak âşıkı anlatır.

Şair bir beyitte, pervaneyi aşktaki mertebesi yönüyle bülbülünden üstün görür:

Bülbül-i şeydâ ne bilsün sūziş-i pervâneyi
Şem' i görse şu' lesin gül dūdını sūnbül şanur (G-44/3)

3.4.4.4.2. Sinek (Meges)

Sinek iki beyitte geçer. Şair bir beytinde gönlü örümcek ağına yakalanmış sineğe benzetir:

Megesveş dāmgāh-ı 'ankebût-ı derde düşmüşdür
Nice dil var ki iñler şimdi bu vîrâne kaydından (G-156/4)

3.4.5. Bağ, Çemen, Çemenzâr, Sebz, Sebzezâr, Gülzâr, Gülşen, Gülistân

3.4.5.1. Bağ

Bağ, âşık ve maşukun mekânıdır. Özellikle baharın gelişiyile bağ yeşillenir; gül ve diğer çiçekler açılır ve etrafa güzel kokular yayarlar. Âşık ve sevgilinin bulunduğu bâde meclisleri kurulur. Bülbül, gül ve gonca, beyitlerde bağ ile birlikte kullanılır.

Sabrî, âşıkane şiirini tavsif için bahçeye ait unsurları kullanır:

Bâğ-ı dilden koparup naḥl-i ḥayālî Şabrî
Bâğbân-ı kalemüm gülşen-i eş‘ âra dîker (G-37/5)

3.4.5.2. Çemen, Çemenzâr

Çemen veya çemenzâr, ağaç ve çiçeklerin bulunduğu çayırılık bir yer olarak düşünülür.

Şu beyit adeta baharın gelişiyile çemenin aldığı halleri özetler:

‘Ayş ehli çemenzâra çekilse gül açılsa
Gülgün kadeḥ çıksa çerāgāh-ı şafāya (G-167/3)

3.4.5.3. Gülzâr, Gülşen, Gülistân

Gül bahçesi, divanda pekçok beyitte işlenmiştir. Gül bahçesi gül, gülün kokusu ve rengi ile çeşitli tasavvurlara konu olur.

Şair, gül bahçesine gidip sevgilinin güzel yüzünü anarak, akarsular gibi çağlayıp feryâd etmeyi arzu eder:

Gülşen-i bâğa varup ‘arızuñı yâd idelüm
Düşelüm cūylaruñ yanına feryâd idelüm (G-135/1)

3.4.6. Bitkiler

3.4.6.1. Ağaçlar

3.4.6.1.1. Servi

Servi birçok beyitte ele alınır. Uzun boylu sevgiliyi ifade eder. Bunun dışında, şair memduhunun yelkenlisinin direğini de uzun boylu serviye benzetir.

Beyitte âşıkın sinesinde açılan şerhaların her birinin salınarak yürüyen servi olduğu tasavvur edilmiştir:

Sînemüñ şerḥaların şūfî görüp ta‘n itme
Ki anuñ her biri bir serv-i ḥurāmānuñdur (G-68/3)

3.4.6.1.2. Tuba

Sidre’de bulunan, kökü yukarıda, dalları aşağıda olup bütün cenneti gölgeleyen İlahî bir ağaçtır. Divanda üç beyitte geçer.

N’ola dönse bihişte sāye-endāz olduğu gülşen
Kenār-ı cūda naḥl-i ḳaddi sidre ‘aksi ṭūbādur (K-7/23)

Diğer iki beyitte de “naḥl-i ṭubā, ṭubā-ḳad” tamlamalarıyla yer alır.

3.4.6.1.3. Çınar

Çınar, yıllar geçince kendi kendine yanıp tutuştuğuna inanılır. Aslında kabuğu soyulan çınar, çabuk ıslanır. Bu ıslak gövdeye yıldırım düşebilir. Ayrıca zaman geçtikçe çürüyerek dökülen çınar siyah renk alır ve yanmış gibi görülür (Onay, 2000: 149).

Çınarın yanmasıyla ilgili beyitler divanda da geçer. Şair, IV. Murad methiyesindeki bir beytinde, sultanın koruyuculuğunu vasfederken içi yanan çınarın tutuşmayacağını tasavvur eder:

‘Āleme şāmil o ḳadar hıfzı kim
Sūz-ı derūnıyla ṭutışmaz çenār (K-2/60)

Kışın eli bağlı kalmış olan çınarı, bahar rüzgârının kurtarması başarılı bir hüsn-i talille verilir:

Bend-i cevrinde şitānuñ yine ḳalmışdı çenār
Ellerin çözdü gelüp bāğa anuñ bād-ı bahār (G-34/1)

3.4.6.1.4. Badem

Badem ağacı beyitlerde çiçeği ile birlikte geçer. Güzelin gözüne teşbihen kullanılır. Bir beyitte kan saçan yara ile münasebete getirilir:

Düşen ezhār-ı bādāmı temāşā ḳıl gül üstinde
Ḳonılmış penbedür gūyā ki dāğ-ı ḥūn-feşān üzre (K-18/7)

3.4.6.2. Çiçek ve Çiçek Çeşitleri

Çiçek (ezhār), renk, koku, şekil özellikleri ile beyitlerde çeşitli tasavvurlara konu olur.

Bir bahar manzarası cirit oyunu ile münaset getirerek dikkatlere sunulur:

Seyr-i cirīde çıkdı diyü şāh-ı gül seher
Ezhār hınk-ı bād ile meydāna çıkdı hep (G-16/3)

3.4.6.2.1. Gül

Gül divanda en çok sözü edilen çiçektir. Rengi, şekli ve kokusu ile çeşitli tasavvurlara konu olur. Ayrıca tasavvufî anlamıyla gonca vahdeti, gül ise kesreti ifade eder. Gül, bu yönüyle de beyitlerde yer alır.

Sevgilinin yanağı renginden dolayı güle benzetilir:

Zülf-i pür-ḥamla ruḥ-ı gül-reng-i yārı seyr idüñ
Bu 'l-‘aceb cevdu’r o kim gird-āb-ı müşgīn-āb sürḥ (G-27/2)

Âşık ve maşuku ifade eden bülbül ile gül istiaresi, divanda pek çok beyitte işlenir:

Gül gidince hele biz bāde ile eglenürüz
Göñlin āyā ne ile egler ola bülbül-i zār (G-34/4)

Gülün şaraba benzetildiği olur:

Şöyle mest-i şīve kim cāmın elinde gül şanur
Gül şunılsa destine ol şūḥ cām-ı mül şanur (G-44/1)

3.4.6.2.2. Gonca

Gonca da gül gibi adı divanda çok geçer. Kapalı oluşu ve rengi ile beyitlerde işlenir. Gonca sevgilinin ağzıdır. Goncanın açılması sevgilinin gülümsemesidir.

Renginden dolayı ağzını kadar kanla dolu gibi tasavvur düşünülür:

Şem‘ giryān lāle sūzān gonca ḥūn-ālūdedür
Var mı bir dil kim belā-yı dehrden āsūdedür (G-75/1)

Gül goncasının sabah rüzgârı ile açılması tasvir edilirken gonca, sevgilinin yanağının kırmızılığını saklayan bir cüzdan olarak düşünülür:

Buldı taşvîr-i ruḥ-ı alın çıkardı bād-ı şubḥ
Gonca-i gül anı cüzdânında pinhân eylemiş (G-102/3)

3.4.6.2.3. Diken (Hâr)

Gül ve goncanın geçtiği bazı beyitlerde diken de geçmektedir. Gam dikenini vb. gibi ifadeler kullanılmıştır. Ayrıca sevgili olan gülün yanında diken rakip olarak kabul edilir:

Sen şafâ sürmekdesin gülşende nice ḥâr ile
Vâdi-i ḥayretde ben bâr-ı belâ çekmek neden (G-159/2)

3.4.6.2.4. Lâle

Kırmızı rengi, şekli ve ortasındaki siyah nokta ile çeşitli tasavvurlara konu olmuştur.

Şair, gül ve laleyi şekli bakımından bereketli nisan yağmurunun biriktirildiği kaplara benzetir:

‘ Aceb mi tutsa cām u kâsesin yir yir gül ü lâle
Yine gülzâra geldi reşḥa-rîzân ebr-i nîsânî (K-16/8)

Bir beyitte lâle kokusu bakımından miske benzetilmiştir:

Oldı lâle yine bir kîse-i pür-müşg-i Ḥuten
N’ola koyunında getürse anı bâğ-ı gülzâr (G-34/3)

Lale bazı beyitlerde âşıkın vücudunda meydana gelen yaralara teşbih edilir:

Var imiş bildüm görince lâlelerle goncayı
Her dil-i pür-süzda dâğ-ı maḥabbet çāk-i ‘ aşḳ (G-114/3)

3.4.6.2.5. Nergis

Adını Narkisos adlı mitoloji kahramanından alan nergis, divan şiirinde gözün mazmunudur. Nergis şekil itibariyle göze benzetilir. Bunun yanında uyuşturucu özelliği de vardır.

Bülbül çemen erbabını bağmesiyle ağlattı, bu yüzden nergislerin gözü gözyaşı ile dolsa buna şaşılmaz:

Çeşmi nergislerüñ olsa n'ola Şabrī pür-nem
Nağmesiyle çemen erbâbını ağlatdı hezâr (G-34/5)

Meşşâta, sürmesi ile güzellerin gözlerini etkileyici hale getirdiği gibi saba rüzgârı da çemen nergislerini cezbedici göz haline getirir:

Çemen nergislerin bād-ı şabâ cādū-firīb eyler
Nitekim sürme-i meşşâta çeşm-i mest-i hūbânı (K-16/11)

3.4.6.2.6. Nilüfer

Su üzerinde açan beyaz ve sarı bir çiçektir. Su gülü, su lalesi ve su zambağı adlarıyla da anılır. Divanda sadece iki beyitte geçer.

Temâşâ kıl habâbın cūy-ı pür-nîlûferüñ yir yir
Cevâhirdür görünür şanki tîğ-i zer-nişân üzre (K-18/5)

3.4.6.2.7. Yasemen, Semen

Güzel kokulu ve beyaz renkli bir çiçektir. Sevgilinin bazı güzellik unsurları ile birlikte kullanıldığı görülür.

Şu beyitte sevgili yasemin yüzlü olarak tavsif edilir:

Fitneler mi bād-ı 'adliyle perîşānlık bulan
Ya şabâdan kākül-i yār-ı semen-sīmā mıdur (K-11/28)

Güzel bir bahar tasviri içinde yaseminler can veren olarak tasavvur edilir:

Hevâ müşgîn şabâ dil-keş zamân ferruḥ zemîn şād-âb
Çemen ḥurrem semenler rûḥ-baḥş eṭrâf rûḥânî (K-15/14)

3.4.6.2.8. Sümbül

Zambakgiller (Liliaceae) familyasından, soğanlı, ilkbaharda beyaz, mavi, pembe ve sarı renklerde çiçek açan, keskin kokulu, süs bitkisi olarak da kullanılan çok yıllık bitki. Bazı beyitlerde âşıkın âhının rengine benzetilir.

Şair, ikisi de âşık ifade eden bülbül ile pervaneyi karşılaştırırken mumun dumanını sümbül zanneden bülbülü pervanenin ıstıraplarını bilmemekle eleştirir:

Bülbül-i şeydâ ne bilsün sziş-i pervâneyi

Şem‘i görse şu‘lesin gl ddını sünbül şanur

(G-44/3)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DÎVÂN

4.1. Divan Nüshaları

Sabrî Divanı'nın yazma nüshaları, yurtiçi kütüphanelerde 42, yurtdışı kütüphanelerde 13 olmak üzere toplam 55 tanedir. Yurtiçi kütüphanelerde mevcut olan nüshaların 36 tanesini temin ettik. Yurtdışında bulunan nüshalardan British Museum, 1155/5 numaralı nüshayı elde ettik. Yaptığımız inceleme sonucu, tenkitli metin oluşturmaya elverişli 7 nüshayı seçtik. Bu seçimde şiir sayısının çokluğu ve tertip, imla hatalarının azlığı, istinsah tarihinin eskiliği gibi özellikler belirleyici olmuştur. Seçilen nüshaların tavsifleri şu şekildedir:

1. M1 Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Manzum, 245

Eserde 19 kaside, 1 mesnevi, 2 tarih, 11 kıta, 6 tesdis, 181 gazel, 35 müfred vardır.

İstinsah tarihi: 1070/1659-60

İstinsah kaydı: قد وقع الفراغ ... سنة سبعين و الف

Müstensih:

Yaprak sayısı: 82

Eser ölçüsü: 203 x 115 -147 x 70 mm.

Satır: 17

Yazı: İnce talik, bazı söz başları kırmızı

Kağıt: Şeker rengi

Cilt: Koyu kahverengi meşin, etrafı ıstampa yaldızlı

Baş: تعالی الله زهي رخش صبا سير سليماني که آكه صبح نصرتدر صباح الخير پیشانی

Son: دلبره نامه دور دلی ارسال اتمم بو که مضمونی کل ای سرو خرامانم کل

Birinci yaprakta Ali Emîrî'nin vakıf mührü ile kütüphanenin resmi mühür ve damgası basılıdır.

2. D1 DTCF Kütüphanesi, M. Özak I, 911

19 kaside, 6 müseddes, 190 gazel, 7 tarih, 7 kıta-nazım, 41 matla ve 9 müfred vardır.

İstinsah tarihi: -

İstinsah kaydı: -

Müstensih: -

Yaprak sayısı: 96

Eser ölçüsü: 198 x 105

Satır: 15

Yazı: Talik

Kağıt: Aharlı, krem rengi, söz başları kırmızı

Cilt: Sırtı bordo meşin kaplı, deffeleri ebrulu kağıt kaplı mukavva

Baş: کچدی قلچدن فتن روزکار سیف یدالله اولوب اشکار

Son: اول شه حسنه دینوب تازه غزللر صبری شعارا بریره کلسون ینه دیوان اولسون

3. MK1 Millî Kütüphane, 06 Mil Yz FB, 226

18 kaside, 165 gazel, 7 tarih, 6 nazım, 2 kıta, 6 müseddes

İstinsah tarihi: 1057/1646

İstinsah kaydı: تمام شد ... سنة سبع وخمسين و الف

Müstensih: -

Yaprak sayısı: 88

Eser ölçüsü: 160x95-105x52 mm.

Satır: 15

Yazı: Talik, söz başları kırmızı

Kağıt: Kaktüs filigranlı

Cilt: . İç tarafı ebru kaplı kahverengi meşin

Baş: تعالی الله زهي رخس صبا سير سليماني که آکه صبح نصرتدر صباح الخير پیشانی

Son: اول شه حسنه دینوب تازه غزللر صبری شعارا بریره کلسون ینه دیوان اولسون

Zahriyede 1210 (1795) tarihli Derviş İdrisin temellük kaydı, Davud b. Mazharın temellük kaydı ve mührü vardır.

4. MK2 Millî Kütüphane, 06 Mil Yz FB, 253

16 kaside, 164 gazel, 3 müseddes vardır.

İstinsah tarihi: 1057/1646

İstinsah kaydı: تمام شد ... سنة سبع و الف

Müstensih: -

Yaprak sayısı: 50

Eser ölçüsü: 200x115-150x70 mm.

Satır: Başka başka

Yazı: Talik, söz başları kırmızı

Kağıt: Arma filigranlı

Cilt: Müzehhep salbek şemseli, zencirekli, köşebentli, sırtı kahverengi meşinle tamir görmüş, kapakları kahverengi meşin kaplı mukavva bir cilt içinde

Baş: سیف یدالله اولوب اشکار کچدی قلچدن فتن روزکار

Son: بونجه فریادم ایشتنک دیمدک داد ایدھین سنکه داد ایتیمیسک بن کمه فریاد ایدین

5. S1 Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Efendi, 455

18 kaside, 1 mesnevi, 1 hasbihal, 7 tarih, 146 gazel, 7 kıta ve nazm, 42 matla, 10 müfred vardır.

İstinsah tarihi: 1072/1661-62

İstinsah kaydı: 1072 ... تم الدیوان

Müstensih: -

Yaprak sayısı: 55

Eser ölçüsü: 196x110-153x72 mm.

Satır: 21

Yazı: Talik, söz başları kırmızı

Kağıt: Aharlı, kremrengi

Cilt: . Kahverengi meşin

Baş: تعالی الله زهي رخس صبا سير سليماني که آکه صبح نصرتدر صباح الخير پیشانی

Son: ای خوش اول دائره بزم ادب کیم صبری کیمسده پای درازی تمنا یوغیدی

6. S2 Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu Ali Paşa, 629

13 kaside, 144 gazel, 3 kıta, 23 müfred vardır.

İstinsah tarihi: Ramazan 1054/1644

İstinsah kaydı: تمام شد اواول شهر رمضان ... سنة اربع و خمسن و الف

Müstensih: -

Yaprak sayısı: 61

Eser ölçüsü: 190x110-145x70 mm.

Satır: 15

Yazı: İnce talik, söz başları kırmızı

Kağıt: aharlı, sarımtırak, cetvelleri yaldızlı

Cilt: Vişneçürüğü meşin kaplı, mıkplepli ve şemseli

Baş: تعالی الله زهي رخس صبا سير سليمانى كه آكه صبح نصرتدر صباح الخير پيشانى

Son: منت خدايه اي صنم مبتلا قريب آمد شد خيالکه مانع دکل رقيب

7. Ü2 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T.3966/2

18 kaside, manzum bir mektup, 2 müseddes, 164 gazel, 5 nazım, 1 kıta, 49 beyit, 3 tarih vardır.

İstinsah tarihi: -

İstinsah kaydı:

Müstensih: -

Yaprak sayısı: 32

Eser ölçüsü: 357x125-318x70 mm.

Satır: 41

Yazı: Talik

Kağıt: aharlı, Avrupa

Cilt: Kahverengi yumuşak meşin kaplı, zencirekli ve şemseli

Baş: تعالی الله زهي رخس صبا سير سليمانى كه آكه صبح نصرتدر صباح الخير پيشانى

Son: صبرئ داعي ديدى تاريخن روم الي صدري مبارك اولسون

Diğer nüshalar ise şu şekilde sıralanabilir:

8. Millet Ktb. / Ali Emirî Efendi Manzum Eserler 246

9. Süleymaniye Ktb. / Hafid Efendi 348 / 2

10. Süleymaniye Ktb. / Esad Efendi No. 2598 / 3

11. Süleymaniye Ktb. / Lala İsmail Efendi 447 / 2

12. Süleymaniye Ktb. / Lala İsmail Efendi 456

13. Süleymaniye Ktb. / Yazma Bağışlar 5784

14. Topkapı Sarayı Müzesi / Revan Ktb. 787

15. Topkapı Sarayı Müzesi / Revan Ktb. 795 / 2

16. Topkapı Sarayı Müzesi / Hazine Ktb. 962 / 1

17. Köprülü Ktb. / Asım Bey No. 432 / 2

18. Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, 298 / 1

19. İstanbul Üniversitesi Ktb. No. T. 307

20. İstanbul Üniversitesi Ktb. No. T. 2936 / 2

21. İstanbul Üniversitesi Ktb. No. T. 2895
22. İstanbul Üniversitesi Ktb. No. T. 1710 / 8
23. İstanbul Üniversitesi Ktb. No. T. 2859 / 1
24. İstanbul Üniversitesi Ktb. No. T. 5560
25. İstanbul Üniversitesi Ktb. No. T. 2903
26. İstanbul Üniversitesi Ktb. No. T. 3779
27. İstanbul Üniversitesi Ktb. No. T. 759 / 6
28. İstanbul Üniversitesi Ktb. No. T. 1877 / 2
29. İstanbul Üniversitesi Ktb. No. 5564 / 2
30. İstanbul Üniversitesi Ktb. İbnül Emin No. 3477
31. Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 4906
32. Ankara Cebeci İlçe Halk Kütüphanesi, 1213/2
33. Ankara Cebeci İlçe Halk Kütüphanesi, 942
34. Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1296
35. Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Kütüphanesi 1269
36. Kütahya Vahitpaşa İl Halk Kütüphanesi, 43 Va 1111
37. Nuruosmaniye Kütüphanesi, 4959
38. DTCF Yazmaları / M.Özak I / 1151
39. DTCF Yazmaları / İsmail Saib II /1119
40. DTCF Yazmaları / İsmail Saib II /2088
41. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Şevket Rado Yazma Kitaplığı, 57
42. İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, 49
43. Fransa, Bibliotheque Nationale, Galland, 37
44. Fransa, Bibliotheque Nationale, Regius, 1416, 2
45. Almanya, Staatsbibliothek Berlin, Türkçe Yazmaları, Ms.or.oct.1614
46. Almanya, Staatsbibliothek Marburg, 1614 (456)
47. Vatikan, Bibliotheca Vaticana, Turco 202 / 1
48. Vatikan, Bibliotheca Vaticana, Turco 207 / 2
49. İngiltere, British Museum, Or. 7930 / 3
50. İngiltere, British Museum, Or. 1155 / 5
51. İngiltere, Oxford-Bodleian Library, MS Turk. d. 22 / 1
52. İngiltere, Oxford-Bodleian Library, MS Turk. d. 46 / 2
53. Princeton University, New Series Ottoman Turkish Texts 1649

54. Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları / Talat 123

55. İran/Kum, Kitabhane-i Umûmî-yi Hz. Ayetullah Necefî Maraşı Türkçe Yzm.,
4008/1

4.2. Tenkitli Metin Çalışmasında İzlenen Yöntemler

Divan üzerine yapılan tenkitli metin çalışmasının temel kaynakları yukarıda ayrıntılı olarak tanıtılan Sabrî'ye ait yedi divan nüshasıdır. Bununla birlikte diğer nüshalar muhteva taraması için kullanılmıştır.

Karşılaştırmalı metin oluşturulurken, seçilen nüshalardan herhangi birini esas almadık. Ancak, şiirlerin sıralamasında muhteva bakımından hacimli olan M1 nüshası esas aldık. Bu nüshada mevcut olmayıp, diğer nüshalarda mevcut olan yeni şiirler ise ilgili oldukları bölümlerin sonuna ekledik. Tenkitli metnin yazımında Eski Anadolu Türkçesi ses ve şekil özelliklerini esas aldık. Arapça, Farsça kelime, tamlama ve eklerin yazımında Prof. Dr. İsmail Ünver'in "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesinde ortaya koyduğu görüşlere tabi olduk. Metin içindeki mülemma beyitlerde geçen Arapça ve Farsça mısralar, Arap harfleriyle orijinal şekliyle yazıldı. Nispet halindeki kelimeler ile Arapça ism-i maksurların sonunda bulunan " ī ", veznin gerektirdiği yerlerde " i " şeklinde yazıldı. Metinde şairin bazı özel tasarrufları vardır. Şair, Farsça olan "hum" kelimesini ulama yapılacak yerlerde "hum" şeklinde orijinal metin üzerinde şeddeleyerek göstermiştir. Bu tasarrufu çevriyazıda da gösterdik.

Nüshalarda karşılaşılan farklılıkları aparatta gösterdik. Yukarıda ifade edildiği gibi, metni Eski Anadolu Türkçesine göre okuduk. XVII. yüzyıl Türkçesinde seslerin günümüzdeki kullanış şekline yaklaşma eğiliminde olduğunu bazı nüshalardaki imladan anlıyoruz. Ancak, bu tür ses değişikliklerinin henüz standart hale gelmediğini görüyoruz. Farklı imlalar, nüshadan nüshaya değişebildiği gibi, aynı metin içinde bile bir kelimenin farklı yazılışlarıyla karşılaşılıyor. Bütün bunlar göz önüne alınarak, Eski Anadolu Türkçesi fonetiğine uymayan imlaları aparata fark olarak aldık. Genel tercihimiz bu şekilde olmasına rağmen, tek bir nüshada bulunan şiirlerin imlasını orijinal haliyle metne dâhil ettik.

Aparat gösteriminde Ahmed Ateş'in "Metin Tenkidi Hakkında" adlı makalesinden faydalanmakla birlikte, Prof. Dr. Sabahattin KÜÇÜK'ün hazırladığı "Bâkî Dîvânı" adlı çalışma örnek alınmıştır. Buna göre, her beytin birinci mısraına "a", ikincisine de "b" harfleri verildi. Nüsha farkları gösterilirken, seçilen rivayetler arasına

“:” işareti, yanına da nüsha adının kısaltması yazılmıştır. Aynı mısra içinde birden fazla fark mevcutsa bunların arasına “/” işareti konulmuştur. Bir mısradaki farklı ifadelerin sayısı üç ve üçten fazlaysa mısraın tamamı fark olarak gösterilmiştir. Beyitlerde yazılması unutulmuş kelimeler ile eksik beyit veya mısralar “—” işaretiyle gösterilmiştir. Bir şiir içindeki beyitlerin sıralaması, nüshadan nüshaya değişiklik gösterebilmektedir. Aparatta bu yer değişikliklerini kısaca ifade etmek üzere “→” işareti kullanılmıştır. Sadece iki beytin birbiriyle yer değiştirmesini göstermek için de “↔” işareti tercih edilmiştir.

Çok az karşılaşmakla birlikte metinde eksik bırakıldığını düşündüğümüz ek veya bağlaç türünden unsurları yerlerde “[]” işareti içine ekledik. Metinde boş bırakılan yerleri ise “...” şeklinde gösterdik. Metin içindeki tarih manzumelerinde, ebced hesabı yapılacak beytin sağ tarafına hicrî tarih, miladî karşılığıyla parantez içinde gösterildi. Ancak, D1 nüshasındaki tarih manzumelerinin altına tarihler sayı ile de kaydedildiğinden bunlar metne alındı.

4.3. Divan (tenkitli metin)

Tenkitli metinde sırasıyla kasideler, musammatlar, tarihler, gazeller, kıtalar, nazmlar, matlalar ve müfredler yer almaktadır.

DİVÂN-I ŞERİF ŞABRÎ EFENDİ *

KAŞA'İD-İ ŞERİF ŞABRİ EFENDİ EL-MERHÛM *

- 1 -

Raḥṣiyye der-medḥ-i Sultān Murād Ḥān **

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

- 1 Te'āla'llāh zihī raḥş-ı şabā-seyr-i Süleymānī
Ki aña şubḥ-ı nuşretdür şabāḥu'l-ḥayr-pīşānī
- 2 Zihī raḥş-ı sebük-pey kim ğubār-ı cünbiş-i germi
Çeker çeşm-i ğazāl-i āftāba kuḥl-i ḥayrānī
- 3 O çāpük āhū-yı sīmīn-cebīn-i 'anberīn-mū kim
Dil-i ḥurşīd ü māha dāğdur her na' l-i tābānī
- 4 O ḥınk-ı lā-mekān-peymā ki āğāz itse cevhlāna
Sipihri ḥoy-feşān eyler ḥicāb-ı teng-meydānī
- 5 O zerrīn na' l ile her pāyı ğūyā ḥāme-i zerdür
Ki eyler vaḳt-i cünbiş şafḥa-i dehre zer-efşānī
- 6 Aña ser noḳta-i encümle levḥ-i çarḥ yeksāndur
İder mānend-i ḥınk-ı ḥāme yek mīḥ üzre cevhlānī
- 7 Nigārīn eşheb-i şīrīn-şemā'il kim müsellemdür
Aña tarz-ı hümā-pervāzı vū resm-i revişdānī

* D1.

1. M1.1b, D1.4b, MK1.1b, MK2.4a, S1.1b, S2.1b, Ü1.1b, Ü2.49b.

Başlık: **S1. Kaşīde-i raḥṣiyye der-medḥ-i merḥūm Sultān Murād Ḥān D1 Dīvān-ı Şabrī kaşīde-i raḥṣiyye berāy-ı merḥūm Sultān Murād Ḥān MK1 Kaşīde-i raḥṣiyye berāy-ı merḥūm Sultān Murād Ḥān MK2 Raḥṣiyye der-medḥ-i Pādşeh-i Cem-miknet Sultān Murād Ḥān 'aleyhi'r-raḥme ve'r-rızvān Ü2

1 (b) şubḥ: fetḥ Ü1

3 (a) 'anberīn-mū: 'anberīn-bū S2 (b) tābānı: yekrānı S1 MK1 MK2

6 (a) ser: her Ü2

7 (a) Nigārīn: Nigār-ı Ü2 (b) tarz: resm S2

- 8 O yāl ü bāl-i reşk-endāz ile kōpdukça kōndukça
İder tāvus-ı bām-ı şubḥ evzā^ç -i perīşānı
- 9 Sürüş-ı ğayb irişmez sāye-i dūnbāline hergiz
Eger itse hevā-yı sür^ç atinde bāl-i cūnbānı
- 10 Şikārī bād-pāy-ı dīv-zād-ı ejdehā-peyker
Ki levḥ-i senge bir üstād ger naḳş eylese anı
- 11 Uçup perrende evren gibi taşvīri şikār eyler
Fezāda nerre şīri kūhda derrende kâplanı
- 12 Şitābı şöyle kim sūzen güzār idince vālādan
Murād itse geçerdi atlas-ı gerdūn-ı gerdānı
- 13 O gülgūn-ı şafā-güster ki mānend-i kūmeyt-i mey
Ḥirām itdükçe dillerde kōmaz ālām-ı devrānı
- 14 Nigāhı cān-ı meftūnında oynar kendi meydānda
Tamām eyler mişāl-i ğamze-i raḳḳāş insānı
- 15 Döner bir ^ç ālem-ārā dil-ber-i hengāme-perdāza
Ki ol raḳş itmede der-kār ammā çeşm-i fettānı
- 16 Belā-gerdān-ı ḥüsn-i şīve-i refṭārı olsunlar
Olup müşgīn ğazālān-ı Ḥuten yolında kurbānı
- 17 Ṭarīfī edhem-i merdūm-nihād-ı ṭurfa-sīmā kim
Olur ins ü perī zikriyle mest-i vecd-i rūḥānī

8 (a) yāl ü bāl: yāl ü bāl Ü1 / kōpdukça kōndukça: kōndukça kōpdukça S1 S2 Ü1 Ü2

10 (a) bād-pāy-ı: bād-pāy u Ü2 / dīv-zād: dīv-i Ü1 (b) ger naḳş: taşvīr MK1 eger naḳş S2

12 (a) sūzen: sözün Ü1

15 (b) der-kār: der-kārı Ü1

16 (a) Belā-gerdān-ı: Belā-gerdānı S2 (b) müşgīn: miskīn S1

17 (a) Ṭarīfī: Ṭurayfı D1 MK1 MK2 Ṭarīḳi S2 Ü1 (b) zikriyle: fikriyle MK1

- 18 Şan ol şāhib-tarīkatdür ki girmiş halka-i zikre
İder devr eyledükçe ‘ālemi tevḥīd-i Sübhānı
- 19 Dem-i lu‘b u hüner isterse ğırbāl içre rakş eyler
Şabā gibi dilerse devr ider gird-āb-ı ‘ummānı
- 20 Burāk-ı refrefiyü’s-seyr o ṭāvus-ı melek-per kim
Geçer pertāb-ı evvelde ğazāl-i ḥāveristānı
- 21 ‘İnān-gīr olmasa dest-i kaẓā hengām-ı ‘azminde
Süvār-ı zīnine seyr itdürürdi ‘arş-ı Raḥmānı
- 22 Naẓar mümkin degül refṭārına bir cūydu ol kim
Alur āheste gitse çeşm-i ḥūrşīd-i dıraḥşānı
- 23 Şitāb itdükçe gāhī şu‘le-rīz ü gerd-ḥīz olsa
Görenler berķ-i ebr-i bād-ı şarşardur şanur anı
- 24 Ne berķ-i ebr ü ne cūy-ı revān ne bād-ı şarşardur
Bir āteş-pāredür kim yok dem-i sür‘atde aḳrānı
- 25 Şihābāsā şitāb itse eger zulmetüñe şebde
Cihānı bir şererle gün gibi eylerdi nūrānı

18 (a) girmiş: girdi S1

19 (a) lu‘b u: lu‘b-ı M1 / rakş: devr S2

20 (a) refrefiyü’s-seyr: refrefü’s-seyr M1 D1 MK1 Ü1 / Burāk-ı berķ-i refref-seyr o ṭāvus-ı melek-per kim Ü2

21 –MK1 S1

21 (b) itdürürdi: itdirürdi Ü1 / ‘arş-ı Raḥmānı: çarḥ-ı gerdānı MK2 S2

22 –MK1 S1

22 (b) Alur āheste çeşmi o ḥūrşīd-i dıraḥşānı S2

23 –S2

23 (a) şu‘le-rīz ü: şu‘le-rīz-i M1 D1 Ü1 Ü2 (b) ebr-i: ebr ü D1 S1 MK2 Ü2

24 –S2

25 (a) bir: pür S2

- 26 Reh-i rüşenden iltürdi kenār-ı çeşme-i Hızra
Anı ol semte taḥrīk eylese İskender-i şānī
- 27 O çāpük-raḥş-rān-ı ‘arşa-i devlet ki lāyıkdur
Olursa perr-i pür-nūr-ı melek zīn-püş-ı raḥşānī
- 28 O yektā fāris-i devrān ki zīr-i pāy-ı ḥükm itdi
Semend-i iktidārı şeş cihāt ü çār erkānı
- 29 Tehemten-bend ü Rüyīnten-neberd ü Qahramān-fer kim
Nigāh-ı çeşm-i rāḥşında yıķār Sām u Nerīmānı
- 30 Ḥadeng-endāz-ı Rüyīnten-şiken Efrāsyāb-efgen
Kemer-gīr-i Peşen şāhib-kırān-ı rezm-i Ḥākānī
- 31 Müretteb-sāz-ı ceyş-i himmet Efrīdūn-ı Cem-nuşret
Direfş-efrāz-ı şevket bārgāh-efrūz-ı sultānī
- 32 Güzīn şemşīr-i nuşret-kabza-i dest-i şehenşāhī
Bihīn āb-ı ruḥ-ı emvāc-ı baḥr-i nesl-i ‘Oşmānī
- 33 Şeh-i rüşen-dil ü İskender-i ḥūrşīd-i āyīne
Cem-i nüh-cām-ı bezm-ārāy-ı dārü’l-mülk imkānı

26 (a) iltürdi: eylerdi S2 (b) eylese: eylese ger MK2

27 (b) perr-i: bir S2 / pür-nūr: pür-nār MK1

(a-b) O çāpük-seyr-i raḥş-rān ‘arşa-i devlet ki lāyıkdur
Olursa şeh-per-i perr-i melek zīn-püş-ı raḥşānı S1

28 (a) devrān: meydān S1 S2

(b) iktidārı: iktidār S2 / şeş cihāt ü: şeş cihāt MK1 / çār erkānı: kār-ı erkānı S1

29 ↔ 30 MK1 S1 –D1

(a) Tehemten-bend ü: Tehemten-bende S1 / Rüyīnten-neberd ü: Rüyīnten-neberd MK2

(b) Nigāh-ı çeşm-i rāḥşında: Nigāh-ı ḥışm-ı rāḥşından S1 Nigāhı çeşm-i rāḥşından S2

Nigāh-ı çeşmi rāḥşından MK1 Ü2

30 (a) Ḥadeng-endāz: Tehemten-bend D1

31 (a) Cem-nuşret: Cem-ḥazret MK1 S1

33 → 35 Ü2

- 34 Muşavver ‘aql-ı kül Sultān Murād-ı ‘ādil ü kāmīl
Cemāl-i şūret ü ma‘nā kemāl-i şun‘-ı Yezdānī
- 35 Suhanver pādşāh-ı nükte-senc-i ehl-i dil-perver
Ki vaqf-ı ceyb-i erbāb-ı hünerdür genc-i ihsānı
- 36 Hıdīv-i cāh-bahşāy-ı cihān-gīrān ki tuğrādur
Berāt-ı devlet-i fark-ı şehāne na‘l-i yekrānı
- 37 Şikār-āmūz-ı ‘ankā şayd-gīr-i Kāf-ı devlet kim
Çapar sīmurğ-ı rahşı bulsa ejderhā-yı perrānı
- 38 Ne dem çıksa şikāra bir atılmış tīr olur rahşı
Urur şīr-i fezā-yı çarha mīh-i na‘l-i peykānı
- 39 Kemend-i tura-i iqbālīnūn dil-bestesī tālī‘
Sītāre nev-cevān-ı bahtınuñ meftūn u hayrānı
- 40 Cihān-cāhına bahtı māh-ı ‘īd-i revnağ-efzāyī
Bahār-ı mülke şubh-ı devleti nev-rūz-ı sulţānī
- 41 Berīd-i nāmedār-ı fetḥ u nuşret tīr-i pergārı
Yed-i tūlā-yı düşmen-gīr-i devlet tūğ-i bürrānı
- 42 Buğūr-ı Meryemi ābisten-i ‘İsā-yı feyz eyler
Nesīm-i rūḥ-bahş-ı luṭfı geşt itse gülistānı

34 → 33 Ü2

34 (a) ‘ādil ü kāmīl: ehl-i perver S1 (b) şūret ü: şūret-i D1 MK1 S2

35 → 34 Ü2

35 (a) Suhanver pādşāh-ı: Şehenşāh-ı suhanver M1

36 (a) cāh: şāh M1 MK1 S1 / cihān-gīrān ki tuğrādur: cihān olursa lāyıkdur MK1 S1
cihān-gīrī ki tuğrādur Ü2

37 (b) ejderhā: ejdehā M1

38 (a) tīr olur: tīrdür M1 D1 MK1 Ü2 (b) na‘l-i: na‘l-i M1 D1

39 (b) meftūn u hayrānı: meftūn-ı hayrānı D1

40 (a) Cihān-cāhına: Cihān-ı cāha M1 D1 MK1 S2 Ü2

(b) mülke: mülk-i M1 MK1 S1 / şubh-ı devleti: şubh-ı devletiñ MK1

41 (a) Berīd-i: Berīd ü M1 / tīr: tūğ Ü2

- 43 Döner bir tābe-i pür-tāba mähīlerle gerdānı
Semūm-ı germ-i ƣahrı şu^çle-ħız itseydi ^çummānı
- 44 Resen-tāb-ı emānından eger kim rişte-gīr olsa
Ġazāl-i deşt bağlardı teb-i şīr-i neyistānı
- 45 Melek-leşker ħidīvā āsmān-ħayme cihāndāra
Eyā dīhīm-pīrāy-ı bihīn cāh-ı Süleymānī
- 46 Sen ol şāhenşeh-i ħūrşīd-i şemşīr-i cihānsın kim
Felekde bir silahdāruñ da Mirrīħ olsa erzānī
- 47 Livā-yı ħükmüñi Ħaƣ yine Bağdāda tırāz eyler
Hemān teşhīre ^çazm it kişver-i Ġrān u Tūrānı
- 48 Sen ol şehsin ki bir kemter çerāğ-ı himmet-efrūzuñ
Bağışlar zerreye zer-tāc-ı şāh-ı ħāveristānı
- 49 Hem isterse ħarem-rūb-ı der-i gencūr-ı iƣbālūñ
Ġubār-ı kemtere iħsān ider ser-māye-i kāmı
- 50 Sen ol şehsin ki fermān eyleseñ bir gerd-i kem-ƣudret
Geçürmez reh-güzār-ı bāğdan bād-ı zemistānı
- 51 Elüñden bir sitemger ƣurtılur mı şaħne-i ^çadlūñ
Yürütmez kişver-i dilde nigāh-ı mest-i ħūbānı

43 (a) bir: pür S2 / pür-tāba: –M1 / mähīlerle: mähīler ki S1 / gerdānı: gird-ābı MK1 MK2 S1 Ü2

(b) şu^çle-ħız: şu^çlezār Ü2

44 (a) rişte-gīr: şu^çle-rīz MK1

45 (a) Melek: Meger M1

47 (a) Bağdāda: Bağdādı D1 MK1 S2 Ü2

51 (a) dilde: dilden S1

- 52 Külāh-ı dūd-ı āhı ber-ser itmez kimse ‘ahdünde
Meger kim ‘āşık-ı zāruñ fetil-i dāğ-ı sūzānı
- 53 Dehān-ı şekve açdurmaz bu demde kimseye kimse
Meger bir bī-günāha rūzgāruñ zaḥm-ı bühtānı
- 54 Şehenşāha şikāyet rūzgār-ı kīne-perverden
Ki muşt-ı ḳahrıdur ehl-i dilüñ kūy-ı girībānı
- 55 Bir ehl-i ṭab‘ a bir dem virmeyüp āsāyişe ruḥşat
Yıkardı ḳādir olsa üstine bu heft eyvānı
- 56 Ṭarabgāh-ı cihānda cām-ı ‘işret çekse bir nādān
Ṭutar şīt u şadā-yı nūş-ı cān eyvān-ı Keyvānı
- 57 Eger ḥūn-ı ciger nūş eyleseydi merdüm-i dānā
Ururdı çarḥ-ı zālīm-pīşe aña ḥadd-i mestānı
- 58 Eger kim çihre-sāy-ı secde bir āb olsa çün sāye
Yine ehl-i dilüñ ālūdedür tōhmetle dāmānı
- 59 İdüp der-kār dest-i reng-sāz-ı mekrini gerdün
Ḳabül-i naḳş-ı ḡadr eyler metā‘ -ı ehl-i ‘irfānı
- 60 Olurdı zīb-i dūş-ı düzd-i ye’s esbāb-ı ümmīdüm
Eger çeşm-i recā-yı luṭfuñ olmasa nıgehbānı

52 (b) Meger kim ‘āşık-ı zāruñ: Meger ‘āşık-ı zāruñ kim MK1

54 (b) muşt: mest S1

55 (b) eyvānı: Īrānı S1

56 –S2

56 (b) eyvān-ı: eyvān u D1 MK1 S1

57 (b) Ṭutar şīt u şadā-yı nūş-ı cān eyvān-ı Keyvānı S2

58 (a) Eger kim: Egerçi S1

59 (a) İdüp: İder Ü2 / reng-sāz: rengsār M1 MK2 Ü2 inkisār S2 / mekrini: fikrini MK1

(b) ḡadr: ‘özü S1 S2

60 (a) dūş: gūş MK1 S2

- 61 ‘İnāyet-ḥ^vāh-ı dergāh-ı emān-baḥş-ı şehenşāham
Ki yitdi cān-ı zāra bīm-nāke-gīr-i ḥirmānı
- 62 Güneh-nā-kerde cürm-ālūde mazlūmam ki baḥt itdi
Ser-i zindāniyān-ı şerm-i töhmet Yūsuf-ı cānı
- 63 Neler çekdüm felekden bir bir eylerdüm beyān ammā
Getürmez tāb-ı taqrīre zebān-ı nāṭıka anı
- 64 Mü’eşşirdür o deñlü nağme-i sâz-ı melâlüm kim
Virür taşvīr-i senge ḥālet-i çāk-i girībānı
- 65 Dükenmez ser-güzeştüm ger maḥal-i ḥasb-i ḥālümde
İderse ḥaşre dek her müy-ı cismüm dāstān-ḥ^vānı
- 66 Ser-i siḥr-āzmāyān-ı ‘Acem Vaḥşī-i mu‘ciz-dem
Zebānumdan dimiş gūyā bu beyt-i derd-i ‘unvānı
- 67 بهار و هرکسي بالاله رخساري بکلزاري
من و داغ دل و کنج فراق و صد پریشاني
- 68 Egerçi dest-i ṭab‘um ḳaldı zīr-i seng-i ḥayretde
Mededkārüm olursa himmetünle feyż-i Sübhānı
- 69 İdüp kār-ı hünerde yine ızḥār-ı yed-i tūlā
Çekem gül-berg-mühre resm-i esb-i şāh-ı devrānı

61 (b) ḥirmānı: ḥirmānı M1 S1

62 (b) şerm-i: şerm ü M1 MK1 S1 Ü1 / Yūsuf-ı cānı: Yūsuf-ı şānı M1

64 (a) deñlü: deñli MK1

65 (a) Dükenmez: Tükenmez S2

66 (a) Vaḥşī: vaḥşī D1

67 (b) فراق: فراق و / M1 داغ دل D1 داغ دل: D1

68 –MK1

68 (a) seng: dest S1

Bu beyitten sonra Ü2’de şu beyit vardır:

Perişān ḥālümün naẓm idemez biñde birin ṭab‘um

Meger kim yine luṭfuñ naẓm ide ḥāl-i perişānı

69 –MK1

- 70 Ben ol ressām-ı taṣvīr-āferīn-i siḥr ü i' cāzam
Ki itseydüm eger ʔarḥ-ı şuverde ḥāme-cünbānı
- 71 Ser-i mūy-ı ḥayāle naḫş iderdüm esb-i cādūyı
Nigāh-ı çeşm-i dil-ber ʔayy idince rāh-ı müjgānı
- 72 Reh-i ʔul-i emel gibi dırāz olmaḫda güftāruñ
Yiter da' vā-yı mu' ciz-senci vü lāf-ı suḫandānı
- 73 Kümeýt-i 'anberīn-raḫt-ı ḫalem demdür ki ey Şabrī
Reh-i naẓm-ı du' ā-yı devletinde ide cevlanı
- 74 İdüp ʔarḫ eşheb-i şubḫı şıṭabl-ı şāmdan bīrūn
Şeh-i zer-tāc-ı ḥāver tā ki zīr-i rān ide anı
- 75 Gehī seyrāna çıḫsun ḫākden ref' eylesün raḫşın
Gehī bir zevraḫa pīrāye şalsun zıll-ı Yezdānı
- 76 Muḫaşşal ol şeh-i baḫr u bere her ḫālde Mevlā
Nigehdār eylesün çeşm-i du' ā-yı müstemendānı

70 –MK1

70 (a) siḥr ü: siḥr-i M1 MK1 (b) Ki: Ger S1 / itseydüm: ityseydi MK2

72 (a) güftāruñ: efkārūñ Ü2

74 (a) şāmdan: şāhdan MK1 S1

75 (a) eylesün: itsün MK2 (b) zevraḫa: zevraḫ MK2

76 (a) baḫr u bere: baḫre vire M1

Kaşide der-vaşf-ı Sultān Murād ‘aleyhi’r-rahme*

Müfte‘ ilün müfte‘ ilün fā‘ ilün

- 1 Geçdi kılıçdan fiten-i rüzgār
Seyf-i yedu’llāhı olup āşkār
- 2 Naqş-ber-āb oldı cihānda yine
Zāhir olan fitne-cū hatt-ı ‘ izār
- 3 Şāhid-i mülk oldı şigüfte-cemāl
Hüsn-i ‘ adāletden olup behredār
- 4 Hatt-ı ruḥın eyledi güyā tırāş
Ser-be-ser ol tīg-i pesendidekār
- 5 Tāli‘ -i eyyām açıldı yine
Hem-çü girībān-ı büt-i bāde-ḡ^vār
- 6 Oldı yine çīn-i kederden berī
Cebhe-i baḡt-ı felek āyīnedār
- 7 Gerd-i keder olmaz idi ber-ṭarāf
Def‘ ine sa‘ y itse nesīm-i bahār
- 8 Hurrem olur mıydı çemenzār-ı mülk
Çeşme-i Hıẓr itse de aña güzār

2. M1.3b, D1.1b, MK1.4a, MK2.1b, S1.3a, S2.4a, Ü2.50b.

Başlık: * M1. Kaşāyid-i Şerīf Şabrī Efendi el-merḡūm, Der-medḡ-i merḡūm Sultān Murād Ḥān ‘aleyhi’r-rahme ve’l-ḡufrān D1 Kaşide berāy-ı merḡūm Murād Ḥān MK1 Dīvān-ı Şabrī Kaşide berāy-ı merḡūm Sultān Murād Ḥān MK2 Der-vaşf-ı Sultān Murād S1, Der-medḡ-i Sultān Murād Ḥān Ü2

2 (a) cihānda: cihāndan S2

3 (b) behredār: behrevār S2

4 (b) tīg: yār S2

6 (b) āyīnedār: āyīnevār Ü2

- 9 Olmasa ger kıatre-i ebr-i afer
Kıatre-i bārān yirine ser-niṣār
- 10 Şarf-ı reh-i devlet ü dīn eyledi
Āb-ı ruḥın tīg-i afer-iṣtiḥār
- 11 Şimdi ne mümkin ki bula dest-res
Dāmene-i ḥāṭır-ı cāha ğubār
- 12 ينصرک الله بنصر عزيز
Ki güherīn-tīg-i azā iḳtidār
- 13 Hük-m-i azā saña bu kim ḥūn ile
Rūy-ı zemīni idesin seylzār
- 14 Tā ola gencīne-i emn ü emān
Seyl-i dem-i fitne ile āşkār
- 15 Raḥneger-i mülk-i ser-efgende bih
Virme eşirrāya emān zīnhār
- 16 Leşker-i bed-‘ ahd-i perākende bih
Eyle bu endişeleri tār u mār
- 17 Sensin o i‘ cāz-nümā-yı afer
Kim ki seni çekse dem-i kārzār

9 (a) kıatre: kıt‘a D1 MK2

11 (a) bula: ola D1 (b) cāha: cāhid S2

12 (b) Ki: Key D1 Ey MK2

13 (a) kim: ki M1

15 (a) ser-efgende bih: ser-efgendeye M1 S2 Ü2

16 (a) perākende bih: perākendeye M1 S2 Ü2

17 (b) çekse: görse D1

- 18 Düşmenüñ ol dem görünür gözine
Kendüsi Hıydar kılıcı Zülfekâr
- 19 Hıvı u hırâsuñda ki düzd-i sitem
Bulmadı bir güşede cāy-ı qarâr
- 20 Ğamze-i Nāhîd ile hem-ğānedür
Fitne-i devr-i felek-i kînedâr
- 21 Sensin o kim taht-ı zılâlüñdedür
Cennet-i âsāyış-i ehl-i diyâr
- 22 Memlekete şıgmayan ejder-dehân
Eyledi sūrāh-ı ‘ademde qarâr
- 23 Dā’ire-i emn ü emân oldu mülk
Uydı uşûle felek-i perdedâr
- 24 Bezmgehi ‘işret olup rezmğāh
Geçdi dem-i keş-me-keş-i gîrüdâr
- 25 Bir birine tîğ çeker kimse yok
Hep çekilen şimdi mey-i hoş-güvâr
- 26 Hâşılı ‘ahdüñde murâd üzredür
Gerdiş-i nüh-cām-ı zümürüd Nigâr

18 (a) gözine: çeşmine MK2 S2

20 (b) kînedâr: kînevâr S2

21 (a) zılâlüñdedür: zalâlüñdedür M1

22 (a) demân: dehân M1 D1 (b) sūrāh: şūrāh S2

24 (a) rezmğāh: zermğāh M1 (b) keş-me-keş-i gîrüdâr: keş-me-keş ü gîrdâr MK1

26 (b) Gerdiş-i nüh-cām: Gerdiş-i cām S2

- 27 Her kişi bir keyfden almış naşıb
Dũst ıadeh-nũř u ‘adũ zehr-ı^vār
- 28 Baña da bir ĥālet irişdi o dem
Bĩ-meded-i sākĩ-i řahbā-niřār
- 29 K’oldı nevā-senc-i řarabgāh-ı feyż
Her ser-i mũyum yine mānend-i tār
- 30 Demdũr ola ‘ũd-nevāz-ı ĥayāl
Bezm-i suĥanda ıalem-i naĥmekār
- 31 Tār-ı nev āhengini uydursun ol
Dil okusun bir ĥazel-i ābdār
- 32 Nice ĥazel naĥme-i Dāvud-ı feyż
Kim dil-i Cibrĩli ider bĩ-ıarār
- 33 Maşla‘ ı bir meclis-i nev-řarĥ kim
Naķř idemez anı bir ũstādkār
- 34 řũret-i ma‘ nāda dũ meh-pāreyi
Anda ki yazmış ıalem-i bih-nigār
- 35 Birisi bkr-i suĥanumdur biri
řāhid-i mışra‘ -ı Ĥudāvendgār
- 36 Ĥařř-ı ruĥın tāze tırāř itdi yār
Geçdi kılıçdan fiten-i rũzgār

27 (a) kişi: biri D1 / bir: –D1 (b) ıadeh-nũř u: ıadeh-nũř M1

28 (a) o: bu M1 D1 MK2

29 (b) tār: Tātār MK2

34 (a) meh-pāreyi: meh-pāre(y)i S2 (b) Anda ki yazmış: Anda yazılmış M1

- 37 Hatt-ı siyeh zîr-i ham-ı turradan
Şimdi görünmez nitekim pây-ı mār
- 38 Buldı yine şahid-i hüsn āb u tāb
Hâtır-ı nāz oldu yine bî-ğubār
- 39 Çeşmine gelmiş mey-i pür-şür-ı nāz
Fitne der-āguş u sitem der-kenār
- 40 Gonca-i gül gibi şikeste-külāh
Şāhid-i mül gibi fūrüzān-‘ izār
- 41 Turralar eczā-yı ümîdüm gibi
Gāh be-hem cem‘ u gehī tār u mār
- 42 Dām-zed-i turrası kebk-i şekīb
Nām-zed-i ‘ işvesi şabr u qarār
- 43 Şad girih ebrūda nümāyān yine
Çün güher-i tīg-i şeh-i tādār
- 44 Şāh-ı hümā-sāye ki sīmurğ-ı feth
Beyza-i tīgından olur āşkār
- 45 Vaḳf-ı yed-i himmet-i feth-āveri
Seyf-i cihād-ı şeh-i Düldül-süvār
- 46 Şāh-ı felek-ḥayme ki her tūğınuñ
Turrası bir ejder-i ‘ Ankā-şikār

37 (a) zîr: rîz S1 (b) nitekim: niteki M1 D1

39 (a) pür-şür-ı: pür-şür u S2 (b) der-āguş u: der-āguş MK1 S1

40 (b) mül: gül S1 / fūrüzān-‘ izār: fūrüzān-şerār S2

42 (a) kebk-i şekīb: kebk ü şekīb M1 D1 (b) Çün güher-i tīg-i şeh-i tādār MK1

43 –MK1

45 (a) himmet-i: himmeti S2 (b) cihād-ı: cihāda D1

- 47 Kār-ber-āverde-i şemşīridür
 ʿAvn-i zafer-āver-i Perverdgār
- 48 Hāyme-ber-endāz-ı cedel-pīşegān
 Maʿ reke-perdāz-ı kader-iḳtidār
- 49 Pādşeh-i heft-otağ-ı cihān
 Ser-siper-i cünd-i melāʿ ik-şümār
- 50 Bārgēh-ārāy-ı gāzā Hān Murād
 Tīg-güşāy-ı zafer-i Kirdgār
- 51 Secdegeh-i gāzi-i şemşīridür
 Kelle-i şāhān-ı huşūmet-şiʿār
- 52 Şāh-ı Cem-iclāl ki olmuş anuñ
 Taht-ı zeri tēc-ı ser-i rüzgār
- 53 Āşaf-ı iḳbāline şāyestedür
 Olsa Süleymān-ı felek mührdār
- 54 Zıll-ı livāsında güneş der-ḫicāb
 Dāmen-i çetrinde felek ber-ğubār
- 55 ʿArşa-i ʿālemde daḫi çeşm-i çarḫ
 Görmedi bir böyle kılıç-şehr-yār
- 56 Haşma kılıç çekmese de fīʿl-meşel
 Kārın ider yine dem-i kārzār

47 (a) şemşīridür: şemşīr-i tīz M1 (b) zafer-āver: zafer-yāver S1

48 (a) cedel-pīşegān: cedel-pīşgāh S1 S2

49 (a) heft-otağ-ı: heft-otağı S2

50 (b) Kirdgār: rüzgār D1 Ü2

52 (a) anuñ: aña M1 D1 (b) zeri: seri S1

54 (b) ber-ğubār: bī-ğubār MK1 pür-ğubār Ü2

- 57 Ger şuver-i şafha-i Şeh-nāme ye
İtse işāret Şeh-i fermān-güzār
- 58 Rüstem-i taşvīr sürüp rahşını
Leşker-i Īrānı ider tār u mār
- 59 Feyż-i nigāhında eşer şöyle kim
Şāhid-i taşvīri ider ġamzekār
- 60 ‘Āleme şāmil o kadar hıfzı kim
Sūz-ı derūnıyla tutışmaz çenār
- 61 Hükmi sükūn-bağş-ı bihār olsa ger
Qalmaya gird-ābda derd-i düvār
- 62 Mülk-penāhā şeh-i kār-āgehā
Ey melik-i ‘ādil ü ‘ālī-tebār
- 63 Oldı dem-i ma‘deletüñde senüñ
Hañçer-i bī-dād-ı felek jengdār
- 64 Şimdi reg-i şabr-ı dil-i ‘āşıka
Kār idemez nişter-i müjgān-ı yār
- 65 Kimse ne mümkin dōke bir kaçre kan
Gāhī meger nūkhet-i müşg-i Tatār

58 (a) taşvīr: taşvīri S2 (b) ider: ide S2

60 (b) tutışmaz: dutışmaz M1

61 (b) derd-i düvār: devr ü zīrār Ü2

63 (b) jengdār: jengvār S2

- 66 Feyz-i bahār-ı çemen-i devletüñ
İtdi bu nüzhetgehi firdevszār
- 67 Oldı her ehl-i suḡan u dānişüñ
Ḥamesi tūṭı vü zebānı hezār
- 68 Āyīne-i ṭab⁶ u gil-i ḡulḡuñā
Her biri vaşşāf-ı ma⁶ ānī-güzār
- 69 Vaşfuñā ḡādir degül ammā yine
Kimse meger bu dīl-i mu⁶ ciz-şı⁶ ār
- 70 Aña da endīşe-i medḡüñ gehī
⁶ Ālem-i ma⁶ nāyı ider teng ü tār
- 71 Nükteverān-ı ⁶ Acemüñ şı⁶ rini
İtmege tazmīn iderüm gerçi ⁶ ār
- 72 Feyzī-i mu⁶ ciz-demüñ ammā bu dem
Gülşen-i nazmından olup vāyedār
- 73 Şundı anuñ bir gül-i nev-ḡīzini
Dest-i şenāña ḡalem-i feyż-bār
- 74 بزم تو دلجوی تر از لاله زار
عهد تو شادابتر از نو بهار
- 75 Ancaḡ olur tāze zebān-āveri
Şad ḡased ey ḡāme-i destān-güzār

66 –Ü2

67 (a) suḡan u: suḡan-ı M1

71 (b) iderüm: iderin MK2 S2

74 (b) نو نهال : نو بهار M1

- 76 Medh-i şehenşāh ile şaldūñ yine
‘ Āleme nev-zemzeme-i iştihār
- 77 Naẓmum olup gūş-pesend-i ẓabūl
Bu ki ümīdüm diye ol şehir-yār
- 78 Ancağ olur şīve-i hūsn-i edā
Şabriye aḥsente hezārān hezār
- 79 Pāy-ı şeh-i medhine şimden girü
Dürc-i du‘ādan olalum dūr-nişār
- 80 Tā ide def‘-i keder-i ihtilāl
Şerbet-i tīḡuñla dimāğ-ı diyār
- 81 Tācver-i dehr ide biñ yıl seni
Pādşeh-i ‘ālem-i hejdeh-hezār
- 82 Lāyık odur kim ola şimden girü
‘Ayş u ẓarabda şeh-i Cem-i‘tibār
- 83 Olsun o şemşīr biraz der-niyām
Geçdi kılıçdan fiten-i rūzgār

76 (a) nev: bir D1 MK1 Ü2

77 (a) ol: o D1 (b) şehir-yār: şeh-süvār S2

78 (b) Şabriye: Şabri M1 Şabrine MK2 / Dürc-i du‘ādan olalum dūr-nişār MK1

79 –MK1

79 (a) medhine: midhata D1 Ü2 / girü: giri M1 MK2

81 (b) ‘ālem-i : ‘āleme S2 / hejdeh: müjde M1

82 (b) ‘Ayş u: ‘Ayş-ı M1 MK1

Der-medh-i Şeyhü'l-islâm Yahyâ Efendi *

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Himmetin pîr-i muğân-ı 'aşk kim der-kâr ider
Hûşyârı mest ider mestâneyi huşyâr ider
- 2 Rind-i hoş-ḥâl-i fenâyı gâh olur bir cür' anuñ
Neşvesi müstağni-i nüh-sâğar-ı devvâr ider
- 3 Seyb-i luṭf-ı rûzgârı bî-ser u sāmân-ı 'aşk
Zîver-i ser-şîşe-i 'ayş eylemekden 'âr ider
- 4 Zerre-i ḥurşîd-i nûş-ı 'aşk olan mestüñ gehî
Reşk-i feyzi çeşm-i çarḥa 'âftâbı ḥ'âr ider
- 5 Gâh mey geh dürd içer neylerse eyler rind-i 'aşk
Def' -i bâr-ı şıklet-i 'aql-ı vücûd âzâr ider
- 6 'Aqla ol âşüfte ḥayr itmez ki ḥüsn-i şîve-düst
Anı bir ḥâletle hem ser-mest ü hem evgâr ider
- 7 Ey hoş ol meclis o keyfiyyet o 'âlem kim anuñ
Mesti naḳd-i hûşını der-dest-i ḥüsn-i yâr ider

3. M1.6b, D1.20b, MK1.15b, MK2.6b, S1.13a, S2.7a, Ü2.56b

Başlık: * Ü2. Kaşîde berây-ı merḥûm Şeyhü'l-islâm Yahyâ Efendi 'Aleyhi'r-raḥme M1 Der-medh-i Şeyhü'l-islâm Yahyâ Efendi el-merḥûm D1 Kaşîde berây-ı merḥûm Şeyhü'l-islâm Yahyâ Efendi MK1 Der-medh-i merḥûm Şeyhü'l-islâm Yahyâ Efendi MK2 Der-medh-i Yahyâ Efendi S1

1 (b) mestâneyi: mestâne-i M1 D1 MK1 S1

2 (a) bir: teh MK2

3 (b) 'ayş: 'aşk D1 MK1 MK2 S1

5 (b) Gâh: Gâhî S2

6 (a) ḥüsn-i: -M1 (b) ser-mest ü: ser-mest M1

7 (b) Mesti: Mest-i M1 D1 MK1 / naḳd: naḳş S1

- 8 Ğamzede şad nāz u şīveyle alup ol dem anı
Gūşe-bend-i dest-māl-i zūlf-i müşgīn-tār ider
- 9 Bir mu‘anber dest-māliyle siler gūyā yüzün
Zūlfini dil-ber ne dem pīrāye-i ruhsār ider
- 10 Ey hoş ol nev-naḥl kim yād itse āh-ı bülbülin
Güllerin ebr-i bahār-ı şerm-i şeb-nemzār ider
- 11 Mest-i nāz oldukça çün te’şīr-i bād-ı nev-bahār
Biñ dili bir nāvek-i ğamzeyle nergiszār ider
- 12 ‘Azm-i gülzār itse ol reftār reşk-endāz ile
Kaşdına naḥl-i gülün bülbul perin minşār ider
- 13 Bülbul-i hoş-ḥ^vān-ı gülşen nağmesin diñletmege
Bezm-i nev-āyīn-i şāh-ı gülde şevk ızhār ider
- 14 Ol terennüm eylemekde tūtī-i nāzük-edā
Kendi kendiyle kenār-ı bāğda güftār ider
- 15 Dir ki vaşfuñda bu beyt-i dil-keşi zībā dimiş
Ol ki nazm-ı mülk-i şer‘-i Aḥmed-i muḥtār ider
- 16 Gūlden añlar bülbul ey Yahyā meger gūş-ı kabūl
Meclisinde itdügi her nağmeyi tekrār ider

8 (a) alup: olup MK2

10 (b) şeb-nemzār: şeb-nemdār MK2

11 (b) nergiszār: sünbülzār S1

12 (b) minşār: minḡār M1

15 (a) ki: –D1

16 (b) itdügi: itdigi D1 / nağmeyi: nağme(y)i M1 D1 S2

- 17 Ol ki eyyām-ı bahār-ı devleti günden güne
Şūrezār-ı dehri gülzār-ı behişt-āşār ider
- 18 Ol ki bir pertevle feyż-i şubḡgāh-ı himmeti
Zerreyi ābisten-i ḡurşīd-i pūr-envār ider
- 19 Ḥārisü'd-devle yemīnū'l-mille bāzū-bend-i mülk
Kim kazā ḡükmiyle def'-i āfet-i eşrār ider
- 20 Müfti-i 'ilm-i İllāhī kim debīr-i āsmān
Nūr-ı çeşmin rīkveş fetvāsına işār ider
- 21 Ol ki naḡd-i feyż-i medḡin sūdmendān-ı suḡan
Ḥod-fürüş-ı ṭab'ına ser-māye-i efkār ider
- 22 Ol ki ümmīd-i nigāh-ı raḡbetiyle ehl-i dil
Yūsuf-ı ma' nāyı bulsa şāhid-i bāzār ider
- 23 Ol ki bir kibrīt-i ma' nā tāb-ı kilik-i fikr ile
Şem'-i nazmı şu'le-bāḡş-ı neyyir-i nevvār ider
- 24 Āferīn ol nüṣṣa-ḡvān-ı kilik-i himmetkāra kim
Fitneyi der-ḡvāb u baḡt-ı devleti bīdār ider
- 25 Vaşf-ı re'yin zer-nişān evrāḡa taḡrīr itse çarḡ
Pençe-i mihr-i münīri mıştār-ı zer-tār ider

17 (b) dehri: dehrī-i S2

18 (a) himmeti: devleti S2 (b) Zerreyi: Zerre(y)i S2

19 (a) Ḥārisü'd-devle: Ḥārişü'd-devle S2 / mülk: milk MK2 (b) āfet: āteş Ü2

20 (a) 'ilm: 'ālem M1

21 (a) sūd-mendān: sūd-meydān M1

22 (a) raḡbetiyle: -Ü2 ḡaybetiyle M1 D1 MK1 S1

23 (a) bir: ser- M1 Ü2 (b) nazmı: nazmuñ S2 / nevvār: envār Ü2

24 -Ü2

24 (b) der-ḡvāb u: der-ḡvāb M1

25 (a) re'yin: rāzın S1 / çarḡ: bād M1 S2

- 26 Kuhl-i feyz-i midhat-i hāk-i rehinden hāme kim
Tūtiyādān-ı devātı maṭlau'l-envār ider
- 27 Çekse çeşm-i şāhid-i taḥrīre her bir noktasın
Hem-nigāh-ı merdüm-i çeşm-i uli'l-ebşār ider
- 28 Baḥre dest-āvīz-i būy-ı ḥüsn-i ḥulқыyla
İrse her gird-ābını bir ṭabla-i 'aṭṭār ider
- 29 Deşte olsa reşḥa-rīz-i ebr-i hevā-yı himmeti
Gird-bādın sübhā-gerdān-ı dūr-i şehvār ider
- 30 İstese Cemşīd-i 'adli külbe-i pervāneye
Mürde-şem'-i meclisi peymāne-i zerkār ider
- 31 Yümn-i ḥıfzı şöyle kim 'ahdinde her āhū-bere
Sīne-i şīr üzre meşķ-i şīve-i refṭār ider
- 32 Hük-m-i 'adli şöyle kim devrinde zülf-i fitne-sāz
Ḥalka-bend-i nāzını tesbīḥ-i istiğfār ider
- 33 Himmet-i Zünnūn-ı re'yi bī-nefes-kārī-i bād
Teng-destān-ı bahārı Mālik-i Dīnār ider
- 34 Ger nesīm-i bāğ-ı luṭfı itse bir bezme güzār
Her ḥabāb-ı bādeyi bir şīşe-i ezhār ider

26 –S2

27 (a) taḥrīre: taḥrīre Ü2 (b) Hem-nigāh: Hep nigāh / uli'l-ebşār: ulu'l-ebşār S2 Ü2

28 (b) Baḥre dest-āvīz-i ḥüsn-i ḥulқы ile bād-ı şabā M1

29 (b) sübhā: sübhā-i S2

31 (a) her: bir S2 Ü2

32 –S2

32 (b) nāzını: tārını MK2

33 (a) Zünnūn: Zannūn MK1 S1 Ü2 (b) Teng-destān-ı: Teng-destāna D1

34 –Ü2

34 (a) bāğ: bād S2 / luṭfı: ḥulқы M1 MK2 S2 (b) ezhār: meydār M1 D1 MK1 S1 ızhār S2

- 35 Ger müfferih-sāz-ı luṭfı istese yaḥ-pāreyi
Cevher-i terkīb-i şevḳ-i ‘andelīb-i zār ider
- 36 Devr-i cūdında tehī görse kilḳ-i dāmānını
Feyz-i ‘aşḳ āh-ı hezārı ebr-i gevher-bār ider
- 37 Dest-i feyyāz-ı güle teşbīh iden nazm-āverūñ
Luṭf-ı ṭab‘ın ‘andelībān-ı suḡan inkār ider
- 38 Gül nice beñzer aña kim nūkhet-i yek bergini
Virse bād-ı şubḡa şad ḡın-i cebīn ızhār ider
- 39 Kār-ı dānā sensin ol kim ḡall ü ‘aḳd-i nūktede
Müşkilātın ‘aḳl-ı kül ṭab‘uñdan istisfār ider
- 40 Çeşm-i fikr-i ḡayrdan pinhān olan bīkr-i ḡayāl
Yūsuf-ı endīşeñe ‘arz-ı gül-i ruḡsār ider
- 41 Sīne-şafā necm-i baḡtıyla barışdı kâ’ināt
Çarḡ ile bir kimse yok endīşe-i pergār ider
- 42 Qalmadı devründe bir dil āh ider illā baḡūr
Ol da bŷy-ı ḡulḡuña meftūnlıḡın iş‘ār ider
- 43 Mŷ-şikāfā sensin ol kim ḡūriyān-ı ma‘niyi
Şāhid-i ḡāmeñ esīr-i ṭurra-i ṭarrār ider
- 44 Şebt iden her beytūñi bir tāze keyfiyyet bulur
Ḥāmesiyle şanki naḳş-ı ḡāne-i ḡammār ider

36 (b) āh-ı: ile S1 / gevher-bār: gevherzār Ü2 / Feyz-i ‘aşḳ āh-ı hezārın ebr ü gevher-bār ider S2

37 (a) Dest: Deşt S1

39 (a) ‘aḳd-i: ‘aḳd ü S2

40 (a) ḡayrdan: ḡayrıdan S2

41 (a) kâ’ināt: rŷzḡār S1

42 (b) ḡulḡuña: luṭfuña S2

- 45 Kimse beytü'n-nağş-ı bîkr-i medhûñi resm idemez
Gerçi çokdur kilik-i cādū nağşını der-kār ider
- 46 Resm iderse kilik-i Şabrî resm ider kim sihr ile
Nağş-ı rûy-ı vaşfuñı reşk-i büt-i Ferhār ider
- 47 Ben ne üstādam ki evşāfuñda her bir beytūmi
Hod-pesendān-ı suhan ser-defter-i eş'ār ider
- 48 Kār-ı medhūñ gösterür dünyāya ṭab'um her kaçan
Kilik-i fikrin şan'at-ı ma'nāda dest-efşār ider
- 49 Elde hāmem nağme-rîz-i bezm-i taḥrîr olsa ger
Pençe-i destüm şanurlar kār-ı mûsîkār ider
- 50 Ṭab'um ol üstād-ı mîzān-gîr-i ma'nādur benüm
İstese mûy-ı ḥayāl üzre eger reftār ider
- 51 Kanda ṭab'um kanda medhūñ bu maḥalde bā-ḥuşuş
Nüşa-bînān-ı ma'ānî 'acziñi ikrār ider
- 52 Nüşa-i vaşfuñ yazılmağ kilik-i fikriyle muḥāl
Kātib-i dil gerçi nûr-ı dīdesin îşār ider
- 53 Der-kār olsun du'ā-yı devletūñ aña hemān
Ḥaṭṭ-ı imzā-yı qabûlūñ anı zînetdār ider

45 (a) beytü'n-nağş: beyt-i nağş D1 S1 MK2 Ü2

46 (a) ider: -D1 (b) Nağş: Vaşf S2

47 (a) ne: ol M1 D1 MK1 MK2 S1 Ü2

48 -Ü2

48 (b) fikrin: fikr-i S2 / dest-efşār: dest-efzār D1 MK1 MK2 dest-efrāz S1

51 -Ü2

51 (b) Nüşa-bînān: Nüşa-cünbān S1 / 'acziñi: 'acziñe M1

52 (b) îşār: işbāt S1

53 (a) olsun: olsa M1

- 54 Ol suhan kim ola maẓmūnı du‘ā-yı devletüñ
Nüşhasın heft āsmān pīrāye-i destār ider
- 55 Tā ki tūmār-ı şenāsın ẓab‘ına rindān-ı nazm
Şīşe-i şahbā gibi ser-māye-i efkār ider
- 56 Bezm-i cāhın haşre dek germ eylesün ol kim mehi
Geh şurāhī gösterür geh sāgar-ı devvār ider
- 57 Tā ki sīmīn-nāme-i müşgīn-ḥitām-ı māhı çarḥ
Gül gibi gāhī güşād eyler gehī tūmār ider
- 58 Nāme-i ‘ömrin ẓavīlū’z-zeyl ide anuñ o kim
Şafḥa-i eyyāma mihri levḥa-i zerkār ider

- 4 -

Der-medḥ-i Şeyḥü’l-islām Yahyā Efendi *

Mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

- 1 Ne naḳşdur bu ki ressām-ı şun‘-ı Yezdānī
Şu resme baġladı kim ‘ālem oldı ḥayrānı
- 2 Ne naḳşdur bu ki hem-vār-ı ẓarḥ-ı rengīni
Nigār-ḥāne-i ḥuld eyledi bu vīrānı

54 (b) Nüşhasın: Pençesin MK1 / destār: dīdār S1 ruḥsār Ü2

55 (a) şenāsın: du‘āsın M1

56 (a) germ: –D1 S1 (b) geh: –S2

57 (a) müşgīn-ḥitām: miskīn-ḥitām M1

58 (b) eyyāma: eyyām-ı S2

4. M1.8a, D1.17b, MK1.17b, MK2.8b, S1.11a, S2.8b, Ü2.57a.

Başlık: * S1. Kaşide berāy-ı Şeyḥü’l-islām Yahyā Efendi M1 Der-medḥ-i Şeyḥü’l-islām Yahyā Efendi el-merḥūm D1 Kaşide berāy-ı merḥūm Şeyḥü’l-islām Yahyā Efendi MK1 Der-medḥ-i merḥūm Şeyḥü’l-islām Yahyā Efendi MK2 Der-medḥ-i Şeyḥü’l-islām Yahyā Efendi Ü2

2 (a) bu: –M1 / hem-vār-ı: hem-vāre MK1 MK2 S1 S2 Ü2

- 3 Ne naqşdur olur bu ki biñ yıl çalışsa resm idemez
Zemīn-i medḥine kem-berg-i luṭfinı Mānī
- 4 Ne naqşdur olur bu ki mişlin işitmedi kimse
Bu perdede ideli Zühre sâz-ı cünbânı
- 5 ‘Arūs-ı baht yüzinden görindi naqş-ı murād
Pür itdi ğulġul-ı sūr-ı ʔarab bu eyvānı
- 6 Hevā-yı ʔurra-i ʔālī‘ le her nevā-sāzuñ
Bu demde beste-nigār oldı şavt u elhānı
- 7 Zihī netīce-i eşk-i belā-keşān ki bu dem
Qopardı ‘ālemiyān-ı fesāda tūfānı
- 8 Hābāb-ı seyl-i fenā kıldı rūzgār āḥir
Bülend-ḥayme-i iqbāl-i ehl-i tuġyānı
- 9 Nesīm-i şubḥ qabūl oldı āh-ı mazlūmān
Seḥāb-ı fitne bulup ‘aķıbet perīşānī
- 10 Bu rūzgārda aşḥāb-ı ḥayme-i cāhuñ
Yıkıldı başlarına çetr-i şevket ü şānı
- 11 Esüp şabā-yı ‘ināyet teneffūs itdi cihān
Hevā-yı germ-i sitem şıķmış iken insānı

3 (b) medḥine: midḥate MK1

4 (b) Zühre: zehr S1

5 (a) murād: emel D1 S1 Ü2

6 (b) beste-nigār: beste-bekār S1 / şavt u: şavt-ı M1 D1 MK2 S2 Ü2

7 (b) tūfānı: tuġyānı M1

8 (b) tuġyānı: ‘işyānı M1

10 (a) ḥayme-i: perde-i M1

- 12 Zülāl-i rahmet ile itdi ‘ālemi sīr-āb
Seḥāb-ı ‘āṭıfet-i bārgāh-ı Sübhānī
- 13 Gelürse şimdi gelür çeşme-i recā-yı dile
Terāzū-yı felegūñ āb-ı luṭf u iḥsānı
- 14 Şunarsa şimdi şunar cām-ı ‘işreti devrān
İderse şimdi ider şād ehl-i ‘irfānı
- 15 Zamān zamān-ı kerem devr devr-i sākī-i cūd
Mekān mekān-ı Cem ü bezm bezm-i rūḥānī
- 16 Hudā getürdi tarabgāh-ı feyze dānāyı
Ḳazā götürdi cihāndan le’īm ü nādānı
- 17 Ümīd-i bī-meded ü luṭf-ı çarḥ-ı devlet-yāb
Sitāre pür-şüref-i āftāb-ı nūrānī
- 18 Neşāṭ nāzım-ı iklīm-i ḥāṭır-ı zu‘afā
Melāl sīne-i ehl-i sitemde zindānī
- 19 Bu feyzi bu feraḥı virmez idi ‘āleme çarḥ
Ger itse her ḳadeḥin bir şarāb-ı rummānī
- 20 Bu demde ‘ıḳd-ı Şüreyyā ile Debīr-i felek
Ger olsa nāzım-ı silk-i umūr-ı ḥāḳānī

12 (b) Sübhānī: Raḥmānī S1 Ü2

13 (b) felegūñ: felek-i S2 / luṭf u: luṭf-ı M1

15 (a) cūd: ḥod S2 (b) Cem ü: himem M1 S2

16 (b) götürdi: getürdi M1 S1 / le’īm ü: le’īm-i M1 D1 Ü2

17 –D1 Ü2

17 (a) bī-meded ü: bī-meded-i MK1 MK2

(b) pür-şüref: bī-şüref S1 S2 / Sitāre bī-şüref ü nüh āftāb-ı nūrānī M1

18 –Ü2

18 (b) Melāl: Melāli S1

19 (a) feyzi: feyz ü M1 S2 (b) bir: pür S1 S2

20 (b) silk: mülk M1

- 21 Bu nazmı bulmaya şeh-beyt-i salṭanat hergiz
Bu gūne muntaẓam olmaya ḥāl-i insānī
- 22 Ne mümkün idi yine intizām-yāb olmak
Kemāl-i mertebe ‘adliyle ‘ālem-i fānī
- 23 Eger ki itmese iḥyā-yı nazm-ı mülk ü milel
O ṣadr-ı hoş-hünerüñ kilḳ ü re’y-i raḥṣānı
- 24 O maḥẓ-ı ḥayr-ı Ḥudā kim şerāre-i şerden
Nigāh-ı ḥıfẓı emīn itdi mülk-i ‘Oṣmānı
- 25 O dürr-i nazm ki şandūka-i emānında
Nizām-ı ‘ālem içün şaklamış Ḥudā anı
- 26 Şehenşeh-i ‘ulemā ferr-i ṭālī‘-i fuẓalā
Sipeh-keş-i büleḡā seyf-i faẓl-ı Yezdānī
- 27 Murād-ı mülk ü milel müfti-i sūtūde-‘amel
‘İmād-ı dīn ü düvel Bū Ḥanīfe-i şānī
- 28 Mesīḥ-menḳabe Yahyā Efendi kim oldur
Kelīm-i vādi-i ḥikmet-reh-i şuḡan-dānī
- 29 Ḥuceste ‘ālim-i fetvā ki ḳaṭrece gelmez
Yem-i ‘ulūmına nisbet muḥīṭ-i burhānı

23 (a) mülk ü: mülk-i S1 (b) hoş-hünerüñ: hoş-hüner D1 S1 / kilḳ ü re’y: kilḳ-i re’y M1
kilḳ-i mihr MK1

24 (a) şerden: serden M1 (b) ḥıfẓı: ḥıfẓın S1

25 (a) O dürr-i nazm ki: O dūr-nazm-ı hüner ki M1 (b) Ḥudā: meger S1

26 –Ü2

26 (b) Yezdānī: Rabbānī D1 S1

27 (a) mülk: milk MK2 (b) dīn ü: dīn-i M1

28 (a) Mesīḥ-menḳabe: Mesīḥ-menḳıbe MK2

- 30 Nihād-ı hoşka-i zātında cevher-i ‘ulvī
Nühüfte-genc-i derūnında sırr-ı Qur’ānī
- 31 Riyāz-ı rif’atine āsmān çemen-şuffe
Harīm-i hürmetine sidre naḥl-i nūrānī
- 32 Kalem-rev-i şeh-i fikri Haṭā-yı haṭṭ-ı ğazel
Ġazāl-i Çīn-i suḥan kilik-i nāfe-efṣānī
- 33 Güzel sürer reh-i ma‘nāya eblağ-ı kilki
Müsellem el-ḥağ aña şīve-i kalem-rānī
- 34 Anuñla hem-per olur mı sipihr-i ma‘nāda
Egerçi ibn-i melek itdi bāl-i cünbānī
- 35 Bu bir firişte-i eflāk-i feyzdür almış
Kınadı altına ‘arş-ı berīn-i Raḥmānī
- 36 ‘Aceb mi ‘ālem-i ma‘nā sevād-ı fetvāyı
Musahḥḥar itse şeh-i himmeti be-āsānī
- 37 Sipāh-ı ḥāme ḥadeng-i hūnerle feth eyler
Sevād-ı müşkilini sormadan Tatār ḥānı
- 38 Zülāl-i nazmını ḥāṭırda tutsa kim ki döner
O Hızra kim ola bir şīşe āb-ı ḥayvānı

30 –S2

30 (a) Nihād-ı: Nihāde M1 MK1 S1 Ü2

32 –Ü2

32 (a) ğazel: ğazeli D1

33 (a) sürer: görür S1 / eblağ: eblağ S1 / kilki: kilkin S2

34 (a) hem-per: hem-ser Ü2

35 (b) Raḥmānı: ‘irfānı MK2 S2 Ü2

36 (b) be-āsānī: bā-resānı M1

37 (a) Sipāh: Siyāh M1 / ḥāme: ma‘nā S1 –S2

38 (a) Zülāl-i nazmını ḥāṭırda kim ki dutar S2 / döner: anuñ S1 (b) kim: ki MK1

- 39 Bu h̄üsn-i şīve ki var şāhidān-ı şī‘rinde
H̄ired-naẓar gibi olsa ‘aceb mi ḥayrānı
- 40 O şekle girmeye geyse betān-ı naẓm-ı ‘Acem
Ḳumāş-ı h̄üsn-i edādan ḳabā-yı Şīrvānī
- 41 Ğarīb-i meykededür beyt-i naẓmı kim anda
Şunar dile büt-i ma‘nā şarāb-ı rūḥānī
- 42 Felek çü Yūsuf-ı naẓmı çıkardı bāzāra
Pür oldı şīt u şadāsıyla burc-ı mīzāmı
- 43 Sitāre sīmini ‘arz itdi māh-ı müşg-i terin
Şeh-i seḥer aña virdi o tāk-ı raḥşānı
- 44 İletdi rişte-i sāzın görünce Zühre daḥi
Muḥaşşal oldı ḥarīdārı her gören anı
- 45 Belā-yı çarḥ ile devründe inlemez bir dil
Meger ki gāhī ide çarḥ-ı sā‘at efgānı
- 46 İşāret itse eger şīr-i naḳş-ı bālīne
Çeküp ‘adūsını yırtar çü şīr-i ğarrānı
- 47 Atıldı keşf-i zer-endüdü bāma māh-ı nevüñ
Ḳapuñda ideli ḥūrşīd keşşgerdānī

39 (a) h̄üsn-i: h̄üsn ü S1 / şī‘rinde: naẓmından M1

40 (a) geyse: kimse M1

41 (a) anda: ide M1

42 (a) ki: çü M1 S2 / naẓmı: naẓmın D1 MK2 S2 Ü2 (b) şīt u: şīt-ı M1 / şadāsıyla: şadā ile S1

43 (a) müşg-i terin: müşg ḳamerin S2 (b) virdi: virüp S2

44 (b) ḥarīdārı: ḥarīdār D1 S1

45 (a) devründe: devrinde Ü2 / inlemez: anlamaz S1 (b) çarḥ-ı: çarḥı D1 MK1 MK2 S1 S2

46 –Ü2

46 (a) şīr-i naḳş-ı bālīne: naḳş-ı şīr-i bālīne (b) yırtar: yırtı M1 MK2

47 –M1 S2 Ü2

- 48 Murād-baḥş Ḥidīvā yegāne nāmverā
Eyā medār-ı şalāḥ-ı zamāne-i fānī
- 49 Benem ki ‘ālem-i evşāfuñı seyāḥat idüp
Tolaşdı pāy-ı dilüm mā-verā-yı imkānı
- 50 ‘İnān-keş olsa da çāpük-süvār ṭab‘um ider
Cihān cihān reh-i medḥūñde yine cevlanı
- 51 Kümeyt-i ḥāmeyi zabt idemez ki aña devāt
İçürdi saṭl ile zīrā şarāb-ı reyḥānī
- 52 Şaḥīfe-i suḥanumda yazıldı şanma ki dāl
Düşürdi na‘lin o vādīde ḥāme-yekrānı
- 53 Degül қаşıde bu bir baḥr-i şu‘le-gevherdür
Ki āteşin nefes-i dilden itdi tuḡyānı
- 54 Ya selsebil-i suḥandur ḥaṭ-ı müselsel ile
Ki zāhir olmuş anuñ mevce-i firāvānı
- 55 Edā-yı ḥüb ile bu şi‘ri ṭarḥ idem ki aña
Perī ḥayāl iden āb içre seyr iden anı
- 56 Hemīşe revzene-i nāzdan o müjgānı
Tutar ḥadeng-i ciger-düze cān-ı nālānı

49 (b) Tolaşdı: Dolaşdı MK2 S2

50 –Ü2

52 (a) şanma ki: niteki Ü2 / dāl: dil M1

53 → 50 S2

54 → 51 S2

55 (a) bu: bir S1 S2 MK2 / şi‘ri: şi‘r M1 MK2 / Edā-yı ḥüb ile bir şi‘r-i pāk ṭarḥ itdüm S2

(b) iden: ide M1

56 (a) Hemīşe: Hemīşe-i Ü2 / revzene: revzane S2

- 57 Mey-i niyāz ile ser-germ-i ğamze-i mesti
Bütān-ı nāz ile hem-kāse çeşm-i fettānı
- 58 Anuñ ki hoşkası cām-ı Cem ola zaḥm-ı ğama
Olur mı bāde gibi merhem-i Süleymānī
- 59 Bir āteşīn kılıcı çarḥa tūtdılar şandum
Görince şu‘le-i bādeyle cām-ı gerdānı
- 60 Ümīd odur ki tehī-dest kalmayam Şabrī
Şuna Cem-i keremi baña cām-ı iḥsānı
- 61 Dükendi naḳd-i feraḥ döndi ceyb-i müflise dil
Metā‘-ı ğamla pür ammā ki sīne dükkānı
- 62 O teng-dest-i neşātam ki eşk-i çeşmüm alur
Müdām dāmen-i medyūn gibi girībānı
- 63 Be-dürr-i kudret-i Şānī‘ ki eyledi peydā
Buḡār-ı cūşış-i baḥri sipihr-i gerdānī
- 64 Be-nūr-ı Hātem-i peygamberān-ı rüy-ı zemīn
Ki mühr-i zāhr-ı şerīfīydi naşş-ı Qur‘ānī

57 (b) Bütān: Niyāz S1 Bu ṭal S2

58 (a) zaḥm: zehr MK1 MK2

59 (a) tūtdılar: tūtalar M1 D1 MK1 (b) gerdānı: yekrānı M1

60 (b) iḥsānı: raḥşānı MK1

61 -Ü2

62 -Ü2

62 (a) O teng-dest-i neşātam: Benem o zār-ı tehī-kef D1 S1 / dest: nāy MK1 /
alır: olur D1 MK1 S1 S2

63 -Ü2

63 (a) dürr: ḳadr S2 (b) baḥri: baḥr-i D1

64 -Ü2

64 (b) naşş-ı Qur‘ānī: fażz-ı raḥşānī D1 faşş-ı Qur‘ānī MK1 faşş-ı raḥşānī S1

- 65 Bıraḡma bendeñi gözden ne deñlü ḡatre isem
Zemīn-i ḡayrete ṣalma bu dürr-i ḡaltānı
- 66 Ḳarīn-i sem^ʿ -i ḡabūl ola belki ḡaḡḡumda
Dirīḡ gevher-i nuṡḡ itme ey kerem kānı
- 67 Bulur mı revnaḡ-ı ^ʿālī-simāt-ı cāhı ḡulel
Eger bir ehl-i dile ṣunsa bir dilim nānı
- 68 Kemīne gencine degmez miyem bu vīrānuñ
Benem ṣuhūra gelen genc-i gevher-efṣānı
- 69 Hezār manṣıba ṣāyesteyem bu himmet ile
Ki zīr-i kilküme aldum sevād-ı ^ʿirfānı
- 70 Girān gelür mi cihāna olursa ger sengin
O kim ḡapuñda ider ḡidmet-i ṣenā-ḡ^vānı
- 71 Uyar ṣerāḡuñı sen ḡāṡır-ı ^ʿadū bulsun
Fetīl-i ṣem^ʿ gibi reṣḡ ile perīṣānı
- 72 Bu tekyegāhda ol kim ṣerāḡ-ı ḡāṣuñdur
Nuḡūd-ı himmete kim görmez anı erzānı

65 → 58 Ü2

66 → 59 Ü2

66 (a) sem^ʿ: ṣem^ʿ M1

67 -Ü2

67 (a) ḡulel: ḡulel M1 MK1

68 → 54 Ü2

69 → 55 Ü2

70 -Ü2

70 (a) cihāna: cihān M1 / ger sengin: sengin ter S2 / sengin: rengin MK2

(b) ider: ide M1 / ḡidmet: ḡizmet MK1 S1 S2

71 → 56 Ü2

72 → 57 Ü2

- 73 Şu' ā-ı sāğar-ı ilhām u tāb-ı gevher-i feyẓ
Münevvver eyledi şöyle bu qalb-i vīrānı
- 74 Nāẓar kılan dil-i vīrānesinde ben quluñuñ
Şanur ki var nice biñ şeb-çerāğ-ı tābānı
- 75 Zülāl-i naẓm dükendi du' āya başla dilā
Yağar bu ḥāke de ebr-i ümīd bārānı
- 76 Niteki zāhir ola naqş-ı dil-fırīb-i cihān
Güneş bu tāsda itdükçe mühr-gerdānı
- 77 Hemīşe faẓl u keremle maqām-ı devletde
Ola mürebbi-i eşrāf-ı zāt-ı zī-şānı
- 78 Dü nīm erre-i ğam ğarq-ı baḥr-ı qahr ide Ḥaḳ
Ḥasūd-ı seng-dili düşmen-i gīrān-cānı
- 78 Ḥudā zahīr ü qazākār-sāz-ı iqbālī
Melek esīr ü felek zīr-i dest-i fermānı

73 –Ü2

73 (a) sāğar: gevher S1

74 –Ü2

74 (a) Nāẓar kılan dil: Nāẓar dile şalan dile D1 (b) biñ: –MK1 MK2 S1 S2

75 –M1 S2

75 (a) naẓm: ḥāme MK2

76 (a) Niteki: Nite D1 / cihān: cemāl M1 (b) mühr: mühr MK1

78 –Ü2

78 (a) qahr: –MK1 (b) seng-dili: seng-i dil M1

78 esīr ü: esīr-i M1

Der-medh-i Şeyhü'l-islâm Hüseyn Efendi *

Mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

- 1 Meger dem-i feraḥ-engīz-i luṭf-ı devrāndur
Ki rûy-ı şāhid-i iḳbāl şimdi ḥandāndur
- 2 Açıldı ḥumm-ı temennā-yı kâ'ināt yine
Zamāne sāḳi-i meclis-fürüz-ı iḥsāndur
- 3 Pür oldı bir mey ile cām-ı dıl ki bir ḳandan
Fezā-yı sīnede şīrān-ı ğam gürīzāndur
- 4 Nedür bu devr-i ṭarab kim neşāṭ-ı sāġardan
Semā 'ayān-ı şafā şimdi rûy-gerdāndur
- 5 Nedür bu 'ahd-i feraḥ kim leb-i ḥamūş-ı ümīd
Mişāl-i cām-ı leb-ā-leb tebessüm-efşāndur
- 6 Nevā-yı muṭrib-i şādī o deñlü kıldı eşer
Ki dīde-i dıl-i endüh u ğuşşa giryāndur
- 7 Tamām-ı meykede-i 'ayş olup cihān her kes
Şanur ki kendüyi hem-bezm-i bâde-nüşāndur

5. M1.10b, D1.22b, MK1.20a, MK2.14b, S1.14b, S2.18b, Ü2.55b.

Başlık: * Ü2. Kaşide berāy-ı merḥūm Şeyhü'l-islām Yahyā Efendi 'aleyhi'r-rahme M1 Der-medh-i Aḫī-zāde Hüseyn Efendi rahmetu'llāhi 'aleyh D1 Berāy-ı merḥūm Hüseyn Efendi MK1 Merḥūm Şeyhü'l-islām Hüseyn Efendi ḳazī-'asker olduĝda virilmişdür MK2 Der-medh-i Hüseyn Efendi S1

2 (b) sāḳi: sāġar MK1

5 (a) ümīd: edeb M1

6 (a) deñlü: deñli MK1 MK2 S1 S2 (b) dīde-i: dīde vü M1 S1 / endüh u: endüh Ü2

- 8 Bu demde pertev-i feyz ile hücresin her dil
Hayāl ider ki ḥabāb-ı mey-i dırāḥşāndur
- 9 Bahār-ı feyz ile ‘ālem şigüfte-dil şöyle
Ki tāze lāle ile dāğ-ı köhne yeksāndur
- 10 Şabā bu feyz-i revān-baḥş-ı cān-nişār ile kim
Fezā-yı gülşen-i kūy-ı bütānda pūyāndur
- 11 Ne şübhe cism-i şehīdān-ı ‘aşqdan şimdi
Mişāl-i serv-i çemen her elif ḥurāmāndur
- 12 Zihī nişār-ı şehāb-ı kerem ki feyzinden
Serābzār-ı emel Ḳulzüm-i ḥurūşāndur
- 13 Ne dūd-ı dil ki çıkar micmer-i maḥabbetden
Temevvüc itmede dāmān-ı ebr-i nīsāndur
- 14 Ne kūze kim kesilür şimdi al kâğıddan
Tereşşüh itmede hem-çün sebū-yı rindāndur
- 15 Tehī-çerāğ-ı gedāyān-ı kişver-i gam ise
Sarāy-ı ‘işrete fevvāre-i dūr-efşāndur
- 16 Nedür bu zīnet-i esbāb-ı ‘ālem-ārāyī
Ki çeşm-i dūr-nigāh-ı sitāre ḥayrāndur
- 17 Hezār meclis-i feyz-i şabūḥ āmāde
Hezār sāğar-ı ḥurşīd şevḳ-gerdāndur

8 (a) hücresin her dil: ḥānesin her kes MK1

10 (b) Fezā: Ḳazā M1

11 (a) ‘aşqdan: ‘aşqda D1 S1 MK2 Ü2 / cism: çeşm M1 D1 S1 Ü2 (b) serv: ser D1

13 (a) maḥabbetden: ḥaḳīkatden S1

14 (a) kâğıddan: kâğızdan S2

16 (b) ḥayrāndur: cünbāndur S1

- 18 Şunıldı dest-i dile bir mey-i dimāğ-efrüz
Ki keyfî māye-i fikr-i hayāl-sencāndur
- 19 O meyden oldu yine gül-feşān-ı bezm-i edā
Zebān ki menkabe-gūy-ı hezār-destāndur
- 20 Ne bādedür o ki āyīne-i neşâtından
Edā-yı pāk ile tūṭī-i dil ğazel-ḡ^vāndur
- 21 Niyāz-nāme-i dil zīb-dest-i cānāndur
Ḥadīṣ-i ‘aşq-ı nihān naql-i meclis-i cāndur
- 22 Göñül o nāme-i pür-sūz-ı ‘aşkdur ki anuñ
Ḥurūfı hep şerer ü mühri dāğ-ı sūzāndur
- 23 ‘Aceb ki kīsesi miftāḥ-ı genc-i vuşlatuñuñ
Ya kām-ı ejder-i ğamdur ya ceyb-i hicrāndur
- 24 Nesin sen ey büt-i nev-res ki şad cihān fitne
O teng nergis-i hayret-fezāda pinhāndur
- 25 O cılve bā‘iṣ-i vīrāni-i cihān-ı şekīb
O ḡande māye-i tūfān-ı girye-rīzāndur
- 26 O ṭurra kendi girībān-keş-i dil-i ‘uşşāk
Ḥayālî dest-be-dāmān-ı ‘aql-ı ḡübāndur
- 27 Kirişme ma‘reke-efrüz fitne vü āşüb
Nigāḡ deşne-dih-i dest-i çeşm-i fettāndur

18 (a) mey-i: meyi S2

19 (b) Zebān: Zamān D1 Ü2

21 (a) zīb-: zīb ü S2

22 (a) nāme-i: -D1 / ki anuñ: ki k’anuñ D1 (b) şerer ü: şerer M1

24 (a) Nesin sen: Ya sensin S2

26 (a) ṭurra: ḡande Ü2 (b) Ḥayālî: Ḥayāl M1

- 28 Dökerse hūn-ı dili ğamze yanına qalmaz
Zamān-ı ‘adl-i ħudāvend-i mū-şikāfāndur
- 29 Sitāre kevkebe dānā ħidīv-i ħıttā-i dīn
Ki intiḡām-dih-i ħāl-i dād-ḡ^vāhāndur
- 30 Kelīm-i levḡ-i hūdā kim lisān-ı ğayb aña
Bülend-i Ṭūr-ı şerī‘ atde lā-teḡaf-ḡ^vāndur
- 31 Keşīde-tīġ-i hūner cevher-i yed-i tevḡīk
Ki mihr-i himmet aña şemse-i dıraḡşāndur
- 32 Sütüde-rāst-ı ‘imād-ı şerī‘ at-i Nebevī
Ki mülk ü devlet anuñla dūrüst-erkāndur
- 33 Sipihr-i faẓl u kemāle ferişte-i ‘ulvī
Cihān-ı himmete ‘anḡā-yı bāl-cünbāndur
- 34 Ḥüseyn Efendi o memdūḡ-ı rūzgār k’anuñ
Bülend-nāme-i āfāka vaşḡı ‘unvāndur
- 35 Bihīn bahār-ı ‘adālet ki devr-i cāhında
Cihān zamīme-i gülşen-feẓā-yı rıẓvāndur
- 36 Debīr-i bād-ı bahārī ki bī-midād-ı qalem
Benefşe-rīz-i ser-i şafḡa-i gülistāndur

30 ↔ 31 Ü2

30 (a) levḡ: vaḡy MK1

32 (b) mülk ü: mülk-i D1 MK1 S2 Ü2

33 –Ü2

33 (a) kemāle: kemāl MK2

34 (a) Sütüde-menḡabe Yaḡyā Efendi kim anuñ M1 S2

35 (b) gülşen-feẓā: gülşen-qaẓā M1

- 37 Yazarsa vaşf-ı cemīlin sezā ol evrāķa
Ki sebz-mahfaẓa-i ğonca añā cüzdāndur
- 38 Şadefçe-i yem-i ‘ilmi muhīṭ-burhānı
Keşīde-i kıalemi fülk-i baħr-i ‘irfāndur
- 39 Kelāmı şāhid-i taşvīr-i nazma māye-i rūḥ
Ḥayāli cism-i büt-i ma‘ niye reg-i cāndur
- 40 Kalem-tırāş-ı celāli cebīn-i dehşete çīn
Tırāşe-i kıalemi çeşm-i luṭfa müjgāndur
- 41 Ḥabāb-ı Hızır-ı suḥan buldı reşhasıyla beķā
Meger devātı terāzū-yı āb-ı ḥayvāndur
- 42 Getürdi pāyine Belķīs-ı ḥüsn-i ma‘ nāyı
Serīr-i ma‘ rifete ḥāmesi Süleymāndur
- 43 Olur derūnı gehī ḥūn u gāhī müşg ile pūr
Devātı nāfe-i āhū-yı ṭurfa-cevlāndur
- 44 Cihān güşāde cebīn-rüy-ı āftābāsā
O deñlü her kişı devrinde şād u ḥandāndur
- 45 Ki ‘arz-ı çīn-i cebīn eyleyen hemān şimdi
Şabāya sāğar-ı bezm-i çemen-nişīnāndur

38 –Ü2

38 (a) yem-i ‘ilmi: ‘ilmi yem-i M1 (b) fülk: mülk M1 / ‘irfāndur: ‘ummāndur MK1 S2

39 –Ü2

39 (a) rūḥ: rūḥı MK1 (b) cism: çeşm M1 S2 / büt: reg MK1

40 –S2

40 (a) dehşete: himmete S1 (b) luṭfa: nokṭa M1

41 (a) Ḥabāb: Ḥayāt MK2

42 (b) Serīr: Sarāy M1

43 (a) müşg ile pūr: meş‘ale-pürā M1 misk ile pūr Ü2

44 (b) O deñlü: O deñli D1 MK2 S1 S2 / şād u: şād M1

45 (a) eyleyen: eyleyem D1

- 46 Nesīm-i dāmen-i çetr-i ḥabābı çāk idemez
Cihāna ma‘deleti ol kadar nighbāndur
- 47 Ḥabāba cūy idemez sell-i seyf-i mevc bu dem
Ki ḫahrı lerze-dih-i dest-i ehl-i tuğyāndur
- 48 Zamāne ḥ^vābgeh-i emn olup emānında
Ġazāl-i dešte düm-i şīr-i ner meges-rāndur
- 49 Görilmez olsa n’ola rūzgār-ı ‘adlinde
‘İkāb-ı fitne-i dehr āşyān-perīşāndur
- 50 Ne mümkün ola kebūter-rübā-yı şabr u şekīb
Ol ebr-i ‘işve ki gīsū-yı nāzkārāndur
- 51 Hilāl-i nīm-fürüg-ı şibāngeh-i ümmīd
Şu‘ā‘-ı neyyīr-i luṭfuñla mäh-ı tābāndur
- 52 Hemīşe gerdiş-i gerd-āb pūr-ḥabāb degül
Ḥisāb-ı cūduñ ile baḫr-i sübhā-gerdāndur
- 53 Żıyāfet itmede dünyāyı ḥ^vān-ı luṭfuñ ile
Felek ki süfre-keş-i bezm-i heft-eyvāndur
- 54 Simāt-ı himmetüñ itdi cihānı ġarḫ-ı ni‘am
Ki heft kāse-i deryā aña nemekdāndur

47 (a) Ḥabāba: Şabāya D1 MK1 MK2 S2 Ü2 / bu: o MK1

48 (a) emānında: zamānında MK1 S2 (b) şīr-i ner: şīr bir M1 MK1 MK2

49 (a) Görilmez: Görinmez M1 / ‘adlinde: ‘adlünde D1 Ü2

50 (b) nāzkārāndur: tārkarāndur S2

51 (a) ümmīd: ümmīde MK2

53 (a) Żıyāfet: Zıyāfet S2 / ḥvān: ḥūn MK1 S1 (b) heft-eyvāndur: heft-elvāndur S2

54 (a) himmetüñ: ni‘metüñ MK1 MK2 / ni‘am: nağam M1

(b) nemekdāndur: nemekdār D1 / heft: –MK1

- 55 Şehāb-ı feyz-i hīdīvā ki sāye-i ‘adlūñ
 ẖabā-yı şāhid-i mülke tırāz-ı dāmāndur
- 56 ẖabā-yı cāhı n’ola itmek istesem tebdīl
 Zamān-ı devletūñ eyyām-ı ‘īd-i ihsāndur
- 57 Tehī sebū-yı ümīdem şun ol ħum-ı mey kim
 Defīne-i Cem-i iķbāl-i ehl-i ‘īrfāndur
- 58 Sebū-yı luṭfuñı çok görme baña sulṭānum
 Melāl-ḥāne-i ḥāṭırda ğam firāvāndur
- 59 Reh-i nıgehde ğubār-ı ḥaķīrem ammā kim
 Bihişt-i feyz-i derūnumda bir ğülistāndur
- 60 Naẓarda ḳaṭre-i kemter hūnerde deryāyam
 Ki bād-ı vaḥy ile dil cūşġāh-ı ‘ummāndur
- 61 Sözümdə kevşer-i ilhām çeşme-der-çeşme
 Dilümdə baḥr-i suḥan lücce lücce cūşāndur
- 62 Devāt-ı ma‘rifetümdür o kāse-i deryā
 Ki mevc-i nazma buḥārı şehāb-ı nīsāndur
- 63 Kelām-ı feyz eşerümdür o cevher-i ḳudsī
 Ki ceyb-i şāhid-i ğayb aña kīse-i kāndur

56 –S2

57 (a) mey: meyi MK1 S2

59 (a) kim: ki M1 (b) bir: –M1

60 –Ü2

60 (a) bād: yād S1 (b) Dilümdə baḥr-i suḥan lücce lücce cūşāndur S2

61 –S2

61 (a) kevşer: gevher M1 MK1 MK2 / ilhām: İslāma S1

62 (a) Devāt: Devān S1 / ma‘rifetümdür: ma‘rifetümdə S2

63 –Ü2

63 (a) feyz: ḥaş D1 S1 (b) kīse-i: kīse vü S1 / ğayb: ğam MK2

- 64 Nice ḥayāl-i ğarīb anda cem‘ olur gūyā
Derūn-ı dilde süveydā şeb-i ğarībāndur
- 65 Benem o ḥ^vāce-i dāniş ki mülk-i ṭab‘ umda
Ḳumāş-i nev-be-nev-i feyz zīb-i dükkāndur
- 66 Benem o nāfe-güşāy-ı suḥan ki müşg-i terüm
Ḥaṭ-ı ‘izār-ı büt-i ‘anberīn-girībāndur
- 67 Midād-ı sürḥ degül farṭ-ı nağmesiyle anuñ
Ru‘ āf-ı bīnī-i kil-k-i hüner nümāyāndur
- 68 Sevād-ı nazmuma ḥayrān nigāh-ı çeşm-i füsün
Ki bīkr-i ma‘ niye her nükte bir şebistāndur
- 69 Götürse şāhid-i medḥi revādur ey Şabrī
Du‘ ā-yı feyz-eşerümdür ḥırz-kerden-i cāndur
- 70 Niteki gāhī felek ḥoḳḳa-i temānnādan
Feraḥ-dih-i dil-i āgāh-ı kār-dādāndur
- 71 Şafā ḥātır ile fikr-i nazm-ı ‘ālem ide
O cāygehde ki dīvān-ı şāh-ı devrāndur
- 72 Hemīşe revnaḳ-ı silk-i le‘āl-i devlet ola
Vücūdı kim güher-i genc-i şun‘ -ı Yezdāndur

64 (b) süveydā: süveydā-yı S2

66 (a) müşg: eşk MK1 (b) ‘izār-ı: ‘izārı S2

67 (a) farṭ: farṭa M1 / nağmesiyle: nefḥasıyla Ü2

68 –Ü2

68 (b) nükte: lafz D1 nokta S1

69 (a) Götürse: Getürse S2 / medḥi: ma‘ nā M1

Der-medh-i Kara Çelebi-zāde Mehemmed Efendi *

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Li'llāhi'l-ḥamd oldı dergāh-ı Hudādan feth-i bāb
 'Arşdan itdi güzer peyk-i du'ā-yı müstecāb
- 2 Müjde-i ikbāl ile dünyā feraḥ buldı virüp
 Hükmini ḥüsn-i qabūlūn ol berīd-i feyz-yāb
- 3 Açdı devlet-nāme-i ümmīdi dest-i rüzgār
 Oldı inşā-ḥ^vān-ı şükr-i luṭf-ı Bārī şeyḥ ü şāb
- 4 Vaḳtidür kim kevkeb-i ḥod-bīn-i tāli' her kese
 Eyleye ḥüsn-i nazar mānend-i çeşm-i āftāb
- 5 'Ālemün şīt-i per-i 'anḳā-yı devletle bu dem
 Āşyān-ı dīde-i baḥtından uçdı mürğ-ı ḥ^vāb
- 6 Geçdi ol devr-i sitem kim çarḥ güncişk-i dili
 Mübtelā-yı çeng-i ḳahr eylerdi mānend-i 'uḳāb
- 7 İrdi ol rüz-ı temennā kim bulur mūr-ı heves
 Cüst u cüy-ı dāne itse ḥırmen-i lü'lü-yı nāb

6. M1.13a, D1.25a, MK1.25a, MK2.12b, S1.5b, S2.16b, Ü2.58b.

Başlık: * S1. Kaşide berāy-ı Kara Çelebi-zāde Mehemmed Efendi M1 Der-medh-i Kara Çelebi-zāde Mehemmed Efendi el-merḥūm D1 Berāy-ı Kara Çelebi-zāde Mehemmed Efendi MK1 Merḥūm Kara Çelebi-zāde Mehemmed Efendi ḳazī-'asker olduğda virilmiştir MK2 Der-medh-i Kara Çelebi-zāde Mehemmed Efendi Ü2

2 (b) ḥüsn: feyz S1

3 (a) ümmīdi: ümmīd-i M1 (b) şükr-i : müşgi S2 / Bārī: pāy-ı S2

5 (a) 'anḳā-yı: 'anḳāsı S2 (b) baḥtından: baḥtdan MK1

6 (a) devr: çarḥ S1

7 (b) ḥırmen-i lü'lü-yı nāb: ḥırmen buldı nāb M1

- 8 Der-güşāde genc-i himmet mey kilīd-i ferr-i baht
Ceyb-i dāmān-ı recā pür-gevher-i feyz-i nişāb
- 9 Böyle ferruḥ-demde kim ser-māyedār-ı şevḳ olur
Künc-i Cemden almadan nā-kāmlar la‘l-i müzāb
- 10 Teşne-i ser-çeşme-i ‘ayşa ‘aceb mi feyz ile
Neşve-i rıtl-ı girānı vırse ger bir ḳatre āb
- 11 Böyle olmazdı leb-i ḥātır tebbessüm-rīz eger
Eylese ta‘līm-i ḥande āña şad cām-ı şarāb
- 12 Böyle āğaz eylemezdi muṭrib-i endīşe hem
Olsa da ger sāḳi-i ilhāmdan keyf-iktisāb
- 13 Olmamaḳ ammā ne mümkün şimdi erbāb-ı suḥan
Ḥāme alduḳça ele hem nağme-i tār-ı rebāb
- 14 ‘Ālemi raḳḳāş-ı dest-efşān-ı şevḳ itdi yine
Devr-i ḥālet-baḥş-ı cāh-ı dāver-i devlet-me’āb
- 15 İnşirāḥ-ı şadr-ı devlet rūḥ-ı cism-i memleket
Hem-cenāḥ-ı bāz-ı himmet evc-pervāz-ı şavāb
- 16 Kışver-i şer‘-i bülende şāh-ı ‘arşı bārgāh
Hāle-i gerdün-ı cāha māh-ı ḥūrşīd intisāb

8 (a) mey kilīd: bī-kilīd M1 D1 MK1 S2 Ü2 (b) Ceyb-i: Ceyb ü Ü2

9 (a) şevḳ: ‘aşḳ S2 (b) Cemden: Cemdür S2 / almadan: almada D1 S1 almadın S2

12 (b) keyf: feyz S2

13 (a) Olmamaḳ ammā: Olmamaḳ ne ammā MK1 (b) ele: ala M1 / tār-ı: tār u S2

15 (a) rūḥ-ı cism: rūḥ-baḥş S2 (b) evc-pervāz: evc-perdāz MK1 S1

16 (a) Kışver-i şer‘-i bülend-i şāha ‘arş-ı bārgāh S2

- 17 Meş' al-efrüz-ı emān ṭālī' -fūrüz-ı 'ācizān
Baht-süz-ı fitnekārān āftāb-ı 'adl-yāb
- 18 Nükte-sāz-ı 'aql-ı küll hem-nām-ı sulṭān-ı rusül
Şadr-ı nazım-ārāy-ı dīvān-ı şeh-i gerdün-cenāb
- 19 Hākim-i seccāde-pīrāy-ı şerī' at kim virür
Mihr-i 'adli ḥuccet-i dīn-i mübīne ferr ü tāb
- 20 Ol ki devrinde felek da'vā-yı 'adl itse ider
Ḥuccet-i tezvīrini şad pāre-i dest-i 'itāb
- 21 Dürc-i ṭab'ından muraşşa' zülf-i ebkār-ı suḥan
Kilk-i fazlından muḥaşşā her kitāb-ı müsteṭāb
- 22 Zāde-i ṭab'ı Mesīḥ-i Meryem-i dād-ı Hudā
Bānū-yı endīşesi hem-nükte-i Ümmü'l-kitāb
- 23 Pīr-i re'yine bisāṭ-ı şubḥ bir seccādedür
Resm-i ḳandīl-i zer-endūd anda şekl-i āftāb
- 24 Āftāb-ı 'işmetinden feyz-yāb olsa olur
Sīne-i 'işyān tecellīgāh-ı envār-ı şevāb
- 25 İtse gavṭa gerd-i rāh ile eger deryāya bād
'Anberīn güy-ı girībān ola gird-āba ḥabāb

17 (a) emān: zamān S2 / ṭālī' -fūrüz: ṭālī' -efrüz S2
(b) Baht-süz: Baht-sūr M1 / 'adl-yāb: 'adl-i nāb D1 Ü2 'adl-i tāb S2

18 (a) Nükte-sāz: Baht-sāz M1 MK1 MK2 S2

19 (b) dīn: şer' MK1

20 (a) 'adl: luṭf S1 S2 (b) tezvīrini: tezvīrūñi S2

21 (a) ṭab'ından: ṭab'ında S1

22 (a) ṭab'ı: ṭab'-ı M1 Ü2 (b) Mesīḥ-i: Mesīḥi Ü2

24 (b) tecellīgāh: tecellīkār M1 D1

- 26 Her abābuñ çeşmi āteş-bīz olurdı baħre ger
Rūzgār emriyle ursa sille-i dest-i ‘itāb
- 27 Esse bād-ı şubḥ-ı ḥūkmī dehre ger ber-bād olur
Ṭabla-i sūdāger-i īn-i felekden müşg-i nāb
- 28 Ger seḥāb-ı himmeti nem-rīz-i deşt olsa döner
Mevc-zen-i gird-āb-ı baħre gird-bādıyla serāb
- 29 Ger ḥarīm-i ‘adline mürgān-ı bāğ itse güzār
Kebk-i ḥoş-reftāra pāy-endāz ider perrin ‘uḳāb
- 30 Şöyle ḥāşiyet virür dūd-ı buḥūr-ı luṭfī kim
Dāmen-efşān olsa bāğa feyz-i ‘ıtrıyla seḥāb
- 31 ‘Andelīb-i nağme-senc olduğa mest-i būy-ı gül
Eşk-i çeşminden olurdı lānesi ḥavz-ı gül-āb
- 32 Kārın itdi hūş-ber-i dārū-yı ‘adlūñ şöyle kim
Ser-be-bālīn-i ‘ademdür fitne tā rüz-ı ḥisāb
- 33 Mihr-i feyzā ḳaṭre-i sīm-āb nevmīdī olur
Rāy-ı raḥşānuñla gūş-ı kāma lū’lū-yı müzāb
- 34 Pertev-i iḥsānuñ irse germ-i şeb-tāb-ı recā
Burc-ı iḳbāle ola seyyāre-i ḥūrşīd-i tāb

26 (a) olurdı: olur mı S2 (b) ‘itāb: ‘iḳāb MK1 MK2 Ü2

27 (a) ger ber-bād: gird-i bād M1 (b) müşg-i nāb: müşg-yāb S2

28 (a) nem: yem Ü2 (b) gird-āb-ı: gird-āb u Ü2

29 (a) ḥarīm-i ‘adline: ḥarīm ‘adlin ile M1 / güzār: güzēr Ü2

30 (a) Şöyle ḥāşiyet virür: Şöyledür ḥāşiyet-i M1 MK1 MK2 Ü2 / luṭfī: luṭf MK2

(b) bāğa: bāğ-ı S2

33 –S1 Ü2

33 (a) Mihr-i feyzā: Feyz-yāb-ı MK1 MK2

34 (a) irse: olsa M1 Ü2 (b) ḥūrşīd-i tāb: ḥūrşīd-i nāb M1

- 35 Neşve-baḥşā dāne-i tāk-i ḡamı ehl-i dile
Eyler Eflāṭūn-tedbīrūñ ḡum-ı şahbā-yı nāb
- 36 Devr-i cāhuñda olur ḡum-kerden-i ṭavḡ-ı melāl
Mülk-i ser-sebz-i neşāṭa Ḥusrev-i mālīk-riḡāb
- 37 Cāh-baḥşā himmetūñ bir demde ḡādir itmege
Her ḡarībi kendü şehrinde ḡidīv-i kām-yāb
- 38 Şimdi şöyle pūr-ferah mecmū‘ adārān-ı suḡan
Ellerinde nüşḡa-i peymānedūr ḡüyā kitāb
- 39 Hep terennüm-rīz-i rāh-ı midḡatūñ erbāb-ı dil
Her birin itdūñ meger mest-i mey-i luṭf-ı ḡıṭāb
- 40 Bezm-i medḡūñ resm ider meclis-nigārān-ı ḡayāl
Şāhid-i luṭfuñ yazar Bihzād-ı kilḡ-i siḡr-yāb
- 41 Mānī-i fikrümde cām-ı meclis-i vaşfuñ çeküp
Anda göstersün bu rengīn şī‘ ri mānend-i şarāb
- 42 İtse ḡaşd-ı mürḡ-ı dil eyler o çeşm-i nīm-ḡ^vāb
Perr-i nāz-ı ‘ işvesin pīrāye-i tīr-i ‘ itāb
- 43 Çeşm mest-i nā-tevān-ı ‘ işvedür ammā yine
Dest-bürd-i fitnesinden kişver-i ḡāṭır ḡarāb

35 (b) ḡum: Cem M1

36 (b) neşāṭa: neşāṭ M1 S1 S2 (b) Ḥusrev-i: Ḥusrev ü S2

37 (a) Cāh: Cān M1 (b) Her: Bir M1 / kendü: kendi M1 D1 MK1 MK2

41 (a) fikrümde: fikrinde S2 / vaşfuñ: vaşfin Ü2 (b) şī‘ ri: şī‘ r-i M1

42 (b) nāz: bāz S2

43 (a) Çeşm: Çeşmi Ü2 / mest-i: mesti M1

- 44 Yūsuf-ı hūsnin ezel taşvīr iden ruḥsārına
Şu‘le-i hūrşīd-i şubḥ-ı şermden çekmiş niķāb
- 45 Eylemez vaż‘-ı kadem ol şeh-süvār-ı nāz aña
Raḥşına ḥablü’ş-şu‘ā‘-ı mihri çarḥ itse rikāb
- 46 Cevher-i ferd ise ey Şabrī n’ola her bir sözüm
İtdi genc-i vāridāt-ı ğaybdan dil intiḥāb
- 47 Hep o genc-i vaḥy-gevherden cevāhir-rīz olur
Pīşgāh-ı midḥatūñde ḥāme-i mu‘ciz-cevāb
- 48 Olsa lāyık silk-i nazm-ı sübhā-i dest-i kabūl
Cevherī-i ṭab‘um aña çekdi şad dürr-i hoş-āb
- 49 Lāyık oldur görmeye şāyeste-i taḥsīn-i ḥuşḵ
Dürr-i lafz-ı ābdārum dāver-i dāniş-nişāb
- 50 Ben hep ebkār-ı ḥayālī dād-ı Ḥaḵla beslerüm
Ġayrveş deryūze-i ma‘nāyı itmem irtikāb
- 51 Kilk-i gül-günī mürekkeble yazardum şi‘rūmi
Bikr-i gül-ruḥsār-ı fikrüm olsa muḥtāc-ı ḥizāb
- 52 Münşī-i endīšem itdi nāme-i vaşfin tamām
Vaḥtidür peyk-i du‘ā eflāke eylerse şitāb
- 53 Tā ide kārın nesīm-i lā-mekān-seyr-i du‘ā
Dergeh-i Ḥaḵdan ola ehl-i niyāza fetḥ-i bāb

44 (b) hūrşīd-i şubḥ-ı: hūrşīd ü māha M1

45 (a) aña: eger MK2 (b) ḥablü’ş-şu‘ā‘: ḥaylü’ş-şu‘ā‘ M1

47 (b) midḥatūñde: midḥatinde D1 S1 S2 Ü2 / ḥāme: cāme M1

50 (a) hep: o S2 / beslerüm: beslerin S1 Ü2

- 54 Devr-i iqbālūn olup reşk-āver-i faşl-ı bahār
Luṭf-ı Hāḳdan isterüz kim tā ola rüz-ı ḥisāb
- 55 Gülşen-i seyyāre-berg-i ‘ömr ü cāhuñ bī-ḥazān
‘Ālem-i feyz-āftāb-ı devletūñ bī-inḳılāb

- 7 -

Der-medḥ-i Şeyḥü’l-islām Ebū Sa‘īd Efendi *

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1 Bu demde Yūsuf-ı iqbāl-i devrān kār-fermādur
Bu demde çeşm-i Ya‘qūb-ı temennā nūr-peymādur
- 2 Felek şimdi şüreyyā-rīz-i pāy-ı ḥūşe-çināndur
Ḳazā genc-efgen-i ceyb-i tehī-dest-i temennādur
- 3 Olup şām-ı ġarībān-ı recā zıll-ı hümā-yı baḥt
Yine meh-tāb-ı devlet rüy-ı tālī‘ den hüveydādur
- 4 Müsā‘id ‘ayş u nūşa baḥt baḥt-ı Cem gibi şimdi
Zamān ‘ahd-i neşāt u devr devr-i cām-ı şahbādur
- 5 Felek peymāne-i himmet ümīd ü kām hem-şoḥbet
Kerem sākī-i bī-minnet emel bezm-i müheyyādur

54 (a) faşl-ı bahār: feyz-i bahār M1 (b) tā ola: ola tā D1 MK2 S1 S2 Ü2

7. M1.14b, D1.27a, MK1.23a, MK2.10b, S1.16a, S2.14b, Ü2.58a.

Başlık: * Ü2. Ḳaşıde berāy-ı Şeyḥü’l-islām Ebū Sa‘īd Efendi M1 Der-medḥ-i Müftī-zāde Ebū Sa‘īd Efendi sellemehu’llāh D1 Berāy-ı Ḥvāce-zāde Ebū Sa‘īd Efendi MK1 Der-medḥ-i Ebū Sa‘īd Efendi S1 Şeyḥü’l-islām Ebū Sa‘īd Efendi Ḥazretler[i] ḳāzī-‘asker olduğda virilmiştir MK2

2 (a) pāy: nāy MK1 / ḥūşe-çināndur: ḥūşe-cünbāndur S2 Ü2

4 (a) ‘ayş u: ‘ayş-ı MK2 / baḥt-ı: taḥt-ı S1 S2 (b) neşāt u: neşāt-ı M1 MK1

5 (a) ümīd ü: ümīd-i M1 ümīdüm D1 (b) müheyyādur: mehabbādur M1

- 6 Yine her nā-murāduñ zīver-i dest ü seri şimdi
Gül-efşān sāğar-ı Cemdür dür-efşān tāt-ı Dārādur
- 7 Yine toğdı günü encüm-şümārān-ı şeb-i ye 'sūñ
Yine şubḥ-ı kerem ḥūrşīd-i himmet feyz-baḥşādur
- 8 Ne şubḥ-ı feyz-eşer pīrāhen-i şad-Yūsuf-ı ḥūrşīd
Ki bīnāyī-dih-i Ya' kūb nā-bīnā-yı dūnyādur
- 9 Zihī ferḥunde-rūz-ı 'ālem-efrūz-ı meserret kim
Dil-i şaḥş-ı 'ademde tīre şām-ı ğam hüveydādur
- 10 Degül mihr-i seḥer bir gūy-ı ser-gerdānıdur anuñ
Bu dem Ṭūr-ı cihān fevvāre-i nūr-ı tecellādur
- 11 Tehī jeng-i kederden şol kadar āyīne-i 'ālem
Ki levḥ-i āb-ı ḥayvān naḥş-ı zulmetden müberrādur
- 12 Ne mümkün rūy-ı ḥübān şimdi olmaḥ ḥaṭ-ber-āverde
Cihān yek feyz ü yek ḥāşıyyet-i firdevs-i a' lādur
- 13 Ne lāy-ı ḥumm-ı 'işret ne ğubār-ı ḥātır-ı sāğar
'Aceb 'ālem 'aceb dem özge hengām-ı ṭarab-zādur
- 14 Hezār-ı nev-bahār-ı şevḫ olup her bī-zebān-ı 'aşḫ
Nihāl-i şu' lede pervāne mürġ-ı nağme-pīrādur

6 (b) dür-efşān: dıraḥşān MK1 MK2 Ü2 dür-feşān S2 / dür-efşān tāt-ı Dārādur –S1

8 (b) nā-bīnā-yı: nā-bīnā MK1

9 (b) hüveydādur: süveydādur MK2 S1 S2

10 –Ü2

10 (b) dem: gün S2

11 (a) şol: ol D1 S2

12 (b) yek feyz ü: yek feyz MK1

13 (b) ṭarab-zādur: temāşādur D1 S1 Ü2 dil-ārādur MK1 MK2

14 (a) şevḫ: 'aşḫ S1 / 'aşḫ: şevḫ MK1 (b) mürġ-ı: mürġa S2

- 15 Bu bir demdür ki mürğ-ı naḥl-i mūmı ‘ andelīb eyler
Bu bir demdür ki şimdi tūṭī-i taṣvīr gūyādur
- 16 N’ola ṭab‘ umda itse güft ü gū kendü şafāsıyla
O hem āyīne hem hoş-lehçe tūṭī-i suḥan-zādur
- 17 Ne tūṭī naḳṣ-bīn-i ‘ ālem-i esrār-ı lāhūtī
Ki levḥ-i cevher-i gül aña mir’āt-i mücellādur
- 18 Ne tūṭīdür ne āyīne o bir sırr-ı İlāhīdür
Ki hem nūr-ı tecellī hem Kelīm-i Ṭūr-ı ma‘ nādur
- 19 Gehī mest-i tecellā-yı cemāl-i şāhid-i ḡaybī
Gehī kevn ü mekānı mest ider cām-ı tecellādur
- 20 Gehī maḥż-ı niyāz u geh niyāza nāz u istiḡnā
Anuñ māhiyyeti ḡayret-dih-i ‘ aḳl-ı ḡod-ārādur
- 21 Gehī tavşīfe āḡaz itse bir şūḥ-ı dil-ārāyı
Olur andan bu resme ‘ aşīkāne bir ḡazel şādır
- 22 Virür şabra direng-i sāye ṭursa serv-i bālādur
Alur çeşm-i ḡarārı gitse cūy-ı sīm-i sīmādur
- 23 N’ola dönse bihişte sāye-endāz olduḡı gülşen
Kenār-ı cūda naḥl-i ḡaddi sidre ‘ aksi tūbādur

15 (a) mürğ-ı naḥl-i mūmı: mürğ-ı naḥl-i mūy M1 naḥl-i mürğ-ı mūmı Ü2

16 (a) kendü: kendi S2 Ü2 (b) hoş-lehçe: hoş-lehçe-i MK1

17 (a) naḳṣ-bīn: naḳṣ-ı rû-bīn M1

18 (b) tecellī: tecellā M1 S2 Ü2

19 (a) tecellā-yı: tecellī ki D1 (b) mekānı: mekân MK2

20 (a) Gehī maḥż-ı niyāza ḡāh nāza nāz u istiḡnā S1 / maḥż-ı: maḥż u S2

- 24 Şurāhī şanma bu gülşende tāb-ı sūz-ı ‘aşķuñla
Çenārāsā derūnında tūtuşmıř naħl-i zībādur
- 25 Tehī gelmez gelūr elbette dest-āvīz-i ħaņçerle
Ġam-ı ġamzeñ ki dīrīn āšnā-yı cān-ı şeydādur
- 26 Sebūk-pervāzī-i dil fīkr-i zūlfūñle müfīd olmaz
Ķalur bir naħlzār-ı ġamda mürġ-ı rişte-ber-pādur
- 27 Gelūr āh eylesem pervāza mürġ-ı naķşı dīvāruñ
Maħabbet nālesi hem-kār-ı i‘cāz-ı Mesīħādur
- 28 Leb-i şekvāsını cām-āšnā-yı va‘de-i luţf it
Dehānın tūt dil-i dīvānenūñ bir nā-şekībādur
- 29 Şaķın āhıyla dest-i rūzgāra virme ser-rişte
Zamān-ı ‘adl-i şadr-ı mū-şikāf-ı dād-fermādur
- 30 Ĥudāvend-i sitem-fersāy-ı ‘ālem kim zamānında
Girībān-ı felek mehcūr-ı dest-i āh-ı şekvādur
- 31 Teraķķī-baħş-ı cāh-ı ehl-i dil kim ‘ahd-i ħūkmінде
Der-i erbāb-ı ṭab‘a şāhid-i devlet cebīn-sādur
- 32 Mücerreb nüřa-i eyyām kim te’sīr-i ħūkmiyle
Cevān-ı baħt-ı meftūn-ı perī-ħ^vān-ı temennādur

24 (a) Şurāhī: Şurāhī MK2 / bu: bir D1 Ü2

(b) derūnında: derūnından D1 MK2 Ü2 / tūtuşmıř: tūtuşmıř S2

26 –S2

27 (a) mürġ-ı: mürġı D1 S1 / naķşı: naķş-ı MK1 S2

28 (b) Dehānın: Dihānın MK2 / nā-şekībādur: peri şekībādur

29 (b) dād-fermādur: kār-fermādur M1

31 (a) ħūkmінде: ħikmetde S2

32 –Ü2

- 33 Hidāyet şu‘le-i kıandıl-i ‘ar-ı şer‘-i Peyğamber
Sa‘ādet sāye-i bāl-i hümā-yı feyz-i Mevlādur
- 34 Nigāh-āmūz-ı aḥter Bū Sa‘īd-i āftāb-iḳbāl
Ki dehre ṭālī‘ ü baḥtı dü çeşm-i nūr-peymādur
- 35 İmām-ı dīn-penāhān mürşid-i irşād-ı āgāhān
Ümīd-i kām-ḥ^vāhān kār-dān-ı dīn ü dünyādur
- 36 Kelīm-i lem‘a-i bīniş ki envār-ı ḥayālinden
Devātı Ṭūr-ı feyz ü kilik-i naẓmı daḥl-i Mūsādur
- 37 O kim pertev-gedā-yı necm-i baḥt-ı kāmṛānīdür
Gerek mihr-i şehṛ-pīrā gerek māh-ı şeb-ārādur
- 38 Zihī ḥūrşīd-i nev-rūz-ı suḥan kim pertev-i ḥükmi
Hevā-yı dāniş-efrūz u şehāb-ı cehl-fersādur
- 39 Kelīm-i ṭab‘ına ḥūrşīd-i endīşe yed-i beyzā
Mesīḥ-i kilikine iḥyā-yı ma‘nā kār-ı ednādur
- 40 Meṭā‘-ı nuṭḳına kilik-i edīb-i ḡayb endāze
Dükān-ı fikretinde ‘aḳl-ı kül nessāc-ı dībādur
- 41 Gül-efsūn-ı ḥayālī āb-ı tāk-i bāḡ-ı efgārı
Dil-i ervāḥ-ı ḳudse keyf-i cāvīd-i dü-bālādur

34 (b) dehre: dehr-i M1 D1

35 –Ü2

35 (a) İmām: Emān MK2 (b) kār-dān: kār-vān S2 / dīn ü: dīn-i M1

36 (a) bīniş: bīş M1

38 –Ü2

38 (b) dāniş-efrūz u: dāniş-efrūz-ı M1 S1 / şehāb: debūr S2

40 –Ü2

40 (b) Dükān-ı fikretinde ‘aḳl bir nessācī dībādur S2

41 (a) ḥayālī: ḥayāl MK1

- 42 Bahār-ı devleti cennet-tırāz-ı gülşen-i ‘ālem
Nesīm-i bŭy-ı hulkı nāfe-sāz-ı ceyb-i hŭrādur
- 43 Zihī faşl-ı bahār-ı bŭstān-pīrāy-ı hoş-hāli
Ki dām-ı şayd-ı bŭlbŭl hırmınen-i gül-berg-i ra‘ nādur
- 44 O deñlü nehyi şāmil dehre kim iklīm-i hŭsn içre
Nigeh tā’ib şarāb-ı nāza ğamze tevbe-fermādur
- 45 Muğannī çeng ile baş koşmaz oldu bīm-i kahrından
Meger Nāhīd kim sāzende-i nŭh-kaşr-ı mīnādur
- 46 Ne mŭmkindŭr çıka dehlīz-i teng-i nāydan şimdi
O dil-keş nağme kim rakş-āver-i ‘uşşāk-ı şeydādur
- 47 Mŭkāşif itdi erbāb-ı hevāyı mŭrşid-i ‘adlŭñ
Ĥabāb-ı bāde daḡi ser-be-ceyb-i cām-ı şahbādur
- 48 Kilīd-i genc-i āmāl-i cihān hengām-ı cūdında
Ya engŭşt-i işāretdür yāḡud ebrŭ-yı īmādur
- 49 Aristŭ-dānişā ḡikmet-şināsā neşve-i luṭfuñ
Mizāc-ı kā’ināta keyf-i terkīb-i tesellādur
- 50 Olup devrŭñde reşk-i ḡaṭır-ı Cem her dil-i maḡzŭn
Dehān-ı ğuşşa bir peymāne-i endŭh-fersādur

43 (b) dām-ı: ādem-i M1

44 (a) deñlü: deñli MK1 MK2 S2 (b) tā’ib: nā’ib M1 / ğamze: ğamze-i MK2

47 (a) ‘adli: ‘adlŭñ M1

48 (a) āmāl: amān M1

50 –Ü2

50 (a) her dil-i maḡzŭn: devr-i ‘adlŭñde MK1 (b) bir: ser- MK2

(b) Daḡi dil zehr-nŭş-ı kahr-ı dehr-i kīne-peymādur MK1

- 51 Bisāt-ı bezm-i miḥnet ṭayy olındı ‘ ahd-i ‘ adlũñde
Daḥi dil zehr-nūş-ı ḳahr-ı dehr-i kīne-peymādur
- 52 Göñül kim zaḥm-ı çeşm-i rûzgāra maẓhar olmışdur
Nigāh-ı çeşm-i luṭfuñdan ṭalebkār-ı müdāvādur
- 53 Teraḥḥüm ḳıl o mecrûḥ-ı melāmet-dīde-i dehre
Ki zaḥm u merhemi ṭa‘ n-ı ehibbā raḥm-ı a‘ dādur
- 54 Terennüm-senc-i şükr it ḥāme-i şekvāyı ey Şabrī
Dem-i ṭay-kerden-i vālā-simāt-ı ḥ^vān-ı ma‘ nādur
- 55 Felek pest itdi ḳadrüm diyü ğam çekme bi-ḥamdi’llāh
Ki naẓmuñ devlet-i medḥinde hem-cāh-ı Şüreyyādur
- 56 Şikāyet ‘ ādet-i naẓm-āverāndur çarḥdan am mā
Du‘ ā-yı devlet ü iḳbāle āġāz itmek evlādur
- 57 Ola pīrāye ḳaşr-ı çarḥa baḥt u ṭālī‘ üñ tā kim
Meh ü Nāhīd aña taşvīr-i Yūsufı Züleyḥādur
- 58 Firāz-ı mesned-i ḥürşīd ola kem-pāye-i cāhuñ
O rûtbe saña nisbet gerçi kim ednādan ednādur
- 59 Nizām-ārāy-ı mülk ü millet olsun ḥaşre dek zātũñ
Bu ümmīde du‘ āmuz rû-be-rāh-ı ‘ arş-ı a‘ lādur

51 –MK1

53 (b) zaḥm u: zaḥm-ı D1 MK2 / merhemi: merhem-i M1 merhem-i S1 / raḥm: zaḥm M1 S2

54 (b) ma‘ nādur: yaġmādur Ü2

55 (b) medḥinde: cāhında S2

57 (a) baḥt u: baḥt-ı S1 Ü2

Der-medh-i ‘Ömer H̱vāce Efendi-zāde ‘Abdullāh Efendi el-merhūm *

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Bāreka’llāh zihī sālik-i vādī-i şenā
‘Anberīn hırkasıdur nūr-ı siyeh ser-tā-pā
- 2 Hādi-i reh-ṭalebān-ı reviş-i dānāyī
Ya‘ni rāh-āgeh-i dāniş kalem-i hikmet-zā
- 3 Ne kalem ‘ārif-i bi’llāh-ı Mesīhī-enfās
Ki şeb-i ‘ālem-i endişeyi eyler ihyā
- 4 Ne kalem mürşid-i ervāh-ı ma‘ānī ki aña
Maḥremān-ı ḥarem-i ğayb mürīd olsa revā
- 5 Başlasa keşfe olur ser-be-girībān-ı devāt
Sırr-ı levḥ ü kalemī ‘āleme eyler ifşā
- 6 Keşf-i rāz eylemese çāh-ı devāta āḥir
Kimse duymazdı anuñ sırr-ı nihānın aşla
- 7 Ne kalem necm-şinās-ı felek-i ‘ālem-i ğayb
Ne kalem cāh-nişīn-i raşad-ı nev-peydā
- 8 İstese nokṭa-i takvīm-i beyānında tamām
Gösterür nüşḥa-i aḥkām-ı kazāyı ammā

8. M1.16b, D1.29b, MK1.27a, S1.18a, S2.11b, Ü2.61a.

Başlık:* D1. Kaşide berāy-ı ‘Ömer H̱vāce Efendi-zāde ‘Abdullāh Efendi M1 Berāy-ı ‘Ömer H̱vāce Efendi-zāde ‘Abdullāh Efendi MK1 Der-medh-i H̱vāce ‘Ömer Efendi-zāde S1 Der-medh-i H̱vāce-zāde Efendi Ü2

6 (b) duymazdı: tuymazdı MK1 S1 S2

7 (a) necm: baḥr M1 (b) cāh-nişīn: çāh-nişīn M1 S2

- 9 İtse rāz-ı felegi zīver-i levḥ-i ta‘bīr
Dil-i ḥüssād ḥurūfī diyü daḥl eyler aña
- 10 Balsa dendānı ḥalel aña yine āsāndur
Ḥall-i müşkil-girih-i rişte-i esrār-ı kazā
- 11 Dehen maḥberden itse ser-engüştini ter
Olur evrāk-ı şümārende-i dīvān-ı şenā
- 12 Lezzet-i mīve-i şi‘rümle zebān çāk olmış
Yine ammā nedür ol tarz-ı suḥan ḥüsn-i edā
- 13 Her dem el üzre tutar anı debīrān-ı ḥayāl
Toḥmı Bağdād-ı suḥandan mı gelüpdür ‘acebā
- 14 Ey hoş ol mest-i şemīm-i nefahāt-ı ma‘nā
Ki niyāz itmededür girye-künān şubḥ u mesā
- 15 Hem sirişkiyle ider cilve kühen sünbülzār
Hem şarīriyle olur sünbüleden nağme-serā
- 16 Muṭrib-i bezm-i gül-füsün-ı taḥayyül ki virür
Nağmesi ḥātır-ı ma‘nāya neşāt-ı şahbā
- 17 Siḥr ider şöyle ki āğaz idicek taḥrīre
Ol revā-baḥş-ı nağam ol dem-i ḥālet-efzā
- 18 Getürür Zühre gibi bīkr-i ḥayālī rakşa
İtdürür her elife ney gibi āheng-i nevā

9 (b) daḥl: ta‘n S2

12 (a) Lezzet-i mīve: Mīve-i lezzet-i D1 S1 Ü2

17 (a) taḥrīre: nağmelere D1 S1 Ü2 / evşāfa MK1

18 (b) nevā: şadā D1 MK1 S1 Ü2

- 19 Kondurur sâzına şad bülbül-i ma' nâyı ne dem
 Olsa mızrâb-zen-i târ-ı hayâl-i ma' nâ
- 20 Deşt-peymâ-yı hayâl olmaz idi olmasa ger
 ' Âşık-ı hüsn-i edâ vâlih-i ser-der-sevdâ
- 21 Çeşm-i pîrân-ı suhan vâdi-i ma' nâda dağ
 Görmedi buncaleyin Kays-ı belâgat-pîrâ
- 22 Pây der-silsile-i turra-i Leylâ-yı hayâl
 Ser kadem-sâhte âvâre-i vâdi-i edâ
- 23 Sâyesi zulmet-i ser-çeşme-i Hızr olsa n'ola
 Gezdügi yirde ider âb-ı hayâtı icrâ
- 24 Sürme-i nûr-ı siyehdür ki virür hâk-i rehi
 Dîde-i şâhid-i pür-şîve-i ma' nâya cilâ
- 25 Hâdimü'l-beyt-i şehenşâh-ı suhandur yaraşur
 Bânü-yı perde-i gayb olsa aña çihre-güşâ
- 26 Kâtibü'l-hükm-i tabî' atdür iderse ne ' aceb
 Meşq-i sevdâ-yı haţ-ı şâhid-i şüh-ı ma' nâ
- 27 Meşq-i sihr itmeyicek gamze-i çeşm-i yâruñ
 Vaşfını eyleyemez levh-i hayâle imlâ
- 28 Şebt-i ilhâm-ı İlâhî nic' olur ' âlemde
 Yine göstersün o mu' ciz-raşam-ı hikmet-zâ

19 (b) ma' nâ: yektâ S2

20 (b) vâlih-i: vâlih ü S2

25 (a) suhandur: cihândur D1 MK1 S1 Ü2 (b) çihre-güşâ: çihre-nümâ MK1 S1 S2 Ü2

28 (a) ' âlemde: dünyâda M1 S2 (b) hikmet-zâ: sihr-ârâ M1 S2 sihr-âsâ D1 S1 Ü2

- 29 Güft ü gūy-ı hikem-ārāy-ı lisānū'l-ğaybī
İtsün ārāyış-i mecmū' a-i şî' r ü inşā
- 30 Dem-i taḥrīr o münşī-i 'Uṭārid-menşe
Ḥoḳḳa-i sebz-i felek çīnī devāt olsa sezā
- 31 Devr-i şem' -i kamer nūr-ı siyehden yaraşur
İtse terkīb-i midādın eger üstād-ı ḳazā
- 32 Gelür erbāb-ı suḡan yine mübārek nidā
'Aḳl-ı kül tehniyet-i cāhını itsün ki aña
- 33 Dergeh-i feyz-i İlāhiden olındı tevcīh
Cāh-ı taḥrīr-i şenā nāme-i şadrü'l-'ulemā
- 34 Ol ki hep münşī-i te'yīd-i İlāhīdür iden
Nāme-i nādire-maẓmūn-ı kelāmın imlā
- 35 Ol ki Şeh-nāme-i Firdevsī-i endīşesine
Olsa şīrāze sezā rişte-i zūlf-i ḡavrā
- 36 Ol ki ser-rişte-i ta' bīre dūr-i midḡatini
Böyle nazm eyledi pīrāye-dih-i silk-i şenā
- 37 Cevher-i genc-i hūner genc-i ma' ānī-cevher
Baḡr-i dāniş-gūher ü gevher-i dāniş-deryā

31 (a) kamer: kalem S1

32 (a) Gelür: Gelüp MK1 S1 S2 Ü2 / erbāb: ervāḡ M1 S2 / 'Aḳl-ı kül tehniye-i cāhını 'arz itsün aña S2 (b) aña: ḳazā D1 MK1 S1 Ü2

34 (a) te'yīd: te'dīb S2 / İlāhīdür iden: İlāhiden ider D1 MK1 S1 Ü2 (b) imlā: imzā M1 MK1 S2

36 (a) ta' bīre: ta' bīr MK1 S2 (b) silk: mülk Ü2

- 38 Hâtem-i şer‘ -i mübîn hâtimetü’l-müctehidîn
Nüşha-i bâzû-yı dîn âyet-i seyf-i Mevlâ
- 39 Zîb-i dîvân-ı şeref maṭla‘ -ı naẓm-ı devlet
Faḥr-ı eşrâf-ı selef mecma‘ -ı faẓl u taḫvâ
- 40 Dâver-i nükte-verân şadr-ı müsellem-eşerân
Tâc-ı vâlâ-güherân efser-i faḥr-ı hulefâ
- 41 Rük-n-i dîn mu‘ temedü’ d-devle ‘ imâdü’ l-islâm
Fâzıl-ı ‘ aşr-ı Ebû’ n-naşr u Şüreyhü’ l-fuẓalâ
- 42 Vâriş-i ‘ adl-i ‘ Ömer H‘âce Efendi-zâde
Ki odur kâr-ber-âverde-i dîn ü dünyâ
- 43 Aḥmediyyü’ s-siyer ol faḥr-ı cihân-ı dâniş
Ki dil ü sînesidür nüşha-i sırr-ı dü-serâ
- 44 ‘ Ömeriyyü’ l-eşer ol dâver-i ‘ adl-âver kim
Piş-i hükminde ber-â-berdür anuñ şâh u gedâ
- 45 Şöyledür ‘ adli ki devrinde alur şâhid-i gül
Dirhem-i şeb-nemi ḥürşiddin itse da‘ vâ
- 46 Şöyledür ḥıfzı ki ‘ ahdinde nihâl-i şu‘ le
Mürğ-ı mûmı tutar el üzre semenderâsâ

38 (a) mübîn: metîn MK1

39 (a) dîvân: eyvân Ü2 (b) mecma‘ -ı: mecma‘ u M1

40 -Ü2

40 (a) şadr: şad S2

41 (a) Rük-n-i dîn: Kâmil-i S2

(b) Fâzıl: Nâ-fâzıl M1 / ‘ aşr-ı: ‘ aşr u S2 Ü2 / Ebu’ n-naşr u: Ebu’ n-nasr M1 S2

43 (b) dü-serâ: isrâ S2

46 (a) şu‘ le: şîve S2 (b) tutar: tûtar MK1

- 47 İtse i' cāzını der-kār Mesīh-i nazarı
Çeşm-i Rūyīnten-i taşvīri iderdi ihyā
- 48 Nergis-i şāhid-i baht eyleyemez devrinde
Hāl-i erbāb-ı niyāza nigeḥ-i istignā
- 49 Şimdi ' atṭār-ı dükāndār-ı vücūd olsa eger
Halka ser-māyesini itdüremezdi yaḡmā
- 50 Gül-i rūy-ı seped-i ' ālem iken mihr-i münīr
Olamaz bāḡçe-i rif' atine mihr-i giyā
- 51 Dest-i gencīne-güşāsı dem-i cūdında olur
Penc dendāne kilīd-i der-i şad-genc-i seḡā
- 52 Getürür pāyine genci aḡıdur deryāyı
İşte bir bendesine böyle ider itse ' aṭā
- 53 Kimse gerdūna el açmaz dīr idüm devrinde
Mihr-i zer-baḡşa hilāl olmasa ger dest-güşā
- 54 Şadr-ı Nu' mān-eşerā fāzıl-ı vālā-hünerā
Ey güzīn müctehid-i ' ālem-i faẓl u ma' nā
- 55 Ṭab' uñ ol baḡr-eşer-i mevc ki şāḡib-dürerüñ
Şadef-i fikri ḡazef-pāre-i sāḡildür aña
- 56 İdüp i' cāzını der-kār Mesīh-i ' adlūñ
İtdi hem devleti hem şer' -i mübīni ihyā

47 (a) der-kār: dergāḡ S1 (b) Çeşm: Cism Ü2 / ihyā: bīnā M1 S2

50 (b) rif' atine: rif' ate Ü2

51 (b) Penc: Pençe S2 / seḡā: güşā Ü2

54 (a) vālā-hünerā: vālā-güherā M1

55 (a) şāḡib-dürerüñ: şāḡib-dürdüñ M1 (b) ḡazef: şadef S1

56 (b) devleti hem: devleti D1 / ihyā: icrā D1

- 57 Devlet ü dīne eger hizmet ise ancağ olur
Şimdi maḥşūşdur el-ḥaḳ saña bā-faẓl-ı Ḥudā
- 58 Hizmet-i dīn ü düvel maşlaḥat-ı mülk ü milel
Pīşe-i ‘ilm ü ‘amel nazm-ı umūr-ı dünyā
- 59 Muşḥaf-ı ḳadrüñi ḥüsn-i nazar-ı şāh-ı cihān
Raḥle-i māh-ı neve eylese pīrāye n’ola
- 60 Ḥān Murād-ı suḥan-ārā şeh-i şemşīr-i zebān
Rütbe-baḥş-ı ‘ulemā mertebe-dān-ı bülegā
- 61 Nice şeh ordu-yı iclāline ḳurmuş ezeli
Ḥayme-i heft-ḥazīne felek-i çetr-güşā
- 62 Āteşīn tīgı ‘aceb āyīnedür kim görünür
Şūret-i ‘ömr-i ‘adū anda ke-naḳşı fi’l-mā
- 63 Ḥāk-pāyına hemān secde ider şāh-ı ‘Acem
Ebrū-yı gāzi-i şemşīri iderse īmā
- 64 Ey bihīnkār-ı himem kim güher-i zātuñdur
Perveriş-yāfte-i pertev-i ḥūrşīd-i hüdā
- 65 Minnet Allāha ki hem-mertebe-i şu‘arādur
Devletüñde ‘alem-i rağbet-i kilik-i şu‘arā

57 (a) Devlet ü: Devlet-i M1 Ü2

59 –MK1

59 (b) n’ola: maḥal S1 revā S2

64 (a) bihīnkār: bihīn kân S2

- 66 Kalmadı devlet-i feyż-āver-i ‘adlũnde senũñ
 Bir tehĩ ceyb meger sāğar-ı erbāb-ı hevā
- 67 Devr-i cāhuñda ümĩdũm bu ‘alā-rağm-ı felek
 Şunıla destũme bir cām-ı meserret şahbā
- 68 Nice cām āb-ı ruḡ-ı çeşme-i ‘ayş-ı Cemşĩd
 Reşk-i keyfiyyeti zehr-efgen-i cān-ı a‘dā
- 69 Bezm bezm-i Cem-i iḡbāl ü kerem sākĩ-i feyż
 Cām cām-ı emel-i ḡāṭır-ı yārān-ı şafā
- 70 Gelse bu devr-i şafā-baḡş-ı temennāda n’ola
 Dĩde-i şāhid-i ümmĩdũme şahbā-yı recā
- 71 İltifātuñ beni ser-mest-i neşāt itmişdür
 Bezm-i vaşfuñda idersem n’ola şad ġũne nevā
- 72 Hāşılı nağme-i medḡũñle ser-i ḡüssādı
 Eyledũm kāse-i ṭanbũr gibi pũr-ğavğā
- 73 Benem ol meykede-i feyż ki rũḡ-ı Cāmĩ
 Nağme-i bāde-i nazmumla olur raḡş-ārā
- 74 Ṭab‘-ı feyzi olamaz cũr‘a-gedā-yı nazmum
 ‘Ālem-i feyze benem ol Cem-i sāğar-peymā

66 (a) Kalmadı: Kalmada MK1

67 (b) bir: pũr Ü2

68 (a) Cemşĩd: ḡurşĩd D1 S1 Ü2 (b) cān: cām M1

69 (a) Cem-i: kerem D1 MK1 S1 Ü2 / iḡbāl ü: iḡbāl-i M1 Ü2

70 (a) şafā: felek M1 / n’ola: bula Ü2

71 (a) beni: bizi D1 MK1 S1

73 (b) Nağme: Nefḡa Ü2 / raḡş: feyż M1

74 (a) nazmum: cāmum M1 S2 (b) feyze: feyzine M1

- 75 Seyyidü't-tā'ife-i kişver-i nazm olduğuma
Ey niẓām-āver-i dīvān-ı şeh-i heft-serā
- 76 Bu ẓaşıde baña medhūñde temessük besdür
Kilk-i ta'yīnūñ ide anı huşūşā imzā
- 77 Sihr ile başladı i'cāz ile itmām itdi
Nāme-i midḥatūñi Şabri-i dāniş-pīrā
- 78 Pāyine münşi-i endīşesinūñ olsa sezā
Ser-i teslīm-i nihāda ẓalem-i sihr-ārā
- 79 İrdi hengām-ı du'ā vaqt-i suḥan teng oldı
Bāri bu beyt ile maẓşūdunı dil itsün edā
- 80 كلك تحميد و من و مدحت خدام درت
دست اميد من و دامن اقبال شما
- 81 Tā ki hem-vāre Kelīm-i suḥan elvāḥ-ı ẓalem
Yed-i beyzā-yı varaḫla ola i'cāz-nümā
- 82 Levḥ-i iḫbālūñi naẓş-āver idüp kilc-i ẓader
Büyüde dā'ire-i cāhuñı pergār-ı ẓazā
- 83 Şöyle rām eyleye fermānuña Ḥaḫḫ 'ālemi kim
Ḥāmeveş ser-be-ḫaṭ-ı ḥükmūñ ola ẓarḥ-ı dü-tā

76 (a) ẓaşıde: ẓaşıdem S2

78 (a) sezā: n'ola D1 MK1 S1 Ü2 (b) sihr-ārā: sihr-i serā D1 S1 Ü2

80 (a) تحميد : تحميد M1 S2 (b) انعام : اقبال M1 S2

81 (a) elvāḥ: ervāḥ M1

82 (b) Büyüde: Bīve-i M1

83 (b) ḥükmūñ ola: ḥükm ola bu M1 ḥükmūñ S2 / bu: -S2

- 84 ‘Āleme kām-dih ü devlete revnaķ-baķş ol
 Hāşılı haşre dek ol devlet ile kām-revā
- 85 Kilk-i feyz-i kef-i luţfuñla yazılsun her gün
 Rûz-nāmeñ gibi şad qalb-i hāzîn-i fuqarā
- 86 İde rûz u şebüñi qadr-i şeref ‘îd-i feraķ
 Çihre-pîrāy-ı seher hāl u haţ-ārāy-ı mesā
- 87 Ola tuğrā-keş-i menşûr-ı beķā-yı ‘ömrüñ
 Kilk-i aķkām-ı nigārende-i taķdîr-i Hüdā

- 9 -

Kaşide berāy-ı ‘Alî Rızāyî Çelebi hemşîre-zāde-i Yahyā Efendi *

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Şeh-i naẓmam ‘alemüm hāme-i eş‘ārumdur
 Ğamze-i şāhid-i endîşe silahdārumdur
- 2 Ben mey-i feyz ile hem-vāre şafā kesb iderüm
 Āftāb-ı felek-i ‘aşq qadehkārumdur

84 (a) ‘Āleme: ‘Ālem-i S1 / kām-dih ü / kām-dih D1 S1 /

Hāşılı devletle haşre dek ol kām-ı revā S2 Ü2 (b) kām-revā: kām-ārā D1 S1

85 (a) feyz-i: feyz ü Ü2 (b) fuqarā: a‘dā M1 D1 MK1

87 –D1 S1 Ü2

9. M1.19b, D1.37a, MK1.34b, MK2.26b, S1.20a, S2.21a, Ü2.60b.

Başlık: * M1. Der-medh-i ‘Alî Rızāyî Efendi rahmetu’llāhi ‘aleyh D1 Berāy-ı ‘Alî Rızāyî Efendi hemşîre-zāde-i Yahyā Efendi MK1 Der-medh-i ‘Alî Rızāyî Efendi S1 Merhûm ‘Alî Rızāyî Çelebi Efendi Mısr kâzîsı olduķda virilmişdür MK2

1 (a) ‘alemüm: ‘alemim MK2 / eş‘ārumdur: eş‘ārimdur MK2

2 (a) iderüm: iderin S1 S2 Ü2

- 3 Mülk-i nev-tarḥ-ı bihîn resm-i ḥayālî şimdi
Naẓm iden ṭab‘-ı güher-senc-i ḥoş-âşarumdur
- 4 Kāmkār-ı suḥanam Zühre-i çarḥ-ı ilhām
Beyt-i ma‘ mūr-ı ḥayālümde perestārumdur
- 5 Şeh-süvār-ı hünerem ğaşiye ber-düşüm olan
Pertev-i ma‘ni ile fikr-i sebük-bārumdur
- 6 Rüstem-i ma‘rifetem zīver-i Şeh-nāme-i kevn
Naẓm-ı evşāf-ı pesendide-i peykārumdur
- 7 Ben ki İskender-i iklîmsitân-ı nazmam
Şarḫ u ğarba çekilen leşker-i âşarumdur
- 8 Āyīnemdür yed-i beyzā-yı Kelīm-i i‘cāz
Meyl-i ḥikmet eşeri ḥāme-i efkārumdur
- 9 Felek-i dānişe Mirrīḥ-i kazā-efrūzam
Şu‘le-i mihr-i suḥan ḥançer-i zerkārumdur
- 10 Nuṭṭa gelse dem-i cān-baḥş ile ne‘aceb
Ṭıfl-ı mu‘ciz-nefes-i Meryem-i güftārumdur
- 11 Eyleyen cān u dili mest-i gül-efsūn-ı ḥayāl
Araḫ-ı cebhe-i endīşe-i seḥḥārumdur
- 12 Ṭab‘uma dā’im olur reh-ber-i mey-ḥāne-i feyz
‘Aşk kim şevḫ-dih-i cān-ı dil-i figārumdur

3 (a) Mülk: Milk MK2 / bihîn: berîn MK1 MK2 / Milket-i ṭurfa bihîn resm-i ḥayālî şimdi S2

8 –Ü2

8 (a) Kelīm: Kelām MK1 MK2

10 (a) ḥāmem: cānum S1

11 (a) gül-efsūn: gül-efsūn M1 D1 MK1 MK2 S1

- 13 Āteşin vādi-i ma' nāya Siyāvaḥş-ı dili
Düşüren bānū-yı fikr-i ruḥ-ı dildārumdur
- 14 Bir bütüñ mağribī-i ḥaṭṭına çıkdı āḥir
Dil ki gencīne-i pür-gevher-i esrārumdur
- 15 Nice büt bir şanem-i şūḥ ki dest-i nāzı
Sāz-cünbān-ı niyāz-ı dil-i ğam-ḥ^vārumdur
- 16 Kılsa mir'āta naẓar dir ki bu şüretle bu dem
'Āşık-ı Yūsuf-ı meh-ṭal' at-ı dīdārumdur
- 17 Benem ol Yūsuf-ı mīzān-ı melāḥat ki benem
Ḥūriyān rişte-i zülfiyle ḥarīdārumdur
- 18 Geh baḳup mihr ü mehe dir ki sipihr-i pür-naḳş
Varaḳ-ı defter-i taşvīr-i dü-ruḥsārumdur
- 19 Gāh idüp 'azm-i çemen dir ki nihālān-ı çemen
Dil-şikest-i ḥased-i şīve-i refṭārumdur
- 20 Ğoncayı görse sözi bu ki dehānındaki zer
Şerer-i reşk-i leb-i la' l-i güher-bārumdur
- 21 Lāleyi görse edāsı bu ki gönlindeki dāğ
Āteşin dā'ire-i 'ibret-i gül-nārumdur

13 (a) Siyāvaḥş: Siyāvūş M1 S1 Siyāvūş S2 / dili: velī S2 (b) bānū-yı: vādi-i D1 S1

14 (b) gencīne-i pür-gevher-i: pür-gevher-i gencīne-i S1

15 (a) şūḥ: nāz MK1

16 (a) bu dem: bu da D1 MK1 MK2 S1

18 (b) Dil-şikest-i ḥased-i şīve-i refṭārumdur D1 S1

19 –D1 S1

19 (a) Gāh: Geh MK1

21 (a) ki: –M1 / Lāleyi görse sözi bu ki bu gülindeki dāğ S2

(b) ibret: ğayret D1 S1 S2 / gül-nārumdur: kenārumdur MK1

- 22 Şöyle pür-şīve-i büt-i şūh-edādur gūyā
Şāhid-i nazm-ı hūdāvend-i hoş-eṭvārumdur
- 23 Nāme-pīrāy-ı sa‘ādet ki dise şāyeste
Hātem-i mūhri ile çarḥ mūhürdārumdur
- 24 Hüsrev-i taḥtgeh-i rūy-ı zemīn-i eş‘ār
Ki zemīn rūb-ı düri çeşm-i güher-bārumdur
- 25 Salṭanat-rān-ı suḥan pādşeh-i dāniş kim
Rīze-seng-i der-i medḥi dūr-i güftārumdur
- 26 Ya‘ni hem-nām-ı shehşāh-ı Necef kim anuñ
Zikr-i nāmı reh-i himmetde mededkārumdur
- 27 Ol ki ‘ār eyler eger kim dise şāh-ı ḥāver
Gül-i gül-mīḥ-i deri zīver-i destārumdur
- 28 Ol ki āğaz-ı ‘itāb eyler eger Zühre dise
Çeng-i bezmi ḥam-ı gīsū-yı sihey-tārumdur
- 29 Cām-ı pür-feyz-i mey-i himmeti kim hem-vāre
‘Ālem-e-frūz-ı dil-i ‘āyine-girdārumdur
- 30 Açsa ezhār-ı ümīdüm n’ola bir pertev ile
Āftāb-ı seḥer-i devlet-i bīdārumdur

23 (a) şāyeste: lāyıkdur MK1 (b) mūhürdārumdur: silahdārumdur S1

24 –Ü2

25 (a) dāniş kim: dānişdür Ü2 (b) Ki zemīn rūb-ı düri çeşm-i güher-bārumdur Ü2

27 –S2

27 (a) eger: aña MK1 MK2 (b) zīver-i destārumdur: çeşm-i güher-bārumdur MK1 MK2

28 → 27 M1 S2

28 (b) Gül-i gül-mīḥ-i deri çeşm-i güher-bārumdur M1 S2

- 31 Luṭfı ruḥṣat-dih-i cūyende-i cām-ı āmāl
 ẖahrı tehdīd-ken-i ṭālī^ʿ-i ġaddārumdur
- 32 Şāhid-i ḥāmesidür var ise mestāne diyen
 Fitne devrinde hemān ṭurra-i ṭarrārumdur
- 33 Şīr-i esb-i ḳadeḥ-i pūr-^ʿaraḳı mümkin mi
 Diye dil-ber ki çeken ġamze-i Tātārumdur
- 34 ẖārbān-āver-i fikrüm ki bu vādīde benem
 Dād-ı Ḥaḳ dādger-i ḳāfile-sālārumdur
- 35 Ḥ^vāce-i ṭab^ʿ uña ^ʿarz itmege ṭonluḳ ṭonluḳ
 Aṭlasum nāme-i pīçīde-i eş^ʿ ārumdur
- 36 ẖaldı bī-tāb reh-i Ka^ʿ be-i vaşfuñda senüñ
 Ḥāme kim eblaḳ-ı müşğīn-düm-i rehvarūmdur
- 37 Şimdi ser-^ʿarşa-i endīşede yek mīḥ üzre
 Gerçi raḳş eyleyen ol raḥş-ı hünerkārumdur
- 38 Demidür başlasañ imzā-yı du^ʿ āya Şabrī
 Āḥir-i satır-ı mu^ʿ anber-ḥaṭ-ı ṭümārumdur
- 39 İderüm himmet ile ḳişver-i medḥin teşḥīr
 Mihr-i tevfiḳ-i Ḥudā tā ki ^ʿalemdārumdur

31 –Ü2

31 (a) ruḥṣat: rāḥat MK2 / āmāl: ācāl S2

33 –Ü2

33 (a) ḳadeḥ-i: ḳadeḥi S2

35 (a) ṭab^ʿ uña: ṭab^ʿ ile D1

37 (a) endīşede: endīşe-i S1

39 (a) İderüm: İderin MK2 S2 İdeyüm Ü2

- 40 Nāzım-ı kişver-i devlet ola hem-vāre o kim
Sebeb-i şöhret-i endîşe-i hem-vārumdur

- 10 -

Merhûm Mehemmed Girây Hân Rodosda maḥbûs iken ḳaḏılıkdan irsâl olınan ḳaşıdedür *

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Olur hādī reh-i maḳşuda bir gün Ḥazret-i Bārī
Bu yād illerde ḳalmaz dāmgāh-ı ḡam giriftārı
- 2 Çıkar Bījen gibi ḳāh-ı taḥayyürden olup āgeh
Kemend-i Rüstemāsā ṭurra-i ṭālī mededkārı
- 3 Gelür cevlanā yine raḥş-ı devlet-baḥt-ı iḳbālī
Olur şaḥn-ı feẓā-yı āsmān meydān-ı reftārı
- 4 Beyābān-ı emelde reh-zen olmaz ḳarḥ-ı merdüm-küş
Aña kim reh-ber-i tevfiḳ-i Bārī eyleye yārī
- 5 İrişür ḥıṭṭa-i müşkil-reh-i iḳbāle devletle
Semend-i baḥtī āsān-ṭayy ider şahrā-yı idbārı
- 6 Ḳurup bir lālezār üzre ḥabāb-ı mey gibi ḥayme
Ola 'ayş ehlinüñ bir dem gele serdār u sālārı

10. M1.20b, D1.7a, MK1.7a, MK2.16b, S1.6b, S2.22b, Ü2.51b.

Başlık: * MK2. Ḳaşıde der-vaşf-ı Ḥākān-ı Tātār Mehemmed Girây Hân el-merhûm M1 Der-medḥ-i Mehemmed Girây Hân el-merhûm D1 Merhûm Mehemmed Girây Hân cezīre-i Rodosda maḥbûs iken tesellī için irsâl olınan mektûb MK1 Der-sitāyiş-i Mehemmed Girây Hân S1 Der-medḥ-i Mehemmed Girây Hân Ü2

1 (a) reh-i: -S1

2 (a) ḳāh: dām Ü2 / olup: idüp MK1 S1 S2

3 (a) devlet-baḥt: devlet-raḥt S2 devlet-baḥş Ü2

4 (a) emelde: emelde hergiz S2

6 (a) ḥabāb-ı mey gibi: ḥabāb-ı cām-ı mey S2 (b) serdār u sālārı: sālār-ı serdārı M1 MK1 S2

- 7 Göz açdırmaya sāgar şu‘lesiyle ceyş-endūha
Çeke haşma niyām-ı la‘lden bir tīg-i zerkārı
- 8 Hoş ol gülgün-süvār-ı ‘arşa-i ‘işret ki devrānuñ
Aña biñ kerre zaḥm ursa ḥadeng-i kīş-i āzārı
- 9 Nemekdān-ı felekden eylemez deryūze-i dermān
İder Cem hoḳḳasınūñ merhemiyile aña tīmārı
- 10 Zamāne bir zebūn-küşdür ‘aceb mi merd olan andan
Dem-i miḥnetde itmezse ger ümmīd-i vefādārı
- 11 Serini itmeyince nokṭa-i levḥ-i ğam-ı devrān
Döner mi kimsenūñ üstine bir dem çarḥ-ı pergārı
- 12 Güler yüz gösterürse dehr-i dūn aldanma kim ḥalka
İder ızhār-ı şubḥı ḥande-i tīg-i sitemkārı
- 13 ‘Aceb midür ki kendü gömlegine düst olmazsa
Sipihr-i bī-vefā kim pīşesidür kār-ı ḥūn-ḥ^vārı
- 14 Girībānını şubḥuñ zehr ile ālūde itmişdür
Gören ammā şanur kim zāhir oldı mihr-i envārı
- 15 Felek bāğ-ı cihānda aḡladur her meşreb-i pāki
Bunı işrāb ider hep cūybāruñ girye vü zārı

8 (a) ‘işret: ğayret M1 MK1 MK2 S2 / devrānuñ: devrānda S1
(b) Aña biñ kerre zaḥm ursa: Aña biñ zaḥm ursa ger M1 Eger biñ kerre zaḥm ursa S2 /
āzārı: reftārı D1 Ü2

10 (a) andan: anda S2

11 (a) Serini: Birini S2 / (b) bir: –MK1 / dem: gün M1 –MK1 / bir dem: bu nüh MK2

12 (a) ḥalka: zīrā S2 (b) şubḥı: şubḥ-ı M1

13 (a) kendü: kendi D1 MK1 MK2 S2 Ü2 / gömlegine: gönlegine D1 S1 Ü2 gönline ger S2

15 (b) girye vü zārı: girye-i zārı D1

- 16 Naşīb-i ehl-i dil deryā-yı gâmda eşk-i hasretdür
Zamāne baħr-i telh-āb içre besler dürr-i şehvārī
- 17 Bu vaz‘ ı merdüm-āzārīye āħir çarħ olur nādim
Ya ‘arz-ı i‘tizār eyler ya tedbīr-i kem-āzārī
- 18 Kayurmaz şimdi hakkāk-i kazā hātır-şikest olsa
Kirāmı gevher-i ‘irfān olan zāt-ı keremdārī
- 19 Yine şāyeste-i tēc-ı ser-i iķbāl ider bir gün
Egerçi çekdürür aña cefā-yı çarħ-ı devvārī
- 20 O kim anuñ der-i gencīne-i iķbāline devrān
İderse mihri lāyıkdur müdevver kufı-i zerkārī
- 21 O kim ‘ıķd-ı le’āle nev-‘arūs-ı baħtı meyl itse
Dizer tār-ı şihāba çarħ dürr-i necm-i nevvārī
- 22 Ziyā-yı cām-ı himmet neşve-i şahbā-yı dānāyī
Şafā-yı şubh-ı devlet maħz-ı feyz-i Hāzret-i Bārī
- 23 Külāh-efrüz-ı hānī rütbe-baħş-ı taħt-ı hāķānī
Ser-i hānān-ı Tātārī sezāvār-ı cihāndārī
- 24 Cenāb-ı Hān Yūsuf dāstān-ı düst-perver kim
Cihān meftūn-ı ħulķı ins ü cān müştāķ-ı dīdārī

17 (a) çarħ: dehr D1 Ü2 devr S1

20 (b) İderse: İder S1

21 (a) le’āle: le’āl S2 (b) nevvārī: şehvārī Ü2

22 (a) Ziyā: Şabā S2 (b) Ser-i hānān-ı Tātārī sezāvār-ı cihāndārī S2

23 –S2

23 (b) hānān: hāķān S1

24 Hān: Mīr S2

- 25 Zihī sulṭān-ı ʿizzet-bārgāh-ı mülk-i dervīşi
Ki İbrāhīm-i Edhem tarzıdur evzāʿ u eṭvārı
- 26 Niyāz-ı mest-i şahbā-yı maʿānī nāle-i kilki
Rumūz-ı mürşid-i dāniş kelām-ı hikmet-āşārı
- 27 Seḥāb-ı himmetüñ berķi sipihr-i devletüñ māhı
Zer-i dest-i kerīmi gevher-i tāc-ı güher-bārı
- 28 Hilāl-efrūz-ı nuşret şukḳa-sūz-ı rāyet-i aʿdā
Fürüg-ı neyyir-i tığ şerār-ı sümm-i rehvarı
- 29 Güneş ʿişret-sarāy-ı cāhınuñ bir cām-ı bī-dürdi
Kamer gülşen-fezā-yı kadrinüñ bir verd-i bī-ḥārı
- 30 Olurdi bir ḳadeḥ misket şarābı jāle lāleyle
Eger müşgīn nesīm-i ḥulķı geşt itse çemenzārı
- 31 Şarāb-ı tevbe-sūz urmazdı āteş-ḥırmıñ-i ʿaḳla
Ger olsa ḥükm-i emni dīdebān-ı deşt-i hüşyārı
- 32 Dönerdi bir sebīke-sīme her bir ḡonca-i zanbaḳ
Ger itse feyzine maḗhar zülāl-i luṭfı gülzārı
- 33 Çemende güllerüñ tutuşmaduḳ destārı ḳalmazdı
Tef-i ḳahrı şerār-efşān ideydi ebr-i āzārı

25 (b) evzāʿ u: evzāʿ-ı M1 S2

28 (b) tığ: tığ S2 / sümm: resm S2

29 (a) bī-dürdi: bī-nūrı M1 (b) bir: bu M1

31 (b) olsa: itse S2 / ḥükm-i emni: ḥükm-i emīni M1 ḥükm-i āyın S2 ḥükm-i emīn Ü2 /
deşt-i dest-i D1 Ü2

32 (b) feyzine: ḳabza-i M1

33 (b) ḳahrı: ḳahr MK1

- 34 Meger aḥvāl-i ehl-i ‘aşka ‘adli şāmil olmışdır
O deñlü ‘aşıka luṭf eyler oldı şimdi dildārı
- 35 Ki her şeb şu‘leden pervānesine şem‘-i bezm-ārā
Boynca geydürür bir ḥıl‘at-i dībā-yı zerkārı
- 36 Zamāne fitnenüñ şimdi yirin od itdi devrinde
Ruḥında n’ola pür-pīç olsa yāruñ zülf-i mekkārı
- 37 Hoşā devr-i şafā kim kimse şıkmaz kimseyi hergiz
Meger kim ḥalka-i zıkr içre ‘aşık dest-i dildārı
- 38 Hoşā ‘ahd-i feraḥ kim ḥıttā-i pür-emn-i ‘adlinde
Hemīşe şāh-bāza ḥande eyler kebk-i kühsārı
- 39 Meh-i nev olmaya kemter kepāde-dest-i ḳahrına
Şararsa çarḥ aña ger rişte-i mihr-i pür-envārı
- 40 O tır-endāzdur kim fi’l-meşel ger zülmet-i şebde
Ok atsaydı ururdu çeşm-i mūr-ı zerre-miḳdārı
- 41 Ruḥından zülfine peyk-i naẓar varınca dildāruñ
Düşerdi şarkdan ğarba ḥadeng-i berḳ-reftārı
- 42 Şikeste düşdügin bilmez ‘adū ol nāvekūñ hergiz
Nesīm-i şubḥ-ı nuşret eylemez ızḥār-ı bīmārı
- 43 O tır-i tüz-per kim çarḥ-ı mīnādan güzār eyler
Ḳoyınca ḳoynına āyīne ‘aks-i ğamze-i yārı

34 (b) O deñlü: O deñli D1

35 (a) pervānesine: pervānesiyle M1

38 (b) şāh-bāza: şāh-bāz-ı S1

39 (a) ḳahrına: ḳadrine D1 S1 S2 (b) ger: –D1 MK1 MK2 S1 S2 Ü2

43 (b) ḳoynına āyīne: āyīne ḳoynına M1 MK1 MK2 / yārı: nāzı S2

- 44 Koyup yayın ger atsaydı el ucuyla geçer yine
Şihāb-ı āsmānı berķ-i ebri bād-ı eşhārı
- 45 Temāşā itdürür peykān-ı zerle çıkısa eflāke
‘Urūc-ı şu‘le-i āh-ı derūn-ı ‘āşık-ı zārı
- 46 Zemīne āsmāndan nāzil olsa gösterür ol dem
Nüzūl-ı kaçre-i germ-i şihāb çarķ-ı devvārı
- 47 Meger kim şafha-i taķriri kânūn-ı belāğatdür
Ki dizmiş aña kil-k-i nağme-sāzı müşgīn-evtārı
- 48 Devātı bu‘l-‘aceb ser-çeşmedür kim āb-ı hayvānı
İder bir levh-i sīmīn üzre müşgīn lüleden cārı
- 49 Ya bir cāh-ı raşadgāh-ı hünerdür anda cāy itmiş
Olup aķter-şināsı çarķ-ı ma‘nā-kilk-i şehhārı
- 50 Şeh-i ma‘nā-penāhā nükte-perver Hān-ı Cem-cāhā
Eyā mülk-i kemālūñ Husrev-i pākize-kirdārı
- 51 Der-i dāniş-penāha kaçıd-ı ‘aczümle gönderdüm
İdüp taķrīr-i kil-k-i i‘tizārıyla bu tūmārı
- 52 Midādın düde-i düd-ı dilümden eyledüm peydā
Aña cānlar eritdüm eyleyince kaçresin cārı

44 (a) ger atsaydı el ucuyla: el ucuyla ger atsaydı Ü2 (b) Şihāb: Şehāb M1 MK2 S2

45 (b) ‘āşık-ı zārı: merdüm-āzārı M1 MK1 MK2

46 (a) Zemīne āsmāndan: Zemīnden āsmāna S1 / nāzil: nāzūk S2

47 (a) şafha: kıt‘a Ü2 / taķriri: taķrīr D1 S1 S2 / kânūn-ı: kânūndan S2 (b) dizmiş: virmiş S2

48 –M1 MK1 MK2

48 (a) ser-: bir S2 (b) müşgīn: miskīn S1

49 (a) cāh: çāh D1 MK2 S2 (b) ma‘nā: Mışr-ı M1 MK1 MK2

50 (a) ma‘nā: nükte M1 MK1 MK2 (b) kemālūñ: kemāl-i M1

51 (a) ‘aczümle: ‘acz ile D1 MK1 MK2 S1 Ü2

52 (b) eritdüm: atdum M1

- 53 Bu ümmîd ile kim ol âstân-ı âsmân-ferşe
Varup yüz sürdüğünde ‘arz ide hâl-i dil-i zârı
- 54 Ya dest-i redd ile mânend-i gönca ola şad pâre
Ya tarz-i nuṭṭ-ı bülbül gibi maḳbûl ola güftârı
- 55 Ola medḥ ü şenâdan şoñra takrîr-i kelâmı bu
Ki ḥâk-i dergehi çeşm-i sipihre kuḥl-i bîdârı
- 56 Varup kesb-i şeref eylerdi Şabrî pây-bûsuñla
Ḳazâ ile ne çâre itdi anı baḥt-ı ğaddârı
- 57 Kemend-i ṭurra-i iḳbâl-i çarḥa beste olmazken
Belâ-yı ḥalkḳ dirler bir ‘aceb ḳayduñ giriftârı
- 58 Egerçi böyle müşkil ḳayda düşdi kendi ammâ kim
Cihân-ı medḥüñi geşt eylemekde peyk-i efkârı
- 59 Yirinden ḳopmağa ḳâdir degüldür naḥl-i sebzâsâ
Yayılmışdur velî her cânibe ezhâr u âşârı
- 60 O naḥl-i Ṭür-ı pür-envâr-ı ḥikmetdür o kim anuñ
Şerâr u şu‘le-i şem‘-i suḥandur berg-i ezhârı
- 61 O şem‘-i meclis-i ma‘nâdur ol kim tâb-ı siḥriyle
Eḥibbâya şaçar nûrı ‘adûya yağdurur nârı

53 (b) ḥâl: derd S2

55 (b) ey ḥâk-i deri: ḥâk-i dergehi S1 Ü2

56 (a) şeref: –MK2 (b) ğaddârı: bîdârı MK1 MK2

57 (b) bir: –MK2

59 (a) degüldür: degül M1 (b) ezhâr u: ezhâr-ı D1 MK1 MK2 S2 Ü2

60 (a) pür-envâr: pür-eṭvâr M1 MK2 (b) Şerâr u: Şerâr-ı Ü2 / berg-i: berg ü MK2

61 (a) ma‘nâdur: ma‘nîdür D1 Ü2

- 62 Pür olduḡça ḡum-ı dil āb-ı engūr-ı ḡayāliyle
Çıḡan ṣahbāsı dürdī-i tekellüfden olur ʿārī
- 63 Benem ol sāḡi-i cām-ı suḡan kim ḡaṣre dek ḡalmaz
Ṣarāb-ı ṣiʿ rümüñ mestānesinde ḡayd-ı ḡüṣyārī
- 64 El ursa ḡeng-i naḡma siḡr ider sāzende-i ṡabʿum
Ki aña riṣte-i zülf-i taḡayyülden dizer tārı
- 65 Benem ol ʿūd-süz-ı bezm-i rūḡānī ki ṣāl eyler
Melekler micmer-i endīṣeme perr-i pür-envārī
- 66 Döṣense vaḡtidür naṡʿ-ı duʿā kāṣāne-i naḡma
Tamām itdi binā-yı medḡüñi endīṣe miʿ mārı
- 67 Hemīṣe nitekim müṣkil-ḡüṣāy-ı luṡf-ı Rabbānī
Aḡup her ʿuḡdeyi ḡall eyleye her kār-ı düṣvārı
- 68 Aḡılsun bāḡḡe seyrine olsun ḡamdan āzāde
Belā dāmın sarāy-ı ʿayṣa tebdīl eylesün Bārī
- 69 Sarāyına ḡelüp devletle ḡeḡsün taḡta ḡān olsun
Yüzün ferṣ eylesün yolında müṣṡākān-ı dīdārı
- 70 Yiter ḡün eyledi mānend-i nāfe ḡarḡ-ı bī-inṣaf
Firāk-ı ḡāk-pāyıyla dil-i müṣḡīn-i Tātārı

62 (a) ḡum-ı dil: ḡum-ı mey D1 S1 S2 Ü2

63 (b) mestānesinde: mestānesinden S2

64 (b) taḡayyülden: taḡallīden M1

66 (a) naṡʿ: naḡd S1

67 (b) her: ser S1 / kār: emr Ü2

69 –M1 S2

69 (b) eylesün: eyleyen Ü2

70 –M1 S2

- 71 Hüdā devletle itsün ‘an-ķarīb anı Kırım hānı
Kırılısun tīg-i ğamla ser-be-ser a‘dā-yı ğaddārı

- 11 -

Der-medh-i Ķapūdān Güzelce ‘Alī Paşa el-merhūm *

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Sāhil-i deryāda zerrīn-zevraķ-ı Paşa mıdur
Ya kenār-ı āsmānda ğurre-i ğarrā mıdur
- 2 Aṭlas-ı çarḥ üzre cirm-i neyyir-i a‘zam mı ya
Zevraķ-ı zerrīn ile ol şukķa-i vālā mıdur
- 3 Fülke-i zerrīn mi ol fülk-i felek cünbişde ya
Burc-ı ābī üzre hūrşīd-i cihān-ārā mıdur
- 4 Ṭūp-ı pūr-āteş mi zīr-i bādbānında ‘aceb
Ya çekilmiş ebr ile baḥr üzre ejderhā mıdur
- 5 Farķ olunmaz nīlgün temteyle itdükçe ķarār
Kūh mı ebr ile ya keştī-i kūhāsā mıdur
- 6 Cā-be-cā üstindeki gül-reng bayraķ mı yāḥud
Pāre-i kūh üzre yir yir lāle-i ḥamrā mıdur

71 –M1 S2

11. M1.22b, D1.14a, MK1.9b, MK2.18b, S1.22b, Ü2.54a.

Başlık: * D1. Merhūm Güzelce ‘Alī Paşa ķapūdān iken virilmişdür MK1 Der-medh-i Güzelce
‘Alī Paşa S1 Ü2 Merhūm Güzelce ‘Alī Paşa ķapūdān olduķda virilmişdür MK2

2 (a) çarḥ üzre: çarḥıyla S1 Ü2 / cirm: ḥazm Ü2

4 (a) bādbānında: bād-mānend M1

- 7 H  retinden g  l   nanması şanur anı gören
Bayrak-ı g  lg  n mıdur bilmez g  l-i ra   n   mıdur
- 8 Ol sütün-ı sebzg  n üzre m  na  k  ş f  lke mi
    y  nıyla ya bir serv-i seh  -b  l   mıdur
- 9 Her dil-  ver anda mest-i na   ra-zend  r cengde
B  desi g  z  ler  n yohsa dem-i a   d   mıdur
- 10 Düşmenün   anına g  rk oldu  ca bilmezler anı
Ke  t  -i p  r-  n mıdur ya zevrak-ı   ahb   mıdur
- 11 B  db  n a  m  ş mıdur ol t  p-ı   te  -p  re mi
Z  r-i b  linde ya ejderh   ile    an   mıdur
- 12    b-ı mevz  n m   olan çenber serenle    k  r
  a  m i   n ya der-kem  n t  r-i zafer-p  r   mıdur
- 13 T  talum be  zer bu  a   b üzre olmakla felek
Na  şı bunu   gibi anu   daği nev-peyd   mıdur
- 14 Ya felekde var mı r   en böyle     f  nus-ı zer
S  r   at-i reft  r   y   ud böyle m  ste  n   m  dur
- 15 Ber  den   p  k   ab  dan c  st    c  dan p  r-  it  b
Her se  fine böyle şarşar-   azm u ba  r-  r   m  dur

7 (a) gören: gün MK1

8 (a) sebzg  n: n  lg  n MK1 MK2

11 (a) a  m  ş m  dur:     mid  r S1 /   te  -p  re mi:   te  -p  reyi M1   2

12 (a)    b: T  p S1 / mevz  n: zerr  n MK1 MK2 (b) zafer-p  r  : zafer-peym   D1 MK2   2

13 (b) da  i: -MK1 na  ş-ı S1 MK2

14 (a) r   en böyle: böyle r   en MK1 MK2 S1 (b) S  r   at:   ret MK1 MK2

15 (a) c  st    c  dan: c  st c  dan S1 c  st    c  d     2 (b)   ar  ar-   azm u:   ar  ar-   azm-i M1

- 16 Çak bu deñlü hoş-ıurām olmağ neden bādī yāğud
Rūzgār-ı devlet-i Paşa-yı bī-hem-tā mıdur
- 17 Dāver-i kāmīl ki eylese nazar ħārāya ger
Farğ olınmaz ħīneti cevher midür ħārā mıdur
- 18 Ĥazret-i Paşa ki oldur ħāşıl-ı bağr-i kerem
Zāt-ı bī-mānendi yoğsa gevher-i yektā mıdur
- 19 Mehçesiyle rāyeti mir'āt ü mīlūñ 'aynıdur
Yoğsa İskender mi ya dārāt ile Dārā mıdur
- 20 Āşaf-ı şānī degül belki Süleymāndur anuñ
Āşaf olmağ zātına bir rütbe-i 'ulyā mıdur
- 21 Bāl-i mürğāndan ħalur mı açılan yelkenleri
Zevrağı tağt-ı Süleymāndan meger ednā mıdur
- 22 Şarğ u ħarbı rā-yı şemşīriyle teşhīr eyledi
Yoğsa tīg-i mihr-i rāyı māh-ı mülk-ārā mıdur
- 23 Cūy mı ħāk-i siyāh içre güzār itmiş yāğud
Tīg-i ħahrıyla derūn-ı sīne-i a' dā mıdur
- 24 Ebr içinde ejder-i āteş-feşān mıdur yāğud
Dūd-ı tūpıyla o zerrīn rāyet-i vālā mıdur
- 25 İrse feyz-i himmeti gerdūna farğ itmez felek
Kevkeb-i dürrī mi yoğsa lū'lu-yı lālā mıdur

17 (b) La' l mi teşhīş olınmaz ħāşılı ħurmā mıdur MK1 MK2

19 (a) mir'āt ü: mir'āt-i M1

22 (a) şemşīriyle: şemşīr S1

24 (b) Dūd: Devr S1 / rāyet-i vālā: şuğğa-i vālā M1 lū'lu-yı lālā MK1 MK2

25 –MK1 MK2

- 26 Şafha-i gerdūnda mäh-ı nev midür zāhir olan
Ya berāt-ı rif^ʿ atinde zer-nişān tuğrā mıdur
- 27 Meclisinde sebz-eteklikle döner rakḳāş mı
Ya sipihr-i sebzefām Zühre-i zehrā mıdur
- 28 Fitneler mi bād-ı ʿadliyle perīşānlık bulan
Ya şabādan kākül-i yār-ı semen-sīmā mıdur
- 29 Kilk ü keff-i cūdın ebr ü kāna teşbīh eylemek
Bir ḥayāl-i tāze ya maẓmūn-ı müsteşnā mıdur
- 30 Baḥş-ı sīm eyler mi hīç kân almayınca zarb ile
Reşḥa-i ebr ise ʿanber-bīz ü müşgāsā mıdur
- 31 Serverā ehl-i suḥan çoḳdur benüm gibi velī
Her biri mīr-i kelām-ı meclis-i maʿnā mıdur
- 32 Ya kelāmı ḥāsīdūñ eşʿār-ı pūr-kārum gibi
Ṭarzı nev maʿnāsı bīkr u lafzı siḥr-ārā mıdur
- 33 Līk ehl-i devlet-i dünyā olan mest-i gurūr
Ḥalkı idrāk eylemez nādān mıdur dānā mıdur
- 34 Ḥānḳāh-ı dehrde ser-geşte-ḥāl eyler beni
Ḳaşdı çarḥuñ bilmem öldürmek mi midür iḥyā mıdur

26 (b) rif^ʿ atinde: rif^ʿ atine D1 MK1 S1

27 (b) sebzefām: sebzefām u Ü2

28 (a) bād-ı ʿadliyle: yād-ı laʿliyle S1

29 (a) Kilk ü: Kilk-i Ü2 / eylemek: eyleyen MK2

30 (a) hīç: –S1 / hīç kân: kân hīç MK2

31 (a) Serverā: Server-i M1

32 (a) kelāmı: kelām-ı Ü2

33 (a) olan: olup M1 S1 (b) dānā: ednā S1

- 35 Söyledür mir'ât-ı luṭf u ḳand-ı iḥsānuñ senüñ
Yoḥsa Şabrî-i suḥanver tûṭî-i gûyâ mıdur
- 36 Mest olup nazm-ı şafâ-baḥşum gören farḳ eylemez
Şi' r-i rengînüm mi destinde yâḥud şahbâ mıdur
- 37 Ebr-i ḥamemle sutûr-ı baḥr-i eş' ârum mıdur
Ya buḥârî zâhir olmış mevc-zen deryâ mıdur
- 38 Esdi bād-ı midḥatüñ mevc urdı deryâ-yı suḥan
Yürisün fülk-i du' â şimden girü hengâmıdur
- 39 Tâ ki fülk-i mâh-ı nevle farḳ olınmaya felek
Ḳulzüm-i sîm-âb mı yâ günbed-i mînâ mıdur
- 40 Şol ḳadar eyyâmı olsun pür-şafâ kim bilmesün
Her günü nev-rûz mı ya 'îd-i ḡam-fersâ mıdur

- 12 -

Ḳaşıde der-vaşf-ı Vezîr-i a'zam Ḥusrev Paşa *

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Ey ḥıyâm-ı rezmgāhuñ âsmân-ı nüh-ḳıbâb
Ḥalka ḥalka cevher-i tîḡuñ hilâl ü âftâb

35 (a) luṭf u: luṭf MK1 MK2 / senüñ: anı M1 MK1 MK2 S1 Ü2

36 (a) olup: olur M1 S1 / nazm-ı şafâ-baḥşum: nazm-baḥşum M1 (b) Şi' r: Nakş S1

38 (b) Yürisün şimden girü fülk-i du' â hengâmıdur M1 MK1 MK2 / hengâmıdur: eyyâmıdur Ü2

12. M1.24a, D1.9b, MK1.11a, MK2.20a, S1.8b, Ü2.52b.

Başlık: * M1. Der-medḥ-i Vezîr-i a'zam Ḥusrev Paşa el-merḥûm D1 Ḳaşıde berây-ı merḥûm Vezîr-i a'zam Ḥusrev Paşa MK1 Der-sitâyiş-i Ḥusrev Paşa vezîr-i a'zam S1 Merḥûm Ḥusrev Paşa vezîr-i a'zam olduḳda virilmişdür MK2 Der-medḥ-i Vezîr-i a'zam Ḥusrev Paşa Ü2

- 2 Ebr-i nīsān baḥr-i gevher-rīz-i destūñden nihān
Baḥr-i gerdūn dest-i bī-pāyān-ı ḡadrūñde serāb
- 3 Ḳaşr-ı meh ḡandīlūñe zencīr-i sīmīn keh-keşān
Çetr-i çarḡ ezyālūñe tār-ı zer-endūde şihāb
- 4 Nev-‘arūs-ı ḡacle-i iḡbālūñe mihr āyīne
Zühre-i zehrā perestār atlas-ı gerdūn niḡāb
- 5 Şem‘-i bezmūñ şu‘lesinden māh-ı tābān dāḡdār
Cām-ı ḡaşruñ pertevinden mihr-i raḡşān der-ḡicāb
- 6 Āşyān-ı mürḡ-ı tūrūñ dīde-i Īsfendiyār
Ḥ‘ābgāh-ı şīr-i şemşīrūñ ser-i Efrāsyāb
- 7 Dūd-ı āteş-bār-ı tūp-ı şavletūñden bir şerer
İtmege besdür sevād-ı düşmen-i dīni ḡarāb
- 8 Şavt-ı cān-sūz-ı tūfengūñ naḡme-i kilik-i kefūñ
Rezm-i ḡahr u bezm-i luṭfuñdan olur bī-irtiyāb
- 9 Düşmen-i āhen-dile peygām-ı merg-i bī-emān
Dūstāna müjde-i en‘ām u luṭf-ı bī-ḡisāb
- 10 Ordu-yı ‘ālem-penāhuñdan olursa yaraşur
Çarḡ-ı pūr-encüm-mücevher bārgāh-ı bī-ṭınāb

2 (a) Ebr-i nīsān baḥr-i gevher zīr-i destūñde senūñ M1 / destūñden: destūñde S1 MK2
3 (a) ḡandīlūñe: ḡandīl ki M1 (b) Çetr-i çarḡ ezyālūñe tā zer-endūh u şihāb M1 Çetr-i çarḡ iclālūñe
tār-ı zer-endūde seḡāb Ü2 / tāri: yazar S1
5 (b) ḡaşruñ: ḡaşr M1
6 (a) mürḡ-ı: mürḡı S1 (b) şemşīrūñ: şemşīri S1
7 (a) şavletūñden: şūretūñden M1
8 → 9 Ü2
8 (b) luṭfuñdan: luṭfuñda Ü2
9 → 10 Ü2
9 (b) en‘ām u: en‘ām-ı M1 MK1 MK2 Ü2
10 → 8 Ü2
10 (a) ‘ālem-penāhuñdan: ‘ālem-penāhında D1 ‘ālem-penāhuñda S1 Ü2

- 11 Dāver-i Dārāb-efser Behmen-i Haydar-siyer
 Qahramān-ı meh-siper şāhib-ķırān-ı Cem-cenāb
- 12 Kāmkār-ı āsmān-evreng emīr-i şīr-ceng
 Server-i Rüstem-ḥadeng İsfendiyār-ı kām-yāb
- 13 Şadr-ı vālā-bārgāh u şaf-der-i Dārā-sipāh
 Āşaf-ı Cem-destgāh Husrev-i gerdūn-me'āb
- 14 Ol dilīr-i Qahramān-peygārdur kim rūzgār
 Kelle-i a' dāyı cām-ı qahrına itmiş ḥabāb
- 15 Ol vezīr-i şeh-nişāndur kim ziyāsın mihr ü māh
 Şu' le-i tīg ü rikābından idermiş iktisāb
- 16 Hāzret-i Paşa ki zerrīn-şemse-i şemşīridür
 Çarḫ-ı feth u nuşret-i şubḫ-ı celāle āftāb
- 17 Ol ki hengām-ı vağāda bāzū-yı iclāline
 Pür-sipihr olur tokuz āyīnelü bu nüh kıbāb
- 18 Māh-ı nev şanma görinen dergeh-i iķbālinüñ
 Halka-i zerrīn itdi āsmān tavḫ-ı rikāb
- 19 Keff-i deryā feyz-i gevher-pāş-ı destinde anuñ
 Çarḫ-ı pür-encüm gedāveş olmağ için behre-yāb

13 (a) Şadr-ı vālā-bārgāh şadr-ı Dārā-sipāh M1 / vālā-bārgāh u: vālā-bārgāh S1

(b) gerdūn-me'āb: gerdūn-cenāb D1

14 (b) a' dāyı: a' dā-yı M1

15 (a) ziyāsın: şanasın M1 / Ol vezīr-i şeh-nişānīdür ziyāsın rūzgār S1

16 (b) nuşret-i: nuşret ü M1 S1

17 (a) vağāda: du' āda M1 / bāzū-yı: bāzū(y)ı MK2 (b) Pür-sipihr: Ber-siper MK1 MK2 S1 Ü2

19 (a) Keff: Keyf S1 / destinde: destinden D1 MK1 S1 Ü2 (b) olmağ: olmağ Ü2

- 20 İtdi deryūze hilāl-i mäh-ı nevre dergehin
Destine girse ‘aceb mi bunca dürr-i bī-ḥisāb
- 21 Virse bir kaçre çeker ardınca āh-ı āteşin
...
- 22 Kırş-ı meh sīm olsa şāfī olmasa nıṣfı nüḥās
Zerger-i gerdün iderdi rahşına anı rikāb
- 23 Bezminüñ her şeb fetīl-i şu‘ ledār-ı şem‘ ini
Çarḥ alup kâz-ı hilālîyle atar şanma şihāb
- 24 ‘Ālem-ārā kāmkarā bende-perver Āşafā
Ey ḥudāvend-i Süleymān-taht u İskender-cenāb
- 25 Şöyledür ‘adlūñ ki gördük muṭṭaşıl ehl-i dilūñ
Gösterür ‘aks-i murādın çarḥ-ı pür-ḳahr u ‘iḳāb
- 26 Göz göz itdūñ ser-be-ser āyīnesin encüm degül
Eyleyüp anı nişān-ı nevk-i peykān-ı ‘itāb
- 27 Görinür çeşm-i ‘adū-yı devlet ü iḳbālūñe
Gürbe-i bālīn-i bezmūñ küh üzre şīr-i ḡāb
- 28 Ola bir şeh-bāz-ı sīmurḡ-efgen ü şāhīn-şīkār
Perveriş bulsaydı ḥ^vān-ı iltifātuñla zübāb
- 29 Olıcaḳ başdan başa ālūde-i ḥūn-ı ‘adū
Şandılar kim eyledūñ şemşīrūñe la‘ līn ḳırāb

21 –M1 S1 Ü2

22 (a) meh: –MK1

23 (a) şu‘ ledār: şu‘ lezār Ü2

24 (a) kāmkarā: kāmkar M1 / Āşafā: şaf-derā Ü2 (b) Süleymān-taht u: Süleymān-taht-ı M1 Ü2

28 (a) Ola: O D1 / sīmurḡ-efgen ü: sīmurḡ-efgen M1

- 30 Kimsenüñ bağı zamānuñda delünmez kimseden
Dest-i hakkāk-i dūr-efşāndan meger kim dürr-i nāb
- 31 İrse aña reşha-i ebr-i bahār-ı devletüñ
Ola cūy-ı gülsitān pür-cevher-i dürr-i hoş-āb
- 32 Hāk-pāyuñla güzār eylerse deryāya şabā
Her habāb-ı baħr ola bir nāfe-i pür-müşg-i nāb
- 33 Sensin ol Keyhüsrev-i dīvān-ı mülk-i mekremet
Kim sarāy-ı kadrüñe ey şaf-der-i devlet-me'āb
- 34 Saṭl-ı Şebdīz ü sıfāl-i seg kebüter-hānedür
Kaşr-ı kayser cām-ı Cemşīd efser-i Efrāsyāb
- 35 Güyiyā bir bezm-i 'ālemdür kaşīdem kim aña
Lafz-ı rengīn ile olmış bu ğazel-i cām-ı şarāb
- 36 Yād-ı la' lūñle sirişk-i dīde-i pür-ḥūn-ı nāb
Beñzer ol baħre ola emvāc-ı yāķūt-ı müzāb
- 37 Tırra-i pür-pīç ü tābuñ pāy-māl itdi dili
Bir velāyet oldı ejderhā ile güyā ḥarāb
- 38 Nār-ı āhum bahşē çıķmışdı anuñla dün gice
Āsmāndan aña atılsa 'aceb midür şihāb

30 (b) dūr-efşāndan: dūr-efşānda M1 zer-efşāndan MK1 Ü2

31 (b) pür-cevher: bir gevher MK1

32 (b) pür-müşg-i: pür-müşg ü S1

33 (b) Kim sarāy-ı kadrüñe ey şığdı devlet-i iyāb M1 MK1 / Kim: Ki MK1 MK2 /
devlet-me'āb: devlet-iyāb MK2

34 (a) Şebdīz ü: Şebdīz MK1

35 (a) 'ālemdür: 'ālīdür M1 D1 MK1 MK2 Ü2 / kim: ki MK2

36 (b) emvāc-ı: emvāc M1

38 (a) çıķmışdı: çıķdı Ü2

- 39 Gitmiş iken sākıyā döndi yine geldi baña
Sāğaruñ başın çevirmişdür meger ol la‘l-i nāb
- 40 Cām-ı şahbā gülşen-i bezmüñ gül-i hamrāsıdur
Üstine berg-i semen düşmiş degül yir yir habāb
- 41 Bezm-i ‘işretde beni şemşîr-bāz añlar ‘adū
Çıkısa Şabrî sîneden nār-ı dil-i pür-ıztırāb
- 42 ‘Āleme rakş itdürür şevk-i nevā-yı dānişüm
Bezm-i nazma olalı tab‘-ı suhān-sāzum rebāb
- 43 Şā‘ir-i mu‘ciz-kelāmam yazsam eş‘arum kaçan
Şöyle sihr eyler elümde hāme-i hāzır-cevāb
- 44 Kem ‘adū-yı bed-zebān bir kerre şi‘rüm okusa
Haşre dek semm-i helāhil olur ağızında lü‘āb
- 45 Fāris-i meydān-ı nazmam pāy-mālümdür bu gün
Eşheb-i tab‘umla Selmān u Zāhîr-i Fāryāb
- 46 Ṭotalum kim ḥ^vāce-i bāzār-ı ‘irfānam çi sūd
Olmadum ser-māye-i faẓl u hünlerden behre-yāb
- 47 Tîğ-i kilki hıttā-i faẓla çeküp cürm eyledüm
N’ola baña düzağ-ı gamda felek itse ‘azāb

39 (b) Üstine berg-i suhan düşmiş degül bir bir habāb D1 Üstine berg-i semen düşmiş degül yir yir habāb S1

40 (a) hamrāsıdur: ra‘nāsıdur S1

(b) Sāğaruñ başın çevirmişdür meger ol la‘l-i nāb D1 S1 / semen: suhan M1 D1

41 (b) nār: nāz M1

42 (a) ‘Āleme: ‘Ālemi Ü2

44 (b) ağızında: ağızumda MK1

45 (a) pāy-mālümdür: pāy-māldür M1 (b) Zāhîr-i: Zāhîr ü D1 S1 Ü2

47 (a) faẓla: –M1

- 48 Qayd-ı āb u dāne ser-gerdān ider her dem beni
Döginürsem taş ile n'ola mişāl-i āsyāb
- 49 Bağrumuñ yağın eritdi āteş-i cevri-i felek
Bir çerāğ eyle beni ey māh-ı hūrşīd-intisāb
- 50 Çarḥ eylerdi gül-i mihriyle deryūze beni
Dest-i genc-efşān-ı ihsānuñdan olsam kām-yāb
- 51 Nesr-i t̃ā 'ir-bāz-ı istiğnāma kemter şayd ola
Bir kez alursam naşīb-i iltifātuñdan nişāb
- 52 Mīve-i dil-keş yirine dūr vire naḥl-i emel
Ebr-i luṭfuñ ravza-i ümmīdüme virseydi āb
- 53 Tā ki serdār-ı mücevher-ḥāme-i ḥāversitān
Berḫ-i tīgından cihānı eyleye pūr-nūr u tāb
- 54 Ḥaşre dek sen revnaḫ u fer vir sa'ādet burcına
Eylesün Ḥaḫ dergehüñ devlet-resān-ı şeyḫ ü şāb
- 55 Mihri-i enver zer-ālem çarḫ-ı felek ferş-i ḫadem
Devlet ü ḫaşmet ḫadem taḫt u sā'ādet dūr-rikāb

48 (b) Döginürsem: Döginürsem MK2

49 ↔ 50 S1

49 (a) Bağrumuñ: Bağrumuñ Ü2 / yağın: yağı MK2

50 (a) Çarḥ eyler kase-i mihriyle deryūze beni MK2

52 –MK1

52 (a) dūr: ber D1 S1 (b) ümmīdüme: ümmīdime M1

53 (a) mücevher-ḥāme: mücevher-ḥāne S1 Ü2 (b) pūr-nūr u tāb: pūr-pīç ü tāb S1

54 (a) revnaḫ u: revnaḫ S1 / vir: –D1

55 (b) taḫt u: taḫt-ı M1 D1 baḫt u S1 baḫt-ı MK2

Der-medh-i Vezir-i a'zam Muştafâ Paşa *

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Zihî düstür-ı 'âdil şadr-ı kâmil Āşaf-ı şânî
Ki şimdi münhasırdur aña kâr-ı memleket-rânî
- 2 Ne Āşaf bir melek-ḥū şaf-der-i ins ü perî-peyker
Ki mişlin görmemişdür rûzgârūñ bir Süleymânî
- 3 Ne Āşaf bir ḥidiv-i ma' deletkâr-ı kâder-fermân
Ki levḥ-i ḥayra pergâr itdi ḥükm-i çarḥ-ı gerdânî
- 4 Cihâna cāhı bir 'îd-i meserretdür ki olmuşdur
Mübârek bâd-ḥ'ânı 'arş-ı pervâzân-ı Raḥmânî
- 5 Felekler çekdi dünyāya simât-ı 'îd-i ümmîdî
Melekler oldılar ḥ'ân-ı temennānuñ şalâ-ḥ'ânî
- 6 Dil-i devlet gibi her dil açıldı neşve-yâb oldı
Neşât-ı 'î cāhı virdi keyf-i cām-ı raḥşânî
- 7 Yine bir nev-şafâ virdi bu bezm-i cām-ı ber-cāha
Neşât-eyvân-ı iḳbālūñ Cem-i fûrûz-ı devrânî
- 8 Göreydi 'ayşgâh-ı 'âlemūñ bu revnağın Cemşîd
Olurdi çeşm-i neyyîr merdüm-i cāmıyla ḥayrânî

13. M1.25b, D1.11b, Ü2.53a.

Başlık: * Ü2. Der-medh-i Vezir-i a'zam Muştafâ Paşa el-merḥûm D1

2 (b) bir Süleymânî: çeşm-i sāmânî M1

3 (b) ḥükm-i: ḥükmi Ü2

4 (a) -D1

7 (a) ber-cāha: ber-cāme M1 (b) fûrûz: fîrûz Ü2

- 9 Cihān fırdevs-i āsāyiş olup gül-devr-i ‘adlinde
Zamān olmasa ‘ahd-i feyz-i sāğarkār-i ihsānı
- 10 Olur mıydı bu revnaķ bu şafā ‘ālemde ādemde
Eger her rŭz hem ‘īd olsa hem nev-rŭz-ı sulţānī
- 11 Hōşā devr-i bahār-ı ma‘delet kim idemez bāzī
Dil-i bŭlbŭlde tīr-i cevri-i hāruñ nevk-i peykānı
- 12 Ne ķādir şoymağa düzd-i hāzān bir daķı bī-pervā
Hırāmān-şāhid-i naķl-i zŭmŭrrŭd-pŭş-ı bustānı
- 13 Ne gül-devr-i keremdŭr bu k’ider ķoynında perverde
Cevān-ı ğonca-i ter beyza-i mŭrg-ı hoş-elhānı
- 14 Ne gül-devr-i ţarabdur bu ki bād-ı nev-bahār-ı feyz
Girībān-ı neşāt-ı ‘āleme eyler gül-efşānī
- 15 Şigŭfte ğoncaveş her dil tebessŭm-rīz her hātır
Vezān gŭlzār-ı ‘ālemde nesīm-i feyz-i hāndānī
- 16 Hezār-ı nağme-senc-i şevķ olup her tŭtŭ-i taşvīr
N’ola her ğonca-i naķş itse şimdi hānde-efşānī
- 17 Bu bir demdŭr ki eyler bŭlbŭl-i gŭlbŭn-nişīnāsā
Nihāl-i şu‘le űzre mŭrg-ı mŭm āheng-i hoş-h^vānı
- 18 Bu hep feyz-i bahār-ı devlet-i sulţān-ı ‘ādildŭr
Ki reşķ-i heşt-hŭld itdi hārīm-i heft-eyvānı

11 (a) devr: faşl Ŭ2 / bāzī: nāzı Ŭ2

12 (b) bustānı: raķşānı M1

13 (a) k’ider: ider M1 Ŭ2

- 19 O sulṭān-ı ḥired-āyīne-i tevḥīḳ-i ḥātem kim
Cihānuñ şimdi hem İskenderidür hem Süleymānı
- 20 Direfş-ārā-yı nuşret taḥt-pīrāy-ı Ferīdūnī
Otağ efrūz-ı şevket tuğ efrāz-ı sipeh-rānı
- 21 Şeh-i Cem-şān ki fermān itse eyler bezm-i rezminde
Ser-i fağfurdan sāḳī-i nuşret kāse-gerdānı
- 22 Cihād-endīşe-i Ġāzī Ḥān Murād ol kim murād itse
Kılıçlar dest-i ḳahrı yine taḥt-ı şāh-ı Ġrānı
- 23 Şeh-i şāhib-ḳırān kim ḥāniyān-ı devleti bir bir
Ser-efgen-kerde-i şemşīr-i saṭvet ḳıldı fermānı
- 24 O tīg-i keh-rübā ḥāşiyet-i düşmen-rübā āḫır
Yirinden kendüye cezb itdi kāhāsā Tatār ḥānı
- 25 ‘Adū maḳḥūr u mülk ü cāh ma‘mūr sipeh manşūr
Mūsā‘ id ṭali‘ -i devlet mu‘āvin luṭf-ı Yezdānī
- 26 Livā-yı şaf-deri der-çarḥ-ı otağ dāveri ber-‘arş
Muṣaffer tīg-i Behrāmı ḳavī-bāzū-yı ḥāḳānī
- 27 Ġunūde fitne dehr āsūde mihr ü meh gibi bīdār
Dü çeşm-i ṭālī‘ -i taḥt-ı Nizāmülmülk-i ‘Oşmānī
- 28 Hemān şimden girü āsāyiş itsün Ḥusrev-i ‘ālem
Ki var devrinde dīn ü devletüñ böyle bigebānı

22 (a) Cihād-endīşe: Cihān-endīşe M1

23 (a) ḥāniyān: Ḥānyā-yı M1

25 (a) maḳḥūr u: maḳḥūr Ü2 / cāh: māh M1 / ma‘mūr: ma‘mūr u Ü2

26 (a) dāveri: dāver-i M1

27 (b) taḥt: baḥt D1 Ü2

- 29 Nigehdārende-i devrān ki der-pīş-i nigāhıdur
Derūn-ı kâ'inātuñ nüşha-i esrār-ı pinhānı
- 30 Şeref-bağşende-i dīvān ki şimdi 'adl ile oldur
Vekīl-i sāye-i Hāq dāver-i dīndār-ı hāḳānī
- 31 Şenāsın şebt iderken bu maḥalde yāduma geldi
Bu beyt-i hāme ṭāḳ-ı medḥine naḳş itse erzānī
- 32 عجب نبود که کویم سایه بر خورشید افتاد
بدین حجت که تو خورشیدی و در ظل یزدانی
- 33 Berāt-ı māh-ı nev ṭuḡrā-yı cāhıdur felek k'aña
Yazılmış böyle elḳāb-ı bülend-i 'adl-i 'unvānı
- 34 Hūdāvend-i vezīrān pīşe-dān-ı memleket-gīrī
Hıdīv-i kār-fermāyān umūr-ārāy-ı sulṭānī
- 35 Vezīr-i kişver-ārā Muştafā Paşa-yı 'ādil kim
Müşirān-ı şeh-i 'ālemde yokdur şimdi aḳrānı
- 36 O şadr-ı āsmān-dīvān u meh-kevkeb ki lāyıḳdur
Felek aña mühürdār itse şāh-ı Hāveristānı
- 37 Mühim-perdāz-ı baḫr u ber ki kār-ı dīn ü devletde
Mü'eyyeddür be-tevfīḳ-i meded-bağşāy-ı Sübhānī
- 38 Felek deyrin ḡulām-ı bārgāhıdur degül hūrşīd
Hemīşe ḥizmetin eyler be-dāḡ-ı bende-fermānı

29 (a) nigāhıdur: nigāhından M1

30 (b) hāḳānī: ḥaḳḳānī M1 Ü2

38 (b) ḥizmetin: ḥidmetin Ü2

- 39 Müşîr-i a‘ del-i âşûb-fersâ kim zamânında
Berîdûr dest-i bîm-i fitneden dehrûñ girîbânı
- 40 Bihişt-i emn-i ümmet baht-ı zıll-ı sidre-i ‘adli
Sîpihr-i mihr-i re’fet dūd-ı şem‘ -i re’y-i rahşânı
- 41 Vezîr-i haq-şinâs-ı re’fet-efzâ kim zamânında
Felekden dâdın aldı rûzgâruñ dâd-ı^vâhânı
- 42 O dem geçdi ki levh-i çarha dūd-ı âh-ı şekvânuñ
Kaẓâ zencîresin çekmekde idi nitekim Mânî
- 43 Bu bir demdür ki feyz-i neşve-i cām-ı Cem-i re’fet
Nevâ-yı bezm-i şûkr itdi figân-ı şekvekârânı
- 44 Cihân pür-emn o deñlü şimdi kim her kebk-i hoş-cilve
İder şad gûne hânde görse bâz-ı bâl-cünbânı
- 45 Ne mümkündür ki ‘ahd-i Mânî-i ‘adlinde bir naqqâş
Yaza bir şîr-i âhû-beççe-gîr-i tîz-i dendânı
- 46 Ya bir bâz-ı tezerv-endâz-ı hûn-ı^vârı idüp taşvîr
Anuñ ser-pençesinde gösterür kebk-i hîrâmânı
- 47 İşâret itse ger bir mürğ-ı naqş-ı sâye-bânına
Gelüp pervâza şayd eylerdi nesr-i çarh-ı gerdânı
- 48 Dem-i şayd u şikâruñ şîr-küş Behrâm-ı pür-zûrı
Zamân-ı kârzâruñ Rüstem-i şad-gûne destânı

40 -D1

41 (b) aldı: -D1

42 (a) dūd-ı: dūda M1

45 (b) âhû-beççe-gîr-i: âhû-beççe-gîr ü D1

46 (b) gösterür: göstere D1 Ü2

- 49 Dem-i heycā niyāmından çıkınca tīḡi a‘ dāya
Nice cūş itdügin tennūrdan gösterdi tūfānı
- 50 Yine berķ-i seḡāb-ı tīḡı eyler anı ḡākister
‘Adū cāy itse de mānend-i māhī ḡa‘ r-ı ‘ummānı
- 51 Sirāyet itse āb u āteşe ḡıfzı iderdi cāy
Semender cūybārı mūrḡ-ı ābī nār-ı sūzānı
- 52 Ḥükümet-āver-i nūh-kişver-i olsa Kisri-i ‘adli
Olurdu keh-keşān-ı āsmān zencīr-i eyvānı
- 53 Vezīrā şaf-derā şadrā cihāndār u cihān-ḡīrā
Eyā rāyet-firāz-ı devlet-i İskender-i şānı
- 54 Görüp re ‘y-i münīrūñ şaldı dest-i reşk ile ḡāke
Felek āyīne-i ‘ālem-nümā-yı mihr-i raḡşānı
- 55 Dem-i rüşenger-i ḡūrşīd-tāb-ı re ‘y-i ‘adlūñle
Kedernāk itmedi jeng-i sitem mir ‘āt-ı devrānı
- 56 Sen ol ḡūrşīd-i himmet-āsmān-ı mekremetsin kim
Müsellemdür kef-i feyyāzuña resm-i zer-efşānı
- 57 Ki feyz-i himmetūñ bir demde bedr-i şu‘ le-pāş eyler
Hilāl-i şām-ı āmāl-i dil-i ümmīddārānı
- 58 Muḡaşşal devletūñde baḡt-ı ḡaddār itmedi çarḡuñ
Bir ehl-i ṡab‘ ı naḡdīne gedā-yı dest-i iḡsānı

53 (a) cihāndār u: cihān-dāver D1 Ü2

55 (b) jeng: reşk M1

57 (b) ümmīddārānı: ümmīd-i devrānı M1

- 59 Zekât-ı devletüñden ben daħı n'ola recâ itsem
O naķd-i luṭfı kim saña ķul itdi ehl-i 'irfānı
- 60 Zamān-ı manşıbı devründe Şabrî-i şenā-ḡvānuñ
Ger olsa imtidād üzre revādur ey kerem kânı
- 61 O bir medḡ-āverüñdür kim ne nazm eylerse vaşfuñda
İder peydā meh-i nev bir sefîne şebt içün anı
- 62 Olup ḡulḡul-resān-ı mihr ü meh ḡül-bāng-ı medḡüñle
Yine pür-velvele ķıldı dü ḡuş-ı çarḡ-ı gerdānı
- 63 İder peyk-i du'ā vü devlet-i cāhuñ bu ümmide
Hemîşe rû-be-sû-yı bârgāh-ı 'arş-ı Raḡmānı
- 64 Ki dehr-i Āşaf-ı iķbālüñ idüp ḡaşre dek teşḡir
Ola pîrāye dest-i ḡükmüne mühr-i Süleymānı
- 65 Olup ser-mesned-efrüz-ı vezāret zāt-ı zî-şānuñ
İde iḡrāz-ı 'adliyle du'ā-yı müstemendānı
- 66 Şabāḡ-ı 'id-i devlet eyleyüp her rüz-ı fîrûzuñ
Ḥudā her rûzuñı itsün biḡn-nev-rüz-ı sulṭānı
- 67 Be-ḡükm-i feyz-i Ḥaķ her ḡāh ide eyvān-ı ķadründe
Melekler āstān-bûsı felekler bende-fermānı

60 (a) şenā-ḡvānuñ: du'ā-ḡvānuñ D1

63 (a) du'ā vü: du'ā-yı Ü2

66 (a) rüz: şubḡ Ü2

Der-medh-i apūdān Deli Hūseyn Paa *

Fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilūn

- 1 Bāreka'llāh ey Nizāmūlmülk-i devr-i rūzgār
Dest-i ibālūñdedür ser-rite-i tedbīr-i kār
- 2 Devletūñ pīrāye-başāy-ı onanma-yı ğazāt
Himmetūñ zīnet-fezā-yı ordu-yı nuret-medār
- 3 Ŗimdi el-a kār-ı bar u ber müsellemdür saa
Hizmetūñ olsa n'ola mabūl-ı ab'-ı Ŗeyryār
- 4 Zevra-ı iclālūñe dā'im müsā' iddür senūñ
Bar-i devletde nesīm-i Ŗub-ı 'avn-i Kirdgār
- 5 Żarb-ı ūpuñ al'a-i nūh-burca Ŗaldı zelzele
Cūnbi-i fūlkūñ yedi deryāyı itdi ra'edār
- 6 Fūlk-i meh fānūsua bāl-i melā'ik bādbān
urra-i pūr-tāb-ı avvrā aa tār-ı müg-bār
- 7 Alası olmasa köhne ar-ı vālānuñ eger
Zevra-ı iclālūñe tente iderdi rūzgār

14. M1.28a, D1.15b, MK1.13a, MK2.22a, S1.10a, Ü2.55a.

Başlık: * D1. aīde berāy-ı apūdān Deli Hūseyn Paa M1 Deli Hūseyn Paa apūdān olduda virilmidür MK1 MK2 Der-medh-i apūdān Hūseyn Paa S1 Der-medh-i Hūseyn Paa Ü2

1 (b) tedbīr-i: tedbīr ü Ü2

2 (a) onanma: donanma M1 MK1 MK2 Ü2 / ğazāt: ğazā D1 S1 Ü2

3 (b) Hizmetūñ olsa n'ola: N'ola olsa hizmetūñ S1 / Hizmetūñ: Hidmetūñ Ü2

4 (a) iclālūñe: ibālūñe M1 MK1 MK2 S1 Ü2

- 8 Şu‘ le viridi şanma zerrîn fülkesi hengām-ı şeb
Ser-sütün üzre inüp qandıl-i mäh itdi qarār
- 9 Bir ser-āmed serv-qāmetdür sūtünü fülkünün
Kim inüp pāyine olmış zülfi yir yir tār u mār
- 10 Bir perīdür yāḥud ol mevzūn sūtün-ı sidre-ḳad
Kim güşāde-bāl olur itdükçe āheng-i şikār
- 11 Tāc-ı zerle bir Süleymān-ı zamāndur gūyiyā
Taḥt-ı zerkārın getürmiş bād-ı şubḥ-ı feyz-bār
- 12 Şandılar ‘ anḳāyı deryādan ḳanad açmış geḫer
Bādbānın açıcak ol keştī-i şarşar-güzār
- 13 Fülk-i çarḫı tūp-ı reşkiyle şikest itse n’ola
Oldı cāy-ı Āşaf-ı şāh Süleymān-iḳtidār
- 14 Nice şāh İskender-i deryā-sipāh-ı şarḫ u ğarb
Nice İskender aña tīg-i zafer āyīnedār
- 15 سر فراز تیغ زن هوشنك طهمورث شكوه
برطرفساز فتن صاحبقران كامكار
- 16 رستم اژدر كمند اسکندر كردون سمند
قهرمان دیو بند اسفندیار روزكار

8 (b) Ser-sütün: Her sūtün M1

11 (b) getürmiş: götürmiş D1 MK1 MK2 S1

12 (a) ḳanad: –M1 ḳanat Ü2

13 (a) reşkiyle: çarḫıyla S1 (b) cāy: cām S1

14 (a) şāh: şeh Ü2

15 (a) طهمورث: طهمورسن MK2 (b) برطرفساز: برطرفساز M1

16 (b) روزكار: كارزار M1 MK1

- 17 Keykubād-ı Cem-celālet Hāzret-i Sultān Murād
Ser-be-sümm-i raḥşidur gerdün gibi her tâcdār
- 18 Ol şehenşeh kim kapūdānına hem-cāh olamaz
Şāh-ı baḥr u ber geçen İskender-i deryā-nişār
- 19 Kār-fermāy-ı ṭonanma kim sezādur rüz u şeb
Olsa keştibān-ı ḥükmi rüzgār-ı sâzkār
- 20 Devr-i cāhında ṭonanma gül ṭonanması gibi
Oldı dehre māye-i tūfān-ı ‘ayş-ı nev-bahār
- 21 Olsa üç fānūs pür-nūr-ı zer-endüdü eger
Zevraḫ-ı pür-naḫşına beñzerdi çarḫ-ı rüzgār
- 22 Ol Hüseyn-ism ü ‘Alī-şüret ki şunmışdur añā
Zülfekār-ı himmetin şāhenşeh-i Düldül-süvār
- 23 Kuvvet-i ḫalb-i efāzıl devlet-i erbāb-ı dil
Şadr-ı ‘ādil dāver-i kāmīl vezīr-i kârdār
- 24 Mihr-i nev-rüzü himem māh-ı bahārı mekremet
Ebr-i nīsān baḫşış ü deryā yemīn ü kân yesār
- 25 Ol ki reşk-i feyz-i dest-i himmetiyle dā’imā
Ebr-i gevher-rīz ü deryā sīne-küb u şermsār

19 (a) ṭonanma: donanma M1 MK1 MK2 / sezādur: revādur M1 MK1 ser-ā-ser Ü2 /
rüz u şeb: rüz şeb M1

20 (a) ṭonanma gül ṭonanması: donanma gül donanması M1 MK1 MK2 donanma gül ṭonanması S1
(b) dehre: -D1 dehr-i M1

21 (a) Olsa üç: Olmasa MK2 (b) rüzgār: zer-nigār D1 M1 S1

22 (a) Hüseyn-ism ü: Hüseyn-ism MK2

23 (b) kârdār: kârzār S1

24 (a) nev-rüzü: nev-rüz Ü2 (b) baḫşış: baḫşış-i M1

25 (b) gevher-rīz ü: gevher-rīz-i D1 S1 Ü2 gevher-zīr MK2 / sīne-küb u: sīne-küb MK1 S1

- 26 Düşse táb-ı âftáb-ı feyzi gerdüna eger
Ola her bir kevkebi bir âftáb-ı tâbdâr
- 27 Her Һabābı aҺker ü gird-ābī bir tennūr olur
BaҺre şalsa āteş-i sūzān-ı Һahrı bir şerār
- 28 Devletinde kimseyi kimse gül ile urmadı
‘AşıҺa gāhī meger bir dāğ ura mestāne yār
- 29 Şadr-ı vālā-gevherā dānā-yı dāniş-perverā
Ey hünerver Āşaf-ı deryā-kef-i feyz-iştiҺār
- 30 Olsa lāyık zīb-i gūş-ı şāhid-i Һüsn-i Һabūl
Kim bulunmaz nazm-ı Şabrī gibi dürr-i şāhvār
- 31 Şimdi oldur meclis-i ma‘nāda cām-ı feyz ile
Neşve-baҺş-ı Һab‘-ı ma‘nā-perverān-ı nāmdār
- 32 SübҺa-i dürr-i şenāñı dest-i fikrinden Һomaz
Vird idinmişdür du‘ā-yı devletüñ leyl ü nehār
- 33 Tā ki baҺr-i āsmānda cünd-i encümle ola
Tonanup keştī-i zerrīn-i meh-i nev āşkār
- 34 Keştī-i iķbāl-i düşmen-sūz ki olsun müdām
BaҺr rām u āsmān maҺkūm u tābi‘ rūzgār

27 (a) aҺker: leşker D1 S1

28 (b) ‘AşıҺa bir dāğ ura gāhī meger mestāne yār MK2

29 (a) Şadr: Şad D1 / dānā: Dārā S1 (b) Şadr-ı ‘ādil dāver-i kāmīl vezīr-i kārđār MK1

32 (a) fikrinden: fikretten M1 (b) leyl ü nehār: leyl nehār M1

33 (a) baҺr: cünd S1 (b) Tonanup: –S1 Donanup MK1 Donatup M1

34 (b) rām u: rām M1

- 35 Mihr-i gerdün-ı zafer dā'im 'alemdāruñ olup
 36 Kūle-i eflāke dıksūn rāyet-i iqbālūñi
 Dest-i luṭf-ı iltifāt-ı Hüsrev-i vālā-tebār

- 15 -

Silaḥdār Muṣṭafā Paşa içerden Şām Beglerbegliği ile çıķduķda virilmişdür *

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Der-i devlet açılup eyledi ṭālī' yārī
 'Arz ider şāhid-i iqbāl meger dīdārı
- 2 Şeref-i şems midür yoḥsa nedür bu ṭālī'
 K'oldı zāhir eşer-i maṭla'-ı feyż-i Bārī
- 3 Düşdi ber-vefķ-i recā mihr-i sipehdār-ı felek
 Ser-i her-zerreyye şad pertev-i feyż-āşārı
- 4 Çıķdı bir kevkeb-i meh pertev-i hūrşīd-ķarīn
 Şubḥ-ı feyż eyledi Şāmı şeref-i şeref-i envārı
- 5 Müste'idd-i eşer-i feyż-dih-i terbiyetin
 Ya'ni ol māh-ı bihīn ṭālī' ü devlet-yārı

35 (b) ola: olur MK2 / hidāyet: velāyet S1 sa'ādet Ü2 / sāzkār: rāhdār Ü2

36 (a) eflāke: iqbāle S1 (b) luṭf: ḥüsn MK2 / Dest-i ḥüsn-i iltifāt-ı Hüsrev ü vālā-tebār D1 MK1 S1 Ü2
 15. M1.29a, D1.17a, MK1.14a, MK2.23a, S1.27b, Ü2.54b.

Başlık: * MK2. Der-medḥ-i merḥūm Silaḥdār Muṣṭafā Paşa D1 Silaḥdār Muṣṭafā Paşa ḥarem-i ḥaşdan Şām Beglerbegliği çıķduķda virilmişdür MK1 Silaḥdār Muṣṭafā Paşaya Şām arpalık virüldükde dinmişdür S1 Der-medḥ-i Silaḥdār Muṣṭafā Paşa Ü2

3 (a) sipehdār: silaḥdār D1 S1 MK2 / felek: mülk Ü2

(b) feyż-āşārı: mihr-āşārı M1 / Ser-i her-zerreyye: Her ser-i zerreye MK2 Ü2

4 (b) Şāmı: Şām-ı M1 MK2 / şeref-i: şerefi MK2

5 (b) māh-ı: māha M1 dürr-i MK2 / ṭālī' ü: ṭālī'-i M1 D1 S1 Ü2

- 6 Dāver-i kişver-i Şām itdi vezāretle bu dem
Āftāb-ı felek-i çetr-i sipeh-sālārı
- 7 Server-i şāh-süvārān-ı cihān Hān Murād
Eblağ-ı ser-keş-i gerdūna virür mişvārı
- 8 Leşker endāz-ı şaf-ārā ki silahdār-ı felek
Dergehinde olamaz bende-i hañçerdārı
- 9 Sāye-i ebr-şifat tīg-i celālet-güheri
Hāke şaldı nice biñ haşm-ı melāmetkārı
- 10 Cāh-ı şānī-i vezāretle n’ola lutf itse
O Mesīhā-nefese Şām-ı bihişt-āşārı
- 11 Bir vezīr-i hüner-ārādur o kim Şām degül
Hükmini gün gibi maşırıkda eyler cārı
- 12 Muştafā-ism ü Hasan-hulğ u ‘ Alī-sīret kim
‘ Ālemi kendüye kul itmededür eṭvārı
- 13 Cem-bahtı yine bir bezm kırup şāhāne
Oldı hūrşīd-i felek sāğar-ı cevherdārı
- 14 Āşaf-ı şānī-i Sulṭān Süleymān-şevket
Ki müsellemdür aña maşıb-ı nīgükārı

8 (b) hañçerdārı: hidmetkārı MK2

9 (a) ebr-şifat: ebr-şifat ki M1 (b) melāmetkārı: melāletkārı M1

10 (a) şānī-i: Şāmı D1

11 (a) hüner-ārādur: hüner-āverdür Ü2 (b) Hükmini: Hikmeti M1

13 –D1 MK1 MK2 S1

- 15 Āsmān Yūsuf-ı iḳbāline eylerdi niṣār
Olsa ḥūrşīd gibi biñ zer-i dāmendārı
- 16 Olsa müstağni-i ‘ālem n’ola devrinde cihān
Dem-be-dem luṭf u ‘aṭā eylemedür çün kārı
- 17 Güzer itse ṭaraf-ı gülşene bād-ı himemi
Naḥl-i pür-cevher ide bāğda her eşcārı
- 18 Toğmasun ister ise mihr-i felek dünyāyı
İtdi rüşen o ḳadar ṭal‘at-ı pür-envārı
- 19 Āşafā baḥr-kefā şadr-ı sūtūde ḥulefā
Ey cihān-ı himemüñ dāver-i Cem-kirdārı
- 20 Sensin ol āyīne-i şūret-i şun‘-ı taḳdīr
Dil-i çarḥuñ saña pinhān olamaz esrārı
- 21 Devletüñ eyleyüp erbāb-ı kemāli ḥurrem
Her biri itmede şad secde-i şükr-i Bārī
- 22 Ben de ol şevḳ ile itdüm dil-i siḥr-āşārum
Gülşen-i midḥatüñüñ bülbul-i ḥoş-güftārı
- 23 Dür-i mażmūnı niṣār eyledi pāyine ḳalem
Şāhid-i medḥüñ o dem ‘arz idicek dīdārı

16 -D1 MK1 MK2 S1
17 -D1 MK1 MK2 S1
18 -D1 MK1 MK2 S1
21 -D1 MK1 MK2 S1
22 -D1 MK1 MK2 S1
23 -D1 MK1 MK2

- 24 Dem-be-dem āyīne-i feyz-i şafādan Şabrī
Eylese tūṭī-i kilik-i suḥanum güftārī
- 25 Revnaḳ-ı tāze virüp Şām-ı şeref-encāma
Cūybār-ı çemen-i ḥūḳmūñi eyle cārī
- 26 Manşīb-ı devletūñi mevsim-i ʿīd-i feraḥı
Ḥāşılı saña mübārek ide luṭf-ı Bārī

- 16 - *

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

- 1 Seḥer ser-leşker-i gül dağıdup cünd-i zemistānı
Yine kırtardı ḥabs-i yaḥdan enhār-ı gülistānı
- 2 ʿAceb mi heybetiyle Zühresin āb eylese berfūñ
Yine Behrām-ı ḥāver çekdi tīg-i āteş-efşānı
- 3 Degüldür berg-i süsen fetḥ idince mülk-i gülzārı
Kılıç gönderdi serdār-ı güle nev-rüz sulṭānı
- 4 Degül lāle daḥi kūh üzredür cünd-i şitā diyü
Der ü deşte şabā āteş yakup iʿlām ider anı
- 5 Serīr-i gülşene şāhenşeh-i gül geçmedi daḥi
ʿAceb mi olsa enhāruñ çemen mülkinde tuḡyānı

24 (a) Dem-be-dem: Dür midür D1 Demidür MK1 MK2 Ü2 / Şabrī: böyle D1 MK1 MK2 S1

25 (a) şeref: server S1 (b) eyle: eyler MK2

26 (b) luṭf: emr MK1 MK2 / Ḥāşılı saña ide luṭf u ʿināyet Bārī S1

16. M1.30a, D1.46b, Ü2.59a.

* D1’de bu kasidenin sadece ilk 20 beyti mevcut ve bu nedenle “Ḳaşīde-i nā-tamām” başlığı verilmiş.)

1 (b) ḥabs-i: ḥabīs Ü2

3 (a) fetḥ idince mülk-i gülzārı: fetḥ kılduñ diyü gülzārı D1

4 (a) cünd: ceyş D1 Ü2

- 6 Nesīm-i şubḥ anı açdı ser-ā-pā seng-i jāleyle
Hevādan sūsenūñ pūr-jeng idi şemşīr-i bürrānı
- 7 Kılup efşān beri dizmişdi sebz-evrāka sünbüller
Şabā gösterdi anı açdı cüzdān-ı gülistānı
- 8 ‘ Aceb mi tutsa cām u kāsesin yir yir gül ü lāle
Yine gülzāra geldi reşḥa-rīzān ebr-i nīsānı
- 9 Degül yir yir benefşe çıkdı anuñ üstine ‘ anber
Şabādan sebzēzāruñ mevc üzüp baḥr-i ḥurūşānı
- 10 Dizilmiş şem‘ -i kāfūrīdür anda ḡonca-i zanbaḡ
Seḥerden ḥ^vāce-i bāzār-ı gülşen açdı dükkānı
- 11 Çemen nergislerin bād-ı şabā cādū-firīb eyler
Nitekim sürme-i meşşāṭa çeşm-i mest-i ḥübānı
- 12 Görince verd-i ḥandānuñ yanında ḡonca-i alı
Ḥayāl itdüm kenār-ı cām-ı meyde la‘ l-i raḥşānı
- 13 Dil-i mestān gibi her gūşe gülzār-ı sürūr oldı
Ḡubār-ı ‘ālemi def itdi ebr-i feyz-i Yezdānı
- 14 Hevā müşgīn şabā dil-keş zamān ferruḡ zemīn şād-āb
Çemen ḥurrem semenler rūḥ-baḡş eṭrāf rūḥānı

6 (a) ser-ā-pā: ser-ā-ser D1

7 (a) İdüp efşān ber dizmişdi sebz-evrāka sünbüller M1 Ü2

9 (b) mevc üzüp: ḥoş idüp M1 cüş idüp Ü2

10 -Ü2

11 (a) bād-ı şabā: gerd-i şabā D1

12 (b) raḥşānı: ḥandānı M1 cānānı Ü2

14 -Ü2

- 15 Sürür-ı cāmdan hālī gerekmez dest ü dil şimdi
Nazar kıl goncaya gūş eyle mürğ-ı tāze-elhānı
- 16 Birinüñ kārı her dem tāze humdan bāde-peymāyī
Birinüñ şavtı her lahza şalā-yı ‘ ayş-ı bustānī
- 17 Hoş ol ser-mest-i sāgar-keş ki şevk-i neyyīr-i meyden
Bir ola lāleveş her gün girībānıyla dāmānı
- 18 Haberdār olmaya naķş-ı felekden itmese idrāk
Sifāl ü rīze sengiyle hilāl ü necm-i raķşānı
- 19 Odur ‘ ārif ki destinden kıomayup sübhā-i cāmı
Ola ser-halkā-i bezm-i mey-i tevḥīd-i Sübhānī
- 20 Geçen eyyām-ı hüşyārīde key bīhūde evķātın
Te’essüfle şayup bir bir çeke tesbīḥ-i mercānı
- 21 Bulınmaz böyle bir dānā meger ol merd-i kāmīl kim
Zülāl-i ṭab‘ ıdur şād-āb iden gülzār-ı ‘ irfānı
- 22 Muḥīṭ-i ‘ āṭıfet kim cūşa gelse bād-ı himmetle
İder bir keffī fark ferķadāne gevher-efşānı
- 23 Cenāb-ı şadr-ı gerdūn-rütbe kim nāmı gibi zātı
Olupdur mazḥar-ı sırr-ı kemāl-i feyz-i Rabbānī
- 24 Şeh-i fikr-i cihān-gīri bisāṭ-ārā-yı dānāyī
Sipeh-sālār-ı re’yi raḥne-sāz-ı mülk-i nādānī

15 (a) Sürür: Sürūd D1 / cāmdan: kāmıdan M1 Ü2

16 (b) bustānī: mestānī M1 Ü2

17 (b) Bir: Pür Ü2

18 (a) olmaya: olmayup D1 Ü2 (b) Sifāl-i tīre-rengiyle hilāl-i necm-i raķşānı D1

20 (b) Te’essüfle çeküp bir bir şaya tesbīḥ-i mercānı D1

- 25 O şadr-ı encümen-pîrây-ı ikbâl-i sa‘ âdet kim
Kaẓâ şol deñlü olmışdur muṭī‘ -i hük-m-i fermânı
- 26 Ki şâm u şubḥ miftâḥ-ı meh-i nevle murâdınca
Dilerse döndürür mânend-i sâ‘ at çarḥ-ı gerdânı
- 27 Zihî rāḥat ki aḥvâl-i benâtü’n-na‘ şdan ğayrı
Zamânında bulunmaz heft kişverde perîşânî
- 28 Zihî ‘ahd-i feraḥ kim kimseyi kimse zebûn itmez
Meger kim küştî-gîr-i ğam dil-i ‘uşşâḳ-ı nālânı
- 29 Ger olsa bûy-ı ḥulḳı meyde döndükçe ider cāmı
Mişâl-i micmer-i gerdün mu‘ aṭṭar bezm-i rindânı
- 30 Ḥaber virse şabâ nâz u niyâz ehline ‘adlinden
Esîr-i dām-ı âh itmezdi güller ‘andelîbânı
- 31 Dolandırmadı kimse kimseyi devr-i zamânında
Meger ‘ayyâr-ı çarḥ-ı fitne-cû mihr-i dıraḥşânı
- 32 Hüner-pîşe ḥidîvâ himmet-endîşe ḥudâvendâ
Eyâ faẓl u keremle ‘aḳl-ı evvel Ḥâtem-i şânî
- 33 Yüze çıkmaz cihânda fitne dirdüm devr-i ‘adlünde
Ruḥuñda görmesem yârüñ ḥaṭ-ı nev-ḥîz-i fettânı
- 34 Mu‘în olmaz kimesne fitnegerlikde sitemkâra
Meger çeşm-i siyâh-ı dil-bere kuḥl-i Şıfâhânî

25 (a) ikbâl-i: ikbâl ü Ü2

31 -Ü2

34 (a) olmaz: olmazdı M1

- 35 Meger bir mağribidür kilik-i efsün-sāz-ı şehhāruñ
Ki eyler meşriq-ı cūduñda zāhir genc-i pinhānı
- 36 Devātı ṭabla-i pūr-‘anber-i terdür ki açmışdur
Olup ‘aṭṭār-ı bāzār-ı kerem ol ḥāme dükkānı
- 37 Olur gāhī midād-ı sürḥ ile al eylese pāyin
Çemenzār-ı ḥaṭ-ı taḥrīrūññ kebk-i ḥirāmānı
- 38 İrişdi ol zamān kim çeşme-i vādī-i iḳbālūñ
Zülāl-i luṭfa sīr-āb ide reh-peymā-yı ḥirmānı
- 39 İrişdi ol dem-i ferruḥ ki mest-i bezm-i nā-kāmı
İde cām-ı mey-i endūhdan feryād u efgānı
- 40 Kime kan ağlayam bu rūzgār-ı ḥuşḳ-meşrebden
Ḳurutdı bād-ı āhum ḥūn-ı eşk-i çeşm-i giryānı
- 41 Ğam-ı devr itdi esbāb-ı neşāt-ı ‘ayşumı yağma
Ṭutuşdurdı felek rāḥat-sarāy-ı ḳalb-i vīrānı
- 42 Şafādan ḳalmadı bir ḥabbe ḥirmengāh-ı ḥāṭırda
Hemān taḥşīlūm oldı rūzgārumdan perīşānı
- 43 Sezādur kiştzār-ı devletūñden dāne-çīn olsam
Benem gülzār-ı medḥ-i vaşfuññ mürğ-ı ḥoş-elḥānı
- 44 Ḳaşıdemle gelüp dergāhuña ‘arz-ı hüner ḳıldum
Getürdüm pāyūñe kāmı aḳıtdum baḥr-i ‘ummāmı

36 (b) ‘aṭṭār-ı: ‘aṭṭār u M1

40 (a) ḥuşḳ-meşrebden: ḥuşḳ-sālūmden Ü2

41 (a) neşāt-ı: neşāt u Ü2

- 45 Ben ol Hâkânî-i Rûmam ki ednâ sâde beytümde
Bulur ehl-i naẓar ârâyiş-i dīvân-ı Hâkânî
- 46 Ben ol şûret-nigâh-ı deyr-i ma' nâyam ki baş egdi
Büt-i fikrüm görince ' âlemüm müşkil-pesendânı
- 47 O mîr-i mülk-i naẓmam kim berât-ı câh-ı vaşfumda
Bu resme şebt iderler nāmuma elķâb-ı ' unvânı
- 48 Edâ-senc-i ķaşīde nükte-efrûz-ı ğazel-perdâz
Zahîr-i ' aşr u Selmân-ı zamân u Hüsrev-i şânî
- 49 Dem-i encâm-ı naẓm irdi du' âya başla ey Şabrî
Dilerseñ kim saña meftûh ola dergâh-ı ihsânı
- 50 Ola tâ şeb-nem ü lâle gül-âb-efşân u micmer-sûz
Çemen bezmin müşerref eyleyüp nev-rûz sulţânı
- 51 Gül-i nev-bâde-i bâĝ-ı vücûdı ber-ķarâr olsun
Olup mürĝân-ı ķudsīden hezârân ' andelībânı
- 52 Felek ħizmet-güzârı baĥt u devlet ' âşık u yârı
Melek her-dem bigehdârı ķarîni luţf-ı Rabbânî

46 (a) şûret-nigâh: şûret-nigâr Ü2

52 (a) ħizmet: ħidmet Ü2

Der-medh-i Būstān-zāde Meḥammed Efendi *

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 O kim ma' nā-tırāz-ı vaşf-ı dānā-yı hünervedür
Kemīn-i mışrā' -ı nazmı naqş-ı nüh-levḥ-i müdevverdür
- 2 O dānā-yı ma' ānīpīşegān-perver ki hep şimdi
Aña manzūme-pīrāyān-ı 'ālem midḥat-āverdür
- 3 Ḥudāvend-i kerīmü's-şān ki ehl-i ṭab' a 'ahdinde
Sitāre cāh-baḥş u baḥt u ṭālī' yār u yāverdür
- 4 Ḥoşā devr-i meserret kim şafāda zevḳde 'ālem
Yine şad gūne reşkiyle dil-i gerdün mükedderdür
- 5 Zamān-ı cāhıdur dünyāya dil faşl-ı gül-i sūrī
Ki devr-i mīm-i mātem sāgar-ı keyfiyet-āverdür
- 6 Nedür bu mevsim-i mu' ciz-bahār-ı şādmānī kim
Dehān-ı ğam hezār-ı 'aşka ḥandān ğonca-i terdür
- 7 Ḥoşā ferruḥ-dem-i feyz-āverī kim her suḥan-sencüñ
Dili mir'āt-i feyz ü kilki tūṭī-i şenāgerdür
- 8 Ḥoş ol vaḥy-āşnā 'unvān-tırāz-ı nüşḥa-i ma' nā
Ki bu demde dili fikr-āver-i nazm-ı güzīnterdür

17. M1.31b, D1.32b, MK1.30a, MK2.24a, S1.23b, Ü2.62a.

Başlık: * S1. Der-medh-i Būstān-zāde Meḥammed Efendi el-merḥūm D1 Berāy-ı Būstān-zāde Meḥammed Efendi MK1 Der-medh-i Būstān-zāde Efendi Ü2

3 (a) ki: kim MK1 (b) cāh-baḥş u: cāh-baḥş-ı D1 / baḥt u: baḥt S1 Ü2 / yār u: yār M1 S1 Ü2

7 (a) kim: -D1

- 9 Benüm gönölümce ammā kimse āğāz idemez nazma
Suḥan-sencān-ı i‘ cām ise hep efsāne-güsterdür
- 10 Yine pīrāye-bend-i bīkr-i ma‘ nā ṭab‘ -ı pākümdür
Ki aña feyz-i Bārī der-güşāde genc-i gevherdür
- 11 O bir üstāddur kim biñ kaşīde söylese günde
Yine mazmūnı her bir beytinüñ gayr-i mükerrerdür
- 12 Huşūşā ‘ aşıkāne bir ğazel tarḥ itdi kim şimdi
Edāsı tāze fikri tāze tarzı tarz-ı hoşterdür
- 13 Göñül nice niyāz-efşān-ı pāy-ı nāz-ı dil-berdür
O ğamze-cādū-yı dil-bend o nergis hayret-āverdür
- 14 Ya cāna ya dil-i şeydāyadur ol ğamzenüñ kaşdı
Yine ser-mest-i cām-ı fitne olmuş dal ḥançerdür
- 15 Dil-i Cibrīli yek tār ile bend eylerdi bulsaydı
Şaḫın ol zülfdē ey dil ki cādū-yı füsūngerdür
- 16 Każā taḥrīr idermiş kıl kalemle ḥāl-i ‘ aşkımdur
O ḥaṭ kim şafḥa-i ḥüsn-i ‘ izār-ı yāra zīverdür
- 17 O rūy-ı nev-ḥaṭ özge nāme-i şāh-ı melāḥatdür
O mühr-i tāze resm-i ālī ol la‘ l-i suḥanverdür

10 (b) feyz-i Bārī: feyz D1

14 (a) şeydāyadur: şeydādur M1 (b) Şaḫın ol zülfdē ey dil ki cādū-yı füsūngerdür MK1

15 –MK1

16 ↔ 17 Ü2

16 (a) idermiş: kılmış D1 MK1 S1 Ü2 / ḥāl-i ‘ aşkımdur: ḥāl M1 (b) ḥüsn: sürḥ D1 MK1

17 (a) şāh: şām M1

- 18 Ne var ey çarh rind-i ‘aşka bir dem ‘ayşa ruḥṣat vir
Ḥuṣūṣā ṣimdi devr-i gül zamān-ı raḳṣ-ı sāğardur
- 19 Nevālar itse nev-rūz-ı suḥandan n’ola ey Şabrī
O gül naḥl-i kemāle ‘andelīb-i nağme-güsterdür
- 20 Şigüfte gül-bün-i bustān-sarāy-ı fażl u dāniş kim
Dili ḥoş-nükte bülbul şāhid-i ḥulḳı gül-i terdür
- 21 Nesīm-i būstān-ı ḥulḳı bād-ı şeh-per-i Cibrīl
Zülāl-i bāğzār-ı luṭfi dil-keş āb-ı Kevşerdür
- 22 Debistān-ı kemālinde ‘Uṭārid tıfl-ı meşḳ-āmūz
Gülistān-ı ḥayālinde Şüreyyā naẓm-ı kemterdür
- 23 Bahār-ı mekremet Bustān Efendi-zāde kim anuñ
Dü naḥl-i bāğ-ı bālāya nihāl-i ḳadri hem-serdür
- 24 O hem-nām-ı Peyem-ber kim ziyā-yı şem‘-i ‘adliyle
Bülend-eyvān-ı şer‘ ü bārgāh-ı dīn münevverdür
- 25 O şadr-ı sa‘d-eşer kim şāh-beyt-i naẓm-ı evşāfi
Bu resme pīş-i ṭāḳ-ārāy-ı ḳaşr-ı heft-manẓardur
- 26 Ser-i vahy-āzmāyān üstād-ı dāniş-ārāyān
Zāhīr-i nükte-pīrāyān kerīm-i ehl-perverdür

18 (a) bir dem: bezm-i Ü2 (b) devr: faşl Ü2

19 (a) n’ola ey Şabrī: dil n’ola Şabrī D1 MK1 S1 (b) nağme: medḥ Ü2

20 (a) gül-bün-i bustān-sarāy-ı: bülbul-i destān-serā-yı M1

24 (b) şer‘ ü: şer‘-i M1 MK1 Ü2

25 ↔ 27 Ü2

25 (b) heft-manẓardur: heft-minberdür M1 heft-kişverdür S1

26 –Ü2

- 27 Ebu'n-naşr-ı zamān Kāzī Şureyhü'l-‘aşr Sa‘dü'l-vakt
Hudāvend-i efāzıl mesned-i küľ şadr-ı ekberdür
- 28 Emān-ı bīm-i millet bīm-fersāy-ı dil-i ümmet
Emīn-i memleket kār-āgeh-i şer‘-i Peyem-berdür
- 29 Zihī şadr-ı ‘ādālet-verz-i dīvān-ı şerī‘ at kim
Anuñ a‘lā vü ednā pīs-i hükminde ber-ā-berdür
- 30 Zamān-ı dāver-i dādında eylerse eger da‘vā
Hābāb-ı cū şabādan tācını almağ muğarrerdür
- 31 Zihī vālā-himem kim ‘ahd-i cūd-ı genc-bağşında
Nigāh-endāz-ı dest-i çarğ olanlar hep tevāngerdür
- 32 Meger tarğ eyledi iksīr-i luğfin cām-ı ümmīde
Ki her çurş-ı hābābı reşk-i şems-i kimyāgerdür
- 33 Meger aldı şabādan feyz-i būy-ı turra-i hulkın
Şehāb-ı gevherīn kim māye-bağş-ı baħr-i aħzardur
- 34 Ki la‘līn kāse-i her lāleye rīzān olan şimdi
Nem-i bārān yirine rīze rīze müşğ ü ‘anberdür
- 35 Yine nīsān-ı cūdī fāyīz oldu var ise bāğa
Ki destinde çenāruñ sübħası tesbīħ-i gevherdür

27 (a) Şureyhü'l-‘aşr: Şureyh-i ‘aşr D1 MK1 S1

29 –Ü2

31 (a) genc-bağşında: genc-bağşından Ü2 (b) Nigāh-ı dest-i luğf-ı çarğ olanlar hep tevāngerdür D1
Nigāh-ı çarğ-ı dest-endāz olanlar hep tevāngerdür S1

33 (a) şabādan: sevādın D1 MK1 S1 hevādan Ü2

34 (b) müşğ ü: müşğ M1

- 36 Seḫāb-ı nev-bahārı şāldār-ı bezm-i cāhıdur
Aña tāk-ı şeh-i ḥāversitān zerrīne micmerdür
- 37 Żiyā-ḥ^vāh-ı fūrūğ-ı cevher-i mir'āt-ı rāyıdur
Gerek māk-ı felek-pīrā gerek ḥūrşīd-i ḥāverdür
- 38 Felek kanda bisāt-ı kurb-ı şadr-ı rif'ati kanda
O dergāhında bir dūn pāye vü pes-mānde çākerdür
- 39 Cem-i baḥtı yine bir bezm-i devlet kurdı şāhāne
Ki esbāb-ı neşāt-ı cāh-ı cāvīd aña zīverdür
- 40 Mübārek-bāda geldi çarḥ o bezme mihr ü meh sanmañ
Bir elde sīb-i sīmīndür bir elde sāğar-ı zerdür
- 41 Ḥirās-ı kahrı dehre şöyle şāmildür ki şeh-bāzān
Per ü bāliyle şimdi ḥāme-rübān-ı kebūterdür
- 42 O deñlü virdi ḥıfzı emn-i rāḥat-baḥşınıñ ḥükmin
Ki āteş içre mürğ-ı mūm hem-ḥāl-i semenderdür
- 43 Nefāz-ı ḥükmi-i neḥyi şöyle kim heft encümeneḡde
Hemān gerdān olan şimdi iki zerrīne sāğardur
- 44 Döker var ise ger bir kaṭre kan eyyām-ı 'adlinde
Mü'eşşir nükheth-i müşğ-i Ḥıṭā-yı ḥaṭṭ-ı dil-berdür

36 ↔ 37 Ü2

36 (b) zerrīne: zerrīn Ü2

37 (b) ḥāverdür: enverdür Ü2

40 (b) sīb-i: -M1

41 (a) şāmildür: şāmil D1

42 (a) deñlü: deñli D1 MK1 S1 / emn-i: emn ü M1 / rāḥat-baḥşınıñ: rāḥat-baḥşlık Ü2 /
ḥükmin: ḥükmi S1

43 (a) neḥyi: neḥy M1 / heft encümeneḡde: heft encümeneḡdür MK2

44 (a) Eger bir kaṭre deñlü kan döker var ise 'ahdinde D1 MK1 MK2 S1 Döker var ise ger bir kaṭre kanı
'ahd-i 'adlinde Ü2

- 45 Ğam-ı gīsū-yı müşgīn-ḥamlā yoḡdur āh ider bir dil
Eger var ise ḡoş-bū micmer-i bezminde ‘anberdür
- 46 Zihī ‘adl-āverī kim taḡviyet-yāb oldı ‘ahdinde
Gerekse dīn-i devletdür gerek şer‘ -i muṭahhardur
- 47 Anuñ böyle ‘adālet itdügin bilse şeh-i devrān
Felekde ḡadrini hem-cāh-ı ‘arş itmek muḡarrerdür
- 48 Nice şeh cünd-i ervāḡ-ı ricālū’l-ḡayb-ı nuşretle
Ne mülki fetḡe ‘azm eylerse teşḡiri müyesserdür
- 49 Cihān-sālār-ı Ğāzī Ḥān Murād ol şeh ki rüz-ı ceng
Cünūd-ı çetr-ber-çetr-i semāvāt aña yāverdür
- 50 Zāfer-ḡātem Süleymān-ı ḡader-ḡükm-i heme ‘ālem
Ki fermānına dīv-i nüh-ser-i gerdün musaḡḡhardur
- 51 Bihīn-tab‘ ān olup leb-beste-i mühr-i cefā-yı çarḡ
Dilüm kār-ı suḡandan ḡalmış idi nice demlerdür
- 52 Açıldı şimdi āb-ı şīşe-i luṭfuñla hemçün gül
Mişāl-i bülbüle bezm-i şenāda naḡme-güsterdür
- 53 Bu dem kim devr-i sākī-i keremden def‘ -i ḡam ḡıldı
Şafāsından ḡum-ı mey gibi yine cūş-āverdür

45 (a) müşgīn: miskīn Ü2

46 (b) Felekde ḡadrini hem-cāh-ı ‘arş itmek muḡarrerdür S1

47 (a) itdügin: itdiḡin Ü2 (b) Gerekse dīn-i devletdür gerek şer‘ -i muṭahhardur S1

49 (a) rüz-ı ceng: rüzı ceng M1 ceng-āver MK2

50 (b) gerdün: ‘ālem S1

52 (a) hemçün gül: gül gibi D1 MK1 MK2 S1

53 -Ü2

53 (a) keremden: keremde D1 MK1 MK2 (b) cūş-āverdür: ḡoş-āverdür D1

- 54 Benem ol mest-i feyz-i bāde-i humm-ı Hudā dādı
Ki nağmem raķş-āmūz-ı dil-i nāmūs-ı ekberdür
- 55 Ne bāde şem^ç-i tāb-ı tālī^ç-i iksīr-i cūy-ı feyz
Ki her bir kaçresi bir cevher-i kibrīt-i aħmerdür
- 56 İder bezminden ervāh-ı suħan deryūze-i ma^ç nā
Cem-i endīşemūñ kim mihr-i ilhām aña sāğardur
- 57 Ne sāğar āb u tāb-efzā-yı ħüsn-i şāhid-i medħūñ
Şarābı feyz-i Rūħu'l-ķuds keyfi keyf-i āħardur
- 58 Ben ol nūr-ı tecellī-dīde-i Tūr-ı füyūzātam
Ki ħāmem ħaşma ejder dūsta naħl-i hūner-berdür
- 59 Füsün-āmūz-ı çeşm-i bīkr-i ma^ç nā kilk-i fikrūmdür
Ki siħr-i fitnede Hārūt aña şākird-i kemterdür
- 60 Kaşīdem bir gülistān-ı füyūzāt-ı İlāhīdür
Ki rūħ-ı Şeyħ Sa^ç dī aña mürğ-ı dāstāngerdür
- 61 Ya bir bāğ-ı bihişt-i vāridāt ezhār-ı ma^ç nādur
Ki vaşf-ı meşrebūñ şaħn-ı çemenzārında Kevşerdür
- 62 Mücessem himmetā şimdi benem ol Rüstem-i ma^ç nā
Ki şeh-bāl-i sürüş-ı ġayb tūr-i fikrūme perdür

54 -Ü2

55 -Ü2

55 (b) cevher-i: cevherūñ M1

56 (a) bezminden: bezminde MK2 Ü2

57 (a) āb u: āb-ı M1

58 (a) nūr: Tūr Ü2 (b) hūner-berdür: hūnerverdür S1 Ü2

59 (b) siħr: baħr M1

61 (a) ma^ç nādur: ma^ç nīdür D1 MK1 MK2 S1 Ü2

62 (b) şeh-bāl: şeh-bāz S1

- 63 Zebānum ھاşm-ı ehl-i ٲab‘ a bir tīg-i ھاżādur kim
Dil-i Efrāsyāb-ı ھاrھ anuñ ھاvfıyla mużٲardur
- 64 Muḳābil olamaz rezm-āşnāyān-ı suḣan baña
Egerçi her biri bu ‘arşada za‘ mınca serverdür
- 65 Suḣan-gūluk zebān-ı feyz ile ancaḳ olur Şabrī
Ki bāng-i iştihāruñ gūş-gīr-i heft-kişverdūr
- 66 Biraz da dest-i dil tesbīḥ-i gerdān-ı du‘ ā olsun
Du‘ ā dilden ola lā-būd ḳabūl-i Ḥaḳḳa mazḣardur
- 67 O tesbīḥ-i du‘ ā kim silk-i lū‘lū-yı icābetde
Anuñ her dūrri gūş-ı ‘arşiyāna zīnet ü ferdūr
- 68 Cihānda tā ki pehnā-şafḥa-i sīmīn mücellādur
Şu‘ ā-ı mihr aña hem kilḳ-i zer hem tār-ı mıştardur
- 69 Yazılsun ھاşre dek altun ḳalemle medḥ-i vālāsı
Ki bir memdūḥ-ı devrān dāver-i ferḣunde-aḣterdür
- 70 Felek yazdı berātın māh-ı nev tuḣrāsını ھاekdi
Aña şimden girü ol manşıb-ı devlet muḳarrerdūr
- 71 Ne manşıb cāh-ı ḳāzī-‘ askerī kim şānına lāyık
Ki zātı lāyık-ı dīvān-ı şāh-ı heft-kişverdūr

63 –S1

65 (a) Suḣan-gūluk: Suḣan-gūluk M1 D1 MK1 Ü2 / olur: ola S1

67 (a) icābetde: icābetdür D1 MK1 MK2 S1

68 (b) hem: –D1 S1 kim M1 / zer: zer ü S1

69 (a) medḥ: rūḣ S1 (b) devrān dāver-i: devrān-āver-i D1 S1

71 (b) şāh-ı heft-kişverdūr: şāhenşeh-i kişverdūr S1

- 72 O maḥdūm-ı mükerrerem ola devletle mu‘ammer hem
Ki resm-i kilki dest-i şun‘ olan aql-ı muşavverdür
- 73 Ola dībāce-i hestī-tırāz-ı nüṣṣa-i ‘ömri
O kim nazım-āver-i dīvān-ı çarḥ-ı heft-peykerdür

- 18 -

Berāy-ı Şerīf Efendi naḳībū’l-eşrāf*

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1 Yine ebr-i bahārī sāye şaldı gülsitān üzre
Dökildi zülf-i müşgīn şanki ruḥsār-ı bütān üzre
- 2 Benefşe zāhir olunca çemenzār içre şandum kim
Görindi ḥāl-i müşgīn sīne-i sīmīn-berān üzre
- 3 Degül şāḥ üzre ḡonca nīzelerde ḡanlu başlardur
Şitābı leşker-i gül bozdu şaḡn-ı gülsitān üzre
- 4 Hücūm-ı cünd-i deyden bāḡı bekler şubḡa dek bülbul
N’ola her şeb şadā eylerse burc-ı āşyān üzre
- 5 Temāşā kıl ḡabābın cūy-ı pūr-nīlūferūn yir yir
Cevāhirdür görünür şanki tīg-i zer-nişān üzre

72 (b) kilki: kilk-i M1 MK1 S1 Ü2 / Ki resm-i dest-i şun‘ u’llāh olan aql-ı muşavverdür MK2

73 (b) dīvān: eyvān D1 S1

18. M1.34a, D1.35a, MK1.32b, MK2.24b, S1.21a, S2.25a, Ü2.60a.

Başlık. * MK1. Kaşīde berāy-ı Şerīf Efendi M1 Der-medḡ-i naḳībū’l-eşrāf Şerīf Efendi el-merḡūm D1 Der-medḡ-i Şerīf Efendi S1 Merḡūm Şerīf Efendi naḳībū’l-eşrāf olduḡda virilmişdür MK2 Der-medḡ-i Şadık Efendi Ü2

1 (a) ebr: bād D1 Ü2 (b) müşgīn: miskīn Ü2

2 (b) müşgīn: miskīn S1

3 (a) ḡonca: ḡonca-i MK2 / nīzelerde: nīzelerden S2 / ḡanlu: şanki D1 S1 S2

(b) gülsitān: büstān D1 S2

4 (b) burc-ı: bülbul S1 –Ü2

5 (b) Cevāhirdür: Cevāhir D1 / zer-nişān: zer-feşān S2

- 6 Döner peykāna yir yir sâ‘ id-i pür-dāğ-ı ‘ aşıkda
Düşince kaçre kaçre jâle şâh-ı ergavân üzre
- 7 Düşen ezhâr-ı bādâmı temâşâ kıl gül üstinde
Kõnılmıř penbedür gūyâ ki dâğ-ı hūn-feşân üzre
- 8 Şakâyık içre gül oldu miyân-ı sebze de zâhir
Şafağdan mâh-ı tâbân gibi şağn-ı âsmân üzre
- 9 Çemenlerde le‘âfet şol kadar kim çarğ-ı ağzarla
Lisân-ı hâl ile her biri bağş ü imtiḥân üzre
- 10 Nesīm ol deñlü nâzûk geşt ider gülzârı kim itmez
O reftârı Burâğ-ı gülşen-i cennet cinân üzre
- 11 Zemīnūñ reng-i gūn-â-gūn ile seyr eyleyen bir gün
Kâlur elbette ḥayrân nağş-ı nağğâş-ı zamân üzre
- 12 Zamâne ‘ âķıbet nâ-būd ider gül Yūsufin diyü
Fiğân itmekde kumrılar ser-i serv-i çemân üzre
- 13 Bu günler rûzgāruñ ‘ uğdesi bir dilde ḥod olmaz
Niçün bağlar girih bād-ı şabâ âb-ı revân üzre
- 14 Şafâ-yı bād-ı nev-rûzıyla bûlbûl başlayup şavta
Nevâ itdi şabâdan nağş-ı bâğ u gülsitân üzre

8 –S2

8 (a) içre: üzre S1 / sebze de: sebzde M1 (b) Şafağdan: Şafağda D1 MK1 Ü2

9 (a) şol: ol M1

10 (b) reftârı: cevâlân MK2 S2

11 (a) bir gün: nağşın D1 S1

12 (a) nâ-būd: pinhân S1 (b) itmekde kumrılar: itmekdedür kumrı MK1 MK2 S2

13 (b) girih: reg-i M1

14 (b) bâğ u: bâğ-ı MK1 MK2

- 15 Degül gül-berg üfürmekle şabā cām-ı gül-i sürhı
Dökildi kaçre kaçre bāde şahın-ı büstān üzre
- 16 Gül-i bādāmda gerd-i nesīm-i gülşeni seyr it
Çekilmiş sürmedür şan çeşm-i hūn-rīz-i bütān üzre
- 17 Şabā nergislerūñ çeşmin muķahhal kıldı var ise
Yüz urdı hāk-pāy-ı dāver-i devr-i zamān üzre
- 18 O dānā-yı felek-dergāh kim pergār-ı fermānın
Yed-i bahtı urur her laḫza fark-ı Ferḫadān üzre
- 19 O şadr-ı ‘arş-kevkeb kim felek dest-i ‘aṭāsında
Ḥabāb-ı kemterīndür ber-muḫīṭ-i bī-kerān üzre
- 20 Şerīf-i Ka‘be-i dīn kıble-i iḳbāl-i ‘ālem kim
Vücūdı pertev-i luṭf-ı İlāhīdür cihān üzre
- 21 Zihī ebr-i kerem kim reşḫa-i nāçiz-i iḫsānı
Güherden kūh ider peydā fezā-yı lā-mekān üzre
- 22 Zihī ser-çeşme-i faẓl u ma‘ānī kim ider cārī
Dil-i dānāsı āb-ı ḫikmeti mülk-i beyān üzre
- 23 Ne mülke kevkeb-i ‘adli nıgehbān olsa deştinde
Olur ḡālib ḡazāl-i māḫ şīrān-ı jiyān üzre

16 (a) gülşeni: gülşen M1

18 –S2

19 (a) ‘aṭāsında: ‘aṭāsından S2 (b) Ḥabāb: Muḫīṭ MK2

20 (a) Şerīf: Şeref D1 / Cenāb-ı gerdūn-kevkebe Şādık Efendi kim Ü2

(b) Vücūdı: Vücūd-ı M1

21 (a) ebr: āb Ü2

22 (a) faẓl u: faẓl-ı Ü2 (b) dānāsı: dānāyı MK1 MK2 / ḫikmeti: ḫükmini M1 / Dil-i dānā ser-āb-ı ḫikmeti mülk-i beyān üzre S2

23 (a) deştinde: destinde D1 Ü2 üstinde S1 (b) Olur ḡālib ḡazāl-i bādiye şīr-i jiyān üzre D1 MK1 S1 MK2 S2 Olur ḡālib ḡazāl-i māde şīrān-ı jiyān üzre Ü2

- 24 Ne bezmüñ şem‘ -i kāfūrīsi bulsa tābiş-i qahrın
Niyām-ı sīmden hañçer çeker bād-ı vezān üzre
- 25 Ger irse hāk-i dergāhıyla bād-ı şubh-dem baħre
İder emvācını ‘ anber-feşān kevn ü mekān üzre
- 26 Ser-ā-pā dāğ-ı āteşnāk olur nīlūferi anuñ
Güzār itse semūm-ı qahrı bir āb-ı revān üzre
- 27 Cihānda fitne üzre fitne olmaz devr-i ‘adlinde
Meger düşmiş ola zūlf-i siyeh haţţ-ı bütān üzre
- 28 Eger kim ğamze-i yār itmeseydi dillere gāhī
Zamānında dinürdi reh-zen itmez kārban üzre
- 29 Yasağ itse şarāb-ı nāza şāh-ı qahrı qalmazdı
Daħi maħmūrluq āşārı çeşm-i dil-berān üzre
- 30 Cihān şarşılmayaydı tünd-i bād-ı hışm u qahrından
Qalurdı gerd-i fitne dāmen-i āħir zamān üzre
- 31 Cihān-ārā ħudāvendā ahālī-perverā şadrā
Şehāb-ı luţf u cūduñ sāye şalmış ins ü cān üzre
- 32 Sen ol memdūh-ı ‘ālemsin ki Üstād-ı ezel vaşfuñ
İderken ħall ile imlā bu levh-i zer-nişān üzre

25 –MK2

25 (b) kevn ü mekān: kevn mekān Ü2

26 (a) nīlūferi anuñ: nīlūferüñ S2 (b) İder emvācını ‘ anber-feşān kevn ü mekān üzre MK2

28 (a) kim: ki MK1 (b) kārban: kārvan S2

29 (a) āşārı: āşār-ı Ü2

30 (a) şarşılmayaydı: şarşılmasaydı MK1 / hışm: haşm M1 / hışm u: hışm-ı MK2 Ü2

31 (b) cūduñ: cūdı S2 / ins ü cān: ins cān S2

- 33 Bir iki kaçre altun tamlamışdı kilik-i şun'ından
Degüldür zāhir olan māh u hūrşid āsmān üzre
- 34 Felek bir şem' dān-ı zer-nişāndur bezm-i hāşuñda
Güneş şem' -i münir-i bī-duhāndur şem' dān üzre
- 35 Şanurlar kilik-i zerkāruñ görenler dest-i cūduñda
Şu' ā-ı mihr-i enverdür yem-i gevher-feşān üzre
- 36 Kaçan vaşf-ı haṭ-ı taḥrīr-i būy-ı hulkūñı yazsam
Duḥān-ı 'anber olur sāye-i kiliküm benān üzre
- 37 Kaçan çāpük-süvār-ı raḥş-ı fikrüm gelse cevālāna
İder menzilgehin vādī-i mülk-i lā-mekān üzre
- 38 Kaşidem bir gülistān-ı neşāt-engīz ü dil-keşdür
Bu cān-perver gāzel āb-ı revāndur gülsitān üzre
- 39 Ḥayāl-i la' li cāy idince çeşm-i hūn-feşān üzre
Biri birine düşdi kirpügüm kan oldu kan üzre
- 40 Düm-i ṭāvus gibi zülfini yir yir gösterür mir'āt
Düşince ḥalka ḥalka ol ruḥ-ı āyīnesān üzre
- 41 Ḥabāb-ı bādedür gūyā ki nā-būd oldu sāğarda
Şu 'āşıklar ki ser virdi o la' l-i dilsitān üzre

33 (a) tamlamışdı: tamlamışdur S2 / şun'ından: destinden D1 S1 Ü2

34 (a) hāşuñda: cāhuñda S2 / şem' -i: mihr-i MK2

35 (a) görenler: ya görenler MK2

36 (a) taḥrīr: taḥrīr ü S2 / yazsam: görsem D1 S1

(b) sāye-i kiliküm benān üzre: sāye milk-i lā-mekān üzre D1 S1 Ü2

37 -D1 S1 Ü2

38 (a) neşāt-engīz ü: neşāt-engīz-i M1 S2 Ü2 (b) revāndur: revān MK2

39 (a) la' li: la' l M1

40 (a) zülfini: zülfi D1 MK1 MK2 S1 S2 Ü2

41 -S1

41 (a) sāğarda: sāğardan S2

- 42 Gelen ta‘ ne ʔaşı başında cāy itmişdi Mecnūnuñ
Görenler beyza-i mürgān şanurdı āşyān üzre
- 43 Geçer cān u cihāndan geçmez ey rūḥ-ı revān senden
Seni tercīḥ ider erbāb-ı dil cān u cihān üzre
- 44 Sürūr-ı sāgar-ı la‘ lūñle cān virse eger Şabrī
Yuyup şahbā ile defn it anı kūy-ı muğān üzre
- 45 Siper idüp n’ola cām-ı meyi devrāndan ağılsam
Hemīşe tīg-i ğam çekmekdedür ben nā-tevān üzre
- 46 Başar cünd-i şerār-ı āhum encüm leşkerin her şeb
N’ola eflākde şimdi kırān olsa kırān üzre
- 47 Sipihre ser-fürü kılmam zamānuñda bi-ḥamdi’llāh
İrişdüm rif‘ ata sürdüm yüzüm ol āstān üzre
- 48 Görindi tāb-ı feyzüñle suḥan kilik-i benānumdan
Cilā ile cevāhir gibi şemşīr ü sinān üzre
- 49 Benem şāḥib-kırān-ı ‘ arşa-i ma‘ nā n’ola şimdi
Belāġat tīgini çeksem ‘ adū-yı bed-zebān üzre
- 50 Gerekdür rişte-i ḥüsn-i ḳabūlüñ yoḥsa sulṭānum
Dizilmez gevher-i eş‘ār-ı pāküm rīsmān üzre

45 (a) cām-ı: cāmı D1 MK1 / meyi: mey-i M1 D1 / devrāndan: devrānda S2

(b) çekmekdedür ben: çekmekde der-īn S2 MK1

46 (b) eflākde: eflāke MK1 / şimdi: her şeb S2

47 (a) bi-ḥamdi’llāh: bi-ḥamd li’llāh M1 / zamānuñda bi-ḥamdi’llāh: bi-ḥamdi’llāh zamānında MK2

48 (a) feyzüñle: feyzümle M1 / kilik-i: kilik ü S2 / benānumdan: bütānumdan D1 S1

zebānumdan MK2 S2 (b) sinān: şenān MK1

50 –S2

- 51 Sezādur sāye şalsa şāḥ-ı bālā naḥl-i iḥsānuñ
Du‘āñı ezber iden şā‘ir-i sāḥir-beyān üzre
- 52 Ola pīrāye şaḥn-ı gülşene tā nergis ü şeb-nem
Zer ü gevher gibi rûy-ı ‘arûs-ı dilsitān üzre
- 53 ‘Adû-yı zerd-rûyı eylesün Ḥaḳ zîr-i destüñde
Bahāruñ luṭfı böyle ğālib olduḳça ḥazān üzre

- 19 -

Naḳībū’l-eşrāf ‘Allāme Efendiye gönderilmişdür *

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fa‘ülün

- 1 Kuyına varup yüz süren āh-ı seḥerümdür
Āh-ı seḥerüm peyk-i maḥabbet-ḥaberümdür
- 2 Ey nāle yiter ‘arz-ı niyāz itmege āhum
Hem nāmedür ol dil-bere hem nāme-berümdür
- 3 Āhum da güzār eylesün kūyına zîrā
Āmîḥte sūz-ı dil-i pür-şererümdür
- 4 Ben āteşem āteş ki ser ü sîne-i çarḥuñ
Dāğ-ı meh ü mihri eşerümdür eşerümdür

51 (a) iḥsānuñ: iḳbālūñ MK1 MK2 S2 (b) sāḥir-beyān: sıḥr ü beyān MK1 MK2

53 (b) Bahāruñ: Bahār-ı MK1

19. M1.35b, D1.39a, MK1.36b, MK2.48a, S1.28a, Ü2.63b.

Başlık: * D1. Eḥibbādan birine gönderilmişdür MK1 Ḥasb-i ḥāl S1 Mektübdür Ü2

1 (b) maḥabbet-ḥaberümdür: maḥabbet-eşerümdür MK2

4 (b) meh ü: meh M1

- 5 Hākister-i ḥasret be-ser olsa ‘aceb olmaz
Ol şem‘-i maḥabbet ki benüm dāğ-ı serümdür
- 6 Ben dāmgeh-i hecre düşen mürğ-ı zebūnam
Pervāz idemem tār-ı cefā bend-i perümdür
- 7 Gāhī eşer-i sūz-ı dilümden iden āgeh
Ol gonca-i bülbül talebi nālelerümdür
- 8 Luṭf eyle şabā varur iseñ böyle niyāz it
Benden aña kim ḥāk-i rehi tāt-ı serümdür
- 9 Ben gerçi ki dūram nāzaruñdan nice demdür
Rūzum şeb-i ğam şām-ı melāmet seḥerümdür
- 10 Ammā ki senüñ naḳş-ı dil-ārāy-ı cemālūñ
Der-pīş-i nigāh-ı dil-i āşüfteterümdür
- 11 Yoluñda aḳar çeşme-i şad-lüle-i çeşmüm
Her bir müje bir lüle-i ḥūn-ı cigerümdür
- 12 Allāh içün ey āh tavāf it ser-i kūyın
Kim Ka‘be-i cān u dil-i müştāḳterümdür
- 13 Ey eşk-i revān cūy-şıfat sen de yüzüñ sür
Ḥāk-i reh-i dildāra ki nūr-ı başarumdur
- 14 Ey nāle uyup ḳāfile-i ‘aşḳa ceresvār
Sen daḫi çekil ol yaña kim reh-güzerümdür

5 (a) ḥasret: ḥayret MK1 MK2 S1

7 (a) āgeh: āgāh MK2 Ü2

9 (a) nāzaruñdan: nāzaruñda M1

11 (a) çeşmüm: eşküm M1 (b) lüle: teşne MK2

13 (a) yüzüñ sür: revān ol D1 MK1 S1 (b) reh: der D1 S1 Ü2 / başarumdur: başaruñdur MK2

14 (a) nāle: -D1

- 15 Ey kâş varup ben daği rū-māl idebilsem
Ol cāy-ı şafā-güstere kim eski yirümdür
- 16 Yüz sürmeden ol cāygeh-i devlete maḳşūd
Pā-būs-ı ḥudāvend-i firīšte-siyerümdür
- 17 Şabrī aña müştāk-ı niyāzam ki hemīşe
Nazm-āver-i medḥi ḳalem-i nükteverümdür

- 20 -

Ḳaşıde-beḳçe berāy-ı merḥūm Canpolad-zāde *

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Ḥarīm-i şāhdan bir kân-ı iḳbāl-i kerem çıḳdı
‘Azīmet-ḥ^vān-ı baḥtum ṭālī' inden genc-i Cem çıḳdı
- 2 Der-i genc-i murād-ı kâ'inātı rûzgār açdı
İçinden bir şehāne gevher-i deryā-himem çıḳdı
- 3 Recā-yı feyz iderler maḳdeminden ‘ālem ü ādem
Sipīhr-i devlete bir ‘İsi-i ferḥunde-dem çıḳdı

16 (a) sürmeden: sürmeñe S1 D1 / devlete: devlet M1

17 (a) niyāzam: cihānam MK2

20. M1.36a, D1.38b, MK1.36a, MK2.27b, S1.27a, S2.24b, Ü2.63a.

Başlık: * M1. Der-medḥ-i Canpolad-zāde el-merḥūm D1 Berāy-ı Canpolad-zāde el-merḥūm MK1
Der-medḥ-i Canpolad-zāde S1 Merḥūm Canpolad-zāde mīr-āḥurluḳ ile çıḳduḳda virilmişdür MK2
Ḥarem-i Hümāyūndan Ağa büyük mīr-āḥurluḳ ile çıḳduḳda dinmişdür Ü2

1 (a) iḳbāl-i: iḳbāl ü S1 MK2 S2 (b) ṭālī' inden: ṭālī' ümde M1 ṭālī' inde MK1 S2

2 (b) İçinden: İçinde S2 / deryā: ‘ālī MK1 dürr-i S1

- 4 Sūvār-ı eşheb-i şubḥ oldı istikbāline anuñ
Sarāy-ı nüh-revākından şeh-i zerrīn-‘ alem çıkdı
- 5 Cenāb-ı mīr-i iştābl-ı şehenşeh kim idüp müjde
Felek dir ‘āleme bir mehdi-i ferruḥ-ḳadem çıkdı
- 6 O kim bezm-i kemāl ü ma‘ rifetde dāniş ü fehmi
Ma‘ ānī-āšnā-yı nüṣṣa-i ‘ ilm ü ḥikem çıkdı
- 7 Umūr-ı ‘ālemi nazm itmege dīvān-ı iclāle
Ser-i kār-āgehān-ı mülk-i şāh-ı Cem-ḥaşem çıkdı
- 8 Hele İsfendiyār-ı çarḥ-ı ser-keş dīdesin açsun
Bu meydāna yine bir server-i Rüstem-şiyem çıkdı
- 9 Meger bāğ-ı emel feyz aldı ebr-i himmetinden kim
Çıkan her ḡoncası bir kīse dīnār u direm çıkdı
- 10 Degül ebr-i bahārı devletinde şāhid-i eyyām
Şikest idüp külāh-ı nāzı zülf-i ḥam-be-ḥam çıkdı
- 11 Degül iḥsān-ı bād-ı feyz-i nev-rūzī ḳamu ḥalkā
Simāt-ı devletinde ḥ^vān-ı luṭfı dem-be-dem çıkdı
- 12 Zihī ḥurrem-dem-i nev-rūz-ı sulṭānī ki feyzinden
Bahāristān-ı iḳbāle gül-i bāğ-ı İrem çıkdı

4 (a) istikbāline istikbāl ile: M1 S2 (b) nüh-revākından: nüh-revākında M1

5 ↔ 6 M1

6 (a) kemāl ü: kemāl-i M1 D1 S1 / ma‘ rifetde: ma‘ rifetden D1 MK1 S1 Ü2

(b) ‘ ilm ü: ‘ ilm-i MK1

9 (b) Çıkan her ḡonca bir pür-kīse dīnār u direm çıkdı S2

10 ↔ 11 MK1 S1

11 –D1 S2 Ü2

11 (a) Degül ebr-i bahārı feyz-i iḥsānı ḳamu ḥalkā MK1 MK2 S1 (b) devletinde: devletinden S1

12 (b) Bahāristān-ı: Bahāristāna Ü2

- 13 Çekilsün bezm-i fikr-i medhine cām-ı dil-i yārān
Nedīm-i meclis-ārāy-ı hīdīv-i muḥterem çıķdı
- 14 Nigehdār ola baḥt-ı zaḥm-ı çeşm-i çarḥdan Şabrī
Göñülden ol du‘ ā kim tāk-ı ‘ arşa şubḥ-dem çıķdı

- 21 -

Ḳaşıde-i nā-tamām*

Fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Tāli‘ oldı maṭla‘ ından bir meh-i burc-ı hüner
Pertevi devletle virdi Şām-ı cāha zīb ü fer
- 2 Maşrıķ-ı iclāl olan vālā-sarāy-ı şāhdan
Şaldı pertev ‘ āleme bir āftāb-ı feyz-eşer
- 3 Oldı dīvān-ḥāne-i devlet muḥaşşal der-güşā
Çıķdı andan bir müselleḡ tīg-i müsteşnā-güher
- 4 Tīg-i vālā-gevher-i dest-i sa‘ ādet kim anuñ
Olamaz pertev-gedā-yı şemsesi mihr-i seḡer
- 5 Gevheri ‘ ıķd-ı Şüreyyā-yı sipihr-i şun‘ -ı Ḥaķ
Şemsesi ḥürşīd-i şubḥ-ı ‘ ālem-i fetḡ u zafer

14 (a) baḥt-ı: baḥt-ı M1

21. M1.39a, D1.42a, MK1.15a, MK2.23b, S1.23b.

Başlık: * D1. Bu daḡi mezbūr Silāḥdār Paşa ḡaḡkındadır MK1 Bu daḡi Şām olduķda virilmişdür
MK2 Silāḥdār Muştafā eyālet-i Şām virildükde dinmişdür S1

1 (b) Pertevi: Pertev-i MK1 S1 / zīb ü: virdi MK2

2 (a) şāhdan: cāhdan D1 S1

3 (a) der-güşā: der-güşād M1 (b) tīg-i: tīg ü MK1

4 (a) Tīg: ‘ Iķd M1

5 (a) Gevheri: Gevher-i M1 MK1 S1 (b) fetḡ u: fetḡ-i D1

- 6 Ğurre-i ğarrā-yı ‘īd-i feyz kim itdi anı
Māh-ı şām-efrūz-ı devlet āftāb-ı baħr u ber
- 7 Şaydgāh-ı devlet ü iķbāle pervāz eyledi
Āşyānından açup şeh-bāz-ı himmet bāl ü per
- 8 Dāver-i Dārā-şikār-ı heft-kişver kim anuñ
Zīb-i dest-i qahrıdur şeh-bāz-ı zerrīn-bāl ü per

Mesnevi *

**Merhūm ‘Allāme Efendi naķībū’l-eşrāf iken
ķazılıķdan irsāl olınan manzūm şüret-i mektūbdur ****

Fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

- 1 ‘Arş-pāye ĥidīv-i zī-şānum
Ĥāzret-i mekremetli sulţānum
- 2 Der-i ma‘ nā penāh-ı efzāle
Āstāngāh ‘izz ü iķbāle
- 3 Sūdde-i sidre hem-ser-i cāha
Pīş-tāķ-ı güşāde dergāha

7 – MK2

7 (a) devlet ü: devlet-i D1 MK1

8 –MK2

8 (b) qahrıdur: qadridür S1 / zerrīn: himmet MK1

*. M1.36b, D1.39b, MK1.37a, MK2.48a, S1.25b, Ü2.63b.

Başlık: ** MK2. Naķībū’l-eşrāf ‘Allāme Efendiye irsāl olınan manzūm mektūb şüretidür D1 Naķībū’l-eşrāf ‘Allāme Efendiye irsāl eylediği manzūm mektūbdur MK1 Mektūb S1 Bu daħi mektūbdur Ü2

2 (b) Āstāngāh: Āşyāngāh S1

- 4 Beyt-i ma‘ mūr āsmān-ı ‘arşa
Devlet eyvān-ı lā-mekān-ferşe
- 5 Cāmi‘ ü’l-faẓl ‘adl ü inşāfa
Secde-cāy-ı kibār eşrāfa
- 6 Mültecā-yı ahāl-i ‘aşra
Müttekā-yı mevāl-i-i dehre
- 7 Semt-i dārü’n-na‘īm-i ma‘delete
Dest-i himmet nesīm-i mekremete
- 8 Reşk-peymāy-ı gülşen-i İreme
Büstān gūşe-i İrem hareme
- 9 Ne hareme revnağ-ı diyār-ı ‘aṭā
Ne hareme ‘īdgāh-ı ehl-i recā
- 10 Ka‘be-i cān u kıble-i ‘ālem
Būsegāh-ı leb-i niyāz-ı ümem
- 11 Cilvegāh-ı cemāl-i baḥt-ı sa‘īd
Ġayret-i feyz-ḥāne-i ḥūrşīd
- 12 Ol haremgāh-ı feyz-güsterdür
Ol der-i kā’inār-perverdür
- 13 Māye-i fetḥ-i bāb-ı genc-i emel
Vāye-i kām-baḥş-ı mülk ü milel

4 (a) āsmān: āstān MK2

5 (a) ‘adl ü: ‘adl-i MK2

7 (b) Dest: Semt S1

10 (a) cān u: cān-ı MK2 (b) niyāz: nişār MK2

11 (b) Ġayret: ‘İbret D1

13 (a) fetḥ-i bāb: fetḥ-yāb M1

- 14 Pîş-i ṯāḡ-ı sipihr-i kilḡ-i ḡazā
Vaşfını böyle eylemiş inşā
- 15 Ḥabbezā ḡible-i dil-i şürefā
رفع الله قدره شرفاً
- 16 Ol muḡaddes maḡām-ı vālānuñ
Ol muḡavves der-i mu‘allānuñ
- 17 Perdedārı hümā-yı devletdür
Sāyesi māye-i sa‘ādetdür
- 18 Açılınca iki ḡanadı düşer
Dehre ḡıll-i hümā-yı ferruḡ-fer
- 19 N’ola her nā-murād-ı ḡāne-ḡarāb
Olsa ger sāyesinde devlet-yāb
- 20 Yaraşur genc-i mülke şām u seḡer
Dīdebān olsa ger o ḡalka-i der
- 21 Nigeh-āmūz-ı çeşm-i aḡterdür
Dīde-i baḡt-ı heft-kişverdür
- 22 Olmış ol ḡalka-i der-i iclāl
Dest-pīrāy-ı şāhid-i iḡbāl
- 23 Çihre-sāyān-ı ḡāk-i reh-gūzeri
Ser-bülendān-ı mülk-i nükteveri

14 (b) inşā: imlā M1

17 (b) māye: sāye M1 MK1 MK2

18 (b) ferruḡ-fer: ferruḡ-per MK2

19 (a) nā-murād: murād D1 Ü2 (b) Olsa ger: Olsalar Ü2

21 (a) aḡterdür: ḡayretdür D1 / Nigeh-āmūz-ı dest-i ḡayretdür S1 (b) baḡt: taḡt M1 S1

- 24 Sāyeveş bā-hezār-ı ‘acz ü niyāz
Yüz sürer Şabri-i şenā-perdāz
- 25 Vaż’ -ı rūy-ı niyāzdan soñra
Güft ü gūy-ı niyāzdan soñra
- 26 ‘Arż-ı ahvāl-i kaṭre-i nāçiz
Bu ki ey lücce-i le ’ālī-riz
- 27 Şimdilik sāhil-i selāmetde
Leb-i deryāçe-i kanā’ atde
- 28 Geh güher-yāb-ı feyz-i ma’ nāyuz
Geh keder-senc-i huşk-i ma’ nāyuz
- 29 Dür-i kām ile gerçi dest-i recā
Her zamān pür degül şadefāsā
- 30 Nağd-i genc-i ümīd-i luṭf-ı Hudā
Eyledi qalbümüz ğanī ammā
- 31 Hāşılı devletünde hoş-ḫālüz
Şükr-i Bārī müreffehü’l-bālüz
- 32 Künc-i ‘uzletde seyr ü soḫbetde
Gāh vaḫdetde gāh keşretde

25 a ↔ b Ü2

25 (b) Güft ü gūy: Güft-gūy M1

29 (b) Eyledi qalbümüz ğanī ammā D1

30 –D1

31 (a) hoş-ḫālüz: hoş-ḫālüz MK1 (b) müreffehü’l-bālüz: müreffehü’l-bālüz MK1

32 (a) seyr ü: seyr-i MK2

- 33 Kārumuz kār-ı medh-i zātuñdur
Vaşf-ı zāt-ı kerem şifātuñdur
- 34 ‘Ömr ü devlet du‘āsında dā’im
Naşb-ı nefis itmişüz Hūdā ‘ālim
- 35 Melce-i bende-perverā şadrā
Şadr-ı hoş-ţālī‘ā felek-ķadrā
- 36 Bir müreffih peyāma leyl ü nehār
Güşdār-ı ümīd idi dil-i zār
- 37 Nāgehān geldi bir ḥamāme-i feyż
Beste bāl ü perinde nāme-i feyż
- 38 Ne ḥamāme hümā-yı ferruḥ-fāl
Nāmesi devlet ü sa‘ādete dāl
- 39 Oldı evc-i sipihr-i himmetden
Serüme ol zamān ki sāye-figen
- 40 Sāye-i devletinde oldum o dem
Tācdār-ı serīr-i ‘işret-i Cem
- 41 Ne ḥamāme hezār-ı gülşen-i rāz
Nāmesi gonca-i hezār-nevāz
- 42 Bu’l-‘aceb ‘andelīb-i dest-āmūz
Ṭūṭī-i cām gibi bezm-efrūz

33 (b) zāt: kār MK2

39 (b) Serüme: Serime D1 S1 MK2

40 (b) Cem: dem Ü2

- 43 Țurfa bir al ȚŭȚī-i gŭyā
Hem ġazel-senc ũ hem ȓaȣide-serā
- 44 Meclis-i ġaybdan terennŭm-rīz
Bī-vŭcūd-ı zebān tekellŭm-rīz
- 45 Hem-ȣŭ mecmŭ[‘] a-i dil-i dānā
Nŭṣṣa-i vāridāt-ı feyz-i Ḥudā
- 46 Nāmenŭñ ḥod dinilmez evṣāfi
Ḥaṣre dek ȓab[‘] um olsa vaṣṣāfi
- 47 Kıṣṣa-i nā-ṣinīdedŭr o maȓāl
Nāme-i nā-nŭviṣtedŭr o ḥayāl
- 48 Lafȣ-ı rŭṣenle ol ḥaȓ-ı zībā
Leyletŭ’l-bedr-i ‘ālem-i ma[‘] nā
- 49 Görse inṣāda böyle ȓarz-ı cedīd
Dŭṣe deryā-yı reṣke mŭrvārīd
- 50 Ol ȓaȣideyse ser-be-ser pŭr-kār
Ḥaṣma her saȓrı tīġ-i āteṣ-bār
- 51 Ne ȓaȣide yem-i belāġatdŭr
Mevczār-ı muḥīȓ-i ḥikmetdŭr
- 52 Evvelīn mevcidŭr o deryānuñ
Tīġ-i mıṣrā[‘] ı ṣāh-ı devrānuñ

44 (a) ġaybdan: ġaybda Ü2

45 a ↔ b MK2

- 53 ‘Örfi-i tab‘-ı ‘âteş-endîşem
Feyzi-i kilik-i ma‘rifet-pîşem
- 54 Himmet ü cür‘et itseler farazā
Yine güçdür nazîre dimek aña
- 55 Cā‘ize aña şadr-ı dīvāndur
Himmet-i pādşāh-ı devrāndur
- 56 Umaruz naķş-ı dil-firīb-i cedīd
Perde-i luţf-ı Hāķdan ola bedīd
- 57 Eyleye ‘an-karīb ‘arz-ı cemāl
Şāhid-i ‘işve-pîşe-i āmāl
- 58 Zīver-eyvān-ı çarḥ būķalemūn
كل أمر بوقتہ مرهون
- 59 Türkī vü Fārisī ol iki ğazel
Hem-çü cām-ı mey-i ümīd ü emel
- 60 Neşve-baḥş-ı dil-i suḥankārān
Meclis-efrūz-ı ḥāṭır-ı yārān
- 61 Şevķ-der-şevķ lem‘a-der-lem‘a
Nūr-ber-nūr şem‘a-ber-şem‘a

56 (a) cedīd: bedīd D1 MK1 MK2 S1 (b) bedīd: mezīd D1 MK1 MK2 S1

57 (a) ‘arz-ı cemāl: ‘arz-ı ḥāl-i cemāl M1

58 (a) Zīver-eyvān: Zīr-i eyvān M1

59 (b) ümīd ü: ümīd-i M1 MK1 S1 Ü2

- 62 Feyzi-i ẓuds-i rūḥ-ı ma' nādur
 Āb u tāb-ı şabūḥ-ı ma' nādur
- 63 Āftābā sipihr-i eyvānā
 Baḥr-füyūzāt seḥāb-ı iḥsānā
- 64 Dem-i manzūm-ı nüṣḥa-i iḥlāş
 Vaḳt-i kār-ı şenā-yı ḥāşşu'l-ḥāş
- 65 Baḥri taḥrīke başladı eyyām
 Lengerin aldı felek bī-ārām
- 66 Kilk-i fikr-i dil-i ḥayāl-ārā
 Bulmadı naẓma ruḥşat-ı imlā
- 67 Baḥr-i pür-cūş-ı bād-ı müsta' cil
 Nāme-ber muẓtarib çü keştī-i dil
- 68 N'eylesün bu dil-i heves mūnis
 Der-hemīn ḥāl ü der-hemīn meclis
- 69 Ser-be-ceyb oldu ma' zeret-nāme
 Leb-be-müḥr-i sükūt olup ḥāme
- 70 Qaldı taḥrīrden o nağme-perest
 قلم اینجا رسید و سر بشکست

62 (b) Āb u tāb: Āb tāb S1

63 (b) Baḥr-i feyzā seḥāb-ı iḥsānā Ü2

(a-b) Baḥr-i feyzā seḥāb-ı iḥsānā Baḥr-i ṭab'ā seḥāb-ı iḥsānā

Āftābā sipihr-i eyvānā D1 S1 Āftābā sipihr-i eyvānā MK1 MK2

65 (a) Baḥri taḥrīke: Baḥr-i taḥrīre M1 (b) aldı: alsa M1

67 (b) Nāme-ber: Nāme-per S1

68 (a) N'eylesün: –MK1 / Bu dil-i pür-heves ola mūnis MK2 (b) ḥāl ü: ḥāl MK1 Ü2

69 (b) olup: ola MK2

- 71 Nāme-i ‘ömr ü cāhuñı Mevlā
İde zīnet-peżīr-i ħarf-i beķā
- 72 Çāker-i āstān-ı cāh u celāl
Şabri-i medḡ-gūy u ṭurfā-maķāl

72 (a) āstān-ı: āstān u M1 MK2

MUSAMMATLAR

Müseddes *

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

I

- 1 Gül gibi açılamm bāde-i nāb olmayıcağ
- 2 Söylemem bülbüleden baña hıṭāb olmayıcağ
- 3 'Aşğdan başlamam efgāna rebāb olmayıcağ
- 4 Hāşılı lāl olırın 'ālem-i āb olmayıcağ
- 5 Yāra derdüm diyemem bezm-i şarāb olmayıcağ
- 6 Cürmüm ikrār idemem mest-i ḥarāb olmayıcağ

II

- 1 Hālını 'arz idemez 'āşık-ı bī-tāḳat u tāb
- 2 Āteşin meyle şikest olmayıcağ cām-ı hicāb
- 3 Söylesün dirse beni ol şeh-i pür-ḥışm u 'itāb
- 4 Şoḥbet-i bāde idüp destüme şunsun mey-i nāb
- 5 Yāra derdüm diyemem bezm-i şarāb olmayıcağ
- 6 Cürmüm ikrār idemem mest-i ḥarāb olmayıcağ

III

- 1 Luṭf idüp bezmümüze gelse o şūḥ-ı mümtāz
- 2 Şevḳ-i şahbā ile çāk olsa yine perde-i rāz

1. M1.40b, D1.42b, MK1.42b.

Başlık: * D1. Taḥmīs M1 Müseddes MK1

I.

4 olırın: olırım M1 MK1

II.

2 Āteşin: Āteş-i M1 / hicāb: şarāb MK1

4 şunsun: şunşun M1

III.

2 perde: gülşen D1 MK1

- 3 Gülse germ olsa açılsa dil-i pür-süz u güdāz
- 4 O baña şīve vü nāz eylese ben aña niyāz
- 5 Yāra derdüm diyemem bezm-i şarāb olmayıcağ
- 6 Cürmüm ikrār idemem mest-i harāb olmayıcağ

IV

- 1 Rāst geldi baña mey-hāne dün cānānum
- 2 Gördi tolmış kadeh-i dīde-i hūn-efşānum
- 3 Sormağa meyl idicek derd-i dil-i nālānum
- 4 Meclise da‘ vet idüp anı didüm sulṭānum
- 5 Yāra derdüm diyemem bezm-i şarāb olmayıcağ
- 6 Cürmüm ikrār idemem mest-i harāb olmayıcağ

V

- 1 ‘Āşıkuñ cünbişi Şabrī gibi rindāne gerek
- 2 Meskeni meykede hem-meşrebi peymāne gerek
- 3 Hālını ağlamağa gūşe-i mey-hāne gerek
- 4 Mey gerek nāy gerek meclis-i mestāne gerek
- 5 Yāra derdüm diyemem bezm-i şarāb olmayıcağ
- 6 Cürmüm ikrār idemem mest-i harāb olmayıcağ

3 pür-süz u: pür-süz-ı M1

4 şīve vü: şīve-i M1

Müseddes *

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

I

- 1 Yine dīvāne-i 'aşkam mişāl-i Qays-ı bī-pervā
- 2 Melāmet deştine düşdüm yitirdüm kendümi hayfā
- 3 Çıkardum cāme-i nāmūsı oldum 'āleme rüsvā
- 4 Olup ser-geşte-i şahrā-yı hayret gird-bādāsā
- 5 Qarārum yok sefer kaçdın idelden ol büt-i tersā
- 6 Metā' -ı şabrı hayfā bir seferli eyledi yağma

II

- 1 Tenüm pür-dāğ-ı hasret lāleveş dil hasta-i gam hem
- 2 Mey-i telh ile tolmış cāma döndi dīde-i pür-nem
- 3 Gehī mey-hāneye geh mescide geh bāga 'azm itsem
- 4 'Aceb mi yārsuz bir yirde ārām itmesem bir dem
- 5 Qarārum yok sefer kaçdın idelden ol büt-i tersā
- 6 Metā' -ı şabrı hayfā bir seferli eyledi yağma

2. M1.41a, D1.43a, MK1.44b, Ü2.64b.

Başlık: * D1. Tahmīs M1 Müseddes MK1 Müseddes tercī'-bend Ü2

I.

2 yitirdüm: yitürem D1

4 hayret: hasret Ü2

II.

4 itmesem: itmişüm Ü2

III

- 1 Gidermiş yolda gördüm ol kıl oğlu şūhı mestāne
- 2 Teber ber-düş başda şeb-küleḥ kec elde peymāne
- 3 Didi yā hū seni şimden girü katlan bu hicrāna
- 4 Beni ağlañ alup şabr u qarārūm gitdi cānāne
- 5 Qarārūm yoḡ sefer qaşdın idelden ol büt-i tersā
- 6 Metā^ç -ı şabrı ḡayfā bir seferli eyledi yaḡma

IV

- 1 Bahār ile tūalum kim cihān gūlzār-ı cennetdūr
- 2 Baña hecr-i zenaḡdānında bir zindān-ı ḡasretdūr
- 3 Dem-ā-dem gezdūḡum yir deşt-i ḡayret kūḡ-ı mihnetdūr
- 4 ^çİnān-ı iḡtiyārūm gitdi elden nice müddetdūr
- 5 Qarārūm yoḡ sefer qaşdın idelden ol büt-i tersā
- 6 Metā^ç -ı şabrı ḡayfā bir seferli eyledi yaḡma

V

- 1 Ne yana ^çazm iderse şaḡ ola rūḡ-ı revānumdur
- 2 Firāḡında ḡayāl-i la^ç li ^çömr-i cāvidānumdur
- 3 Ḥarāb-ābād-ı dilde Şabriyā ḡam mīz-bānumdur
- 4 Gice gündüz bu maṭla^ç ḡasb-i ḡālūm vird-i cānumdur

III.

- 1 gördüm: buldum MK1 Ü2 / şūḡı: şūḡ-ı M1
- 2 başda şeb-küleḡ: başında küleḡ M1
- 4 şabr u: şabr-ı M1

IV.

- 1 tūalum: tūalum M1
- 2 ḡasretdūr: ḡayretdūr D1 MK1 Ü2
- 3 gezdūḡum: gezdigüm Ü2 / ḡayret: ḡasret D1
- 4 gitdi: aldı MK1

V.

- 1 → 2 D1
- 2 → 3 D1
- 3 → 4 D1
- 4 → 1 D1
- 4 ḡālūm: ḡāl Ü2

- 5 Ḳarārum yok sefer ḳaşdın idelden ol büt-i tersā
6 Metā^ʿ -ı şabrı ḫayfā bir seferli eyledi yağma

- 3 -

Müseddes *

Mef^ʿ ulü fā^ʿ ilātü mefā^ʿ ilü fā^ʿ ilün

I

- 1 Yolında ḫizmet ile bu dil nā-tevān olup
2 Cūy olmuş idi pāyına başum revān olup
3 Şimdi begenmez oldu beni kāmṛān olup
4 Baş çekdi kendi başına nā-mihrbān olup
5 Bir serv besledüm nice yıl bāḡbān olup
6 Ser-keşlik itdi ol daḫi dāmen-keşān olup

II

- 1 Bālā-yı ḳaddi tāze nihāl iken ibtidā
2 Ġāyet bülend itmiş idüm himmetüm aña
3 Dirdüm ki sāyesinde anuñ ḫoş geçem dilā
4 Şimdi irişmez oldu elüm dik gelür baña
5 Bir serv besledüm nice yıl bāḡbān olup
6 Ser-keşlik itdi ol daḫi dāmen-keşān olup

3. M1.41b, D1.43b, MK1.45b, Ü2.64b.

Başlık: * D1. Taḫmīs M1 Müseddes MK1 Müseddes tercī^ʿ -bend Ü2

I.

1 ḫizmet: ḫidmet M1 Ü2

5 bāḡbān: kāmṛān MK1 (Bu fark müseddesin diğ̈er bentlerinde de aynen tekrar etmektedir.)

III

- 1 Ümmîd-i vaşl ile anuñ nice rûzgār
- 2 İtdüm sirişk-i çeşmümi yolında cūybār
- 3 Eşkümle perveriş bulup ol serv-i gül-[‘] izār
- 4 Āhîr ben anı idemedüm mâyil-i kenār
- 5 Bir serv besledüm nice yıl bâğbān olup
- 6 Ser-keşlik itdi ol daħi dāmen-keşān olup

IV

- 1 Dilden hevā-yı [‘] aşkı anuñ zāyil olmadı
- 2 Şalunma ğayrılarla didüm kıyıl olmadı
- 3 Ol naħl-i tāze baña dilā mâyil olmadı
- 4 Çok minnet eyledüm aña ve’l-hāşıl olmadı
- 5 Bir serv besledüm nice yıl bâğbān olup
- 6 Ser-keşlik itdi ol daħi dāmen-keşān olup

V

- 1 Ey Şabri pāy-māli olup sāyeveş bu ten
- 2 Çok çekmiş idüm anuñ içün ğuşsa vü mihen
- 3 Her gāh dirdüm aña hāzer eyle āhdan
- 4 Togrısı şakınurdum eşer yilden anı ben
- 5 Bir serv besledüm nice yıl bâğbān olup
- 6 Ser-keşlik itdi ol daħi dāmen-keşān olup

IV.

2 → 3 D1 MK1

3 dilā: dili D1 MK1

4 ve’l-hāşıl: e’l-hāşıl Ü2

V.

4 Togrısı: Togrusu D1 MK1

Müseddes *

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

I

- 1 Çanı ol demler benümle ittiḥād itdüklerüñ
- 2 Muṭṭaşıl günden güne mihrüñ ziyād itdüklerüñ
- 3 Rām olup her dem sözüme inḳıyād itdüklerüñ
- 4 İltifāt idüp baña 'arz-ı vidād itdüklerüñ
- 5 Sen unutduñsa beni luṭfuñla yād itdüklerüñ
- 6 Ben unutmam bu dil-i nā-şadı şād itdüklerüñ

II

- 1 Luṭfuñı çok görmüşüm cānā 'adāvet idemem
- 2 Fürkatüñden illere varup şikāyet idemem
- 3 'Aql u fikrüm sendedür ğayra muḥabbet idemem
- 4 Sen ferāġat eyledüñse ben ferāġat idemem
- 5 Sen unutduñsa beni luṭfuñla yād itdüklerüñ
- 6 Ben unutmam bu dil-i nā-şadı şād itdüklerüñ

III

- 1 Bir iki gün çekmek ile derd-i hicrānuñ senüñ
- 2 Unudur mı bu gönül luṭf-ı firāvānuñ senüñ
- 3 Yād olunmaz mı şanursın dā'im iḥsānuñ senüñ

4. M1.42a, D1.46a, MK1.43a, MK2.50a.

Başlık: * D1. Taḥmīs M1 Müseddes MK1

I.

2 mihrüñ: mihr MK2

5 luṭfuñla: mihrüñle MK1

II.

2 illere varup: varup illere M1

4 eyledüñse: ider iseñ M1

- 4 Hîç çıkar mı hâtırımdan ‘ahd ü peymānuñ senüñ
 5 Sen unutduñsa beni luṭfuñla yād itdüklerüñ
 6 Ben unutmam bu dil-i nā-şādı şād itdüklerüñ

IV

- 1 N’ola olsam ben saña cān u gönülden mübtelā
 2 Dūstum sen itdüğüñ iḥsānı kim itdi baña
 3 İltiyām idüp ezelden her dem eylerdüñ vefā
 4 Bunca ḥaḳḳ-ı sâbıḳ añılmaz mı hîç ey dil-rübā
 5 Sen unutduñsa beni luṭfuñla yād itdüklerüñ
 6 Ben unutmam bu dil-i nā-şādı şād itdüklerüñ

V

- 1 Künc-i fūrkatde nice bir eyleyem āh u figān
 2 Şabra tāḳat ḳalmadı ol dem za‘īf ü nā-tevān
 3 Şabriveş senden n’ola ayrıldum ise nāgehān
 4 Žāyi‘ olup gitdi mi bu āšnālıḳlar hemān
 5 Sen unutduñsa beni luṭfuñla yād itdüklerüñ
 6 Ben unutmam bu dil-i nā-şādı şād itdüklerüñ

IV.

- 1 cān u gönülden: cānıyla gönülden D1

V.

- 3 nāgehān: ey cevān M1 MK1 MK2

- 4 gitdi mi: gide mi MK1

Müseddes *

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

I

- 1 Sen de hîç añmaz mısın ey dil-rübā itdüklerüñ
- 2 Baña nisbet varup ağıyāra vefā itdüklerüñ
- 3 Hîç çıkar mı hāṭırumdan dā'imā itdüklerüñ
- 4 Bu dil-i bî-çāreye ya'nī ezā itdüklerüñ
- 5 Unudur mıyam ne añlar sen cefā itdüklerüñ
- 6 Kim kime itdi cihānda sen baña itdüklerüñ

II

- 1 Dūst itdūñ kendüñe düşmenlerüm ey bî-vefā
- 2 Çak bu deñlü baña bilsem neyki bu kaşd-ı cefā
- 3 Tîğ-i cevruñ yarası sīnemde işler dā'imā
- 4 Sen degül misin bu deñlü işleri iden baña
- 5 Unudur mıyam ne añlar sen cefā itdüklerüñ
- 6 Kim kime itdi cihānda sen baña itdüklerüñ

III

- 1 Yād olunmaz mı şanursın cevruñ efzūn itdügüñ
- 2 Düşmenüm şād u beni hecrūñle maḥzūn itdügüñ
- 3 Rūyumı zerd eyleyüp ğamla yaşum ḥūn itdügüñ

5. M1.43a, D1.44b, MK1.46a.

Başlık: * D1. Taḥmīs M1 Müseddes MK1

II.

II → IV D1 III MK1

4 deñlü: deñli D1

III.

III → II D1 MK1

2 şād u: şād D1

- 4 Miḥnet ü fūrḫatle aḥvālüm diger-gün itdügüñ
 5 Unudur mıyam ne añlar sen cefā itdüklerüñ
 6 Kim kime itdi cihānda sen baña itdüklerüñ

IV

- 1 Olmadı ḥālī elemden bu dil-i üftāde hīç
 2 İtmedüñ bir kez teraḥḥum ‘āşık-ı nā-şāda hīç
 3 Kimseye olmuş mıdur baña olan dünyāda hīç
 4 İtdügüñ cevır ü cefālar gelmeye mi yāda hīç
 5 Unudur mıyam ne añlar sen cefā itdüklerüñ
 6 Kim kime itdi cihānda sen baña itdüklerüñ

V

- 1 Xanı bunca ‘ahd ü peymān u xanı bunca yemīn
 2 Hay kâfir yoğ imiş sende meger īmān u dīn
 3 Şabriveş itsem ‘aceb mi dem-be-dem āh u enīn
 4 Çak belālar çekdi ‘aşkuñda dil-i zār u ḥazīn
 5 Unudur mıyam ne añlar sen cefā itdüklerüñ
 6 Kim kime itdi cihānda sen baña itdüklerüñ

IV.

IV → III D1

1 peymān u: peymān D1 MK1 / xanı: xanı ya D1

4 dil-i zār u: dil-i zār M1

Müseddes *

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

I

- 1 Dünyede gördüğüm âlâmı yine yād ideyüm
- 2 Şarşar-ı âhum ile ‘âlemi ber-bād ideyüm
- 3 Dil-i maḥzūnı belā çekmege mu‘tād ideyüm
- 4 Cānuma gözden aḡan ḡun-ı dili zād ideyüm
- 5 Bunca feryādum işitdūñ dimedūñ dād ideyüm
- 6 Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyüm

II

- 1 Şerer-i sūz-ı dilüm çarḡ-ı ḡamuñ ülkeridür
- 2 Yaşum emṡārı anuñ gözlerüm ebr-i teridür
- 3 Tāb-ı miḡnet yüregüm yağın ı turmaz eridür
- 4 Yaḡsam āhumdan eger başuma odlar yiridür
- 5 Bunca feryādum işitdūñ dimedūñ dād ideyüm
- 6 Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyüm

6. M1.43b, D1.45a, MK1.44a, MK2.50a.

Başlık: * D1. Taḡmīs M1 Müseddes MK1

I.

1 yād: bād D1 / ideyüm: ideyim MK1 ideyin M1 D1 (Bu müseddesin “ideyüm” redifindeki fark, birinci bendin redifleri ile diğer bütün bentlerin nakarat beyitleri için geçerlidir.)

II.

1 dilüm: ḡamuñ M1 MK2 ḡamum MK1

III

- 1 Bād-ı āhum tuta göklerde maķar lāyık mı
- 2 Vire ğam āyīne-i albe keder lāyık mı
- 3 an dōke yaşı yirine dīde-i yer lāyık mı
- 4 Hālūme itmeyesin gāhī nażar lāyık mı
- 5 Bunca feryādum işitdūñ dimedūñ dād ideyüm
- 6 Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyüm

IV

- 1 Geçürüp gerdenūme şır gibi avķ-ı elem
- 2 Eşk-i çeşmüm baña zencīr-i cünün eyledi ğam
- 3 Kimseye olmadı hīç baña olan zūlm ü sitem
- 4 Nedür ey kân-ı kerem bārī günāhum bilsem
- 5 Bunca feryādum işitdūñ dimedūñ dād ideyüm
- 6 Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyüm

V

- 1 Dünyede sencileyin bir şeh-i ‘ādil yoğ iken
- 2 Devr-i ‘adlūñde benüm gibi gedā-dil yoğ iken
- 3 Dergeh-i Hāķķa mu‘ādil yüce menzil yoğ iken
- 4 Āh-ı mażlūme aña varmağa hā’ıl yoğ iken
- 5 Bunca feryādum işitdūñ dimedūñ dād ideyüm
- 6 Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyüm

III.

1 Bād: Nār MK1

3 ↔ 4 MK1

VI

- 1 Her kese eyler iken pādşehüm ihsānı
- 2 Sicn-i miḥnetde ḳoma Şabri-i pür-‘ işyānı
- 3 Ḳul beşerdür ne ‘aceb olsa eger noḳşānı
- 4 N’ola cürmüm çoğ ise ‘afv-ı shehşāh ḳanı
- 5 Bunca feryādum işitdũñ dimedũñ dād ideyũm
- 6 Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyũm

 VI.

1 eyler iken pādşehüm: pādşehüm eyler iken M1 MK1 MK2

4 shehşāh: shehşeh MK2

TARİHLER

Tārīḥ-i ẓaṣr *

Müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün

- 1 Hakkā ne ẓaṣr-ı ḥūb olur bu cāy-ı cennet-ķıṭ'a kim
Taḥsīn-i ḥ^vān-ı vaṣfıdur ins ü perī ḥūr u melek
- 2 Resmiyle zīnetde zemīn ẓarḥıyla ḥod nāzendedür
Hem ẓaṣr-ı gūlzār-ı İrem hem beyt-i ma' mūr-ı felek
- 3 Seyr eyleyüp Şabrī didüm tārīḥ-i sālin şevķ ile
Ma' mūr ābādān ola bu cāy-ı zībā ḥaṣre dek (1036/1626-27)
sene 1038*

Tārīḥ-i ẓaṣr *

Müfte' ilün fā' ilün müfte' ilün fā' ilün

- 1 Bāni-i himmetle bu ẓaṣr-ı şafā-güsteri
Eyledi ābād bir nüktever-i kārđān

1. M1.39a, D1.92a, MK1.41b, S1.29b.

Başlık: * M1. Tārīḥ-i ẓaṣr D1

1 (b) ins ü perī ḥūr u melek: nās u perī ins ü melek M1 MK1

3 (a) didüm: didi M1 MK1

(b) (1032) D1 معمور آبادان اوله بو جاي زيبا حشره دك: (1036) معمور آبادان اوله بو جاي زيبا حشره دك

(1042) S1 معمور و آبادان اوله بو جاي زيبا حشره دك (1041) MK1 معمور و آبادان اوله بو جاي زيبا حشره دك

* D1 nüshasındaki tarih manzumelerinde, tarihler sayı ile de yazılmıştır, bunlar metne aynen alındı. Ayrıca ebcedin karşılığı olan tarih parantez içinde miladi karşılığı ile birlikte verildi. Ancak yukarıdaki manzumenin tarihi D1'de 1032 çıkmasına rağmen manzumenin altına 1038 yazılmış.

2. M1.39a, D1.92a, MK1.41b, S1.29a.

Başlık: * M1. Tārīḥ-i ẓaṣr D1 MK1 Tārīḥ-i cum'a S1

- 2 Țarhına meftûn olur naķşına hayrân alur
Țab‘ -ı cihân-dîdegân dîde-i şûretgerân
- 3 Ben alem aldum ele yazmaĝa târîhîni
Hâtif-i ĝaybî didi ĝurrem ü nâzûk mekân (1035/1625-26)
sene 1035

- 3 -

Târîh berây-ı feth-i al‘ a-i Revân ‘an-yed-i Sultân Murâd Hân er-merhûm *

Müstef‘ ilün müstef‘ ilün müstef‘ ilün müstef‘ ilün

- 1 Şâhenşeh-i şâhib-ırân Keyĝusrev-i Īrânsitân
Dârâ-yı Īskender-nişân Īskender-i Dârâ-nijâd
- 2 ırdı kızılbaşı tamâm oldu ‘Acemden intikâm
با عون حي لا ينـام با فر شمشير جـــــاد
- 3 Kesdi teberrâyîlerüñ ‘ırın ‘Alîlik eyledi
Şiddîk u Fârûķuñ o şeh rûh-ı revânın itdi şâd
- 4 Minnet Cenâb-ı Hâķķa kim ey âhir-i şâh-ı ‘Acem
Feth ü zaferle ber-murâd itdi seni Rabbü’l-‘ibâd
- 5 Ne Hân Süleymân eyledi bu kârı ne Sultân Selîm
K’itdûñ bu ĝüne al‘ ayı miftâh-ı tîĝuñla ĝüşâd

3. D1.91a, MK1.40a, S1.28b, Ü2.80a.

Başlık: * D1. Târîh berây-ı feth-i al‘ a-i Revân MK1 Târîh-i feth-i Revân S1 Târîh berây-ı feth-i Revân Ü2

3 (b) itdi: ıldı S1

4 (b) Feth ü: Feth-i MK1

5 ↔ 7 D1 S1 Ü2

- 6 Olnca tûp-ı şavletüñ kal‘ a-ber-endâz-ı Revân
Feryâd-senc-i el-emân oldı ‘adû-yı bed-nihâd
- 7 Bir haftada alduñ Revân gibi hışâr-ı muhkemi
Bir erlik itdüñ kim koduñ Rüstem gibi ‘âlemde ad
- 8 Şimden girü meftûhdur saña der-i mülk-i ‘Acem
İtmiş Hudâ şemşîrûñi destûnde miftâhu’l-murâd
- 9 Ben bu ğazâ-yı ekberüñ Şabrî didüm târîhini
Aldı kılıç ile Revânı ‘azm idüp Sulţân Murâd (1035*/1625-26)
sene 104?

- 4 -

Târîh berây-ı fetḥ-i kal‘ a-i Bağdâd ‘an-yed-i Sulţân Murâd Ḥân er-merḥûm *

Mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

- 1 Şeh-i kişver-güşâ Sulţân Murâd ol ḥân-ı ğâzî kim
Sadâ-yı kûs-ı fetḥi gûş-pîrây-ı bilâd oldı
- 2 Şikâra düşmeni ‘anķâ-yı nuşret bâl ü per açdı
Ne dem kim devlet ile rāyet-efrâz-ı cihâd oldı
- 3 Şeh-i Ḥaydar-ġazâ kim kufl-i bâb-ı kal‘ a-i Bağdâd
Ruḥ-ı iķbâline miftâḥ-ı tîġuñla gûşâd oldı

6 → 8 D1 S1 -Ü2

8 → 6 D1 S1 Ü2

* Uzunçarşılı’ya göre Revân 12 Safer 1045/28 Temmuz 1635’de muhasara edilir ve on gün sonra alınır (1973: 197-198).

4. D1.91a, MK1.40b, S1.29a, Ü2.80a.

Başlık: * D1. Târîh berây-ı fetḥ-i kal‘ a-i Bağdâd MK1 Târîh-i fetḥ-i Bağdâd S1 Târîh berây-ı fetḥ-i kal‘ a-i Bağdâd-ı bihişt-âbâd Ü2

3 (b) tîġuñla: tîġıyla Ü2

- 4 Zihī şāhib-ķırānī kim kemīne şadme-i ķahrı
Şikest-endāz-ı tāk u taķt-ı şāh-ı bed-nihād oldu
- 5 Muķaşşal evliyānuñ himmetiyle bir ğazā itdi
Ki rūķ-ı Bū Ħanīfe cān-ı ‘ālem gibi şād oldu
- 6 Gül-i maķşūd açıldı bir nesīm-i nuşret esdi kim
Teberrāyīlere tūfān-ı bād-ı ķavm-i ‘Ād oldu
- 7 Bu fetķ u bu ğazānuñ Şabriyā tārīh-i vālāsın
Didüm ki pādşāh-ı mülk-i ‘ālem ber-murād oldu
sene 1048 (1042*/1632-1633)

- 5 -

Tārīķ berāy-ı ta‘mīr-i cāmi‘-i Seyyid Buķārī *

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Ħabbezā Bayram Paşa kim anuñ
‘Īd ider ‘ahdinde her gün ehl-i ĥāl
- 2 Ħāzret-i Seyyīd Buķārī Cāmi‘ in
İtdi iķyā ol vezīr-i ĥoş-ķışāl
- 3 Nice cāmi‘ ķible-i ervāķ-ı ķuds
Ka‘be-i feyż-i Ħudā-yı lā-yezāl

5 (a) itdi: irdi MK1

* Ebcede göre 1042 tarihi çıkıyor. Ancak D1’deki 1048 tarihi doğru olmalı, çünkü Uzunçarşılı da Bağdat Kalesi’nin fethini 1048/1638-1639 olarak gösteriyor.

5. D1.91b, MK1.41a, S1.29b.

Başlık: * MK1. Tārīķ berāy-ı ta‘mīr-i cāmi‘-i Seyyid Buķārī ‘aleyhi’r-raķmetü’l-Bārī D1 Tārīķ-i ta‘mīr-i cāmi‘-i Seyyid Buķārī S1

1 (a) Ħabbezā: Ħāzret-i D1 S1 (b) gün: dem S1

- 4 Āsmān-ı zıkr-i Sübhānīdür ol
 Kuṭbı anuñ mürşid-i şāhib-kemāl
- 5 Hāḳ bu kim evvelkiden a‘lā olup
 Bu muḳaddes cāmi‘-i gerdūn-ḫılāl
- 6 Şevḳ ile Şabrī didüm tārīhini
 Oldı cāmi‘ Mescid-i Aḳşā-mişāl (1044/1634-1635)
 sene 1044

- 6 -

Tārīḫ berāy-ı cāmi‘-i mezbūr *

Mefā‘ılün mefā‘ılün fa‘ülün

- 1 Bilince şadr-ı ‘ālem itdi iḫyā
 Bu dergāh-ı ‘azīzi ḳıble-i feyḫ
- 2 Tamām olunca ey Şabrī bu cāmi‘
 Didüm tārīhini zī-ḳıble-i feyḫ (1044/1634-1635)
 sene 1044

6. D1.91b, MK1.41a, S1.29a.

Başlık: * D1. Tārīḫ der-cāmi‘-i mezbūr MK1 Tārīḫ-i Cum‘a S1

1 (a) Bilince: Yanınca S1

Tārīḥ berāy-ı ẓāzī-‘asker-şüden-i ‘Azīz Efendi *

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Şadr-ı Rūma ẓademün virdi şeref
‘Āleme nūr-ı hidāyet ʔolsun
- 2 Bu meserret ḥaberini işidüp
Şādmān olsun eḥibbā gülsün
- 3 ‘İlm ü faẓluñ gibi şadr-ı devlet
Gün-be-gün ‘izz ü teraḳḳī bulsun
- 4 Ḥasedinden dün ü gün mişl-i ḥazān
Düşmenün beñzi şararsun şolsun
- 5 Şabri-i dā‘i didi tārīḥin
Rūm ili şadrı mübārek olsun (1017/1608-1609)
sene 1017

7. D1.92a, MK1.41a, S1.29b, Ü2.80a.

Başlık: * Ü2. Tārīḥ berāy-ı ẓāzī-‘asker-şüden-i ‘Azīz Efendi el-merḥūm D1 Tārīḥ berāy-ı ‘Azīz Efendi S1

4 (a) dün ü gün: umaruz Ü2

GAZELLER

İbtidā-i Dīvān-ı Şerīf Şabrī Efendi el-merhūm fī-ḥurūfī elif*

- 1 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Tīre-rāh-ı ğamda qalmaz sālik-i 'aşq-ı Hudā
Her şerār-ı dūd-ı dil bir şeb-çerāğ olur aña
- 2 Şorma sırrın fülk-i 'aqlı Hızr-ı 'aşq itse şikest
Ey Kelīm-i dil şaķın kim andan olursın cüdā
- 3 Cünbiş-i baħr-i havādiş itse nüh fülki şikest
Tahta-i mey-ḡāneden ayrılmaz erbāb-ı hevā
- 4 Hakk idüp taşḡih idince yañlışın Üstād-ı 'aşq
Hiç qalır mı nüşha-i ḡāḡırda ḡarf-i mā-sivā
- 5 İtme yā Rab feyz-i raḡmetün bizden dirīg
Penbezār itdiyse cismüm dāğ-ı 'aşq-ı dil-rübā
- 6 Şimdi istiğfār-güy-ı sübḡa-gerdānuz hele
Bir zamān gitmezdi elden cām-ı mey dilden hevā
- 7 Anda ey Şabrī süveydādur ḡayāl itme gönül
Nāme-i sırr-ı Hudādur mühr urılmışdur aña

Başlık: * D1. İbtidā-i Dīvān-ı Şerīf Şabrī raḡmetuhu'llāh fī-ḡurūfī elif MK1 Ġazeliyyāt MK2

1. M1.44b, D1.47b, MK1.47b, MK2.28a, Ü2.65b.

1 (a) Tīre-rāh: Bezm-i rāh D1 MK1 MK2

4 (a) yañlışın: gülşen-i MK2

5 (a) İtme: Eyleme M1 MK1 / feyz: berķ D1 / bizden: luḡfuñ M1 luḡf it MK2 / İtme yā Rab berķ-i feyz-i luḡfuñ bizden dirīg Ü2

6 (a) istiğfār-güy-ı: istiğfār-güy u Ü2 (b) hevā: nevā M1 MK1 MK2

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Şu deñlü bŷy-ı mey kıldı mu' attar bezmi miskāsā
Şurāhīnūñ o dem ılan geldi burnından degül şahbā
- 2 O çeng-i sebzegŷnı halka-i meclisde seyr eyleñ
Kenār-ı havz-ı ' işretde egilmiş servdŷr gŷyā
- 3 Nesinden hazz ider erbāb-ı ğam meclisgeh-i dehrŷñ
Huřuřā kim tehī devr eyleye bu sāğar-ı mīnā
- 4 Dönŷp ' aks-i ruhuñla āteřin mir' āta ey sākī
Şurāhīnūñ gözi nŷrını aldı cām-ı bezm-ārā
- 5 Degül regler zemīn-i cism-i şad-çākinde řabrīnŷñ
Nihāl-i nāvekŷñ bīh-ı ta' alluķ bağladı cānā

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Şikest oldıysa peymāne sebŷ dŷřuñda pŷr-řahbā
Ne ğam yirsin bařuñ şağ olsun ey rind-i çadeh-peymā

2. M1.44b, D1.48a, MK1.47b, MK2.28a, S2.28a, Ü2.66a.

1 (a) deñlü: deñli S2 / miskāsā: müřgāsā D1 MK2

2 (a) Ne dil-ber içmek isterdi ne rind-i ' aşķ olmasa D1 / sebzegŷnı: sebz-gŷnı MK1
(b) egilmiş: dikilmiş MK2

4 (a) mir' āta ey sākī: mir' ātı sākīnŷñ D1 Ü2 (b) bezm-ārā: bezm-āsā Ü2

5 (a) regler: güller S2

3. M1.45a, D1.48a, MK1.48a, MK2.28b, S1.32a, S2.28b, Ü2.66a.

1 (a) dŷřuñda: destŷnde S2

- 2 Şalınca   arızuñ pertev  ab b-ı zevra -ı c ma
Gice şandum ki  and l indi ke t -i meye c n 
- 3 Kes p destümde bir na l üstine d    urdı lu f itdi
An  ol g l-   z rum ba ladı altun ile g y 
- 4 Mey-i   n-  siri kiyle olurdu  aysa   hr da
Deve tabanı s  ar na  -  p y-  n  a-  Leyl 
- 5 M cell  ola dirse   af a-  dil yine ey  abr 
S rils n muttas l s  ar mi  l-  m hre-  m n 

- 4 -

Mef  l n me   l n me   l n me   l n

- 1 Hel k itmek mid r  aşdu  ned r ey    -  b -perv 
Neden ben m btel ya t  bu de l  n z u isti n 
- 2 Tekell f ber- araf şimden gir   r ma yok   re
Mu ald r kim sa a s z-  der num eylemem i   
- 3 Ge er mi r zg rum böyle  mm d-  vi  l  le
Olur mı yo sa ol bir gün m yesser bende e  y 

2 (b) indi: itdi D1 S1

3 (b) g y : g n  M1

4 (a)  aysa:  ays M1 MK1

4. M1.45a, MK1.48a, MK2.28b.

2 (b) s z-  der num: r z-  nih n  MK1 MK2

3 (a) r zg rum: r zg r  MK1 MK2 (b)  y : c n  MK2

- 4 Der-āğūş eyleyüp naḥl-i bülendüñ ber-murād olsam
Felekde eylesem tenhā seni bir gūşede peydā
- 5 Nişār eylerdi ḥāk-i pāyuña hep varını Şabrī
Naşīb olsa aña feth-i der-i gencīne-i ma‘ nā

- 5 -

Mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

- 1 Dükānın açmadı ol cevherī-i nāz baña
Müsā‘ id olmadı ser-māye-i niyāz baña
- 2 ẖo eylesün kafes-i tende mürğ-ı dil zārī
Tenezzül eyleye şāyed o şāh-bāz baña
- 3 Kirişme fitne-ṭaleb ğamze mest vay eger
Olursa şu‘le-i mey perde-sūz-ı rāz baña
- 4 O teşneyem ki şunıldı Cem-i maḥabbetden
Mey-i neşāt-fürüz-ı ḥired-güdāz baña
- 5 Şarāb-ı feyz ile bezm-i suḥanda ey Şabrī
Terennüm itsem uyar kilik-i nağme-sāz baña

4 (a-b) Ruḥ-ı maḥşūd olurdu cilveger āyine-ī dilde

Felekde eylesem bu gūşede tenhā seni peydā MK1 MK2 (MK1 ile MK2 aynı olmakla birlikte ikinci mısradaki “bu: bir MK2” farkı vardır.)

5. M1.45a, D1.49a, MK1.49a, MK2.28a, S2.27b, Ü2.65b.

1 (a) ol: o M1 / cevherī-i nāz: cevher-i nāz M1

4 (a) teşneyem: neş‘eyem D1 / Cem: ḥum MK2

5 (b) itsem: itse Ü2

Müfte‘ilün fā‘ilün müfte‘ilün fā‘ilün

- 1 Berķ-i emel-süz-ı mey ‘aşķ-ı Hudādur baña
‘Aşķ-ı Hudā māye-i sūz-ı şafādur baña
- 2 Ceyb-i dü-çeşmüm olur naķd-i nedāmetle pür
Girye-i mestāne key māye-fezādur baña
- 3 Şimdi reh-i ‘aşķda şöyle zebūnam ki ben
Penbe-i dāğ-ı heves bār-ı belādur baña
- 4 Şüre-zemīn-i riyā kec-revişān semtidür
Bādiye-i ārzū deşt-i hevādur baña
- 5 Çekmedüm el Şabriyā dāmene-i ‘ārdan
Şāh-ı maḥabbet ‘ıtab itse sezādur baña

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Ğamze kim cānlar esīr-i dil-figār olmuş aña
‘İşve bezm-i fitnede peymānekār olmuş aña

6. M1.45b, D1.49a, MK1.48b, MK2.28a, S1.32a, S2.27b, Ü2.65b.

1 (b) sūz-ı: sūz u Ü2

2 (a) olur: olup MK1

5 (a) Çekmedüm: Çekdüm M1

7. M1.45b, D1.49a, MK1.48b, MK2.28a, S1.32b, S2.27a, Ü2.66a.

1 (b) fitnede: fitne-i S1

- 2 Şerha-i hicrân ile bî-tâb qalmış peyk-i dil
Nâme-i hasret reh-i ‘ aşk içre bār olmuş aña
- 3 Hatt-ı devr-i cām kim zîb-i kitâb-ı şevkdür
Şanki kânûn-nâme-i Cem der-kenâr olmuş aña
- 4 Gül şeh-i nev-rûz-ı firûzuñ ki defterdâridur
Şâhid-i gonca yanaşmış kîsedâr olmuş aña
- 5 Çeşmi bir şeh-bâzdur ol ‘ anberîn üsküfle kim
Şad hümâ-yı nâz ey Şabrî şikâr olmuş aña

- 8 -

Müfte‘ilün fâ‘ilün müfte‘ilün fâ‘ilün

- 1 ‘İd irüşüp diseler ehl-i hevâ merhabâ
İtse şurâhî ile cām-ı şafâ merhabâ
- 2 Şanma meh-i nev saña el uzadur şâh-ı ‘İd
İtmek için ey büt-i şüh-liķâ merhabâ
- 3 Mevsim-i ‘İd-i cemâl mest idüp ol âfeti
Eylemiş ebrû ile zülf-i dü-tâ merhabâ
- 4 Hâsretüz ol ‘İde kim ‘ aşık u ma‘ şûkvâr
Birbiri ile ide kām u recâ merhabâ

2 (a) peyk-i dil: peyk dili Ü2

3 (a) şevkdür: fîtedür M1 S2

5 (b) ey: kim M1 MK1

8. M1.45b, D1.48b, MK1.48b, MK2.27b, S1.32b, S2.27a, Ü2.65b.

2 (a) uzadur: üzere M1 Ü2 (b) İtmek için: Eylemege D1 S1 Ü2 / şüh-liķâ: ‘işve-liķâ D1 S1
‘işve-nümâ Ü2

3 (a) idüp: ider Ü2

4 (b) kām u recâ: hüsni-i edâ M1 MK1 MK2 Ü2

- 5 Sāgar-ı ‘ayş-ı Cemi elde bil ey rind-i ‘aşk
Sāki-i iqbāl eger dirse saña merhabā
- 6 Būseye el virdi yār eylemeden Şabriyā
Hüsn-i kabūle daḥi dest-i du‘ā merhabā
- 7 ‘Arşa-i nazmum olup ‘īdgeh-i medḥ-i şāh
Eyledi ma‘nā ile hüsn-i edā merhabā

- 9 -

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1 Açar sākī dil-i ‘uşşākı sürse şubḥ-dem şahbā
Olur gūyā ki destinde kilīd-i kufī-i ḡam şahbā
- 2 Ne dil-ber içmek isterdi ne rind-i ‘aşk olmasa
Niyāz-efrūz-ı ‘āşık ‘işve-pīrāy-ı şanem şahbā
- 3 Bu gülşende ‘araz berk-i neşāt itse yiter sākī
Bize peymāne devr-i gül bahār-ı ‘ayş u dem şahbā
- 4 Göñül bir zevk buldı bezm-i istiḡnāda kim şimdi
Şikest eylerdi cāmın ger aña şunsaydı Cem şahbā

5 (a) rind-i ‘aşk: dil hemān M1 MK1 MK2 S2 (b) dirse: dise Ü2

6 (a) eylemeden: eylemedin MK2 Ü2

9. M1.46a, D1.48b, MK1.49a, MK2.28a, S1.32a, S2.28a, Ü2.65b.

1 (b) destinde: destümde M1 sīnemde MK1

2 (b) ‘işve: ‘aşk S2

3 (a) gülşende: gülşenden D1 S1 Ü2 / itse: ise MK1 ile MK2 (b) ‘ayş u: ‘ayş S2

- 5 Gedā-yı külhan-ı ğam bir şererde bulduĝın bulmaz
Çekerse cām-ı zerle ger şeh-i şāhib-ḥaşem şahbā
- 6 Şunar bir mey ki çeşm-i cāna gerd-efşān olur derdi
Eger sākī-i devr-i pür-sitemden istesem şahbā
- 7 Kedersüz bir şafā mümkün midür ‘ālemde ey Şabrī
Şunılmaz rind-i bezm-i ‘aşka bī-derd ü elem şahbā

- 10 -

Mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün

- 1 Tutar cānane elde geh tütün geh sāgar-ı şahbā
Nihāl-i bāĝ-ı cānda sünbül ü gül açılur gūyā
- 2 Sen illerle duḥān itdükçe şanma āh ider ‘āşık
Tütün işkencesin eyler aña cellād-ı ğam cānā
- 3 Bizi ḥandān u giryān eyledi māh-ı ḥaṭ-ı la‘lūñ
Duḥānda gerçi yokdur neşve-i cām-ı mey-i ḥamrā
- 4 Elinde şem‘ ü sīmīn lūlesidür necm-i māh-ı nev
Duḥān şunmak diler saña felek ey kaşları ĝarrā
- 5 Tütün eyler şeh-i ğam bezm-i cānda dem-be-dem Şabrī
‘Aceb mi sīne-i sūzāndan olsa düdlar peydā

5 (a) ğam: –S1

6 (a) cāna: ‘ayşa D1 MK2 S1 S2 ‘aşka Ü2

7 (a) ‘ālemde ey Şabrī: ey Şabri ‘ālemde S1 (b) bī-derd ü: bī-derd-i M1 Ü2
10. D1.47b.

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Hāymesinden zāhir olsa peyker-i mihr [ü] vefā
Yine itmem seyr-i şüret-bāz-ı gerdündan şafā
- 2 Halk-ı dünyāya siyāsetgāh-ı miḥnetdür felek
Dāldur māh-ı nevüñ çengāl-i dil-düzü añā
- 3 Dil helāk-i ḥançerüñdür 'arz-ı zülf itme añā
Mürğ-ı bismil āşyānı n'eylesün ey pür-cefā
- 4 Şu'le-i mey zevk-baḥş oldu dil-i efsürdede
Güiyā virdi çerāğ-ı mürdeye āteş ziyā
- 5 Bir kadeḥ şahbā telāfi-i hezār-endüh ider
Bildüğinden ḳalmasun Şabrī sipihr-i ğam-fezā

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Ne mümkin yārdan kilik-i dil-i şeydāya istiğnā
İder mi zerre-i ḥürşid cihān-ārāya istiğnā
- 2 Gül-i gülzāra baḳmaz āftāba iltifāt itmez
Ne ser-keşdür ider a' lāya vü ednāya istiğnā

11. MK2.27b.

12. MK2.28b.

- 3 Metā[‘]-ı ‘aql u şabrın almağa ‘uşşâk-ı şeydānuñ
Yiter ol h^vâce-i pür-şīveye ser-māye istiğnā
- 4 Ne deñlü nāz iderseñ şabr ider dil yaraşur zīrā
Taḥammül bülbül-i zāra gül-i ra‘ nāya istiğnā
- 5 Dil-i dīvāne el çekse n’ola sevdā-yı zülfünden
İdermiş gāhī Ḳays-ı bī-nevā Leylāya istiğnā
- 6 Ḳad-i bālāsını Şabrī der-āğüş eylese bir kez
İderdi ‘ālem içre ‘ālem-i bālāya istiğnā

Ḥarfü’l-bā’ *

- 13 -

Fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Zevraḳ-ı şahbāda şanmañ kim şikest oldı ḥabāb
Rūzgāra yelkenin aldurdı keşt-i şarāb
- 2 Fülk-i ğamla baḥr-ı ‘aşk içre hevānuñ n’eydügin
Ebr-i zülfünden bilür cānā dil-i pür-ıztırāb
- 3 Şarılur pīrāheni ol şūḥa ammā ‘āşıkuñ
Şu‘ le-i āhı şeb-i ḥayretde olur māh-tāb

Başlık: * Ü2. Fī-ḥurūfi’l-bā’i D1 MK1 Fī-ḥarfi’l-bā’ S1

13. M1.46a, D1.49b, MK1.49b, MK2.28b, S1.32b, S2.28b, Ü2.66a.

3 (b) ḥayretde: ḥasretde Ü2

- 4 Germ olup bezm âteşin âyîne-ruhsârân ile
Dîde-i bî-nûra döndi şîşe-i şahbâ-yı nâb
- 5 Çeşme-i cām-ı muşaffâ zâhidâ Cem hayrîdur
Olma mâni^ç andan erbâb-ı maḥabbet içse âb
- 6 Sâkıyâ maḥmûrluḡ yazmaḡ diler Şabrî getür
Şol devâtı kim midâd-ı sürḥidür la^ç l-i müzâb

- 14 -

Fâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilün

- 1 Tıtdı çarḡ-ı cāma yâḡût-ı lebin ol âftâb
Ḳaṭreler şanmañ dökildi rîze-i yâḡût-ı nâb
- 2 Ḥusrev-i şevḡe ḡabâbıyla kümeýt-i cām-ı âl
Bir siper-beste yedekdür çekdi rind-i neşve-yâb
- 3 Sâḡil-i ^ç ayş u demi zevraḡ-nişînân-ı ḡama
Gösterür burc-ı ḡadeḡden gice fânûs-ı ḡabâb
- 4 Mâni^ç olduñ ḡücre-i fânûsdan çıḡmadı şem^ç
Döndi gitdi ey şabâ pervâne-i pür-ıztırâb

4 ↔ 5 MK2 -D1 Ü2

4 (a) Germ idüp bezm âteşi âyîne-i ruhsâr ile MK2 / âyîne-ruhsârân: âyîne-i ruhsâr S1 S2

5 (a) muşaffâ: şafâ S2 (b) Olma mâni^ç ger maḥabbet ehli içse andan âb D1

6 (a) getür: göñül D1

14. M1.46b, D1.49b, MK1.49b, MK2.28b, S1.33a, S2.28b, Ü2.66a.

1 (b) şanmañ: şanma D1 Ü2

2 (a) şevḡe: ^ç aşḡa Ü2 (b) neşve-yâb: neşve-nâb M1

3 (a) Sâḡil: Zevraḡ S1 / demi: mey-i M1

4 (a) şem^ç: dil S1

- 5 Meclis-i rindān ‘aceb meclisdür anda Şabriyā
Şīşesi pervāne-süz-ı ‘aql olur şem‘-i şarāb

- 15 -

Fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Def-‘ i za‘ f itdi şarāb-ı feyz-i Hāḡdan buldı tāb
Reng virdi bir gül-i pejmürdeye gūyā ki āb
- 2 Çeşme-i luṭf-ı Hūdādan zaḡmın idüp şüst ü şūy
Şükr kim mānend-i Eyyūb itdi şıḡḡat iktisāb
- 3 Zaḡm-ı pür-ḡūnı ḡapandı istirāḡat eyledi
Gūyiyā bir dīde-i bīmār itdi meyl-i ḡ‘āb
- 4 Şeb-nem-i rāḡat olurdı merhem-i kāfūr aña
Ḡonca-i zaḡmın hevālandursa bād-ı ızṭırāb
- 5 Baḡr-i derd içre şadef olmışdı aña pisteri
Çıḡdı aḡdan sāḡil-i āsāyişe ol dürr-i nāb
- 6 Gülşene iltince ey Şabrī peyām-ı şıḡḡatin
Bād-ı şubḡa bir etek gevher nisār itdi seḡāb
- 7 Ni‘ met-i Hāḡdur bu şıḡḡat eylesün şükrin edā
Naḡd-i luṭfın bezl idüp ol fāzıl-ı devlet-me‘āb

5 (b) Şīşesi: Şīşe-i M1 Şīşeden MK1 MK2 S1 Ü2 / ‘aql: ‘aşḡ Ü2 / şem‘-i şarāb: pür-ızṭırāb D1 S1
15. M1.46b, Ü2.66a.

1 (a) itdi: idüp Ü2

5 (b) ol: bir Ü2

- 8 Devletinde şimdi benden ğayrı bir bî-çāre yok
Oldı her derd ehli dārū-yı emelden behre-yāb
- 9 ‘Ömr-i bî-ħadle vücūd-ı pākini luṭf-ı İlāh
Her kederden eylesün āsūde tā rūz-ı ħisāb

- 16 -

Mef‘ ūlū fā‘ ilātü mefā‘ ilū fā‘ ilün

- 1 Bir bir ħabāb cām-ı fūrūzāna çıkdı hep
Ḳurş-ı tenūr şevḳ-i ħarīfāne çıkdı hep
- 2 Olsun ħabāb-ı mey gibi ħum fülk-i şikest
Şahbā-yı ‘ayş bir iki nā-dāna çıkdı hep
- 3 Seyr-i cirīde çıkdı diyü şāh-ı gül seher
Ezhār ħınk-ı bād ile meydāna çıkdı hep
- 4 Güller açıldı buldı tılısm-ı şitā şikest
Genc-i bahār bülbul-i nālāna çıkdı hep
- 5 Şabrī o çeşme-i keremüñ āb-ı himmeti
Ḳaşr-ı ümīd-i ħāṭır-ı yārāna çıkdı hep

16. M1.47a, D1.50a, MK1.50a, MK2.28b, S1.33a, S2.29a, Ü2.66a.

1 (a) Bir bir: Yir yir MK1 S2 Ü2 (b) şevḳ: şem‘ M1 MK1

2 (b) nā-dāna: dāne M1

3 (b) ħınk-ı bād: sebz-i ħınk S2 / meydāna: seyrāna MK2

Ḥarfū't-tā' *

- 17 -

Mef' ūlū mefā' īlū mefā' īlū fa' ūlūn

- 1 Cem gitdi bozılmaḡdadur erkān-ı ḡarābāt
Bir cām ile ḡalsa n'ola dīvān-ı ḡarābat
- 2 At başı ber-ā-ber ' araḡ u bāde sürilsün
Dönsün ḡoşı meydānına meydān-ı ḡarābat
- 3 Ceyş-i ḡama virmez geḡid āb-ı mey-i pūr-cūş
Āsūdedür andan hele rindān-ı ḡarābāt
- 4 Ey şaḡne ayak başma aña bī-edebāne
Cem taḡtı imiş taḡta-i vīrān-ı ḡarābāt
- 5 Şabrī varıcaḡ dergehine mey mi şunardı
Gönlümdekini bilmese pīrān-ı ḡarābāt

- 18 -

Mef' ūlū mefā' īlū mefā' īlū fa' ūlūn

- 1 Ḥavfum bu ki ḡaddūñ ola ferdā-yı ḡıyāmet
Ber-hem-zen-i hengāme-i şaḡrā-yı ḡıyāmet

Başlık: * Ü2. Fī-ḡurūfī't-tā' i D1 MK1 Fī-ḡarfī't-tā' S1

17. M1.47a, D1.50a, MK1.50b, S1.33a, S2.30b, Ü2.66b.

1 (b) dīvān: eyvān D1 MK1 S1

3 (b) rindān: yārān D1 S1 Ü2

18. M1.47a, D1.50b, MK1.50a, MK2.29a, S1.33b, S2.29a, Ü2.66b.

- 2 Āvāre-i aşkuñ ğam-ı kıddüñle olurmuş
 H^vābında dañi bādiye-peymā-yı kıyāmet
- 3 Ferdā ki hevā-yı ğam-ı zūlfūñle çeker āh
 Ber-bād ola cem^c iyyet-i eczā-yı kıyāmet
- 4 Öldürdi bizi derd-i peşīmāni-i tevbe
 Sākī nice bir fikr-i ğam-efzā-yı kıyāmet
- 5 Açsun gözümüz ğulğule-i şūr-ı şurāñı
 Kopsun kıo ğamuñ başına ğavğā-yı kıyāmet
- 6 Endīşe-i ferdāyı kıo hāşā ki maħabbet
 Mestānesini eyleye rüsvā-yı kıyāmet
- 7 Şun Şabri-i dil-teşneye bir cām-ı leb-ā-leb
 Ey Şākī-i Kevşer dem-i germā-yı kıyāmet

- 19 -

Fā^c ilātün fā^c ilātün fā^c ilātün fā^c ilün

- 1 N'ola ^c aşkı itse dil-i ^c uşşāk-ı şeydāyı şikest
 Bāde-i pür-tāb eyler cām-ı mīnāyı şikest
- 2 Şerħa açdı sīnesine mest olup meclisde yār
 İtdi bilmezlikle ol mir'āt-i zībāyı şikest

2 (a) Āvāre: Āvāze Ü2

3 (a) çeker: çekem D1 MK1 MK2 S1 Ü2

4 (b) fikr: derd MK2 hükm Ü2

5 (a) gözümüz: gözümüz S2

6 (a) hāşā: hāşā M1 MK1

19. M1.47b, D1.50b, MK1.50b, MK2.29a, S1.33b, S2.29b, Ü2.66b.

2 (a) mest: germ M1 D1 (b) zībāyı: mücellāyı D1 S1

- 3 Mürğ-ı devlet şaydına itmem tenezzül gerçi kim
Himmetüm şeh-bâzı eyler bāl-i anķâyı şikest
- 4 Sāğar-ı işkestedür ğonca çemen bezminde kim
Seng-i şeb-nem itdi ol cām-ı muşaffāyı şikest
- 5 Gördüm ey Şabrī mey-i vuşlat ‘adūya çıķdı hep
Eyledüm āhır tehī humm-ı temennāyı şikest

- 20 -

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Ğamdan ölüüm hať gelince la‘lüne ey çeşm-i siyeh-mest*
Āh kim şundı ecel cām-ı şarāb-ı nāza dest
- 2 Cāme-i nāmūs u ‘ārı kendüye bār eylemez
Şol gedā kim mest-i ‘aşķ olur rüz-ı elest**
- 3 Hey’et-i la‘lün görürse cāma baķduķça n’ola
Bāde(y)i elden ķomazsa ‘aşķān-ı mey-perest
- 4 Bilse ol māhı elinde zerle n’ola aftāb
‘Āşķ-ı ‘uryān gibi zīrā degüldür teng-dest
- 5 Çarķ bir Leylā vü şek Mecnūıdır Şabrī gibi
Kāse-i māhī de destinde anuñ oldu şikest

3 (a) itmem: itmez Ü2 (b) bāl: bāğ M1

5 (b) Eyledüm: Eyledi M1 / humm-ı: cām-ı M1
20. D1.50a.

* vezin hatalı

** vezin hatalı

Harfî's-sâ' *

- 21 -

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Dil-i dānāya düşer ol şeh-i hūbān ile baḥş
Bir zamān eyledi sīmurğ-ı Süleymān ile baḥş
- 2 Munkir-i ḥikmet-i ' aşk ise Felāṭūn-ı ḥired
Aña daḥl itme dilā eyleme nā-dān ile baḥş
- 3 Ne kadar itse şurāḥī aña dil yardımını
İdemez yine piyāle leb-i cānān ile baḥş
- 4 Hūblar naḥd-ı dili eylesün āmāde hemān
' İşve fenninde iderlerse o fettān ile baḥş
- 5 Bülbülün mertebe-i ' işvesini biz bilürüz
İdemez ' aşkda ol bu dil-i nālān ile baḥş
- 6 Zāhidün ağızına bir cām ile ur mühr-i sükūt
İtmek isterse gelüp meclise rindān ile baḥş
- 7 Söz kesilsün dir iseñ tīg-i zebān çek Şabrī
Nice bir düşmen-i ḥar-ṭab' -ı kem-iz' ān ile baḥş

Başlık: * Ü2. Fī-ḥurūfî's-sâ' i D1 MK1 Fī-ḥarfî's-sâ' S1

21. M1.47b, D1.51a, MK1.51a, MK2.29a, S1.33b, S2.30a, Ü2.66b.

1 (a) dānāya: nā-dāna S2

2 → 6 Ü2

2 (b) dilā: vū hem MK2

4 (b) ' İşve: ' aşk MK1

5 (a) ' işvesini: neşvesini MK2 S1 S2 Ü2

6 (b) meclise: meclis-i M1

7 (a) çek Şabrī: Şabrī çek M1 (b) ḥar-ṭab' -ı: ḥar-ṭab' u Ü2

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Hādeng-i cevridür eşküm firāvān olmağa bā' iş
Belī bārān olur cūlarda tuğyān olmağa bā' iş
- 2 Güzer itmek diler baħr-i dil-i pür-cüş-ı 'āşıkda
Budur hep ħançer-i ser-tīzi 'uryān olmağa bā' iş
- 3 Dil-i ser-geşte rakş itdi tōlınca şevk-i la' lūñle
Ki zīrā bādedür peymāne-gerdān olmağa bā' iş
- 4 Hezārān rāzı ġarķ-ı ħūn idersin tīg-i ħasretle
Çemende sensin ey gül böyle biñ ħan olmağa bā' iş
- 5 O şāhuñ ferş-i rāhın la' l-i nāb itmek diler Şabrī
Budur yolında çeşmüm gevher-efşān olmağa bā' iş

Ĥarfū'l-cīm *

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Cām-ı lā-lūñ bā' iş-i def' -i melāl olmaz mı ħiç
'Āşık-ı maħzūnuña bezm-i vişāl olmaz mı ħiç
- 2 Dime ħať gelmekle ġitmez ħātırundan āb u tāb
Māh-ı bedr aħşamlayup mihre zevāl olmaz mı ħiç

22. M1.48a.

Başlık: * Ü2. Fī-ħurūfī'l-cīm D1 MK1 Fī-ħarfī'l-cīm S1

23. M1.48a, D1.51a.

- 3 Hāl-i rāzum bilmedi sevdümse her kankı güzel
Yohsa maḥbūbān cihānda ehl-i ḥāl olmaz mı hīç
- 4 N'ola olsa 'aks-i ebrūsı ḥabāb-ı bādede
Çarḥ-ı mīnā-fām-ı 'işretde hilāl olmaz mı hīç
- 5 Bir gün aḥbāb aña şunmazlar mı cām-ı 'işreti
Şabri-i zār itlerünle hem-sifāl olmaz mı hīç

- 24 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Dügmeñi bir bir çözüp 'uşşāka luṭf it sīne aç
Şad müdevver kufıl ile der-beste bir gencīne aç
- 2 Sīneñi 'arz it kabā-yı sürḥden her goncaya
Ġoncalar çāk-i girībān eylesün sen sīne aç
- 3 Yig bilür ol qadr-i kālā-yı bahārı ey şabā
Ġoncanuñ dībā-yı sürḥin bülbul-i miskīne aç
- 4 Sākiyā cām-ı cilā-efzāyı luṭf it sür yine
Jeng-i ġamdan pāk idüp tīg-i dili āyīne aç

3 (a) rāzum: zārum D1 (b) maḥbūbān cihānda: ḥūbān-ı cihānda D1
24. M1.48a, D1.51b, MK1.51a, MK2.29b, S1.34a, S2.30a, Ü2.66b.

1 (a) Dügmeñi: Dügme D1 MK1 Tügmeñi MK2 Ü2
(a-b) Verd-i pür-şeb-nem gibi şevk-i 'araqla sīne aç
Ey gül efsün ile ehl-i bezme bir gencīne aç Ü2

3 (a) Yig: Pek S2 (b) miskīne: nālāna S1

4 (a) luṭf it: luṭf MK1 / sür yine: yine sür D1 MK1 MK2 S1 S2 Ü2

- 5 Kıpđı bir tır-i sehmgın çeşm-i dil-berden yine
Eyleme Şabrī tereddüd sīne-i bī-kīne aç

Harfū'l-hā' *

- 25 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Geh pür-elmās ü gehī pür-la' l-i raḥşāndur kadeḥ
Güne güne gevheri var bir 'aceb kāndur kadeḥ
- 2 Dür-dehān itdi şurāḥīnūñ o tīg-i sürḥini
Özge lu' bet-bāz-ı bezm-i bāde-nüşāndur kadeḥ
- 3 Her ḥabābı kūrş-ı mihr olmış tūtalum n'eyleyem
Sensüz ey meh baña bir tennūr-ı sūzāndur kadeḥ
- 4 La' l-i şūḥuñdan bilür dil ğamzeler kan eylese
Fitne-i āşüb ile meşhūr-ı devrāndur kadeḥ
- 5 Kaṭre-i meyden şerer-pāş oldı bezm içre yine
Hāşılı sūr-ı şafāya bir gül-efşāndur kadeḥ
- 6 Tūrmaz anda gūy-ı sīmīn oynadur her bir ḥabāb
Gūy-bāzān-ı hevāya tūt ki meydāndur kadeḥ

5 –S1 MK2. Ü2'de bu beyitten sonra şu beyit gelmektedir:

Çeşm-i āzı la' l-i yāra bāz ider Şabrī kadeḥ

Bunca sürḥiyle 'acebdür gözi cāmuñ yine aç

Başlık: * Ü2. Fī-ḥurūfī'l-hā' D1 MK1 Fī-ḥarfī'l-hā' S1

25. M1.48b, D1.51b, MK1.51b, MK2.29b, S1.34a, S2.30a, Ü2.67a.

1 (a) pür-elmās: bir elmās M1 / pür-la' l: bir la' l M1

2 (a) Dür-dehān: Dür-mihān MK1

4 (a) bilür dil: bilürler MK1 (b) Fitne-i āşüb: Fitne vü āşüb D1 S1 Ü2

6 (b) tūt ki: şanki S2

- 7 Almış ey Şabrī yine rez-duhterin āgūşına
Ol sürür u şevk ile meclisde ḥandāndur ḳadeḥ

- 26 -

Fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 ‘Āşıkı gāh aḡladur gāhī ider ḥurrem ḳadeḥ
Oldı şehr-i cāmda ...* fem ḳadeḥ
- 2 Bādesi āteş-kefī ḥākister olur çeşmüme
Elde tennüre döner dildārsuz tutsam ḳadeḥ
- 3 Meclis-i ‘uşşāḳa bir gūne virürdi āb u tāb
Ey gül-i ter hem tütün tutsaḥ elünde hem ḳadeḥ
- 4 Pür-‘araḳ olup seḥer ṭolmazdı meyle her gice
Olmasaydı bezm-i ‘aşḳa dāde-i pür-nem ḳadeḥ
- 5 Geh şikeste gāh ser-geşte gehī pür-ıztırāb
‘Aşḳuḥa olmış dil-i Şabrī gibi hem-dem ḳadeḥ

Harfî'l-hâ' *

- 27 -

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Olsa dilde n'ola her bir dâğ-ı âteş-tâb sürh
Âteşîn baħr-i maħabbetde olur gird-âb sürh
- 2 Zülf-i pür-ħamla ruħ-ı gül-reng-i yârı seyr idüñ
Bu'l-ı aceb cevdür o kim gird-âb-ı müşgîn-âb sürh
- 3 Bir dükenmez gencdür aña ħum-ı pür-sürh-ı dil
Ĥaşre dek döksün yoluñda dîde-i bî-ħ'âb sürh
- 4 Ėonca kendin lâlezâr içre şafağgün gösterür
Görinür âteşde güyâ püte-i pür-nâb sürh
- 5 Çeşm ü dil baħreyn-i 'aşk-ı yârdur Şabrî n'ola
Olsa ger andan çıkan her gevher-i nâ-yâb sürh

- 28 -

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Keh-keşândur şañma 'aşkuñla olup dîvâne çarħ
Beste-i zencîrdür ey gözleri mestâne çarħ

Başlık: * Ü2. Fî-ħurûfî'l-hâ'î D1 MK1 Fî-ħarfî'l-hâ' S1

27. M1.48b, D1.52b, MK1.51b, MK2.29b, S1.34a, S2.30b, Ü2.67a.

2 (a) gül-reng: pür-tâb S2 (b) cevdür: mûdur Ü2

4 (b) püte-i pür-nâb: dîde-i pür-tâb D1 MK1 S1 püte-i pür-tâb MK2 S2

5 (b) ger: hep Ü2 / çıkan: olan S2

28. D1.52a.

- 2 Sīnesinde keh-keşān-ı dāğ meh-i nev na' lidür
 ' Āşık-ı ser-geştedür bir dil-ber-i fettāna çarḥ
- 3 Māh-ı enver anda geh mähī olur gāhī şadef
 Gevher-i encümle döndi dürri çok ' ummāna çarḥ
- 4 Kaṭre virmez bāde-i ḥasretten erbāb-ı dile
 Balsa ammā kim şunar nüh şīşesin nā-dāna çarḥ
- 5 Ruḥları şevkiyle Şabrī rakş iderdi şubḥ u şām
 Mihr ü mehle daḥi āğaz itmeyen devrāna çarḥ

Ḥarfü'd-dāl *

- 29 -

Mef' ūlū fā' ilātü mefā' ilū fā' ilün

- 1 Baḥt olsa sākī-i ḥum-ı mey-ḥāne-i ümīd
 Yine tehī deger bize peymāne-i ümīd
- 2 Dil mürğī seng-i ğamla ki andan remīdedür
 Bir daḥi itmez ārzū-yı lāne-i ümīd
- 3 Bir şem' -i kem-fürüg-ı seḥergāh-ı ḥasretüz
 Bizden ' aceb mi dūr ise pervāne-i ümīd

Başlık: * Ü2. Fī-ḥurūfi'd-dāl D1 MK1 Fī-ḥarfi'd-dāl S1
 29. M1.49a, D1.53a, MK1.52a, MK2.29b, S1.34b, S2.30b, Ü2.67a.

2 (a) ki: -MK1

3 (a) kem-fürüg: kem-fürüz S2 / ḥasretüz: ḥayretüz Ü2

- 4 Nā-kām-ı şehr-i ‘aşka yiter külhan-ı beķā
Nev-cāh-ı vaşl-ı dil-bere kāsāne-i ümīd
- 5 Şabrī ne hāşıl eyleye bārān-ı eşk ile
Bir şūrezār-ı ğamda bize dāne-i ümīd

- 30 -

Mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün

- 1 İder devr-i zamāne günde biñ bezm-i Cemi ber-bād
Çadeh giryān olup eyler şurāhī ķan döküp feryād
- 2 ‘Adūya nağme-i dil-keş gelür feryādumuz dā’im
Bizi gerdün idelden mest-i cām-ı bāde-i bī-dād
- 3 Dem-ā-dem ‘aksini söyler benüm güftārumuñ kühsār
Ben ol Şīrīn-lebi añduķķa ol Ferhādın eyler yād
- 4 Beni hūnī gözün ğamzeñden evvel n’ola ķatl itse
Kılıçsuz öldürür bir nā-tevānı ğāh olur cellād
- 5 Deler bir nīze-i peykān ile ğamzeñ yine anı
Dil-i Şabrī-i nālān olsa da ger miğfer-i pūlād

4 (a) Nā-kām-ı: Nā-ġāh M1 / beķā: ķazā D1 fenā MK2 S1 S2 Ü2

5 (a) bārān: yārān S2 (b) Bir: Bu S2
30. D1.52b, MK2.29b.

1 (b) döküp: tōküp MK2

3 (a) kühsār: Ferhād MK2 (b) Kılıçsuz öldürür bir nā-tevānı ğāh olur cellād MK2

4 (b) Ben ol Şīrīn-lebi añduķķa ol Ferhādın eyler yād MK2

5 (a) nīze-i peykān: bī-peykān D1

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Sāgar-ı Cemşīdi añ kıl neşve-i şahbāyı yād
Zīkr-i ' ayş it hergiz itme guşşa-i ferdāyı yād
- 2 Gör ḥabāb-ı bādede ' aks-i ḥam-ı ebrūsını
Ḳubbe-i mīnāda itme gurra-i garrāyı yād
- 3 Ḳays-ı şeydāyı kıyās it bülbul-i bī-çāreyi
Ġoncayı şāḥ üzre gör kıl maḥmil-i Leylāyı yād
- 4 Ġonca evrāḳın tağıtdı şanmañuz bād-ı ḥazān
Dil perīşān oldı idüp bāğ-gül-i ra' nāyı yād
- 5 Dīdesinden eşk-i ḥasret gūş ider deryā gibi
İtse Şabrī ol dūr-i pākīze-i yektāyı yād

Ḥarfü'z-zāl *

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Ṭayy olınsa güher-i luṭfuñ ile ger kāğız
Baḥr-i kāma ola mevc-i güher-āver kāğız

31. D1.52b.

Başlık: * Ü2. Fī-ḥurūfi'z-zāl D1 MK1 Fī-ḥarfī'z-zāl S1

32. M1.49a, D1.53b, MK1.52a, MK2.30a, S1.34b, S2.31a, Ü2.67a.

1 (b) kāma: kāna S2

- 2 Ben ki pür-süz-ı firākam bu harāretle saña
Nice mümkün ki yazam ey meh-i enver kâğız
- 3 Şem[‘]-i sūzāna döner āteş-i dilden hāme
Yanar andan per-i pervāne-şıfat her kâğız
- 4 Virme kâşıd eline nāmeñi iller gibi sen
Ey dil-i zār o şehe āh ile gönder kâğız
- 5 Dāğ-ı sīnemde degül penbe yapışdurdı yine
Revzen-i hāne-i [‘]aşka o gül-i ter kâğız
- 6 Anı bir hıl[‘]at-i dībā ile gönder Şabrī
Yāra lāyık ola tā olmağa çāker kâğız

- 33 -

Fe[‘]ilātün fe[‘]ilātün fe[‘]ilātün fe[‘]ilün

- 1 Haṭṭuñuñ yolına virmek diledi ser kâğız
Tığdan geçse n’ola ey meh-i enver kâğız
- 2 Getürüp gāhī selāmuñ bizi mesrūr eyler
Başumuz üstine yir eyler ise ger kâğız
- 3 Keşf-i rāz itme aña illere şāyed ide fāş
Şaķın ey [‘]aşık iki yüzliye beñzer kâğız

2 (a) pür-süz: sūz D1 / saña: baña M1 D1

3 (a) hāme: cāme M1 D1 S1

5 –S1

6 (a) dībā: zībā MK2 (b) tā: –D1

33. D1.53a.

- 4 Çeşm-i pür-eşkümü cāy itdi hayāl-i sîneñ
Düşdi gūyā şuya ey şūh-ı sitemger kâğız
- 5 Berg-i pür-jāle degül şunmağa yāra Şabrī
Goncalar hubb-ı nebāt ile tutarlar kâğız

Harfū'r-rā' *

- 34 -

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Bend-i cevrende şitānuñ yine qalmışdı çenār
Ellerin çözdi gelüp bāğa anuñ bād-ı bahār
- 2 Nev-bahār oldı şifā-ḥāne-i gülzāra yine
Girse zencīr-i cünūnıyla 'aceb mi enhār
- 3 Oldı lāle yine bir kīse-i pür-müşg-i Huten
N'ola koynında getürse anı bāğ-ı gülzār
- 4 Gül gidince hele biz bāde ile eglenürüz
Göñlin āyā ne ile egler ola bülbül-i zār
- 5 Çeşmi nergislerüñ olsa n'ola Şabrī pür-nem
Nağmesiyle çemen erbābını ağılatdı hezār

Başlık: * Ü2. Fī-ḥurūfī'r-rā' i D1 MK1 Fī-ḥarfī'r-rā' S1

34. M1.49a, D1.54b, MK1.52b, MK2.32a, S1.37a, S2.34b, Ü2.68b.

1 (b) gelüp bāğa anuñ: anuñ bāğa gelüp D1

2 (a) gülzāra: gülzār M1 D1

3 (b) getürse: götürse D1 S2 Ü2

4 (b) āyā: ammā D1 MK2 S2 Ü2

5 (a) Çeşmi: Çeşm-i S2 / n'ola: yine MK1 / Şabrī pür-nem: ber-nem Şabrī D1 pür-nem Şabrī
MK1 MK2 S1 S2 Ü2

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 ' Āşık-ı zāruñ kolında dil-ber-i mümtāzı var
' Aşk şayd-endāzīdūr destinde bir şeh-bāzı var
- 2 Gūşe-i çeşmine yāruñ uğrama ey mürğ-ı dil
Dāmgāh-ı fitnedür nice şikār-endāzı var
- 3 Çeşm-i istiğnā-furūşı açdı dükkānın yine
Tālib-i kālā-yı ihsāna metā' -ı nāzı var
- 4 Oynadur vuşlat hevāsında dil-i āvāreyi
Şehr-i hüsnuñ şimdi bir tıfl-ı kebüter-bāzı var
- 5 Rağşa girmiş āteşin mey nāleler itmekde ney
Hāşılı erbāb-ı ' aşkuñ özge sūz u sāzı var
- 6 Nağmesi gül gibi rengin perdede eyler qarār
Hoş-nefesdür bülbüle bülbül-şıfat āvāzı var
- 7 Kāmil olsa fenn-i ma' nāda n'ola Şabrī anuñ
Luţf-ı tab' ehli bir üstād-ı suhan-perdāzı var

35. M1.49b, D1.53b, MK1.60a, MK2.30b, S1.35b, S2.32b, Ü2.67b.

4 ↔ 5 MK2

4 (a) āvāreyi: bī-çāreyi S2 (b) Şehr: Şem' MK1

5 (a) girmiş: girsün Ü2 / ney: dil S1 (b) ' aşkuñ: şevküñ MK2 / sūz u: sūr-ı S2

7 (a) olsa: ise S2

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Zülfi fenn-i nigeḥ-i ' işve-nümāyı ne bilür
Kār-ı siḥri bilür ol resm-i vefāyı ne bilür
- 2 Dilleri şāne taḡıtsa ser-i zülfinde n'ola
Ḳadr-i cem' iyyet-i yārān-ı şafāyı ne bilür
- 3 Ğonca taḳlīd idemez şīve-i la' l-i yāra
Ṭıfl-ı deh-rūzedür āyīn-i edāyı ne bilür
- 4 Olmayan ḡavṭa-zen-i baḥr-i fenā sāḫil-i ' aşḳ
Varṭa-i keş-me-keş-i mevc-i belāyı ne bilür
- 5 Bāde-i nāz ile mestānedür ol şūḫ-ı cihān
Keder-i Şabri-i şūrīde-nevāyı ne bilür

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 ' Alemin şāh-ı seḫer kim ser-i kuhsāra diker
Dil-i mehcūr gözin reh-güzer-i yāra diker

36. M1.49b, D1.61a, MK1.57a, MK2.31a, S2.33a, Ü2.70a.

3 (a) idemez: ider MK2 (b) deh-rūzedür: deh-rūze M1 deh-rūzdur MK2 /
edāyı: vefāyı M1 MK1 MK2 S2

5 –D1 MK2 S2

37. M1.49b, D1.61a, MK1.56b, MK2.31a, S2.33a, Ü2.70a.

1 (b) gözin: görinen S2

- 2 ‘Arz-ı çāk it gönül ol ğamze-i sūzendāra
Olmaz anuñ gibi mecrūh-ı ğama yara diker
- 3 Penbe-i dāğ degül dest-i refūgār-ı belā
Hırқа-i sīne-i şad-çāke nemed-pāre diker
- 4 Nīze-i bār-keş-i miḥnetini Rüstem-i ‘aşk
Dikmez illā ki dil-i ‘āşık-ı ğam-ḡvāra diker
- 5 Bāğ-ı dilden koparup naḥl-i ḡayālī Şabrī
Bāğbān-ı qalemüm gūlşen-i eş‘āra diker

- 38 -

Mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

- 1 Felekde sübhā-i cām-ı şafāya el mi deger
Ḥisāb-ı naḡd-i ğam-ı dil-rübāya el mi deger
- 2 Meger ki kendüsi gül-rīz-i luṭf ola yoḡsa
O naḥl-i ser-be-hevā-yı cefāya el mi deger
- 3 Ümīd-i māye-i ‘ayş itme cām-ı mihri görüp
Hīç ol piyāle-i āteş-nümāya el mi deger
- 4 Bu demde dest-be-dest-i sebūyuz ey nāşıḡ
Namāza yüz mi yuruz ya du‘āya el mi deger

2 (a) çāk: ḡāl S2 / sūzendāra: sūz-endāza S2

4 (a) miḥnetini: miḥneti M1 miḥneti-i MK2 (b) Dikmez: Diker M1 / ğam-ḡvāra: nālāna MK2

5 (a) ḡayālī: ḡayālüm S2

38. M1.50a, D1.61b, MK1.58b, MK2.33a, S2.37a, Ü2.68b.

2 (a) kendüsi: kendisi M1 MK1

3 → 4 D1 MK2 S2 Ü2

4 → 5 S2 -Ü2

4 (a) demde: dem ki MK1 S2

- 5 Zebūn-ı keş-me-keş-i mevc-i baħr-i hicrānuz
Kenār-ı kāmā kef-i āšnāya el mi deger
- 6 Hemīşe zevraķ-ı mey çekmedür işüm Şabrī
Sefīne-i ğazel-i dil-güşāya el mi deger

- 39 -

Fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilūn

- 1 Beni mey-hāneye şanmañ ğam-ı dünyā getürür
‘Aşk-ı taħrīki ile bu dil-i şeydā getürür
- 2 Giderür ‘aķlı mey ammā kişinüñ ħātırına
Ne ğam-ı dehr ü ne endīşe-i ferdā getürür
- 3 Sīm ü zerdür getüren yārı ķo ğayrı kārı
Ne niyāz-ı dil ü ne cezbe-i esmā getürür
- 4 Biñ bölük şalsa o kākül dili hergiz tutamaz
Yine anı ele ol zülf-i dil-ārā getürür
- 5 Dile kim ‘aşķ metā‘ı ğam u miñnetle gelür
Beñzer ol ħ^vāceye kim şehrine kālā getürür

5 → 3 D1 MK2 S2 Ü2

5 (a) mevc-i baħr: mevc-ħız M1 MK1

39. M1.50a, D1.59a, MK1.58a, MK2.32a, S1.34b, S2.34b, Ü2.67b.

1 (a) şanmañ: şanma MK1

2 (a) ‘aķlı mey: ‘aķlını M1 D1 S1 (b) dehr ü: dehr M1 MK1 S2

3 (b) niyāz-ı: niyāz u M1

5 -S2

5 (a) metā‘ı: metā‘-ı M1

- 6 Yok cihānda yine kālā-yı şafā gerçi hevā
Sāhil-i bāğa gehī zevraḡ-ı şahbā getürür
- 7 Çāre-i def -i milaḡ guşşaya şahbādan olur
Sāz-ı şevḡi bize ol āb-ı muşaffā getürür
- 8 Tuḡfe-i nazmı ile pāyına Şabrī yüz urur
Bir gedādur o şeh-i luḡfa hedāyā getürür

- 40 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Cām kim tār-ı şu'ā' ıyla ḡabābın gösterür
Şāh-ı şevḡüñ ḡayme-i zerrīn tınābın gösterür
- 2 İçmege bī-çāre bülbül anı cür'et idemez
Gerçi gül nūş it diyü cām-ı şarābın gösterür
- 3 Şanma şahrāda serāb olur nümāyān gāhī Ḳays
Ḥākdan dūd-ı dil-i pür-izṡırābın gösterür
- 4 Tünd-i ser-keşdür semendüñde diseñ ol şeh-süvār
Geh ' inānın devşürür gāhī rikābın gösterür
- 5 Sāḡar-ı 'ālem-nümāyı ben nice elden koyam
Baña ey Şabrī o şūḡuñ la' l-i nābın gösterür

40. M1.50b, D1.57a, MK1.53b, MK2.30b, S1.35b, S2.32a, Ü2.69a.

1 (b) şevḡüñ: şevḡin S1

2 (b) gül nūş it diyü: nūş it diyü gül D1 MK1 MK2 S1 S2

4 (a) Tünd-i: Tünd ü Ü2 (b) devşürür: gösterür MK2 S2

5 (a) Sāḡar-ı 'ālem-nümāyı nice elden koyayum M1

Fā^ˆ ilātūn fā^ˆ ilātūn fā^ˆ ilātūn fā^ˆ ilūn

- 1 Zülfīnūñ bād-ı seher kim pīç ü tābın gösterür
Dillerūñ bendinde anuñ ıztırābın gösterür
- 2 Var mı bir dil bu dil-i pür-^ˆ uqdeme beñzer disem
Sāki-i gül-çihre cām-ı pür-ḥabābın gösterür
- 3 Bezme geldükçe kızardur nūş-ı şahbā ruḥların
Cām-ı gül-reng al ider yāruñ ḥicābın gösterür
- 4 Mihre baḳ seyr eyle dehr-i bī-şebātuñ ḥālını
^ˆ Ālemūñ āyīne-i çarḥ inḳılābın gösterür
- 5 Gūşe-i ebrūsınuñ görmek diler luṭfın göñül
Ġamzesiyse çeşminūñ ḥışm u ^ˆ iṭābın gösterür
- 6 Ben nice elden koyam āyīne-i cām-ı meyi
Baña ey Şabrī o şūḥuñ la^ˆ l-i nābın gösterür

41. M1.50b, D1.57a, MK1.54a, MK2.30b, Ü2.69a.

1 (a) bād-ı: bāda MK1 (b) Dillerūñ: Dilleri MK2 / ıztırābın: ıştırābın D1

2 (a) pür-^ˆ uqdeme: pür-^ˆ uqdeye MK2 (b) pür-ḥabābın: pür-ḥicābın MK1

3 ↔ 4 Ü2

5 –Ü2

Mef'ülü fâ' ilätü mefâ'ilü fâ' ilün

- 1 Hālün hayāli hubb-ı şafâyı yitişdürür
Vaqt-i keselde rūḥa ğıdāyı yitişdürür
- 2 Dībā-yı nāzdan bir iki günde seyr idün
Ḥayyāt-ı ḥüsn o tıfla kabāyı yitişdürür
- 3 Yāra urılmadan ne kadar kaçsa cān u dil
Ol ğamzeler ḥadeng-i cefāyı yitişdürür
- 4 Pīr-i muġānı gör bu kadar bāde-keşlere
Şahbā-yı 'ayş-ı rūḥ-fezāyı yitişdürür
- 5 Dil bām-ı āsmānda daḥi olsa Sabriyā
Zülfī aña kemend-i belāyı yitişdürür

Fe' ilätün fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün

- 1 Pençesin ikide bir kākülüne şāne şunar
Ġāfil olmasun aña bu dil-i dīvāne şunar
- 2 Öpdürür 'arızın aġyāra lebin 'uşşāka
Güli hüşyāra virür sāġarı mestāna şunar

42. M1.51a, D1.58b, MK1.57b, MK2.31b, S1.36b, S2.34a, Ü2.69b.

1 (b) ğıdāyı: ğızāyı S2

2 (b) tıfla: şūḥa MK1

5 (b) Ol ğamzeler ḥadeng-i cefāyı yitişdürür Ü2

43. M1.51a, D1.59a, MK1.55a, MK2.31b, S1.37a, S2.34b, Ü2.68a.

2 (a) Öpdürür: Emdürür MK1 MK2 S2 (b) sāġarı: sāġar M1

- 3 Ehl-i dil h n-ı cigerle ele bir c m alsa
 ar  destinden alup anı da n -d na  unar
- 4 Nesne umma feleg   h  e-i perv ninden
Dehr-i d n  anma ki ehl-i h nere d ne  unar
- 5 S  i-i bezm m z     mri  o  olsun ger i
 abriye zehr vir r illere peym ne  unar

- 44 -

F   il t n f   il t n f   il t n f   il n

- 1   yle mest-i   ve kim c mın elinde g l  anur
G l  unılsa destine ol     c m-ı m l  anur
- 2  demez cey -i hay l   c y-ı e k mden g z r
 Aks-i    -ı ebruv nu  bir  ikeste p l  anur
- 3 B lb l-i  eyd  ne bils n s zi -i perv neyi
 em  i g rse  u  lesin g l d dını s nb l  anur
- 4 Bezm-i g l ende defe dest ursa mu rib mestler
Anı g l de c nbi -i b l   per-i b lb l  anur
- 5 Ben  ur   ve  ele aldu  a  abr  h meme
G   iden bezm-i su anda na mesin  ul ul  anur

3 (b) alup: alur D1 MK2 S1 S2  2

5 (a)  o :  ok MK2 S1 S2

44. M1.51a, D1.62a, MK1.55b, MK2.33b, S1.38a, S2.38a,  2.68b.

1 (a)   ve kim:   ve-i S1 / c mın: c mı MK2

2 (a) g z r: g zer M1 D1

3 (a) perv neyi: perv ne(y)i S1 (b)  em  i:   em  2 /  u  lesin:  u le(y)i S1 / s nb l: b lb l MK2

5 (a) h meme: c m-ı mey M1 h ameyi MK2 S1

(b) na mesin: n lesin S1 na me-i  2 /  ul ul: g l ul MK1 MK2 S2

Müfte' ilün mefā' ilün müfte' ilün mefā' ilün

- 1 Ğamzelerüñ ki 'āşıkuñ táb u tevānın aldılar
N'eyledilerse itdiler sihr ile cānın aldılar
- 2 Cān u dile o turralar virmedi ruḥşat-ı niyāz
Şāhid-i ḥüsnüñüñ yine her biri yanın aldılar
- 3 Raḥş-ı girān rikābı da nāzdan idemez ḥırām
Şekve-girān-ı 'aşq anuñ şanma 'inānın aldılar
- 4 Hālini hıç şormañuz rind-i şarāb-āverüñ
Rāh-ı neşātın urdılar rıtl-ı girānın aldılar
- 5 Ğamzelerüñ tamām idüp Şabri-i zārı 'ākıbet
Hāne-i şabrın açdılar naḳd-i revānın aldılar

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Dili cismümle ḥübān kim yem-i hicrāna şalmışlar
Şarup bir tahtaya ğam-mürdesin 'ummāna şalmışlar
- 2 Uzatmışlar dil-i dīvānenüñ zencir-i sevdāsın
O meh-rūlar ki zūlf-i pür-ḥamın dāmāna şalmışlar

45. M1.51b, D1.62b, MK1.59b, MK2.34a, S1.38a, S2.38a, Ü2.68b.

2 (a) turralar: ğamzeler M1 MK1 S1 (b) ḥüsnüñüñ: ḥüsnüñ ile M1

3 (a) rikābı: kirābı M1 rikāb MK2 rikābında S2 / nāzdan: nāzda M1 / ḥırām: cevāb S1

4 (b) neşātın: neşātı M1 bisātın MK2 / urdılar: aldılar S1

46. M1.51b, D1.58b, MK1.57a, MK2.31b, S1.36b, S2.33a, Ü2.68b.

1 (b) Şarup: Şalup MK2

- 3 Ġazāl-i mihr iseñ de şaķın ol āvārelerden kim
Kemend-i dūd-ı āhı günbed-i gerdāna şalmışlar
- 4 Zülāl-i vaşluña dil-teşne olan pīrler Hızrı
Sebū-yı himmet ile çeşme-i hayvāna şalmışlar
- 5 Nice bī-‘aķl u bī-hūş olmasun bir cām ile Şabrī
O ruķlar yine ‘aksin bāde-i raķşāna salmışlar

- 47 -

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Zaķm-ı tīġuñla ser u sīnem ki yir yir bağlanur
Cismüm ol naķle döner kim aña güller bağlanur
- 2 Kaķre kaķre jālelerle gül ki zīver-bend olur
Bir ‘arūs-ı dilsitāndur ‘ıķd-ı gevher bağlanur
- 3 Olsa zülfüñle ‘aceb mi bāl-beste mürġ-ı dil
Rişte-i şayyād ile perr-i kebūter bağlanur
- 4 Olsa şeh-bāz-ı hayāl-i yār der-dām-ı naķar
Pāyına tār-ı sirişk-i dīde-i ter bağlanur

3 (a) Ġazāl-i mihr iseñ şaķın dil-i āvārelerden kim M1

(b) āhı: āhın Ü2 / günbed: kūmbed D1

5 (a) bī-‘aķl u: bī-‘aķl D1 / bī-hūş: bī-hūşı S2 (b) raķşāna: ‘ummāna Ü2
47. M1.51b, D1.58a, MK1.55b, MK2.31a, S1.36a, S2.32b, Ü2.68b.

1 (b) Cismüm: Çeşmüm M1 / güller: diller S1

2 (a) jālelerle: jāleler M1

3 (b) perr-i: gūyā MK2

4 (a) yār der-dām-ı naķar: yārdan dām-ı naķar D1 (b) dīde-i ter: dīde-i ser M1

- 5 Her kaçan varmak dilerse yāra ey Şabrī ‘adū
Leşker-i eşkümle rāh-ı kūy-ı dil-ber bağlanur

- 48 -

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

- 1 Seni gördükçe her gül ol kadar şerm ü hicāb eyler
Ki perr-i bülbüli ruhsārına bulsa niķāb eyler
- 2 Ne beñzer her ħabāb-ı cū o rind-i ħāne-ber-dūşa
Ki bī-ķaydāne çıķmış bir kenāra seyr-i āb eyler
- 3 Degüldür bir ķarār üzre ħayāl-i dil-rübā dilde
Şu ‘aks-i gül gibi kim āb içinde ıztırāb eyler
- 4 Ne lāzım ħumm-ı tūfān-zāy-ı mey ben gerd-i nā-ķīze
Beni bir ķatre ey sākī ħarāb-ender-ķarāb eyler
- 5 Ben ol maĥsūd-ı çeşm-i bülbülān-ı ‘aşķam ey Şabrī
Ki meftūn olduķum gül baña tevcīh-i ħıķāb eyler

5 (a) dilerse: dilerseñ MK1

48. M1.52a, D1.62a, MK1.59a, MK2.33b, S2.37b, Ü2.68b.

1 (a) şerm ü hicāb: şerm-i niķāb M1 şerm-i hicāb S2

2 (a) rind-i: rinde M1

4 (a) nā-ķīze: nā-ķāre S2

5 (b) olduķum: olduķum Ü2

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Hādīs-i kand-i la' lüñ dil derün-ı sīneden söyler
‘ Aceb tūṭī-i gūyādur pes-i āyīneden söyler
- 2 Ser-i zülf-i siyāhuñda söz açsa n’ola sīneñden
Göñül bir mağribīdür söylese gencīneden söyler
- 3 Cihānda ceyb-i istiğnāya ser çekmiş gedā vardır
Şeh-i zerrīn kabāya hırka-i peşmīneden söyler
- 4 Raḳībe yār luṭf ile hıṭāb eyler baña ammā
Dehān-ı hışm ile düşnām idüp hep kīneden söyler
- 5 Añup mestāne cūş eyler şafā-yı bezm-i dildārı
Daḫi Şabrī neşāṭ-ı bāde-i düşīneden söyler

Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Niyāz-nāme-i dil yāra bī-zebān oḫınur
Oḫınsa ger o perī meclise nihān oḫınur
- 2 Şadā-yı nāle degül ğarḳagāh-ı ğamdur bu
Sefīne-i dil-i ser-geştude ezān oḫınur

49. M1.52a, D1.59a, MK1.57b, MK2.31b, S1.36b, S2.34a, Ü2.69a.

1 (a) la' lüñ: la' lin MK1 MK2 S1

3 (b) hırka-i: hırka vü Ü2

4 (a) hıṭāb: cevāb M1 MK1 S1 nigāh MK2 (b) idüp: ider MK1 MK2 S1

5 (a) eyler: –S1

50. M1.52a, D1.62a, MK1.59a, MK2.33b, S2.38a, Ü2.69b.

- 3 Yazılsa bir yire ahvāl-i ‘ālem-i ‘aşkum
Mişāl-i şafha-i takvīm bir zamān okınur
- 4 Gider kitāb-ı riyāyı bu demde ey vā‘iz
Dükense nüsha-i Cem nazm-ı dilsitān okınur
- 5 Bizümle şulha boyun virdi çarh ey Şabrī
Şadā-yı şīşe degül nāme-i emān okınur

- 51 -

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Şevk her dilde bulunmaz dil-i dānāda olur
Şeb-çerāğı arama cūyda deryāda olur
- 2 ‘Aşk tursun қо mecāzī ise de sīneñde
Āb-ı engūr hum içre tūrarak bāde olur
- 3 Gerçi kim ‘aqlı gider varılcağ meykedeye
Hele bir pāre kişi kayddan āzāde olur
- 4 Çok zamāndur çıkalı hātır-ı vīrānumdan
Şimdi dīvāne gönül kūy-ı dil-ārāda olur

4 (a) kitāb: kenār M1

5 (a) şulha: –D1

51. M1.52b, D1.56b, MK1.54a, MK2.30a, S1.35a, S2.31a, Ü2.67a.

2 (a) қо: –MK1 / sīneñde: gönülünde D1 MK2 S1 S2

3 (a) ‘aqlı: ‘aql S1 S2 Ü2 (b) kayddan: kaydın M1

4 (a) vīrānumdan: maḥzūnumda M1

- 5 Nazm-ı Şabrīde n'ola reng-i tekellüf yoğ ise
Böyle pākīze ğazel āyīneveş sāde olur

- 52 -

Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Piyāle hāḡ bu ki sākī ğarīb mehveş olur
Ki öpse şīşe-i mey aġzını pür-āteş olur
- 2 ' Aceb girifti var almağda aql u fikrümüzi
O la' l-i nāb ne ince şarāb-ı bī-ġış olur
- 3 Yakında ordu-yı sulṭān-ı gül çıkar bāġa
Dıraḡtı her çemenüñ hayme-i münakkaş olur
- 4 ' Aceb mi āh-ı dem-ā-dem çekerse tā'ir-i dil
Kebüter-i ḡarem-i şāh-ı ' aşḡ dem-keş olur
- 5 Düşinde görse gönül zülf-i yārı ey Şabrī
Belā-yı ' aşḡ ile ḡālī anuñ müşevveş olur

- 53 -

Mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fa' ūlūn

- 1 Dil cām-ı mecāzī ile mestāne degüldür
Bu neşve bize bahşış-i peymāne degüldür

5 (a) reng: zeng MK2

52. M1.52b, D1.56b, MK1.54b, MK2.32b, S1.37b, S2.35b, Ü2.67b.

4 (b) Kebüter-i ḡarem-i ' aşḡ cümle dem-keş olur M1 MK1 S1

53. M1.52b, D1.59b, MK1.60a, MK2.32a, S1.35a, S2.35b, Ü2.68a.

- 2 Hoş-ḥāl-i fenā şahne-i devrāna başılmaz
Dürdī-keş-i ğam sākin-i mey-ḥāne degüldür
- 3 Uşlandı gönül her saçı zencīre urılmaz
Evvelki gibi şimdi o dīvāne degüldür
- 4 ‘Aşkında yanan diller az āteşle tutuşmaz
Dil-sūhtegān-ı ğamı pervāne degüldür
- 5 Geldükçe dilā ḥāneñe ğam münfa‘ il olma
Yārān-ı şafādandur o bīgāne degüldür
- 6 Gülgün varak defter-i ḥüsn-i ezelīdür
Ruḥsār-ı mu‘ anber ḥaṭ-ı cānāne degüldür
- 7 Naḫş olmuş aña pençe-i ‘anḳāda bir ejder
Ol zülf-i ḥam-ender-ḥam ile şāne degüldür
- 8 Olsa yaraşur taḥtgeh-i pādşeh-i ‘aşk
Dil ḥānesi Şabrī katı vīrāne degüldür
- 9 Diñlerse n’ola sözlerümi ol şeh-i ma‘ nā
Esrār-ı ğam-ı ‘aşkdur efsāne degüldür
- 10 Ol pāk-naẓar kim nigeḥ-i dīde-i luṭfı
Ehl-i diledür cāhil-i nā-dāna degüldür

3 (a) her: bir S2

7 –S2

9 (a) sözlerümi: sözlerimi S1 sözlerini S2

10 (b) cāhil-i: cāhil ü S2

- 11 Hāmem de şenāsında du‘āsındadır anuñ
Medhīn oğur ancağ dil-i mestāne degüldür

- 54 -

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

- 1 Maḥabbet kūhına ser-cūş-ı deryā-yı belā dirler
Anuñ Ferhādına sīlī-ğor-ı mevc-i fenā dirler
- 2 Resen-bāzān-ı ‘aşkuñ kıl ḥazer feryād u zārından
Ki anlar dem-be-dem hengāme-i ğamda Hudā dirler
- 3 Beni ‘ayb itme zāhid sen daḡi bed-nām-ı ‘ālemsin
Baña mey-ḡāre dirlerse saña ehl-i riyā dirler
- 4 Felek naḡl-i ümīdi bārver gösterse aldanma
Cihānda aña ey ğāfīl dıraḡt-ı sīmiyā dirler
- 5 Ne mümkin zabt olunmağ pend-i pīr-i aql ile Şabrī
Dil-i āvāreye dīvāne-i ser-der-hevā dirler

11 (a) şenāsında du‘āsındadır: du‘āsında şenāsındadır S2 (b) mestāne: dīvane M1
54. M1.53a, D1.57b, MK1.56a, MK2.30a, S1.35a, S2.31b, Ü2.68a.

1 (b) fenā: belā S2

5 (a) pend: bend M1 (b) āvāreye: āvāreyi Ü2 / Dil-i dīvāneye āvāre-i ser-der-hevā dirler M1 MK1

Müfte' ilün fâ' ilün müfte' ilün fâ' ilün

- 1 Leşker-i ser-ḥadd-i ḥüsn zülf-i siyāhuñ mıdur
Dāmen-i çetr-i belā ṭarf-ı külāhuñ mıdur
- 2 Ey 'alem-efrüz-ı nāz kıрмаğ içün 'ālemi
Ġamze silāhuñ mıdur fıtne sipāhuñ mıdur
- 3 Ġamze midür el kıoyan naḳd-i şekībe yāḥud
Kīse tehī sāz-ı dil düzd-i nigāhuñ mıdur
- 4 Mestsin āsüdesin tābiş-i ğamdan göñül
Sāye-i iḳbāl-i Cem yoḥsa penāhuñ mıdur
- 5 Saña açılmaḳ neden bāb-ı kerem Şabriyā
Ḳufl-güşāy-ı recā rişte-i āhuñ mıdur

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Baña seyr itdüren dehri mey-i feyz-āferīnümdür
Elümde gerden-i mīnā şurāḥī dūr-bīnümdür

55. M1.53a, D1.54a, MK1.52b, MK2.33a, S2.36b, Ü2.70a.

2 (a) 'alem-efrüz: 'alem-efrāz MK1 / kıрмаğ: kıрмаḳ Ü2

3 (a) Ġamze midür: Ġamzesidür Ü2

56. M1.53b, D1.54b, MK1.53b, MK2.33a, S1.37b, S2.36b, Ü2.69b. (S1'in sadece ilk beyti var diğerkleri atlanmış ve yazılmamış.)

1 (a) dehri: yārı S2 / feyz: siḥr S2

- 2 O sayyâdem ki şîr-i çarḥ-ı tîğumdan ḥalâş olmaz
Pes-i seng-i belâ vâdî-i miḥnetde mekînümdür
- 3 Baña câm-ı neşâtı dârû-yı ğamla şunar dâ'im
Meger 'ayyâr-ı gerdûn düşmen-i cân-ı ḥazînümdür
- 4 Getürmem ḥâtıra bād-ı hevâ-yı kâkülün şimdi
Ġubâr-ı ḥaṭṭ-ı nev-ḥîz-i 'izârı dil-nişînümdür
- 5 Silâḥ-ı fikr-i ğayrı der-miyân-ı ḥâtır itmem ben
Reh-i ma' nâda Şabrî feyz-i Rabbânî mu'înümdür

- 57 -

Fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

- 1 'Arz-ı ḥüsn it ki nigeḥ 'âşık-ı ruḥsâruñdur
Dîde vuşlat-ṭaleb-i şâhid-i dîdâruñdur
- 2 Ey gül-i nâz-be-ser gülşene çok luṭf eyle
Ġonca ḥasret-zede-i gûşe-i destâruñdur
- 3 Keşî-i Nûḥ-ı maḥabbet dil-i bî-şabrumdur
Mevc-i tûfân-ı belâ şîve-i refîârüñdur

2 (a) şîr: seyr M1 / tîğumdan: tîrûmden MK1 MK2 S2 Ü2

(b) seng-i belâ: seng D1 / miḥnetde: miḥnet M1

3 (a) ğamla: -D1 (b) Ġubâr-ı ḥaṭṭ-ı nev-ḥîz-i 'izârı dil-nişînümdür M1

4 (b) 'izârı: 'izâr-ı M1 / Meger 'ayyâr-ı gerdûn düşmen-i cân-ı ḥazînümdür M1

5 (a) fikr-i ğayrı: ğayr fikri MK1 fikri ğayrı S2

57. M1.53b, D1.63a, MK1.52b, MK2.30a, Ü2.69b.

2 → 3 D1 Ü2

2 (a) nâz-be-ser: nâz biraz Ü2

3 → 4 D1 Ü2

3 (a) bî-şabrumdur: bî-sarumdur

- 4 Nice olmaya perākende per ü bāl-i şikest
Mürğ-ı dil dām-zed-i turra-i tarrāruñdur
- 5 Yılda bir hāline bari nıgeh-i merḥamet it
Hele Şabrī de senüñ ‘āşık-ı ğam-ḥ^vāruñdur

- 58 -

Mef’ülü mefā’lū mefā’lū fa’ülün

- 1 Hūnī gözi kim fitne-i bīdār ile birdür
Her kārda ol ğamze-i hūn-ḥ^vār ile birdür
- 2 Şad tarḥ-ı nifāk itdi miyān-ı ḥaṭ u dilden
Ol şāne ki gīsū-yı siyehkār ile birdür
- 3 Mümkın mi ide duḥter-i rez tefriķa-sāzī
Dil bezm-i maḥabbetde ğam-ı yār ile birdür
- 4 Ol rınd-i ḥarābātī-i ‘aşķam ki elümde
Zerrīne ķadeḥ dāğ-ı ‘alevdār ile birdür
- 5 Tedbīr-i cihān-gīrī-i ma’ nāda hemīşe
Şabrī ķalemüm fıkr-i ḥoş-āşār ile birdür

4 → 2 D1 Ü2

58. M1.54a, D1.60b, MK1.56a, MK2.30a, S2.31b, Ü2.67b.

1 (a) bīdār: bī-dād M1 D1 MK1 MK2

2 (a) ḥaṭ u: ḥaṭ-ı MK1 S2 / dilden: dilde MK1 MK2 Ü2

4 (a) elümde: emelde S2

5 (b) ķalemüm: ķalem-i M1

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Mest-i şevk olsağ 'aceb mi vaşl-ı yār eyyāmıdur
Bülbülü pür-cüş iden zīrā bahār eyyāmıdur
- 2 Bāz-ı ğamzeñ şayd idüp dil mürğın içsün xanını
Mevsim-i hūn-ı kebūterdür şikār eyyāmıdur
- 3 Varmazuz mey-hāneye la' l olsa ferşi bādeden
Şimdi 'azm-i bāğ u seyr-i lālezār eyyāmıdur
- 4 Serv gibi tırma bir yirde mişāl-i cūybār
Bāğdan bāğa şalın geşt ü güzār eyyāmıdur
- 5 Nergis-i mestüñ gözi tıldı görince şeb-nemi
Bezm-i vaşl u girye-i bī-ihtiyār eyyāmıdur
- 6 Muṭṭibe kattanma sākī şun meyi gülşendeyüz
Sāz n'eyler şavt-ı dil-süz-ı hezār eyyāmıdur
- 7 Ağlama Şabrī cefā-yı çarḥdan āsūde ol
Ḥamdu li'llāh 'adl-i şadr-ı dādkār eyyāmıdur

59. M1.54a, D1.58a, MK1.57a, MK2.31a, S1.36a, S2.33b, Ü2.67b.

2 (a) mürğın: mürği S1

3 (a) la' l olsa ferşi: ferş olsa la' li Ü2

(b) Şimdi 'azm-i bāğ-ı seyr u lālezār eyyāmıdur D1 Şimdi 'azm-i bāğ seyr-i bāğ-ı lālezār eyyāmıdur MK1 S1

5 ↔ 6 S2

5 (b) vaşl u: vaşl-ı S2

6 (a) meyi: mey M1 D1

7 (b) dādkār: dādger S1

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Dil hamūş u dīde bī-nem baht ḥ^vāb-ālūdedür
Sāye-i ' aşkuñda her kim var ise āsūdedür
- 2 Başdan esrār-ı maḥabbet aqlın almışdur anuñ
Ḥandesi ḥayrān-ı ' aşkuñ ḥande-i bīhūdedür
- 3 Bādesüz köhne ḥumuñ olmaz şafā-yı bātını
Kim ten-i bī-cān gibi bir ḳālīb-ı fersūdedür
- 4 Baḳ zenaḥdānındaki ol ḥaṭṭ-ı kuḥlī rengine
Gūyiyā kim ser-nigūn bir kāse içre dūdedür
- 5 Nesne yokdur gūşe-i ebrūlarında Şabriyā
Cünbiş-i ḥayret-fezā ol nergis-i cādūdudur

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 ' Ālem-i endūh-ı hecrūñ kim hevāsı pestdür
Anda deryā-yı dilūñ mevc-i recāsı pestdür
- 2 Devr-i ḥüsn-i ' ālem-efrūzında mihr-i enverūñ
Şubḥa ḳalmış şem^c veş tāb u ziyāsı pestdür

60. M1.54a, D1.54a.

1 (a) bī-nem: pūr-nem D1

3 (b) Kim teh-i cān gibi ol bir ḳālīb-ı fersūdedür M1

61. M1.54b, D1.61a, MK1.58b, MK2.33a, S2.36b, Ü2.69b.

1 (a) endūh-ı: endūh ü Ü2 / hevāsı: hevā-yı S2 (b) mevc-i: mevc ü MK1

- 3 Mürğ-ı miḥnet ṭabl-bāz-ı āhdan olmaz remān
Şayd-ı çevgān-ı ğamuñ şīt u şadāsı pestdür
- 4 Eylemez fişkıyye-i kaşr-ı ümīdin cüş-rīz
‘Āşıkūñ āb-ı sirişk-i ğam-fezāsı pestdür
- 5 Neşve-baḥş-ı ṭab‘-ı ‘ālī-meşrebāndur bu ğazel
Gerçi Şabrī dürd-i mey gibi edāsı pestdür

- 62 -

Mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

- 1 Duḥān-ı dil ki seḥāb-ı hevā-yı dil-berdür
Hemīşe māni‘-i mihr ü vefā-yı dil-berdür
- 2 ‘ Aceb ki seyl-i sirişkūñ getürdüğü her dem
Fezā-yı sīneye seng-i cefā-yı dil-berdür
- 3 Nücūm-ı eşkümi rūy-ı zemīne böyle şalan
Hırām-ı naḥl-i kıyāmet-nümā-yı dil-berdür
- 4 Hümā-yı ‘ aklı nişān-ı ḥadeng-i ḥayret iden
Nigāh-ı nergis-i nāvek-güşāy-ı dil-berdür

3 (b) çevgān: cūyān MK1
62. M1.54b, D1.60b, MK1.58a, MK2.32b, S1.37b, S2.36a, Ü2.69b.
1 (b) māni‘: tābi‘ MK2 / mihr ü: mihr-i M1
2 (a) getürdüğü: getürdigi S2 Ü2
4 –Ü2
4 (a) ḥayret: ḥasret S1

5 ‘ Aceb mi beste-i yek tār-ı mūy ise dil-i zār
Esīr-i ġamze-i sihr-āšnā-yı dil-berdür

6 Bu rūzgārda Şabrī başılmaz aġyāra
Ne deñlü hāk ise dil hāk-pāy-ı dil-berdür

- 63 -

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Her kaçan çevgānını ol zūlf-i evbāş oynadur
Yolına ‘uşşāķ-ı ser-bāzān daħi baş oynadur
- 2 Āsyā-seng-i sipihri āh ile gerdān ider
Pehlevāndur bezm-i ‘aşķuñda gönül taş oynadur
- 3 Beñzer ol şemşīr-bāza germ ider hengāmesin
Diller alur her kaçan kim göz kıpar kaç oynadur
- 4 ‘Ahd idüp vaşlın raķīb-i eblehe raķş itdürür
Tırmaz ol dīvāneyi ol şūķ-ı қallāş oynadur
- 5 Şabriyi bir lu‘b ile öldürmek ister var ise
Ġamze-i dil-ber yine şemşīr-i hūn-pāş oynadur

5 (b) ġamze: turra D1 MK2 S2 Ü2

6 (b) dil: de S2

63. M1.54b, Ü2.69a.

3 (a) ider: ide M1

5 (a) Şabriyi: Şabri(y)i Ü2

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Dem-i şubḥ-ı şafā cem' iyyet-i rindān ğanīmetdür
Getür şahbāyı sākī şoḥbet-i yārān ğanīmetdür
- 2 Meded devr-i güli fevt itmesün rindān-ı sāgar-keş
Ṭalebkārān-ı 'ayşa ruḥşat-ı devrān ğanīmetdür
- 3 Hele mānend-i muṭrib nağme itmez sāz-ı minnetle
Dem-i faşl-ı bahārī bülbül-i ḥoş-ḥ^vān ğanīmetdür
- 4 Naşībūñ gāh cām-ı luṭf u gāhī nuḳl-i cevır olsun
Ne gelse ḥoş gör ey dil meclis-i cānān ğanīmetdür
- 5 Ele cām al çemende şāḥlar gül-rīz iken Şabrī
Dem-i feyz-i nesīm-i ergāvān-efşān ğanīmetdür

Mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Ğamzeñ ki nükte-dān-ı debistān-ı fitnedür
Andan bütān-ı şehir sebaḳ-ḥ^vān-ı fitnedür
- 2 Hindū-yı ḥāl oturduğı yirden ider işin
Aldanmañuz sükünına sultān-ı fitnedür

64. M1.55a, D1.62b, MK1.55b, MK2.31a, Ü2.69a.

65. M1.55a, D1.57b, MK1.56b, MK2.30b, S1.35b, S2.32a, Ü2.69b.

1 (a) ki: -D1

2 -Ü2

2 (b) sükünına: sükütına S2

- 3 Sākī kirişme bāde ise ‘işve çeşm-i yār
Ol ğamzelerle meclis-i mestān fitnedür
- 4 Seyl-i şarāba virdi ħarābātı muhtesib
Çeksek cihān ğamın n’ola tūfān-ı fitnedür
- 5 Gice düşürdi mestleri biri birine
Rez duĥteri ki şöhre-i devrān-ı fitnedür
- 6 Bir lahza kor mı rāḥat ola tırrasında dil
Bād-ı şabā ki silsile-cünbān-ı fitnedür
- 7 Ceyb-i dili keser şaḫın ol ğamze Şabriyā
Yaklaşma aña kim ser-i düzdān-ı fitnedür

- 66 -

Mef’ülü fā’ ilātü mefā’ ilü fā’ ilün

- 1 Dil-ber ki seyr-i āb-ı revān eyleyüp gider
Dil cüyveş yanınca fiġān eyleyüp gider
- 2 ‘Āşık güherden itmek içün ferş-i kūyını
Çeşm-i terini la’ l-feşān eyleyüp gider
- 3 Yanınca āh-ı dil çekilür her yaña bile
Şanmañ o serv-ḳaddi duĥān eyleyüp gider

3 –Ü2

3 (a) ‘işve: ‘aşk S1 (b) ğamzelerle: ğamzeler ki M1 MK1 / mestān: mestāne S2

5 (b) Rez duĥteri ki: Rez duĥter ki M1 / şöhre-i: fitne-i M1

6 (b) silsile: sünbüle S2

66. M1.55b.

- 4 Baḳduḳça ğamzelerle cevānānda cān ḳomaz
Dil-ber nigāhın āfet-i cān eyleyüp gider
- 5 Ser-menzil-i şalāḩa irişmek muḩāldür
Şabrī ki nūş-ı rıtl-ı girān eyleyüp gider

- 67 -

Mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilūn

- 1 Dünyāyı 'ayş-ı cām-ı tarab-ḩāne şandılar
Giryān olanı derd ile mestāne şandılar
- 2 Her ḩ^vāce bunda şaymadadur sikke-şūrete
Bu ḩānḩāḩı var ise büt-ḩāne şandılar
- 3 'Aşḩuñ tarīḩi bilmediler böyle idüğün
Mecnūn düşünce tağlara dīvāne şandılar
- 4 ḩāke ber-ā-ber eylediler ḩalb-i 'āşıḩı
Ma' mūre-i maḩabbeti vīrāne şandılar
- 5 Bir āḩ itdi Şabri-i şeydā bu ḩamla kim
Dehr āteş-i derūnī ile yana şandılar

67. M1.55b, D1.55b.

1 (a) 'ayş-ı cām: cām -ı 'ayş M1
2 (a) şaymadadur: şapma[da]dur D1
3 (a) tarīḩi: tarīḩini D1
4 (a) eylediler: añladılar D1

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Ğuşşa-i cān ğam-ı haţţ-ı leb-i handānuñdur
 'Uķde-i dil girih-i zūlf-i perīşānuñdur
- 2 Kendüsin māh ne yüzle saña teşbīh eyler
 O senüñ lem'a-i mihr-i ruĥ-ı raĥşānuñdur
- 3 Sīnemüñ şerĥaların şūfī görüp ta' n itme
 Ki anuñ her biri bir serv-i ĥırāmānuñdur
- 4 Beni bu bezm-i firāķa düşüren ṭālī' dür
 Çekdüĝüm cām-ı şafā sāķi-i hicrānuñdur
- 5 Gel gözi yaşını sil dāmen-i iĥsānuñla
 Hele Şabrī de senüñ 'āşık-ı giryānuñdur

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Penbe-i dāĝumı āhum yili yir yir kıparur
 Bād-ı şarşar şanasın berg-i gül-i ter kıparur
- 2 Çıkşa ger kūyına peykānın alup dillerden
 Gelse reftāra o meh-pāre yürekler kıparur

68. M1.55b, D1.55a.

2 (a) ne yüzle: ne yüzden M1

69. M1.56a, D1.55b, MK1.31b.

1 (a) yir yir: bir bir MK2

2 (a) alup: alur M1 D1

- 3 Hâm-ı zülfin giderür gūşe-i çeşminden o yār
Zevrağ-ı baħr-i melāhatde o lenger kıparur
- 4 Kaşd idüp bir kıl ile ‘ālemi bend eylemege
Kākülinden ki kaçan bŷy-ı mu‘anber kıparur
- 5 Kim ki şeftālŷy ruħsārın alur ey Şabrī
Naħl-i Tŷbāya irer mīve-i ħoşter kıparur

- 70 -

Mefā‘ılŷn mefā‘ılŷn mefā‘ılŷn mefā‘ılŷn

- 1 Ne bezmŷn şem‘isin pervāne-i bī-tākatŷn kimdür
Ne burcuñ māhısın pertev-perest-i tal‘atuñ kimdür
- 2 Kimŷnle leb-be-leb zānŷ-be-zānŷsın şafālarda
Sebŷveş hem-nişīnŷn cāmveş hem-şoħbetŷn kimdür
- 3 Şikār-ı şahne-i hicrānuñ oldum ben hele şimdi
‘Aceb āsŷde ser-mest-i ħurŷr-ı vuşlatuñ kimdür
- 4 Olurken cāna resm-i dāğ-ı miħnet şunduħuñ sāğar
Senŷn ey çarħ-ı dŷn memnŷn-ı cām-ı ‘işretŷn kimdür
- 5 Maķāmın bilsek ehl-i şevķden kim tŷtdı Şabrīnŷn
‘Aceb şimdi terennŷm-rīz-i bezm-i midħatŷn kimdür

3 (a) Hâm: Ğam M1 D1 / o yār: yār M1 D1 (b) melāhatde: melāmetde D1

4 (a) idüp: ıder D1 MK2

70. M1.56a, D1.61b, MK1.59a, MK2.33a, S2.37a, Ü2.68a.

1 a ↔ b M1 Ü2

4 (a) resm-i dāğ-ı miħnet: dāğ-ı luţf-ı minnet D1 / miħnet: minnet MK2 S2 Ü2

5 (a) şevķden: ‘aşķdan MK1

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Çarha girmiş dil-rübā bezm içre zībā raqş ider
Āsmānda mihr-i 'ālem-tāb gūyā raqş ider
- 2 Zühre şevkinden semā' eyler tūtarsa dā'ire
Şarşılur 'ālem kaçan kim ol dil-ārā raqş ider
- 3 Döndi bir dervīşe başında ḥabāb-ı mey külāh
Ney şurāḥī sīne def cām-ı muşaffā raqş ider
- 4 Mihr ü meh çarḥ-ı felek şevküñle itmekde semā'
Neşve-i cām-ı mey-i 'aşkuñla dünyā raqş ider
- 5 Vaşf-ı reftārı şabā iltince bāğa Şabriyā
Bī-қarār olup çemende serv-i ra' nā raqş ider

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ağzın esrār ile pür kıldı o şūḥ-ı şīvekār
Ġoncası gūyā gül-i ra' nānuñ oldu pür-ğubār
- 2 Sūz-ı hicrānuñla dil bir rişteye döndi didüm
Bir zamān barmağına tōladı anı ol nigār

71. M1.56a, D1.56a.

5 (a) Vaşf-ı reftārın iltince bāğa Şabriyā M1

72. M1.56b, D1.55b.

2 (a) bir: -D1

- 3 ‘Āşıkum ser-geşte-i deşt-i belā olsun dimiş
N’eylesün dönüp yürür her dil-figār-ı bî-ķarār
- 4 Pāyuña yüz sürmek ister ‘āşık-ı miskīni gör
Sīnede dest-i niyāz u yirde rūy-ı i‘tizār
- 5 ‘Ārif iseñ bu günü gör de ğam-ı ferdāyı ķo
Ħamdu li’llāh eldedür Şabrī şarāb-ı ħoş-güvār

- 73 -

Mef’ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün

- 1 Ādem bu bezm-i devr-i dil-ārāya bir gelür
Bil ķadr-i ‘ömrüñi ķişi dünyāya bir gelür
- 2 Dünyā içün vücūduñı şarf itme yok yire
Naķd-i ħayāt merdüm-i dānāya bir gelür
- 3 Ey baĦt ħıfz it anı meded bād-ı ğuşşadan
Şem‘-i ümīd bezm-i temennāya bir gelür
- 4 TarĦ itmesün dili der-i dildārdan raķīb
Mecnün-ı ‘aşķ kūçe-i Leylāya bir gelür
- 5 Yeksān gelürse n’ola dile ķahr u luķf-ı düst
Zehr ü şarāb ‘āşık-ı şeydāya bir gelür

4 (b) Sīne-i dest-i niyāza virdi rūy-ı i‘tizār D1

5 (a) gör de: ħoş gör M1

73. M1.56b, D1.60a, MK1.54b, MK2.30a, S2.31b.

2 (a) vücūduñı: vücūdını M1

5 (a) ķahr u luķf-ı düst: zehr-i ķahr-ı düst M1 / ķahr u: ķahr S2

- 6 Şabrî sefine-i suhanum gibi hâşılı
Fülk-i hayâl sâhil-i ma' nāya bir gelür

- 74 -

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Bīm-i fūrkatle dile vaşl-ı dil-ārā mı gelür
Şaḥne-i ḡam gelicek ḥāneye şahbā mı gelür
- 2 Kanda ' arz idebilür naḡd-i niyāzı aña dil
Dil-rübā ḥānemüze gelse de tenhā mı gelür
- 3 Hîç bilā-vāsıta-i bād-ı şabā ey bülbül
Hücreñe şāhid-i berg-i gül-i ra' nā mı gelür
- 4 Rūzgār ise olan reh-ber-i deryā-yı emel
Sāhil-i ḥātırā keştī-i temennā mı gelür
- 5 Şu' le-i mey gibi şemşîr olıcaḡ destümde
Düşmen-i ḡamla dile fikr-i müdārā mı gelür
- 6 Böyle ḡamda Cem-i feyz itse de sâgarkârı
Dīde-i ṭab' uma Şabrî mey-i ma' nā mı gelür

6 (b) ḡayāl: ḡayāli M1

74. M1.57a, D1.60a, MK1.55a, MK2.32b, S1.37b, S2.36a, Ü2.69a.

4 -Ü2

5 (a) destümde: destünñde M1

6 (a) Cem-i feyz itse de: Mey-i feyz itse de D1 / itse: ise M1

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Şem' giryān lāle sūzān gonca hūn-ālūdedür
Var mı bir dil kim belā-yı dehrden āsūdedür
- 2 Reşk-i reftāruñla çeşmi giryeden pür-hūn iken
Kebk-i bāğuñ hāndesi hep hānde-i bñhūdedür
- 3 Çıkmaz oldı naqş-ı ümmīdüm murād üzre benüm
Hātem-i baht-ı siyāhum var ise fersūdedür
- 4 Baq zenaḥdānındaki ol kuḥl-i ra' nā rengine
Gūyiyā kim ser-nigūn bir kāse içre dūdedür
- 5 Pençe-i mürğ-ı belādur ḵondı naḥl-i ' ömrüme
Şāne kim Şabrī yine ol zūlf-i ' anber-būdudur

Mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilün

- 1 Bir gün nesīm-i ' ātıfet-i Kirdgār eser
Fülk-i dile müsā' id olan rūzgār eser
- 2 Hāḵḵā budur ki meltem-i āh-ı belā-keşān
Keştī-i baḥr-i ' aşḵa ' aceb sāzkār eser

75. M1.57a, D1.54a, MK1.53a, MK2.31a, S1.36a, S2.33b, Ü2.67b.

4 (a) Baq: Bün D1 MK2 / kuḥl-i ra' nā rengine: ḥaṭṭ-ı kuḥlī rengine D1 MK2 S2 Ü2 (b) kim: ol S2

5 (a) ' ömrüme: ' ömrine S2

76. M1.57a, D1.63a, MK1.59b, MK2.34a, S1.38b, S2.38b, Ü2.69a.

2 (b) baḥr-i ' aşḵa: baḥra S1

- 3 Bir bŭy-ı āṣnā geliyor cān meṣāmına
Gŭyā hevā-yı ıtır-ı ‘anber-niṣār eser
- 4 Güller çemende secde-i şŭkr itdiler meger
Gŭlzārda bād-ı kıble-i iḳbāl-i yār eser
- 5 Şabrī cihānda reh-ber-i gŭlzār olan şabā
Bir gird-bād olur da bize pŭr-ğubār eser

- 77 -

Mef’ ūlŭ mefā’ ūlŭ mefā’ ūlŭ fa’ ūlŭn

- 1 Gird-āb-ı belā dā’ire-i şohbetŭmŭzdŭr
Zehr-āb-ı cefā āb-ı ruḥ-ı ‘iṣretŭmŭzdŭr
- 2 Bīmār-ı ğamuz şöyle ki teh-cür‘ a-i şīṣe
Tāb-efgen-i dŭş-ı dil-i bī-ṭāḳatŭmŭzdŭr
- 3 Ol neşve-i feyżŭz ki dil-i pŭr-ğam-ı ‘ālem
Muḥtāc-ı mededkārī-i keyfiyyetŭmŭzdŭr
- 4 Ser-mest-i mey-i ‘iṣve iken ğamze-i dil-ber
Ḥasret-keş-i cām-ı dil-i pŭr-ḥāletŭmŭzdŭr
- 5 Biz mürşid-i bīdār-dilān-ı şeb-i derdŭz
Ġavğākede-i rŭz-ı cezā ḥalvetŭmŭzdŭr

4 (b) Gŭlzārda: Gŭlzāra D1 MK2 S2 Ü2

5 (a) cihānda: cihāmı M1 cihāna MK1
77. M1.57b, D1.55a, MK1.53a, MK2.33b, S1.38a, S2.37b.

1 (b) ‘iṣretŭmŭzdŭr: ğayretŭmŭzdŭr S1

2 (a) ki: –D1 / teh: nŭh M1

3 (a) neşve-i: beste-i D1

5 (a) şeb-i derdŭz: ğam-ı ‘aşğuz D1 şeb ū rŭzuz S2

- 6 Bî-ḥavf u recâyuz ki Ḥalîlu'llâh-ı 'aşkuz
 Āteşgeh-i ğam bâğçe-i rāḥatumuzdur
- 7 Şabrî biz o Hızr-ı suḥanuz k'âb-ı ḥayātuñ
 Tarḥ-efgen-i mevcî nefes-i himmetümüzdür

- 78 -

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Şâm-ı rûze maḥv olup şol dem ki şubḥ-ı 'îd olur
 Mihri ol şubḥ-ı şafānuñ sāğar-ı Cemşîd olur
- 2 Teşnegân-ı cām-ı şahbāya hilâl-i şâm-ı 'îd
 Deşt-i ğamda lûle-i ser-çeşme-i ümmîd olur
- 3 Za' f-ı rûzeyle hilâl olmuş kamer tal'atlara
 Feyz-i nûr itmekde cām-ı mey'aceb ḥürşîd olur
- 4 Zülfi çeng olsa şabādan ol mu'anber tār ile
 'İşve-sāzum āsmān-ı fitneye Nāhîd olur
- 5 Ḥançerinden göz yuman āsāyiş eyler var ise
 Ḥ'ābgāhı sāye-i berg-i nihāl-i bîd olur

6 (a) Bî-ḥavf u: Bî-ḥavf M1 (b) Āteşgeh: Āteşkede MK1
 7 (a) Şabrî o Hızr-ı suḥanuz ki âb-ı ḥayât M1 (b) mevcî: mevc-i M1
 78. M1.57b, D1.56b, MK1.54a, MK2.32a, S1.37a, S2.35a, Ü2.68a.
 1 (a) maḥv: mîhr S1 / şubḥ: rûz MK2
 2 (a) hilâl-i: hilâli MK1 / şâm: rûz S2 (b) lûle: lû'lü M1
 3 (a) rûzeyle: rûzıyla M1 D1 MK1
 4 (b) fitneye: fitne-i Ü2

- 6 Tâc-ı Edhem ‘arz ider aña habâb-ı cām-ı ‘aşk
Şol gedā kim baş açık mestāne-i tevḥīd olur
- 7 Bir nazar eylerse ey Şabrī baña pīr-i muḡān
Dürd-i cāmum kimyā-yı devlet-i cāvīd olur

- 79 -

Mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün

- 1 Būy-ı bahār-ı feyz ‘ilâc-ı dimāḡ ider
Ey dil bu demde ḡaste-i ḡam ‘azm-i bāḡ ider
- 2 Būlbülle lāle güllere sūz u gūdāzda
Biri niyāz ider birisi ‘arz-ı dāḡ ider
- 3 Būlbül ḡazīn ü zār ḡazān u bahārda
Bu ḡülşenüñ şafāsını her laḡza zāḡ ider
- 4 Hikmet degül mi kendüsi bīmār iken gözüñ
Biñ ḡasta-ḡālī nīm nigāhıyla saḡ ider
- 5 Bir pāre ol degül mi açan göñlin ādemüñ
Şabrī şarābdan kişi nice ferāḡ ider

6 (b) gedā: kişi S1

7 (b) Dürd-i cāmum: Dürd-i ḡāmem M1 Dürd-i cām Ü2
79. D1.56a.

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

- 1 Hukūk-ı şābıka yok mı kanı bu āšnālıklar
Behey zālīm neden şimdi bu deñlü bī-vefālıklar
- 2 Hārık-i nār-ı ğam oldum beni yād itmedüñ hergiz
Hemān zāyi' olıban gitdi mi bu āšnālıklar
- 3 Nice gün ğasta oldum künc-i ğamda derd ü hecrüñle
Gelüp bir kerre dağı dimedüñ baña şafālıklar
- 4 Kerem kılsañ gelüp vaşluñla n'ola eyleseñ ihyā
Beni öldürdi mi rūḥ-ı revānum bu cüdālıklar
- 5 Ğam-ı hecrüñ geçüpdür cānına raḥm eyle sultānum
İnanma Şabriyi geç dise ger saña münāfıklar

Fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün

- 1 Āh oldum yine bir pādşeh-i ḥüsne esīr
Bu nice oldı kemend-i ser-i zülfı zencīr
- 2 Ruḥ-ı ḥūkerdesine perçem-i perçīnine baķ
Biri gül-āb-ı mükerrer birisi müşğ-i 'abīr

80. D1.63a.

81. D1.55b.

- 3 O perī-zād ile olmaz hele hīç ünsiyyet
Eylemez sūziş-i dil albine aqlā te'şīr
- 4 H̄asretüñle ne cefā çekdigümi ğurbetde
‘Ömrümüñ varı degül ābil-i vaşf u ta‘ yīr
- 5 Tāb-ı renginde olur āteş ü gülşen zāhir
Eylese ruqlarını h̄āme-i Mānī taşvīr
- 6 Bu gidişle o meh-i evc-i bahā ey Şabrī
Şu‘le-i h̄üsn-i melāḫatle olur ‘ālem-gīr
- 7 O nuḳāz-menāḳīb o h̄üner-i pīrāye
İdelüm bu ğazel-i tāze-zemīni tesyīr

- 82 -

Mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün

- 1 Ol āftāb-ı burc-ı bahā meşrebümcedür
Ol māh-ı evc-i h̄üsn-i edā meşrebümcedür
- 2 Göz degmesün bu neşve-i şahbāya sāḳıyā
Meclis ṭabī‘ atümce şafā meşrebümcedür
- 3 Geçmem ne deñlü cevri füzün ise āh āh
Ol tıfl-ı nāz u ‘işve-nümā meşrebümcedür
- 4 Şıḳlet gelür derūnuma māh-ı şıyāmda
Eyyām-ı ‘īd-i rūḫ-fezā meşrebümcedür

- 5 Şabrî ‘aceb mi nûş-ı şarâb eylesem müdâm
‘İşret şabrî atümce şafâ meşrebümcedür

- 83 -

Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün

- 1 Sañadur göñlümün meyli sözüm hep dâ’imâ birdür
İki ‘âlemde maşşûdum hemân sensin Hudâ birdür
- 2 Baña itdüklerüñ cevri senüñle söyleşem bir bir
O dergâh-ı mu‘allâda ki şâh ile gedâ birdür
- 3 Anuñ’çün iki gün bir ‘âşıkâ yâr olmadı gitdi
Müdâm ağıyâr-ı pür-girdâr ile ol bî-vefâ birdür
- 4 Nice teşbîh idem hûbân-ı şehri ben o meh-rûya
Egerçi encüm-i raşşanda çün bedr-i dücâ birdür
- 5 Vefâsuzdur diyü cânâ seni terk eylemez Şabrî
Ne kim itseñ aña şâkir ne kılsañ aña rāzîdur

- 84 -

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

- 1 Kūyuña dirsem eger cennet-i a‘lâ yiridür
Olsa cār u bey anuñ kākül-i hūrâ yiridür

83. MK2.31b.

84. MK2.32a.

- 2 Dergehinden güzer itdükçe şabā hoş-dem olur
Hākine dirsem anuñ ‘anber-i sārā yiridür
- 3 Hürmet ü ‘izzet eger ister iseñ ey şūfī
Gel berü meykedeye şavmağa ğavġā yiridür
- 4 ‘Arz vadīsini n’eyler şu ki ‘ākıl geçinür
Düşse Mecnūn gibi dağa dil-i şeydā yiridür
- 5 Şabrī ol kân-ı kerem tarḥ-ı zemīn itdi yine
Şu‘arā dirse nazīre n’ola ma‘ nā yiridür

- 85 -

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Şehr dil-berlerinüñ ḥaddi vü pāyānı mı var
El-ḥaḳ ol mäh-ı şeb-ārālaruñ aḳrānı mı var
- 2 Mülk-i ḥüsnüñ şehidür ḥaḳ bu ki sulṭān-zād
Bir benüm gibi anuñ bende-i fermānı mı var
- 3 Yāḥud ol naḥl-i dil-ārā ile hem-ser olacaḳ
Bāġ-ı dehrüñ daḡi bir serv-i ḡırāmānı mı var
- 4 Ḳahramānlar başını ḳurtarımaz tīġından
Taḥt-ı ḥüsnüñ yine bir tāze Süleymānı mı var
- 5 Rūḥ-baḥş oldu sözüüm la‘l-i bütān vaşfinda
Şu‘arā Şabri nazīre dimege ḡālī mi var

Harfî'z-zâ' *

- 86 -

Fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

- 1 Zülfi kim bāl ü per-i sihr ile eyler pervâz
Her hamından per açar mürğ-ı dile bir şeh-bâz
- 2 Cümleden evvel ider 'aqlumı yağmā nigeḥi
Ki olur pīṣ-güzār-ı sipeh-i ṣīve vü nāz
- 3 Çekmedi bir şeh-i āṣüfte-sipāhān-ı bütān
Nahl-i bālāsına beñzer 'alem-i fitne-tırāz
- 4 İdemez itdügin ol ğamze-i efsün-sāzuñ
Gelse müjgānı gibi bir yire şad şu'bede-bāz
- 5 Nāle-i 'aşka bahāneydi hele bezmünde
Olsa tār-ı dil ü cān kāṣkī ibriṣim-sāz
- 6 Dehen-i ṣīṣe-i mey olsa 'azīmet-ḥ'ānum
Yine açılmaya göñlümdeki gencīne-i rāz
- 7 Nazm bir kürsi-i üstāda irer ṣi'r olmaz
Hāṣılı eyleme Şabrī sözi bīhūde dırāz
- 8 Hātem-i mu'cizekārān-ı suḥan kim anuñ
Münḥaşırdur qalem-i ṭab'ına sihr ü i'cāz

Başlık: * Ü2. Fī-ḥurūfî'z-zā'ı D1 MK1 Fī-ḥarfî'z-zā' S1

86. M1.58a, D1.63b, MK1.60b, MK2.35a, S1.39b, S2.40b, Ü2.71a.

4 (a) efsün: efsün S1

5 (a) bahāneydi: nihān idi M1

6 (b) rāz: zār S2

8 (b) qalem-i: qalem u M1 S1 MK2 / sihr ü: sihr-i M1

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Çıkdı bir āfetle seyrāna yine cānānumuz
Necm-i fitneyle kıran itdi meh-i tābānumuz
- 2 Virmiş olsa hūn-bahā-yı küşte-i şemşirini
Bī-tevaqquf dökmege kaçd eylemezdi xanumuz
- 3 Biz resen-bāzān-ı 'aşkuz düşmezüz hāk-i ğama
Elde cām-ı bādedür zīrā bizüm mīzānumuz
- 4 Dil açılmaz şāh-ı 'aşk aña uraldan dāğ-ı ğam
Bestedür kufl-i müdevverle bizüm dükkānumuz
- 5 Xanı ol günler ki Şabrī 'aks-i rüy-ı yār ile
Handeler eylerdi mihre sāğar-ı rahşānumuz

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bīm-i hecr ü fikr-i vaşl-ı yāra düşdi gönlümüz
Derd-i 'aşka düşmedin bī-çāre düşdi gönlümüz
- 2 Kayd-ı 'aql u hūşdan āzāde-dest-i 'aşk ile
Düşdi ammā kim 'aceb āvāre düşdi gönlümüz

87. M1.58a, D1.63b, MK1.60b, MK2.34b, S1.39a, S2.39a, Ü2.70b.

2 (a) şemşirini: şemşirüne M1 şemşirle MK1 şemşir-i 'aşk S1 (b) kaçd: kaçdı M1

4 (a) şāh-ı 'aşk: ğam-ı 'aşk D1

88. M1.58a, D1.66a, MK1.62a, MK2.35b, S1.40a, Ü2.70a.

1 (b) düşmedin: düşmeden MK2 / bī-çāre: āvāre M1 MK1

2 (a) 'aşk ile: 'aşkuña D1 MK1 MK2 S1 Ü2

- 3 Bir gözi bağılı ğarīb-i kūçe-i hūbān iken
Vardı nā-geh çāh-ı ʿaşk-ı yāra düşdi göñlümüz
- 4 Şaşt-ı kadrinden ne dem kim tırveş buldı güşād
Rezmgāh-ı ğamze-i hūn-ı^vāra düşdi göñlümüz
- 5 Çār-sū-yı ʿaşkda hīçe şatılmadı hele
Kadr-i ʿāşık fehm ider dil-dāra düşdi göñlümüz
- 6 Bulmadı lūʾlū-yı nazm-ı şāha beñzer bir güher
Gerçi Şabrī lücce-i efkāra düşdi göñlümüz
- 7 Hān Murād-ı nüktever şāhuñ şenāsiyla yine
Vādi-i endīşe-i hem-vāre düşdi göñlümüz
- 8 Secde-i şükr eylese hem-vāre n'ola sāyeveş
Dergeh-i sulṭān-ı nīgūkāra düşdi göñlümüz

- 89 -

Mefʿülü mefāʿilü mefāʿilü faʿülün

- 1 Cānāna fiğān-ı dil-i meyyāl gerekmez
Ol şīve şatan dil-bere dellāl gerekmez

3 (a) hūbān: hırmān M1 hırmān MK2

4 (a) kadrinden: kudretten D1 MK1 S1 Ü2

6 -Ü2

7 -Ü2

7 (a) Hān Murād-ı nükte-perver şāh medhiyle yine D1

8 -Ü2

89. M1.58b, D1.64a, MK1.61b, MK2.34b, S1.39a, S2.39a, Ü2.70a.

- 2 Nār-ı dil-i ser-geşteñi ‘arz itme o māha
Zer lāzım añā şu‘le-i cevval gerekmez
- 3 Bülbüllere her gāh gerek nāleler itmek
Maḥremleri sultān-ı gülün lāl gerekmez
- 4 Alınmaz imiş menzil anuñla yem-i ğamda
Āzādelere keşt-i āmāl gerekmez
- 5 Taḥşīl-i sirişk ile ki kālā-yı fenānuñ
Sūdāgerine derd gerek māl gerekmez
- 6 Cāh ehlini mest-i mey-i naḥvet iden oldur
Şabrī bize peymāne-i iḳbāl gerekmez

- 90 -

Mef‘ülü mefā‘ilün mef‘ülü mefā‘ilün

- 1 Medhūş-ı mey-i ‘aşkuñ peymāne nedür bilmez
Bir ḥumdan iḳer ammā ḥum-ḥāne nedür bilmez
- 2 Devr-i gül ü sāğardur çok söyleme ey vā‘iz
Mestāneleri ‘aşkuñ efsāne nedür bilmez

2 → 3 D1 MK1 MK2 S1 S2
2 (a) Nār: Nāz M1 S2 / itme: eyle Ü2
3 → 4 D1 MK1 MK2 S1 S2
3 (b) gülün: ğamuñ S2
4 → 5 D1 MK1 MK2 S1 S2
5 → 2 D1 MK1 MK2 S1 S2 –Ü2
5 (a) Taḥşīl-i: Taḥsīn S2
6 (a) Cāh ehlini ser-mest-i ğurūr eyleyen oldur MK1 MK2 S1 S2 / iden: kılan D1
90. M1.58b, D1.65b, MK1.63a, MK2.35a, S1.40b, S2.40b, Ü2.70b.
1 (b) ḥum-ḥāne: hem-ḥāne M1
2 (a) gül ü: gül-i M1 D1 MK1 MK2 S2

- 3 Şebkâr-ı ğam-ı ʿaşkı hîç yanına uğratmaz
Ol şemʿ-i bisât-ı nâz pervâne nedür bilmez
- 4 Genc-i güher-i feyzi kendinde bulur gönüm
Dîvânedür ol gerçi vîrâne nedür bilmez
- 5 Düşmez gönül ey Şabrî dâm-ı heves-i kâma
Bir bülbül-i kıdsîdür ol dâne nedür bilmez

- 91 -

Mefâʿ ilün feʿ ilâtün mefâʿ ilün feʿ ilün

- 1 Kerem bu teşne-dile laʿl-i yârdan gelmez
Zülâl-i merhamet ol çeşmesârdan gelmez
- 2 Şabâdan itme gönül hâk-pâyini ümmîd
Bu deñlü luţf u kerem rûzgârdan gelmez
- 3 ʿAzâb-ı âteş-i dûzağ olur şafâsı baña
Şu mey ki destüme ol gül-ʿizârdan gelmez
- 4 Ruḥından ayrılamaz dil bahâr-ı vuşlatda
Mişâl-i kebk-i derî lâlezârdan gelmez
- 5 Peyâm-ı vaşlı degül baña şimdi ey Şabrî
Selâm-ı sâde daḡi ol nigârdan gelmez

4 (a) feyzi: feyz M1 / kendinde: kendümde S2
91. M1.59a, D1.64b, MK1.61a, MK2.34a, S1.38b, S2.39a, Ü2.70b.

1 (a) laʿl-i: laʿli MK1

2 (b) deñlü: deñli D1 MK1 S1 S2

4 (a) vuşlatda: vaşlında D1 S2 Ü2

5 (a) vaşlı: vaşl M1 MK1 S1 Ü2 / degül baña şimdi: baña degül şimdi D1
degül şimdi baña MK1 MK2 S1

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Ğamze-i kāfiri cādū-yı füsün-pīşe-i nāz
Çeşm-i merdüm-figeni sihr ile pür-şīşe-i nāz
- 2 Ğamzesi ser-be-girībān gözi ālūde-i h^vāb
Fikri h^vābında daḡi 'āşīka endīşe-i nāz
- 3 Kaşr-ı dīl şadme-i şad-cevr ile ḡod oldı tamām
Yā ne lāzım o kırışmeyle aña tīşe-i nāz
- 4 Deşt-i ḡayretde ḡor āvāre-i 'aşkı çeşmüñ
Tūrfa cādūdur ol āhū-bere-i pīşe-i nāz
- 5 Bend ider istese bāl-i melegi ey Şabrī
Tār-ı zülfiyle o cādū-yı füsün-pīşe-i nāz

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Çekmeden cāmı çeker çāk-ı girībān iderüz
İçmeden mest oluruz nāle-i mestān iderüz

92. M1.59a, D1.64a, MK1.61a, MK2.34a, S1.38b, S2.38b, Ü2.70b.

1 (a) nāz: rāz S1 (b) sihr ile: sihr-i M1

2 (b) Fikri: Fikr-i M1

4 (a) Deşt: Dest MK1 / ḡor: ḡo M1 / çeşmüñ: şanemüñ S2 (b) ol: o MK1 / pīşe: mişe MK1 S1

93. M1.59a, D1.65a, MK1.61b, MK2.34b, S1.39a, S2.39b, Ü2.70a.

1 (b) İçmeden: İçmedin M1 D1 / oluruz: olur M1 MK1 / nāle-i: -D1

- 2 Gelmeye bir yire eczāsı kıyāmet kopsa
Gāh olur göñlümüzi şöyle perīşān iderüz
- 3 Neylerüz āyīne-i dehr-nümā-yı Cemi biz
Bir tehī cāmda biñ ‘ālemi seyrān iderüz
- 4 Bāde ger cevher-i iksīr-i şafā-yı dil ise
Biz anı tarḥ-ı ğubār-ı ğam-ı cānān iderüz
- 5 Sīmiyākār-ı neşāṭuz ki gehī şīr-i melāl
Gelse şad şu‘le-i cevval nümāyān iderüz
- 6 Geh çeküp çeşm-i dile sürme-i dürd-i cāmı
Dīde-i düşmen-i ğamdan anı pinhān iderüz
- 7 Nāme-i nazmumuzu kim okumaz ey Şabrī
Biz ki evşāfını yāruñ aña ‘unvān iderüz

- 94 -

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Biz o şūḥuñ zevk-i şahbā-yı vefāsın sürmezüz
Cevrini çekmekdeyüz ammā şafāsın sürmezüz
- 2 Sākin-i kūyını tarḥ ile taḳayyüd itmezüz
Ḥūşezār-ı luṭfunuñ ḥırmen-gedāsın sürmezüz

2 (b) göñlümüzi: gülümüzi M1

5 (b) şu‘le-i: -D1

6 (a) cāmı: cānı S1

94. M1.59b, D1.64b, MK1.62a, MK2.34b, S1.39b, S2.39b, Ü2.70b.

1 (a) vefāsın: şafāsın S1

2 (a) taḳayyüd: muḳayyed S2

- 3 Olsa pür-seng-i haţar meydân-ı ‘işret ğam degül
Biz anuñ gülgün-ı cām-ı dil-güşāsın sürmezüz
- 4 Ey nesīm-i luţf-ı sākī senden olmazsa meded
Baħr-i ‘ayşuñ zevraķ-ı gülgün-livāsın sürmezüz
- 5 Biz ki Şabrī kayddan āzādeyüz bu hücrede
Pīr-i ‘aşkuñ ders-i endüh u belāsın sürmezüz

- 95 -

Mef’ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fa‘ülün

- 1 Dem-beste-i keyfiyyet-i peymāne-i ‘aşkuz
Cüş itmezüz iller gibi mestāne-i ‘aşkuz
- 2 Geldükçe dile şevķ iderüz sīnemüzi çāk
Biz perde-güşāyende-i kāşāne-i ‘aşkuz
- 3 Bend eyleme zülfüñle bizi uşlana dirseñ
Zencīr-i haţādur bize dīvāne-i ‘aşkuz
- 4 Zāhid ne ‘aceb şūret-i maķşūdı görürseñ
Biz gūşe-nişīnān-ı şanem-ħāne-i ‘aşkuz
- 5 Şabrī n’ola yanup yaķılırsak gice gündüz
Biz bülbül-i bāġ-ı ğam u pervāne-i ‘aşkuz

4 (a) Ey: Ger MK1 (b) ‘ayşuñ: ‘aşkuñ MK2 S2

5 (b) ders-i endüh u: dersin endüh-ı M1 ders-i endüh-ı MK1 MK2 S1 ders-i endüz-ı S2
95. M1.59b, D1.65a, MK1.62a, MK2.35a, S1.39b, S2.40a, Ü2.71a.

1 (b) itmezüz: eylerüz D1 / mestāne: peymāne MK1

5 (b) Biz bülbül-i bāġ-ı ğam-ı vīrāne-i ‘aşkuz D1 S2

Mef'ülü mefā' ilün fa'ülün

- 1 Sensüz mey-i ergavān çekilmez
Bekr-i harem-i muğān çekilmez
- 2 Baħr-i ıtarabuñ da vaḳti vardur
Zevraḳları her zamān çekilmez
- 3 Dürd-i meyi çek ki çeşm-i 'aḳla
Her kuḥl-i cilā-resān çekilmez
- 4 Deryā-yı ğamumda cezr ü med yok
Hıç ol yem-i bī-kerān çekilmez
- 5 Bir dem mi olur diyār-ı ğamdan
Mülk-i dile kārban çekilmez
- 6 Biñ tığ-i sitem çekerseñ ey şūḥ
Senden dil-i nā-tevān çekilmez
- 7 El çek o piyāleden ki Şabrī
Bī-minnet-i sākıyān çekilmez
- 8 Bu yolda fidā gerek ser ü cān
Āsānlığ ile cevān çekilmez

96. M1.60a, D1.65b, MK1.62b, MK2.35b, S1.40a, S2.41a, Ü2.70b.

4 (a) ğamumda: ğamuñda MK2 ğamda Ü2

5 → 7 S2

5 (a) diyār: deryā M1 (b) Mülk: Rāh D1 MK2 S1 / kārban: kārvan S2

6 (a) tığ-i: -M1

7 ↔ 8 MK2 Ü2

7 (a) çek: -MK1 S1 / o: ol M1 / Al o piyāleden ki Şabrī MK1 S1

8 (b) Āsānlığ: Āsānlığ Ü2

Mef'ülü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün

- 1 Geldükçe tîri karşı varur ' izzet eylerüz
Dil hânesine kondururüz hürmet eylerüz
- 2 Yağsağ fetîl-i dâğı ' aceb mi buğürveş
Biz ol perîyi bezmümüze da' vet eylerüz
- 3 Ğamzeyle mülk-i cânı kılıçdan geçürmesün
Ol nev-zuhûr-ı ' işveye hep minnet eylerüz
- 4 Geh cām-ı bâde nûş iderüz gāhî hûn-ı dil
Biz ruḡṣat-ı zamāna göre ' işret eylerüz
- 5 Cādū-yı dehr fırsatımız gözlemekde hayf
Şabrî bu hâbgāhda biz ğaflet eylerüz

Mef'ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fa' ülün

- 1 Bir sencileyin şūḡ-ı perî-nâz ele girmez
Bir bencileyin ' âşık-ı dem-sâz ele girmez
- 2 Bir sencileyin bülbüli çok gonca açılmaz
Bir bencileyin zemzeme-perdâz ele girmez

97. M1.60a, D1.64b, MK1.62b, MK2.35a, S1.40a, S2.40a, Ü2.71a.

1 (a) tîri: tîr M1 / varur: çıkup S1

2 (b) perîyi: perî(y)i S1

3 (b) Ol nev-zuhûr: Evvel zuhûr M1 S1

4 (a) gāhî: gāh M1 Ü2

98. M1.60b, MK1.63a.

- 3 Bir sencileyin dil-ber-i āyīne-ruḥ olmaz
Bir sencileyin rind-i naẓar-bāz ele girmez
- 4 Bir sencileyin āyīne-i şun‘ -ı İlāhī
Bir sencileyin tūṭī-i i‘ cāz ele girmez
- 5 Bir sencileyin şāha da Şabrī gibi meddāḥ
Bir sencileyin sözde siḥir-sāz ele girmez

Ḥarfī’s-sīn *

- 99 -

Fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

- 1 Reh-i vādī-i melāmetde ki pūyān idi Qays
Geçmege seyl-i ğam u miḥneti ‘ uryān idi Qays
- 2 Lāne-sāz-ı ser-i pür-sūzı semenderler idi
Germī-i ‘ aşk ile bir āteş-i sūzān idi Qays
- 3 Gezdügi yirde idüp nāḳa-i Leylāyı ḥayāl
Neşve-i cām-ı maḥabbetle ḥadī-ḥān idi Qays
- 4 Geldi Belkīs-şıfat pāyine anuñ Leylā
Hāşılı taḥtgeh-i ‘ aşka Süleymān idi Qays

3 (a) dil-ber-i: cāmveş MK1
Başlık: * Ü2. Fī-ḥurūfī’s-sīn D1 MK1 Fī-ḥarfī’s-sīn S1
99. M1.60b, D1.66a, MK1.63b, MK2.35b, S1.40b, S2.41a, Ü2.71a.

1 (a) Reh: Rāh Ü2 (b) ğam u: ğam-ı MK1

2 (a) pür-sūzı: ber-sūrı M1 (b) Germī-i: Ki mey-i MK1

3 (a) Gezdügi: Gezdügi M1 Ü2

4 (a) pāyine: yanına S2

- 5 Cām-ı ğam her birin itmişdi tamām ey Şabrī
Aña giryān idi Ferhād aña nālān idi Qays

- 100 -

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Meyl-i vaşl itmez idi hem-dem-i hicrān idi Qays
Bir benüm gibi esīr-i ğam-ı ħirmān idi Qays
- 2 Üşse şahrāda n’ola üstine anuñ mürġān
Küşte-i tīg-i ğam-ı fūrkat-i cānān idi Qays
- 3 Her birinüñ gözine gelmiş idi bāde-i ‘aşq
Aña giryān idi Ferhād aña nālān idi Qays
- 4 Öldürüp ğamla o bī-çāreyi soymışlar idi
Tekye-i ‘aşqda biñ cān ile qurbān idi Qays
- 5 ‘Aqlı Leylāda başı pençe-i mürġānda idi
Şabri-i zār gibi bī-ser ü sāmān idi Qays

100. M1.60b, D1.66b, MK1.63b, MK2.35b, S1.40b, Ü2.71a.

2 (a) n’ola üstine anuñ: anuñ üstine n’ola S1 (b) ğam-ı: ğam u M1
3 (b) Aña nālān idi Ferhād aña giryān idi Qays D1 MK1 MK2 S1 Ü2
4 (a) bī-çāreyi: bī-çāre(y)i D1 MK1 S1
5 (a) mürġānda: mercānda S1

Harfî'ş-şîn *

- 101 -

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Gözin nergisler açmış bir kıyâmet nev-bahâr olmuş
Nice Cem hâkden cām ile gūyā āşkār olmuş
- 2 Nesīm-i şubh ile gül-berg-i ter gerdân olur şanma
Çıkup kandîl-i gülden rūh-ı bûlbûl bî-ķarâr olmuş
- 3 Bu demde dāğ-ı lāle reşk-i māh-ı çāh-ı Nahşebdür
O deñlü dehre mihr-i feyz-i Hâķ pertev-nişār olmuş
- 4 Semenler şāhlardan havza pertāb eylemiş kendin
Nihāl-i gül de 'aks-endāz-ı āb-ı cūybār olmuş
- 5 Misāl-i lāle-i gülgün ķadeh çıķmış çerāgāha
Hezārān ķetr-i 'işret zīb-i şāhn-ı sebzēzār olmuş
- 6 Dökerler ķoynına güller şarāb-ı şeb-nemi şimdi
Tenūk zarfān-ı bezm-i bāğ şöyle neşvedār olmuş
- 7 Hezārān reşk Şabrī nergise devr-i Cem-i gülde
Pür itmiş sāğarın maḥsūd-ı çeşm-i rūzgār olmuş

Başlık: * Ü2. Fî-hurûfî'ş-şîn D1 MK1 Fî-harfî'ş-şîn S1
101. M1.61a, D1.67a, MK1.64a, MK2.36a, S1.41a, S2.41b, Ü2.71a.

1 (a) nergisler: nergislerüñ M1
2 (a) gerdân: rîzān MK2
3 (a) māh-ı: -M1 (b) deñlü: deñli S2 / mihr-i: -S2
6 (b) neşvedār: teşnedār S2

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ol ki derdin āşıkuñ cānında pinhān eylemiş
Çāresin de derd-i pinhānında pinhān eylemiş
- 2 Nice mümkün dest-res nağd-i vişāl-i dil-bere
Baht anı ceyb-i hicrānında pinhān eylemiş
- 3 Çeşm-i ḥ^vāb-ālūdı kim şahbā-perest-i 'işvedür
Cām-ı nāzı zīr-i dāmānında pinhān eylemiş
- 4 Buldı taşvīr-i ruḥ-ı alın çıkardı bād-ı şubḥ
Gonca-i gül anı cūzdānında pinhān eylemiş
- 5 Buldı ol iksīri endīšem ki Şabrī dest-i ğayb
Ṭab'umuñ genc-i firāvānında pinhān eylemiş

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Her dem itmekde hevā ile dil-i şūrīde cūş
'Aşq feyzin gör ki eyler kaçreyi deryā-ḥurūş

102. M1.61a, D1.67a, MK1.64b, MK2.36a, S1.41a, S2.41b, Ü2.71b.

1 (b) derd: dürr S1

3 (a) kim: -M1

4 (b) eylemiş: eyledi S1

5 (a) iksīri: iksīr-i M1 / ğayb: 'aşq MK1 MK2 S1 / Şabrī dest-i ğayb: dest-i ğayb anı S2

103. M1.61a, D1.66b, MK1.64a, MK2.36a, S1.41a, S2.41b, Ü2.71b.

1 (b) kaçreyi: kaçre(y)i D1 S2

- 2 Şubh-ı ‘aşka bülbulüz şām-ı ğama pervāneyüz
Anuñ içün gāh pür-cüş oluruz gāhī hamūş
- 3 Olmasa şāh-ı gülün gūşında ğaflet penbesi
Bülbül-i bī-çārenün feryādını eylerdi gūş
- 4 Sikke-i dāğ-ı dili ‘arz eyledüm bir hūba kim
Ġamzesi şarrāf-ı ‘işve çeşmi istignā-fürüş
- 5 Fāriğuz maḥbūb u meyden gerçi kim Şabrī gibi
Adumuz ammā yine dil-ber-perest ü bāde-nūş

Ḥarfü’ş-şād *

- 104 -

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Cān virüp oldum belā-yı zülf-i cānāndan ḥalāş
Kim bahāsın viren olur kāfiristāndan ḥalāş
- 2 Şal kemend-i zülfüni ey Rüstem-i meydān-ı ḥüsn
Bījen-i dil olsun ol çāh-ı zenaḥdāndan ḥalāş
- 3 Ya ḥadeng-i ğamze yā tīg-i tegāfūl öldürür
Ḥāşılı olmaz kişi ol çeşm-i fettāndan ḥalāş

2 (a) bülbulüz: bülbul-i S2

3 (b) Bülbül-i bī-çārenün: Bülbülü şūrīdenün S2 / gūş: cüş S1

4 (a) eyledüm: eylerüm S2

5 (b) Adumuz: Adımız MK1 S1

Başlık: * Ü2. Fī-ḥurūfi’ş-şād D1 MK1 Fī-ḥarfī’ş-şād S1

104. M1.61b, D1.67b, MK1.64b, MK2.36a, S1.41b, S2.42a, Ü2.71b.

1 (a) cānāndan: ḥübāndan MK2 S1 S2

- 4 Zülfi bend eyler dili müjgānı cāna zaḥm urur
Olmadı bī-çāreler bundan emīn andan ḥalāş
- 5 Dögme ṭabl-ı sīneñi yoḡ yire Şabrī fülk-i dil
Olamaz gird-āb-ı baḥr-i derd-i hicrāndan ḥalāş

Ḥarfü'z-zād *

- 105 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 La' lüñ emmekdür zenaḥdānuñ temāşādan ġaraż
Nüş-ı meydür düstüm cām-ı muşaffādan ġaraż
- 2 Baḳmaz aḡyāra dil-i pür-ḥūnum alduḳça ele
Ġuşşa vü ġam görmemekdür cām-ı şahbādan ġaraż
- 3 Baña luṭfindan teraḳḳī itmez öldürsem o şāh
Ya nedür kāfir raḳīb ile bu ġavġādan ġaraż
- 4 Çeşm-i Leylā yādına āvāre-i āhū idi
Ḳaysa bu derd idi ġeşt-i kūh u şaḥrādan ġaraż
- 5 Mülk-i dil cāy olmasun dir ġayra ey Şabrī budur
Cevr ile anı yıḳup dildār yaġmādan ġaraż

4 (b) emīn: -S1

5 -S2

5 (b) derd-i: derd ü Ü2

Başlık: * Ü2. Fī-ḥurūfī'z-zād D1 MK1 Fī-ḥarfī'z-zād S1

105. M1.61b, D1.67b.

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Dil şafā buldı olup pür-mey-i mey-hāne-i feyz
Müş-t-i hāki Cem-i ' aşk eyledi peymāne-i feyz
- 2 Pençe-i bāz-ı hayāl andan ider miydi zuhūr
Burc-ı ma' nāda göñül olmasa ger lāne-i feyz
- 3 Dil o kandīl-i haremghāh-ı suhandur ki āña
Üşer ervāh-ı ma' ānī gibi pervāne-i feyz
- 4 Defter-i şī' rüme dinse n'ola baħr-i i' cāz
Her varaķ anda şadef nokta güher-dāne-i feyz
- 5 Şabriyā şāhid-i mazmūn ile her beytūmdür
Kişver-i ' ālem-i endīşede kāşāne-i feyz

Harfū't-tā' *

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Olsa nüh cām-ı felek encümen-ārāy-ı neşāt
Dīde-i hātıruma gelmeye şahbā-yı neşāt

106. M1.61b, D1.68a, MK1.65a, MK2.36b, S1.41b, S2.42a, Ü2.71b.

1 (b) Müşt-i hāki: Mest hāki M1 / ' aşk: ' ayş S2

2 (b) ma' nāda: ma' nīde Ü2 / lāne: lābe S2

4 (b) güher-: gibi S1

5 (a) beytūmdür: beytüm de M1

Başlık: * Ü2. Fī-ħurūfī't-tā' i D1 MK1 Fī-ħarfī't-tā' S1

107. M1.62a, D1.68a, MK1.65a, MK2.36b, S2.42b, Ü2.71b.

1 (b) hātıruma: hātırına D1

- 2 Yine sākī meye dest ursa açup bāzūsın
Olsa der-kār ol endāze-i kālā-yı neşāt
- 3 Şaldı Şebdīz zemīn-i ‘ ademe Zāl-i felek
Oldı Gülgün-ı mey āvāre-i şahrā-yı neşāt

- 108 -

Fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 İtmesün şekvā dilümden eylerüm ben anı zabt
Eylesün dil-ber hemān ol tırra-i fettānı zabt
- 2 Ğamze der-kār olmadan çeşmüñ alur mülk-i dili
Tığ n’eyler itmege bir kişver-i vīrānı zabt
- 3 Hūblar bāzīçegāh-ı ‘ aşka çekdi çün anı
H^vāce-i ‘ aql idemez tıfl-ı dil-i nālānı zabt
- 4 Pīr-i ‘ aşkam sürmeden kaldum kümeýt-i bādeyi
İdemem şimdi ben ol raḥş-ı şerār-efşānı zabt
- 5 İlteyin Kays-ı dili pīr-i muğāna Şabriyā
İtmege tedbīr-i himmetle o ser-gerdānı zabt

2 (a) meye: mey M1 (b) endāze: endīşe MK2
3 (a) Şebdīz: Cemşīdi D1 MK2 S2 Ü2
108. M1.62a, D1.68a, MK1.65a, MK2.36b, Ü2.71b.

1 a ↔ b S1

1 (a) eylerüm: eylerin S1 Ü2

2 (a) olmadan: olmadın Ü2 / alur: tutar MK2 / mülk: mürğ D1

5 (a) Eyletin: İlitem D1 İlteyüm MK1 MK2 İlteyin S1

Harfî'z-zâ' *

- 109 -

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Dilünde olsa 'aşk-ı sîne-efrûz-ı bütândan hâz
İderdüñ sen de zâhid bâde-i hâlet-resândan hâz
- 2 Şu bezmüñ kim şarâb-ı 'ayşî maḥşûş ola nādāna
'Aceb mi meşreb-i dānā olan itmezse andan hâz
- 3 N'ola zevk alsa dil tebhâle-i la'inden ol şūḥuñ
İder mestāne ser-cūş-ı şarâb-ı ergavāndan hâz
- 4 Baña göz dikdi düşmen ḥaylî mecrūḥam o zâlimden
İder mi ey gül-i ter bûlbûl-i şeydâ dikenden hâz
- 5 Ele biñ zaḥm-ı ḥār-ı ğamla girse bir gül-i 'işret
İderdük biz de ey Şabrî gülistān-ı cihāndan hâz

Başlık: * Ü2. Fî-ḥurûfî'z-zâ'î D1 MK1 Fî-ḥarfî'z-zâ' S1
109. M1.62b, D1.68b, MK1.65b, MK2.36b, S1.42a, S2.42b, Ü2.72a.

2 (a) 'ayşî: 'ayş-ı S2 (b) dānā: nādān S2

3 (a) alsa dil: dil alsa M1 / tebhâle: büt-ḥāne M1 D1

4 -D1 MK1 MK2 S1 S2 Ü2

Ḥarfî'l-‘ayn *

- 110 -

Fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

- 1 Şîşe-i mey kim kodı meydâna bir nevvâr şem‘
Yağdı andan bezm-i hüsne ‘arız-ı dildâr şem‘
- 2 Bir fetîli mîl ile âmâde itmezdi eger
İtmezse zaḥm-ı dil-i pervâneyi tîmâr şem‘
- 3 Şöyle segrir dîdesi kim perr-i pervâne degül
Çeşmi üzre gâh ḳor ey ruḥları gül-nâr şem‘
- 4 Eylemezdi başı üzre âşyân pervâneler
Olmasa Mecnûn-ı Leylâ-yı ḳamer-ruḥsâr şem‘
- 5 Mürğveş pervâneler eṭrâfın aldukça ider
‘Âlem-i şevḳe Süleymân oldığın iş‘âr şem‘
- 6 N’ola olsa ḥücre-i fânûsda tenhâ-nişîn
Şoḥbet itmekden ider pervânelerle ‘âr şem‘
- 7 Mûm ṭonanmasın ider beñzer ki Şabrî şâh-ı ‘aşḳ
Yağdı yir yir sînede her dâğ-ı âteş-bâr şem‘

Başlık: * Ü2. Fî-ḥurûfî'l-‘ayn D1 MK1 Fî-ḥarfî'l-‘ayn S1
110. M1.62b, D1.68b, MK1.65b, MK2.36b, S1.42a.

- 1 (b) dildâr: gül-nâr S2
- 2 (a) fetîli: fetîl-i M1 / âmâde itmezdi: itmezdi âmâde M1 MK1 MK2 S1
(b) pervâneyi: pervâneye MK1 S1 S2 Ü2
- 3 –S2
- 3 (a) dîdesi: gözleri Ü2
- 4 ↔ 5 S2
- 5 (b) iş‘âr: ızhâr Ü2
- 6 (b) itmekden: itmekde D1 S2
- 7 (a) ṭonanmasın: ṭonanması S2

Harfî'l-‘gayn *

- 111 -

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

- 1 Ğamzeñ eyler miydi cām-ı ‘ışveden görseñ ferāğ
Kişver-i ħüsn içre olsa bāde-i nāza yasağ
- 2 Dil ki ser-bāzān-ı rezm-i ‘aşkuññ Sührābıdur
Rüstem-i ħançer-keş-i çeşmüñ anı hîç kor mı sağ
- 3 Hîç taħammül ide mi bülbüllerüñ feryādına
Şāh-ı gül nāzükdür anda yokdur ol deñlü dimāğ
- 4 Oldı peydā bādede şanmañ ħabāb-ı şevķ-bağş
Çıkdı baħr-i şu‘ le-mevc-i nürdan bir şeb-çerāğ
- 5 Āsmān-ı ‘ālem-i ‘aşkuñ hilāli bedr olur
Na‘l-i sīnem üzre Şabrī ursa ol meh-pāre dāğ

Başlık: * Ü2. Fî-ħurûfî'l-‘gayn D1 MK1 Fî-ħarfî'l-‘gayn S1
111. M1.62b, D1.69a, MK1.66a, MK2.37a, S1.42a.

1 (b) nāza: nāba M1 S2 nāna S1
2 (a) rezm: bezm M1 MK1 MK2 S1 (b) anı hîç: hîç anı S2
3 (b) deñlü: deñli D1 MK2 S2
4 (a) ħabāb: ħayāt S2 / şevķ-bağş: şevķ-i ‘aşķ Ü2
5 (a) olur: olup S2 (b) meh-pāre: mismār M1 MK1 S1 meh tāze S2 / dāğ: –S1

Harfî'l-fâ' *

- 112 -

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Oldı bezm-i meyde dilden bîm ü ğuşşā ber-ţaraf
Gûşuma irdi şurâhîden şadā-yı lâ-teĥaf
- 2 Bir ĥarîr-i sünbülî-rengi duĥân-ı âhdan
Yâra iltûp ĥ^vâce-i dil eyledi ' arz-ı tuĥaf
- 3 Dîdeler ĥāk-i rehûnde n'ola dökse naĥd-i eşk
Tâlib-i iksîr olanlar varını eyler telef
- 4 Her zamân dür-ĥ^vâh-ı kām olma felekden gâh olur
Ĥatre girmez destine kendin dü nîm eyler şadef
- 5 Ĥatre-âb-ı cûy-ı luţfuñ itme Şabrîden dirîĝ
Rûz-ı pür-sûz-ı cezâda ey dür-i baĥr-i Necef

Başlık: * Ü2. Fî-ĥurûfî'l-fâ'î D1 MK1 Fî-ĥarfî'l-fâ S1

112. M1.63a, D1.69a, MK1.66b, MK2.37a, S1.42b, S2.43a, Ü2.72a.

1 (a) bîm ü: bîm-i M1 MK1 Ü2

2 (b) iltûp: iltîdi S2

4 (a) gâh olur: ey göñül MK2 (b) dü nîm: tehî M1

Harfî'l-kâf *

- 113 -

Müfte' ilün mefâ' ilün müfte' ilün mefâ' ilün

- 1 Eşk ile eyledüm vuzû irdi dem-i şabâh-ı 'aşk
Cân gözin açdı na'ra-i hayye 'ale'l-felâh-ı 'aşk
- 2 Âh-ı dem-â-dem idegör sâhil-i vaşl ise murâd
Menzil olur mı fülk-i dil esmeyecek riyâh-ı 'aşk
- 3 Hañçeri çekse bir elif sîneye yazılır gönül
Olur o şerha 'âşıka mâye-i inşirâh-ı 'aşk
- 4 Meykede-i fenâda yok kimsede neşve-i cünûn
Kaysa şunıldı gibi hep şîşesi ile râh-ı 'aşk
- 5 Lâzım olursa 'aqla çek şu'le-i bâdeden kılıç
Hâşılı bu ki Şabriyâ elde gerek silâh-ı 'aşk

- 114 -

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Kimseden havf eylemez mestâne-i bî-bâk-i 'aşk
Gizli içmez bâdeyi zîrâ olan ğamnâk-i 'aşk

Başlık: * Ü2. Fî-ḥurûfî'l-kâf D1 MK1 Fî-ḥarfî'l-kâf S1

113. M1.63a, D1.69b, MK1.67a, MK2.37b, S1.42b, S2.43a, Ü2.72a.

1 (b) 'ale'l-felâh: 'ale's-şabâh S2

2 (b) riyâh: felâh MK2

3 (a) sîneye: sîneme D1 MK2 S2

114. M1.63a, D1.69b, MK1.66b, MK2.37a, S1.43a, Ü2.72a.

1 (a) havf: 'âr D1 MK1 MK2 S1 Ü2

- 2 Şayd idüp maḳṣūdı sulṭān-ı maḥabbet ‘āḳıbet
Aşılup bī-çāre oldı beste-i fitrāk-i ‘aşḳ
- 3 Var imiş bildüm görince lālelerle ḡoncayı
Her dil-i pür-süzda dāḡ-ı maḥabbet çāk-i ‘aşḳ
- 4 Āteşümdendür maḥabbet ‘āleminüñ varlığı
Halka halka dūd-ı dildür çenber-i eflāk-i ‘aşḳ
- 5 Ḳaysveş ḥāl oldurur kim miḥneti devlet bile
Zerrece ‘aḳlı yoḡ iken eyleye idrāk-i ‘aşḳ
- 6 Ḳaşd idüp tīḡ-i sitemle bāḡbān-ı dehr aña
Cism-i Şabrī ḳāmet-i ḥamla olaldan tāk-i ‘aşḳ

- 115 -

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

- 1 Seni görsem muḳarrerdür vücūdum bī-niṣān olmak
Ne ḥācet ya benüm’çün tır-i ḡamzeñ der-kemān olmak
- 2 Ḥabāb-ı meyle ḳullan zevraḳ-ı şahbāyı ey sākī
Münāsibdür aña berg-i semenden bādbān olmak

2 (a) maḳṣūdı: maḳṣūd M1

3 (a) bildüm: gördüm MK2 / lālelerle ḡoncayı: ḡoncalarla lāleyi D1 lālelerle şeb-nemi MK1
(b) çāk: hāk M1

4 –M1

5 –Ü2

5 (a) Ḳaysveş ḥāl oldurur kim: Ḳaysveş ḥāl ehli oldur D1 MK1 MK2 S1

6 (a) idüp: ider MK1 MK2 S1 Ü2 / tīḡ: dāḡ Ü2

115. M1.63b, D1.70a, MK1.66b, MK2.37a, S1.42b, S2.43b, Ü2.72b.

1 (a) görsem: görse Ü2

- 3 Çemende itdi rehvar-ı şabadan berg-i gül gördi
O şah-ı hüsn ile mümkün degüldür hem-‘ inân olmak
- 4 Eger pîr-i maḥabbet eylemezse feyz-i bîdârı
Gönül gencîne-i maḥşûda güçdür pâsbân olmak
- 5 Vücûdın gird-bâd-ı ‘aşka aldurmuşken ey Şabrî
‘Acebdür Kays-ı şeydānuñ başında âşyân olmak

- 116 -

Mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

- 1 Uyup Ferhâd u Kaysa ey gönül zenden şafâmuz yok
‘Aceb merdiz* maḥabbet ‘âleminde pîşvâmuz yok
- 2 Cem ü İskendere baş egmezüz bu bezm-i fânîde
Egerçi cāmumuz âyîne-i ‘âlem-nümâmuz yok
- 3 Hamûş olmaḫdayuz mest-i şarâb-ı ‘aşkuñ olduḫça
Bezm-i mestâne-i mey-ḫâne-i şît u şadâmuz yok
- 4 Bize ‘arz itme mâhı gâh tîg u gâh ḫurş idüp
Ki senden ey sipihr-i fitne-cû ḫavf u recâmuz yok

3 (a) rehvar-ı: rehvarı S1 / gördi: gördük S2

4 (a) pîr: tîr S1

5 (a) Vücûdın: Vücûduñ M1 (b) başında: serinde D1 S2 Ü2

116. D1.70a.

* D1’de bu şekilde harekelenmiş.

Ḥarfü'l-kāf*

- 117 -

Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Tarḥ-ı binā-yı nāz ider ol şāh-ı 'işvenāk
Bī-diller olsa kūçe-i derd ü ğamında ḥāk
- 2 Çıkmaz kenāra ğavṭa-zen-i baḥr-i 'aşk-ı yār
Eyler kişiyi keş-me-keş-i mevc-i ğam helāk
- 3 Ḥübān-ı bezm şubḥa kıalan şem'e döndiler
Mestāne yār idince gice sīnesini çāk
- 4 Ḥūn-ı hezār çıkmadı destār-ı ğoncadan
Taşt-ı gül içre idemedi şeb-nem anı pāk
- 5 Engüştüm ile ḥāmemi Şabrī gören şanur
Şarıldı naḥl-i gülşen-i ma' nāya şāḥ-ı tāk

- 118 -

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fa'ülün

- 1 Germ olmayıcaḳ nağmeleri sāz-ı niyāzuñ
Gelmez gözine bādesi peymāne-i nāzuñ

Başlık: * Ü2. Fī-ḥurūfi'l-kāf D1 MK1 Fī-ḥarfī'l-kāf S1

117. M1.63b, D1.70b, MK1.67a, MK2.37b, S1.43a, S2.44a, Ü2.73a.

1 (b) ğamında: ğamından M1

2 (b) kişiyi: keştī(y)i M1 kişi(y)i MK1 S1

3 (b) yār: -S1

5 (b) naḥl-i: -D1

118. M1.63b, D1.70b, MK1.67b, MK2.37b, S1.43b, S2.44a, Ü2.72b.

1 (b) gözine: gözüne D1

- 2 Şād-ābter olmaz çemenistān-ı ḥaḳīḳat
Mestāneleri aḡlamasa ‘aşḳ-ı mecāzuñ
- 3 Luṭf itmez idüñ ey leb-i yār olmasa baña
Sulṭān-ı melāḥatden eger ḥaṭṭ-ı cevāzuñ
- 4 İtmez dil ü cān nāle ile derdini ifşā
Bülbülleri dem-beste olur gülşen-i rāzuñ
- 5 Geh cennet ü geh ṭurra-i ḥūr añduñ uzatduñ
Vā‘ iz bizi şıḳdı suḡan-ı dūr u dırāzuñ
- 6 İhmāli ḳo ebrūları miḥrābına yāruñ
Ḳıl secde ki ey şeyḥ geṇer vaḳti namāzuñ
- 7 Yāruñ n’ola Şabrī gibi iḥsānın umarsaḳ
Biz de ḳulıyuz ol şeh-i ‘uşşāḳ-nevāzuñ

- 119 -

Fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Āh u zār itdüklerim taḥrīr idermiş yek-be-yek
Defter eylermiş benüm cürm ü günāhum ol melek
- 2 Bir bütüñ meftūnıyuz kim meşḳ-i nāz itse ider
Ġamzesi her şafḥa-i dilden ḥurūf-ı şabrı ḥaḳ

3 (a) idüñ: idi S2 (b) melāḥatden: melāḥatde S2 / eger: aña MK1 / ḥaṭṭ-ı: –MK1

4 ↔ 5 S2

4 (a) derdini: derdüñi D1 MK1 S1 S2

5 (a) ḥūr añduñ: ḥūrāñı S1 ḥūrāyı MK2 ḥūrāya S2 (b) dūr u: dūr M1
119. M1.64a, D1.71a, MK1.67b, MK2.37b, S1.43b, S2.44b, Ü2.72b.

1 (b) eylermiş: eylemiş MK2

2 (b) her: ser D1 hep Ü2

- 3 Sikke-i dāğ-ı dili şarrāf-ı ‘aşk itmez ‘ayār
İtmeyince seng-i cevri-i yārdan peydā mihek
- 4 Mihr olur mıydı dehān-ı gıncadan şeb-nem-rübā
Dānesin ehl-i dilūñ ağızından almasa felek
- 5 Şāh-ı ğam mülk-i dile çekmezden evvel hañçerin
Şu‘le-i meyden aña Şabrī kılıç çekmek gerek

- 120 -

Mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün

- 1 Serinde dūd-ı āhı mürğ ile Mecnūn-ı şeydānuñ
Dem-ā-dem gösterürdi pīçişin ejderle ‘anķānuñ
- 2 Gidüp Mecnūn cihāndan göñli ğaldı ğāk-pāyında
Sifāl-i köhnedür şanmañ ser-i kūyında Leylānuñ
- 3 Senüñdür dūr ğayālūñ ğücre-i mīnā-yı çeşmümde
Ki irdi ğavrına deryā-yı eşk-i ğayret-efzānuñ
- 4 Kef-i mey şanmañuz maĥv oldu sākī gezdürüp yine
Alışdurdı derin ğülgün-ı cām-ı şevķ-peymānuñ
- 5 Kümeyt-i bāde tamğalandı şandı seyr iden Şabrī
Düşince cāma ‘aks-i ğalkā-i zülfi o fettānuñ

4 (a) gıncadan: gıncada D1

5 (a) hañçerin: ‘askerin D1 S2 Ü2
120. M1.64a, D1.71a, MK1.68a, MK2.38a, S1.43b, S2.44b, Ü2.72b.

1 (b) gösterürdi: gösterür Ü2

2 (a) göñli ğaldı: ğaldı göñli D1 Ü2

3 (a) Senüñdür dūr: Sikenderdür MK1 S1 / çeşmümde: cismümde Ü2 (b) Ki irdi: İrişdi D1 S2 Ü2

5 (b) Düşince ‘aks-i tīb-ı ğalkā-i zülfi o fettānun S2

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Kaşdına meşveret üzre dil-i miḥnet-cūnuñ
Baş başa virdügi budur ol iki ebrūnuñ
- 2 Būy-ı cān-baḥşı alınmaz şeb-i vaşl olmayıcak
Gülşen-i ḥüsnine pīrāye olan şeb-būnuñ
- 3 'Uḳdedārān-ı maḥabbet bu dil-i mehcūra
Bir ser-i mūyını çok gördiler ol gīsūnuñ
- 4 Nice çeksün dil-i bī-tāb kemān-ı sitemin
Rüstem-i ḡam gibi bir ḥaşm-ı ḳavī-bāzūnuñ
- 5 Şimdi bağlanmadı dil zūlfine yāruñ Şabrī
Eski dīvānelerindendür o müşgīn-mūnuñ

Mef' ülü fā' ilātün mef' ülü fā' ilātün

- 1 Fāş itdi sūz-ı 'aşḳı yāra niyāzı şem' üñ
Kendü dili ucından tıyıldı rāzı şem' üñ

121. M1.64b, D1.71a, MK1.68a, MK2.38a, S1.44a, S2.45a, Ü2.73a.

1 (a) Kaşdına: Kaşline M1 MK1 (b) virdügi: virdiği D1 S1 Ü2 / budur: oldur MK2

2 (b) ḥüsnine: çeşmine D1

4 (a) sitemin: sitemi S2

5 (a) bağlanmadı dil: bağlandı gönül M1 (b) dīvānelerindendür: dīvāneleridür M1
dīvānelerindür MK1 / müşgīn: miskīn S1 / mūnuñ: būnuñ S2

122. M1.64b, D1.71b, MK1.68b, MK2.38a, S1.43b, S2.44b, Ü2.72b.

1 (b) Kendü: Kendi M1 D1 MK1 MK2 S2 Ü2

- 2 Sūz-ı ğamuñla cānā ağardı başda mūyı
Hîç terk-i serden özge yok çāre-sāzı şem‘ üñ
- 3 Sūz-ı maḥabbetinde āteşle oynamazdı
Pervāne olmasaydı ger ‘ aşq-bāzı şem‘ üñ
- 4 Bu āh-ı āteşinüm irdi hilāle gūyā
Miḥrāba hem-ser oldu kıdd-i dırāzı şem‘ üñ
- 5 Ağlarsa n’ola Şabrī yandukça nār-ı ‘ aşka
Giryeyledür hemīşe sūz u güdāzı şem‘ üñ

- 123 -

Mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

- 1 Reh-yāb-ı genc-i luṭf-ı firāvānuñam senüñ
Naḳdīne-senc-i kīse-i iḥsānuñam senüñ
- 2 Gösterme dest-bürdini bād-ı ğamuñ baña
Kemter ğubār-ı gūşe-i dāmānuñam senüñ
- 3 Sen seyr-i cūybār-ı niyāzumdasın benüm
Ben pāy-māl-i serv-i ḥırāmānuñam senüñ
- 4 Ābād-sāz-ı deyr-i muġān-ı maḥabbetem
Gerçi ḥarāb-ı nergis-i fettānuñam senüñ

2 ↔ 3 MK1

2 (a) ağardı: ağar da Ü2 (b) çāre-sāzı: çāre-i niyāzı S1

3 (a) maḥabbetinde: maḥabbetinden S2 (b) olmasaydı ger: ger olmasaydı M1

5 (a) n’ola: –MK2 / yandukça: yanınca S2 (b) Giryeyledür: Giryeyle MK2
123. M1.64b, D1.71b, MK1.68a, MK2.38a, S1.43a, S2.43b, Ü2.72b.

2 (a) Gösterme: Gösterdi S1

3 (a) niyāzumdasın: niyāzındasın MK2 / benüm: senüñ S1

- 5 H^vāb-ı ecel de eylemeye beste çeşmümi
Şabrī gibi ki vālih ü hayrānuñam senüñ

Harfū'l-lām *

- 124 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Hātır-ı vīrānı yapmaz ol büt-i peymān-güsil
Hāk-i kūyın ser-be-ser āb-ı sirişküm itse gil
- 2 Nāleler idüp benüm'çün virme yāra derd-i ser
Kūy-ı cānānumdan ey seyl-āb-ı eşk-i ter çekil
- 3 Kōr mı devrān bir biriyle itmege def' -i gubār
Şīşe-i sā' at gibi bir yire gelse iki dil
- 4 Gūşe-i mey-hāne kim kehfū'l-emāndur varı gör
Ceyş-i gām yaklaştı ey dil tırmanuñ vaḳti degül
- 5 Rām olur elbette dil-ber saña Şabrī gām degül
Ol gözi şeh-bāzı sen şimden girü destüñde bil

5 (a) ecel de: ecelden S1

Başlık: * Ü2. Fī-ḥurūfī'l-lām D1 MK1 Fī-ḥarfī'l-lām S1

124. M1.65a, D1.72a, MK1.68b, MK2.38a, S1.44a, S2.45a, Ü2.73a.

1 (a) peymān-güsil: peymān-ı gül S2 (b) Hāk-i kūyın: Hāk-pāyın Ü2 / sirişküm: maḥabbet MK2

2 (a) idüp: virüp S2

3 (a) gubār: ḥumār D1 Ü2 (b) bir: yir S2

4 (a) kehfū'l-emāndur: kehf-i emāndur D1 / varı gör: her yiri S1 (b) tırmanuñ: durmanuñ S2

5 (a) Rām olur elbette Şabrī saña dil-ber gām yime Ü2 (b) sen şimden girü: şimden girü sen S1

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Dīde kim andan sirişk-i ğam-fezā eksük degül
Çeşme-i miḥnetdür ābı dā 'imā eksük degül
- 2 Baḥr-i 'aşk içre n'ola dil fülki olsa muḫtarib
Dā 'imā emvāc-ı ğam bād-ı belā eksük degül
- 3 Oldı çeşmüm maḥmil-i derd ü belā-yı 'aşk-ı yār
Dil ceresdür nālesi şubḥ u mesā eksük degül
- 4 Nāle-i nāy u fiğān-ı çeng ü hāy u hūy-ı mest
Dem-be-dem mey-ḥānede şīt ü şadā eksük degül
- 5 Ğam bizi çokdan tamām eylerdi ammā Şabriyā
Destümüzden sāğar-ı miḥnet-zidā eksük degül

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Māye-i şevk-i dil-i 'aşk āšnāmuz çok degül
Teng-ceyb-i 'işretüz naḫd-i şafāmuz çok degül

125. M1.65a, D1.73a, MK1.69a, MK2.38b, S1.44a, Ü2.73b.

2 (b) Dā'imā: Her zamān Ü2

3 (a) çeşmüm: cismüm D1 Ü2 / derd ü: derd-i M1

4 (a) nāy u: nāy Ü2 / çeng ü: çeng Ü2 / hāy u: hāy M1 MK1 MK2

(b) mey-ḥānede: mey-ḥānedür MK1 Ü2

5 (a) tamām: helāk MK2 (b) miḥnet-zidā: bezm-i şafā D1 Ü2

126. M1.65a, D1.73a, MK1.69a, MK2.38b, S1.45a, S2.46a, Ü2.73b.

1 (a) dil-i: dile S2

- 2 Lāleveş bir cāmdur bezm-i ʔarabdan vāyemüz
Cem gibi esbāb-ı ʕ ayş-ı dil-güşāmuz çok degül
- 3 Biz ḥabāb-ı cām-ı ḡam fānūs-ı şemʕ -i ḥasretüz
Dilde dūd-ı āhumuz serde hevāmuz çok degül
- 4 Biz sebük-rev ḡān-ı ʕ aşkuz ey ḡadeḡ-peymā-yı nāz
Neşve-i yek cürʕ adur senden recāmuz çok degül
- 5 Şanʕ at-ı maʕ nāyı tekmīl itmiş üstāduz hele
Nazma ey Şabrī bu deñlü iʕ tināmuz çok degül

- 127 -

Fāʕ ilātün fāʕ ilātün fāʕ ilātün fāʕ ilün

- 1 Geldi dil-mülkin kuşatdı leşker-i ḡam bilmiş ol
Cāna teng oldı sürür-ābād-ı sīnem bilmiş ol
- 2 Şanma ey gül ṭālib-i vaşluñdur erbāb-ı şafā
Kimse düşmez üstüñe mānend-i şeb-nem bilmiş ol
- 3 Yandı bāḡ-ı dil semūm-ı cev̄ ile şimden girü
Reşḡa-i luṭfuñla olmaz sebz u ḡurrem bilmiş ol

2 (a) ʔarabdan: ʔarabda S1 S2 (b) Dilde dūd-ı āhumuz serde hevā eksük degül S1
3 (a) Biz: Bir M1 / şemʕ -i: ber-şum M1 (b) Neşve-i yek cürʕ adur senden recāmuz çok degül S1
4 (a) Biz: Bir M1 (b) –S1
5 (a) üstāduz hele: üstād-ı ezel S1 (b) deñlü: deñli D1 S2
127. M1.65b, D1.72a, MK1.69b, MK2.39a, S1.44b, S2.45b, Ü2.73a.
1 (b) Cāna: Ḥāna Ü2
2 (a) şafā: recā S2
3 (a) bāḡ-ı dil: dil bād-ı M1 MK1 MK2 S1 / cev̄: hecr Ü2 / girü: giri M1 MK1
(b) sebz u: sebz-i MK2

- 4 Bakma rūy-ı luṭfına bir gün saña cādū-yı dehr
Ġayrı yüzden görünür ey şāh-ı ʿālem bilmiş ol
- 5 Açmadı rāz-ı derūnın kimseye Şabrī daḥi
Sīnesinde gizlūdūr ol sırr-ı mübhem bilmiş ol

- 128 -

Müstefʿ ilün müstefʿ ilün müstefʿ ilün müstefʿ ilün

- 1 Bī-kār gezme hizmet-i şahbā-fürūşa ḥāzır ol
Manzūr-ı pīr-i ʿaşq olup maḥsūd-ı ʿaql-ı kâşır ol
- 2 Tīg-i şuʿā-ı meyle cām eyler ḡamuñ kārın tamām
Meclisde ey rıtl-ı girān luṭf it hemān sen ağır ol
- 3 Seyr it ḥabāb-ı bādeyi kim sīmiyākārī budur
Ġāhī nazardan ḡāyīb ol geh rūy-ı yāra nāzır ol
- 4 Mānend-i bülbül ey göñül nāleñle virme derd-i ser
Şeb-nem gibi ol ḡoncaya naḡd-i şafā-yı ḥātır ol
- 5 Bir mevc-i luṭfiyla olur dāmān-ı kāmūñ pūr-güher
Şabrī nesīm-i feyz ile cūş eyleyen deryā-dil ol

4 (a) saña: o M1

5 –M1 MK1 MK2 S1 S2

5 (a) Kimseye sırr-ı dehānuñ açmadı Şabrī daḥi Ü2
128. M1.65b, D1.72a, MK1.69b, MK2.39a, S1.44b, S2.45b, Ü2.73a.

1 (a) hizmet: hidmet MK2 Ü2

5 (a) Bir: Pür MK1 / kāmūñ: luṭfuñ M1 MK1 S1 kākül S2 (b) deryā-dil: deryādūr MK2 S1

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 'Aşk İskender nedīm-i nükte-dānıdur göñül
Sīne levḥ-i ḥikmet Eflāṭūn-ı şānīdūr göñül
- 2 Aña genc-i sīnede bulmaz zafer her şāh-ı ḥüsn
Cevher-i dāğ ile bir tāk-ı Keyānīdūr göñül
- 3 N'ola anı derd ü ğam çekse çevirse bir zamān
Keştī-i deryā-yı 'aşkuñ bādbānıdur göñül
- 4 Dūdlar aña 'alāmetdür şikāf-ı sīnede
Ejder-i 'aşk-ı cihān-sūzuñ mekānıdur göñül
- 5 Yāra açılmaz iken meclisde ağır başlıdur
Bāde-i cām-ı maḥabbet ser-girānıdur göñül
- 6 Cilvegerdür dilde ey Şabrī cemāl-i dil-rübā
Dāğ-ı 'aşk āyīnedür āyīnedānıdur göñül

129. M1.65b, D1.72b, MK1.69b, MK2.38b, S1.44b, S2.45b, Ü2.73a.

3 (a) derd ü: derd-i MK1 / bir: her MK1 S1 Ü2

4 –M1 D1 MK2 Ü2

6 (b) āyīnedānıdur: āyīnedārıdur S1

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Cevher-i dāğ ile bir tāk-ı Keyānīdür gönül
Pādşāh-ı 'aşka genc-i ḥusrevānīdür gönül
- 2 Dūd-ı dil āña 'alāmetdür şikāf-ı sīnede
Ejder-i 'aşk-ı cihān-sūzuñ mekānıdur gönül
- 3 Dilde peykānı degüldür beyzasıdur görinen
Şāh-bāz-ı tīr-i yāruñ āşyānıdur gönül
- 4 Gelmedi yāra gidelden kōrkarum ol zālīmūñ
Küşte-i cellād-ı çeşm-i bī-emānıdur gönül
- 5 Ben ölürsem de cihānda söylenür 'aşkuñla ol
Hāşılı mihr ü maḥabbet dāstānıdur gönül
- 6 Cilvegerdür dilde ey Şabrī cemāl-i dil-rübā
Dāğ-ı 'aşk āyīnedür āyīnedānıdur gönül

130. M1.66a, D1.72b, MK1.70a, MK2.38b, S1.45a, Ü2.73a.

* Bu gazeldeki bazı beyit ve mısralar 129. gazelde de kullanılmış. Ayrıca nüshalara göre beyitler arasında yer değişikliklerinin bulunması 130. gazelin 129'un müsveddesi olabileceğini düşündürüyor.

1 (b) 'aşka genc-i: genc-i 'aşka M1 MK2

2 → 3 D1 Ü2 –MK1

2 (a) Dūd-ı dil: Dūdlar D1 MK2 Ü2 / sīnede: sīneden Ü2

3 → 2 MK1 S1 –D1 Ü2

4 → 2 D1 Ü2

4 (a) Gelmedi: Gelmede M1 / kōrkarum: kōrkarın S1 Ü2

5 → 4 D1 MK1 S1 Ü2

5 (a) ol: dil M1

6 → 5 D1 S1

6 (a) dilde ey Şabrī: Şabriyā dilden D1 Şabriyā dilde MK1 Ü2

Ḥarfü'l-mīm *

- 131 -

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Fiğān itdükçe vardı ḥ^Vāb-ı nāza ol perī-zādum
Ne özge kıışsadur efsāne oldı aña feryādum
- 2 Düşersin rüzgāruñ cünbişiyle rāh-ı hicrāna
El üzre tutsa da ey dil seni ol qaddi şimşādum
- 3 Sürünmezdi böyle ḥāk iderdi bendesin çokdan
Vücūdum fark iderdi sāyesinden serv-i āzādum
- 4 Belā bezminde ceng eyler dem-ā-dem kendü qābıyla
‘ Aceb mest-i maḥabbetdür dil-i nālān u nā-şādum
- 5 Bu nāzuñ saña ey Şabrī mükāfātın ider dil-ber
Geline ḥaṭṭı bir gün itdügi cevre olur nādım

Başlık: * Ü2. Fī-ḥurūfi'l-mīm D1 Fi'l-mīm S1.

131. M1.66a, D1.73a, MK1.70a, MK2.39a, S1.47a, Ü2.74b.

2 ↔ 3 D1 Ü2

2 (a) Düşersin: Düşerdi D1 Ü2 (b) qaddi şimşādum: qadd-i āzādum M1 serv-i āzādum MK1

3 (a) Sürünmezdi: Söyündürmezdi S1 / çokdan: böyle S1 (b) iderdi: ideydi MK2

4 (a) ceng: cüş D1 Ü2 / kendü: kendi MK1 Ü2 / qābıyla: qanıyla D1 MK1 MK2

(b) nālān u: nālān M1

5 (b) itdügi: itdigi Ü2

- 132 -

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

- 1 Yine bir şūhı kıaldurdum ele cām-ı şarāb aldum
Felek germ olmağı seyr eylesün bir āftāb aldum
- 2 Düşürdüm şaydgāh-ı rāma bir şeh-bāz-ı zībāyı
Şikārum pençe-i himmetle mānend-i 'uqāb aldum
- 3 Alup ser-pūşını cām-ı şarābuñ bezm-i 'işretde
Cemāl-i dil-fürüz-ı duğter-i rezden niqāb aldum
- 4 Zülāl-i la'ı-l-i dildārı görince gözlerüm tıldı
Şafā ser-çeşmesinden şan bir iki kāse āb aldum
- 5 Niyāz-ı 'āşık istermiş meger açılmağa dil-ber
O şūhuñ yalvarup Şabrī dehānından cevāb aldum

- 133 -

Fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün

- 1 Tā ki gāvvaş-ı yem-i guşşa-i cānān oldum
Nice gird-āb ile ben dest ü girībān oldum

132. M1.66b, D1.74b, MK1.71a, MK2.39b, S1.45b, Ü2.73b.

2 (a) rāma: dāma S2

4 (a) görince: añup bu M1 göricek MK1

5 (a) 'āşık: 'āşık M1 S1

133. M1.66b, D1.74b, MK1.70b, MK2.39b, S1.46a, S2.47a, Ü2.74a.

1 (a) cānān: hicrān S1 (b) dest ü girībān: dest-girībān M1

- 2 Şeb-i miḥnet dil-i pür-şu'le ile devr iderüm
Ordu-yı şāh-ı ğama meş'ale-gerdān oldum
- 3 Hānçer-i berķi olur bāl-şikāf-ı Cibrīl
Şöyle bir bāde ile mest-i ḥurūşān oldum
- 4 Zūlf-i dildārı añup derdümi depreşdümdüm
Yine dīvāne dile silsile-cünbān oldum
- 5 Naķş-ı nazmumla anı bāğda Şabrī okudup
Nağme-āmūz-ı dil-i bülbul-i nālān oldum

- 134 -

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Şīve-i çeşm-i füsūn-sāzına meftūn oldum
Şöyle nāz eyledi kim nāzına meftūn oldum
- 2 Nā-şinīde suḥan-ı nāzına ḥayrān ḳaldum
Ṭarz-ı nuṭk-ı sitem-āğāzına meftūn oldum
- 3 Hūb ṭarḥ eyledi dilden ḥired-i ḥod-rāyı
Fitne-i ğamze-i ğammāzına meftūn oldum
- 4 Ḳaşdı aġyāra iken seng-i cefā urdı dile
Dest-i luṭf-ı ğalaṭ-endāzına meftūn oldum

2 (a) iderüm: iderin D1 MK1 S1 S2 Ü2 (b) Ordu-yı: O rüy-ı M1 / meş'ale-gerdān: şu'le-i gerdān S2

3 (b) mest-i: mest ü MK2 S1 S2 Ü2

4 (a) añup: görüp D1 / derdümi: derdini D1 S2 Ü2 (b) dile: gönül M1
134. M1.66b, D1.75a, MK1.70b, MK2.40a, S1.46b, S2.48a, Ü2.73b.

1 (b) kim: ki Ü2

2 (a) nāzına: rāzına Ü2

4 (b) ğalaṭ: ḥired S1

- 5 İller āşüfte-i zülfı ben anuñ ey Şabrī
 Ğamze-i şu‘ bede-perdāzına meftūn oldum

- 135 -

Fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

- 1 Gülşen-i bāğa varup ‘ārızuñı yād idelüm
 Düşelüm cūylaruñ yanına feryād idelüm
- 2 Dil-i pür-cürmümüzüñ yig gelür ol haqqından
 Aña ey şāh-ı cihān ğamzeñi cellād idelüm
- 3 ‘Aşķ çün Kisri-i eyvān-ı cünün itdi bizi
 Dile zencīr-i ğamı çekdürelüm dād idelüm
- 4 Güher-i bāde taşınsun ki sarāy-ı şevķi
 Kaşr-ı cennet gibi yāķut ile būnyād idelüm
- 5 Reşķa-i feyz ile şāyed bizi ħurrem-dil ide
 Şabriyā ħāme gibi ħızmet-i üstād idelüm

5 (b) şu‘ bede-perdāzına: şu‘ bede-pervāzına S2 Ü2
 135. M1.67a, D1.74a, MK1.71b, MK2.39a, S1.45a, S2.46a, Ü2.74a.
 1 (a) Gülşen-i: Gülşen ü S1 MK2
 2 → 4 M1 MK2
 2 (b) cihān: cefā S2
 3 → 2 M1 MK2
 4 → 3 M1 MK2
 4 (a) sarāy: şarāb S2
 5 (b) ħızmet: ħidmet MK2 Ü2

- 136 -

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Cüy u deryā gibi yek-meşreb ü yek-rū olalum
Gelsün ol rūḥ-ı revān sīneye pehlū olalum
- 2 Şem' pervāne ile girdi bu şeb fānūsa
Biz de dildār ile yek-hücre vü yek-sū olalum
- 3 Dāğlar ile ḫolını gül-bün-i ter zeyn itmiş
Biz de pīrāye-dih-i sâ' id ü bāzū olalum
- 4 Şīşe-i meyle gelüp meykedede güftāra
Bir ḫafesde iki tūḫ-i suḫan-gū olalum
- 5 Āteşin āb-ı ciger dīdeye gelsün dilden
Çeşme-i çār-sūy-ı 'aşḫa terāzū olalum
- 6 Şarılup yār ile bir pīrehen içre Şabrī
Yek-ḫabā yek-kemer ü yek-ten ü yek-tev olalum

- 137 -

Mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Mümkin mi cām-ı 'aşḫ ile mestāne olmayam
Ḳābil midür görem seni dīvāne olmayam

136. M1.67a, D1.77a, MK1.70b, MK2.40a, S1.46a, S2.47b, Ü2.74a.

1 (a) Cüy u: Cüy-ı S2 / yek-rū: yek-ḫū S1

3 (a) gül-bün-i ter zeyn: gül-bün tezyīn MK2 S1 S2 (b) sâ' id ü: sâ' id-i MK1

4 (b) ḫafesde: ḫafesden S2

137. M1.67a, D1.74a, MK1.71a, MK2.39a, S1.45a, S2.46b.

- 2 Lāyık mı devr-i gül ola cām içmeyem müdām
‘Āşık olam da sâkin-i mey-ḥāne olmayam
- 3 Bir şem‘-i dil-fürüz-ı melāḥat mi var ki ben
Yanup yakılmayam aña pervāne olmayam
- 4 ‘Aql ile āşnālığı terk itmek isterüm
Kaşdum budur ki ‘aşk ile bīgāne olmayam
- 5 Şabrī gibi revā mı geçem nüş-ı bādeden
Şā‘ir olam da nāzūk ü rindāne olmayam

- 138 -

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

- 1 O müstağnī-dilem kim ‘aşk-ı bīgāneyle āh itmem
Büt-i nā-āşnā bir āftāb olsa nigāh itmem
- 2 Eger gül-berg-i terden olsa na‘l-i eşheb-i nāzı
Yolında her şeh-i ḥüsnüñ vücūdum ḥāk-i rāh itmem
- 3 Baña naķş-ı cefā ağıyāra rüy-ı dil de gösterse
Yine bir āh ile mir’āt-i çarḥı rû-siyāh itmem
- 4 Bu gülzār içre ey bülbul çü ḡonca ḥāṭıruñ ḡoş tut
Gül-i şad-ḥāra ben ‘arż-ı niyāz-ı şubḡāh itmem

3 (a) melāḥat: maḥabbet M1 MK1 S1

4 (a) ‘Aql ile: ‘Aqlıyla M1 / isterüm: isterin S2 (b) ‘aşk ile: ‘aşkuña D1 MK1

5 (a) Şabrī gibi revā mı: Şabrī revā mıdır ki D1 / nüş: cām S2

138. M1.67b, D1.75b, MK1.71b, MK2.40a, S1.46a, S2.47b, Ü2.74a.

- 5 Felekde olsa Şabrī mihr ü meh iki silahdārum
Şeh-i ʿaşkam diyü ben yine dehre ʿarz-ı cāh itmem

- 139 -

Mefʿülü fāʿilātü mefāʿilü fāʿilün

- 1 H^vān-ı belā dilerdüm eger niʿmet istesem
Cāh-ı maḥabbet ister idüm devlet istesem
- 2 Devrān zükām-ı ğamla beni bī-dimāğ ider
Bāğ-ı cihānda büy-ı gül-i ʿişret istesem
- 3 Virmez ḥavāle-i nigehi hīç amān zamān
Cān naḫdini edāya eger mühlet istesem
- 4 Biñ kerre āb-rūyum ile itdürür vuzū
Bir secde-i niyāza eger ruḥşat istesem
- 5 Fülk-i recāya lenger olur kūh kūh-ı ye's
Bād-ı kerem muḥālif eser furşat istesem
- 6 Şabrī zamāne çeşmümi elmās-rīz ider
Ger zaḥm-ı sīneme nemek-i rāḥat istesem

139. M1.67b, D1.76a, MK1.72b, MK2.40b, S1.47a, S2.48a, Ü2.74a.

1 (a) H^vān: H^un S2 (b) Cāh: Cām S1

3 (a) amān: amān u M1

5 (b) eser: olur Ü2

Fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1 ' Āşıkam h^vāb n'eydügin bilmem

Ḥastayam tāb n'eydügin bilmem

2 Pīrehen-pūş-ı şu' le-i ' aşkām

Kār-ı meh-tāb n'eydügin bilmem

3 ' Andelīb-i kâfes-nişîn-i ğamam

Gül-i sīr-āb n'eydügin bilmem

4 Mest-i nüh-şīşe-i ğam-ı yāram

Bāde-i nāb n'eydügin bilmem

5 Leb-i baḥr-i şafāda raqş iderüm

Daḥi gird-āb n'eydügin bilmem

6 Ne şafāda ne ğamdayam hergiz

Āteş ü āb n'eydügin bilmem

7 Zühhd ile ülfet itmedüm Şabrī

Künc-i miḥrāb n'eydügin bilmem

140. M1.68a, D1.75b, MK1.72a, MK2.39b, S1.45b, S2.47a.

4 (a) nüh: teh MK2 S1 S2

5 (a) şafāda: ma' nāda S2

7 (a) itmedüm: itmedi M1 MK1 MK2 S1

Mef'ülü fâ' ilâtü mefâ'ilü fâ' ilün

- 1 Baht olsa gerdiş-āver-i peymānemüz bizüm
Maḥmūr olur yine dil-i mestānemüz bizüm
- 2 Ne kayd-ı şaḥne ne ğam-ı devrān ne derd-i ser
Āzāde gūşedür hele mey-ḥānemüz bizüm
- 3 Güft ü şinīd sırumuza oldı āşnā
Gūş u zebān maḥrem-i bīgānemüz bizüm
- 4 Ḥayrān-ı çarḥ u encüm olan mūr-ı kemterüz
Gūyā dehān-ı şīrdedür dānemüz bizüm
- 5 Şalsa ne şem'e sāye o bir āftāb olur
N'ola hümā-yı 'aşk ise pervānemüz bizüm
- 6 Biz ḥam-güşāy-ı zūlf-i 'arūsān-ı ma' niyüz
Ḥūrşīd-i feyz pençesidür şānemüz bizüm
- 7 Şabrī felekde ṭālī' ümüz yār olaydı ger
Ol māh olurdı şāhid-i kāşānemüz bizüm

141. M1.68a, D1.73b, MK1.72b, MK2.40b, S1.46b, S2.48b, Ü2.73b.

3 -Ü2

3 (b) maḥrem-i: maḥrem ü D1 S1

5 (b) hümā: hevā S1

7 (b) māh: -D1

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Berg-i gül kopdı yirinden dem-i cevlan-ı nesim
Ber-hevā eyledi tahtını Süleymān-ı nesim
- 2 Yandurup bir birine sāgarını lāle vü gül
Oldılar encümen-efrüz-ı cırāgān-ı nesim
- 3 Hātırından çıkup eşraf-ı bahāruñ gidemez
Bāğda güller olur dest-be-dāmān-ı nesim
- 4 Cūyda ' aks-i cemāl-i güle hayretde habāb
Dide-i nergis-i şehlā ise hayrān-ı nesim
- 5 Olsa gülzāra yine sāye-figen ebr-i bahār
Düşse rüy-ı çemene zülf-i perīşān-ı nesim
- 6 Az luṭf itmedi ya her birine ey Şabrī
' Andelībān nice olmaya şenā-ḥ^vān-ı nesim

Mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Kār itdi cāna neşve-i hālet-resān-ı cām
Dil mest-i ' aşk dil-ber ise ser-girān-ı cām

142. M1.68a, D1.75b, MK1.72a, MK2.40a, S1.46b, S2.48a, Ü2.73b.

5 (a) bahār: bahā S1

6 (b) olmaya: olmaya ya MK2

143. M1.68b, D1.74b, MK1.72a, MK2.39b, S1.45b, S2.46b, Ü2.74a.

- 2 Āheste cünbiş eylese merd-efgen olmasa
Gülgün-ı turfa-cilve-i âteş-‘ inân-ı cām
- 3 Yārāna qahr-ı şaḥne-i dehri unutturur
Luṭf-ı tebessüm-i leb-i gevher-feşān-ı cām
- 4 Bezm āḥir oldı qalmadı mey cür‘ a şanmañuz
Bir şu‘ le ile qaldı hemān şem‘ dān-ı cām
- 5 Mestān-ı ‘ aşkı muğ-beçeğān tuymasun şaḥın
Şabrī inēnde eyleme vaşf-ı bütān-ı cām

- 144 -

Fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Deşt-i hicrān menzil-i ‘ ayş u şafāmuzdur bizüm
Vādi-i ‘ aşk içre Mecnūn reh-nümāmuzdur bizüm
- 2 Ğam virüp dā’im bize ğayra mey-i ‘ işret şunar
Şanki çarḥ-ı sifle-perver dil-rübāmuzdur bizüm
- 3 Bezm-i ‘ aşk içre şehīd-i ṭiğ-i yār olmak gerek
Cür‘ a-i cām-ı maḥabbet qan bahāmuzdur bizüm
- 4 Ben ayak toprağını ‘ uşşāka ser-tāc eylemiş
Luṭf idüp dil-ber dimiş kim ḥāk-pāmuzdur bizüm
- 5 Cān virür dem-bend-i zülfinde belālar çekmege
Tek dise bir kerre Şabrī ḥāk-pāmuzdur bizüm

3 (a) qahr-ı: qahrı S1

4 (a) mey cür‘ a: –M1

5 (a) ‘ aşkı: ‘ aşk-ı D1 MK1 MK2 S2 Ü2

144. D1.73b.

Harfî'n-nûn *

- 145 -

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Dil eylerdi şikâyet zülf-i yâr-ı nâzenîninden
Halâş itse serin bend-i kemend-i çîn çîninden
- 2 Hadeng-i cevri âhîr saña kaldı dil-berüñ ey dil
Benüm kârum tamâm oldı nigâh-ı evvelîninden
- 3 O meydân-gîr-i 'işret kâdadur sâkî ki dîv-i gam
Halâş olmazdı gâr-ı dilde tîğ-i âteşîninden
- 4 Gül-âb-ı feyz-i luţfından tehîdür şîşemüz çünkim
Ne hâşıl gülsitân-ı devletüñ ezhâr-ı çîninden
- 5 Niyâza idemez cür'et çemende gâh olur Şabrî
Hezâr-ı nâ-tevân şâh-ı gülüñ çîn-i cebîninden

- 146 -

Fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün

- 1 Sâgar-ı rahşân-ı meyden seyr idüñ yâruñ femin
Şanki çâh-ı Nahşebe dil-ber düşürdi hâtemin

Başlık: * Ü2. Fî-hurûfî'n-nûn D1 MK1 Fî-harfî'n-nûn S1

145. M1.68b, D1.77a, MK1.73a, MK2.40b, S1.48a, S2.50a, Ü2.74b.

3 (a) kâdadur sâkî: kânda sâkîdür (b) tîğ: âh S1

5 (a) Niyâza idemez cür'et geh olur ol da ey Şabrî S1

146. M1.69a, D1.76b, MK1.73a, MK2.40b, S1.48b, Ü2.75b.

1 (a) meyden: meyde M1 MK1 MK2 S1 (b) dil-ber düşürdi: düşürdi dil-ber S1

- 2 La' lüñ emdükçe gerekmez cām-ı mey kim virmezün
Müddet-i 'ayş-ı Ceme eyyām-ı vaşluñ bir demin
- 3 Bağrumuñ başın eritdi sīneme hañçer urup
Yine benden itdi peydā yār o zaḥmuñ merhemini
- 4 Korkarum sen de olursın mübtelāsı ey gönül
Her yana dil-ber dil almağa dağıtdı perçemin
- 5 Çok döşendi bādeye Şabrī diyü ta' n itmeñüz
Nā-murād-ı 'aşk az içmekle def' itmez ğamın

- 147 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Olsa āb-ı rüyumuz bir baḥr-i nā-peydā-kerān
Rūzgār açdurmaya fülk-i ümīde bādbān
- 2 Deşt-i sīnem rīgzār-ı ğuşsa olmazdı eger
İtmese andan güzer seyl-āb-ı miḥnet her zamān
- 3 İdelüm sākī bu gün Zāḥḥāk-ı ğam kārın tamām
Şīşe-i şahbāyı kaldur çün direfş-i Kāviyān
- 4 Dökdiler ḥāk-i ḥarābāta pey-ā-pey cür' ayı
Yine gilkār-ı bīnā-yı şevk olup sāğar-keşān

2 (a) virmezün: virmezün M1 D1 S1 (b) Ceme: deme D1

3 (a) Bağrumuñ: Bağrumuñ S1 Ü2 (b) o: -Ü2

4 (a) Korkarum: Korkarım D1 Korkarın S1 Ü2 / ey gönül: dil-beruñ M1 (b) dağıtdı: tağıtdı MK2 147. M1.69a, D1.76b, MK1.73b, MK2.42b, S1.49a, S2.51a, Ü2.75b.

2 (b) miḥnet: eşküm MK1

4 (b) şevk: 'aşk MK2 / Devr kār açdurma kulluk itse şādān-ı dükān S2

- 5 Gülşen-i pejmürde-i hâtır-ı tebessümzâr olur
Hânde-rîz olsa kaçan cām-ı şarāb-ı ergavān
- 6 Koymaz ol ser-keş nihāl-i nāzdan berg-i vefā
Virse āhum şarşarı rûz-ı kıyāmetden nişān
- 7 Bāz-ı hāme böyle şayd-ı mürğ-ı ma‘ nā itmedi
Aña Şabrī olalı burc-ı devātum āşyān

- 148 -

Fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

- 1 Reşk iderse n’ola mir’āta saña hasret olan
Seyr-i hüsnünde odur dīdever-i ruḥşat olan
- 2 Rind-i āzāde dile gūşe-i istiğnādur
Yine āsāyiş için ḡāne-i bī-minnet olan
- 3 Gül-i rûy-ı sebed-i ‘ayş ki cām-ı Cemdür
Dest şunmaz aña hürşīd-kef-i himmet olan
- 4 Der-kemīn şahne-i ḡicrān u felek furşat-cū
Bī-ḡaber bāde-keş-i meykede-i vuşlat olan
- 5 Bezm-i pūr-feyżine ḡudsīleri müştāk eyler
Mürşīd-i cām gibi ‘ārif-i ḡoş-şoḡbet olan

6 (a) nāzdan: nāzda M1 / Koymaz ol ser-keş nihāl-i nāzdan hīç berg ü bār S2

(b) şarşarı: şarşar-ı M1 MK1 S1 S2 Ü2

7 (b) burc: bāz S2

148. M1.69a, D1.77a, MK1.74a, MK2.41a.

1 (b) dīdever: dīde M1

3 (a) sebed: sebel M1 MK1

- 6 Sen de āhum gibi ey bād-ı şabā ğafleti қо
Zülfidür fitneye ser-ḥalka-i cem‘ iyyet olan

- 149 -

Mef‘ ülü mefā‘ ilü mefā‘ ilü fa‘ ülün

- 1 Mey-ḥāne benüm şaḥn-ı gülistān senüñ olsun
Sāgar benüm olsun gül-i ḥandān senüñ olsun
- 2 Bülbül didi kim fāḥteye sözi uzatma
Gül naḥli benüm serv-i ḥurāmān senüñ olsun
- 3 Esbāb-ı belā üzre nızā‘ eyleme ey dil
Ol ğāmze benüm zülf-i perīşān senüñ olsun
- 4 Mihr üzre girihvār nedür bil didüñ ey şāh
Ḥall eyle anı mülk-i dil ü cān senüñ olsun
- 5 Ğam gūşesi besdür baña ey ṭālib-i dünyā
Yirden göge dek bu kühen eyvān senüñ olsun
- 6 Zehr-āb-ı ğamı māye-i şevḳ itdi baña ‘ aşḳ
Şimden girü sākī mey-i raḥşān senüñ olsun
- 7 Yıllarla qarār it dil-i Şabrīde dilerseñ
Ey şāh-ı ğam ol gūşe-i vīrān senüñ olsun

149. M1.69b, D1.78a, MK1.75b, MK2.42a, S1.48b, S2.50b, Ü2.74b.

3 (b) zülf-i perīşān: serv-i ḥurāmān MK2

4 (a) nedür: –M1 / didüñ: dedüñ MK2 / şāh: mäh MK1 Ü2 düst S2

5 (a) baña: bize D1 MK2 S2 Ü2

6 –Ü2

6 (a) ‘ aşḳ: ‘ ayş M1

7 (b) ol: o M1 / gūşe: kişver D1

Mef'ülü mefā'īlū mefā'īlū fa'ülün

- 1 Gehī lutf ile baqsun gāhī hısm ile nigāh itsün
Şeh-i nāzam hemān baña nigāhı gāh gāh itsün
- 2 Ne var çignetseñ olmaz pāy-ı esb-i nāz efsürde
Xo cismin 'āşık-ı bī-dil yolunda hāk-i rāh itsün
- 3 Silahdār-ı şeh-i 'aşk ise göstereñ gönül kendin
Sipāh-ı gam hücum itdükçe sell-i seyf-i āh itsün
- 4 Hum-ı devlet güşāde baht-ı sākī bāde āmāde
Hemān şimden girü tertīb-i bezm-i 'izz ü cāh itsün
- 5 Yiter cünbişler itdi kühne vādilerde ey Şabrī
Biraz da tāze semti rahş-ı hāmem cilvegāh itsün

Mef'ülü fā' ilātün mef'ülü fā' ilātün

- 1 'Ālem açıldı bāğa cānāneler çekilsün
'Ayş ehline şalādur peymāneler çekilsün
- 2 Cezb itdi keh-rübā-yı meyle cihānı sākī
Dergāh-ı mey-fürüşa mestāneler çekilsün

150. M1.69b, D1.78b, MK1.76a, MK2.42a, S1.48b, Ü2.75b.

1 (a) gāhī: gāh MK1 Ü2 (b) nigāhı: nigāh M1 D1 MK1

2 (a) Ne var: N'ola M1 / çignetseñ: çinetseñ MK2 / efsürde: fersüde MK2 Ü2

4 (b) cāh: cān M1

151. M1.69bMK1.73b, S2.48b.

2 (a) itdi: eyle S2

- 3 Bî-dilleri çekermiş bend-i belāya zülfi
Mecnûn-ı ‘aşkuñ olan dîvâneler çekilsün
- 4 Tel kırmayup virürler diller aña leṭāfet
Zülfinden ol perînüñ tek şâneler çekilsün
- 5 Cân u dili ḳo Şabrî cezb eylesün ruḥ-ı yâr
Ol şem‘ -i bezm-i ḥüsne pervâneler çekilsün

- 152 -

Fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

- 1 Cüylar mestâne efgân itmesün ya n’eylesün
Lâleler çāk-i girîbân itmesün ya n’eylesün
- 2 Şem‘ sūzân eyledi pervâneyi dil-ber dili
Bülbüli güller de nālân itmesün ya n’eylesün
- 3 Zâhidüñ destinde tesbîḥ ehl-i câhuñ sîm ü zer
Câmı rind-i ‘aşḳ gerdân itmesün ya n’eylesün
- 4 Ğam hücüm itmekdedür ‘ârif niyâm-ı şîşeden
Berḳ sell-i seyf-i raḥşân itmesün ya n’eylesün
- 5 Şem‘ -i ḥüsn-i yâra dil per-sûḥte pervânedür
Kendüyi üftân u ḥîzân itmesün ya n’eylesün

152. M1.70a, D1.80a, MK1.75b, MK2.42a, S1.48a, S2.50b, Ü2.75a.

2 (a) pervâneyi: pervâne(y)i S1 (b) nālân: efgân MK1

3 (a) tesbîḥ: sūbhā D1 MK1 S1 S2 Ü2 / sîm: sim M1

4 (b) Berḳ sell-i seyf-i raḥşân: Sell-i seyf-i berḳ-i raḥşân D1 MK1 MK2 S1 S2

5 (a) Şem‘ -i ḥüsn-i yâra da dil sūḥte-i pervânedür M1 Şem‘ -i ḥüsn-i yâra dil sūḥte-i pervânedür MK1 S1 / per-sūḥte: bir sūḥte S2

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Nahl-i nevsin girye-i bî-ihtiyārumdan şaķın
Seyl-i serd-endāz-ı eşk-i bî-ķarārumdan şaķın
- 2 Tīr-i āhum zırh-ı encümden geçer ey Zāl-i çarķ
Ġāfil olma nāvek-i cevşen-güzārumdan şaķın
- 3 Āteşīn āhum ġazāl-i mihre şalmışdur kemend
Ķaçma benden gel kemend-i tābdārumdan şaķın
- 4 Ķabrüme çeşm-i ĥaķāretle nazār ķılma saña
Ĥ^vāb-ı bî-hüşı virür ĥāk-i mezārumdan şaķın
- 5 Bir ġün evc-i fitneden Şabrī iner dil mürġına
Şāh-bāz-ı zūlf-i bāl-efşān-ı yārumdan şaķın

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ġoncaya ĥandān olup ġöster tebessüm n'eydüġin
Būlbüle şeh-nāz idüp bildür terennüm n'eydüġin

153. M1.70a, D1.78a, MK1.74b, MK2.41b, S1.47b, S2.49b, Ü2.75b.

1 (b) serd: serv D1 MK1 S2 –M1

2 (b) cevşen-güzārumdan: ĥünīn-ġüdāzumdan S2

5 (a) dil mürġına: mürġ-ı dile S1 (b) yārumdan: tārumdan S2

154. M1.70a, D1.77b, MK1.74a, MK2.41a, S1.47a, S2.49a, Ü2.75a.

1 (a) n'eydüġin: n'eydigin Ü2 (Bu fark gazelin bütün redifleri için geçerlidir.)

(b) şeh-nāz: şeh-bāz M1 / idüp: olup M1

- 2 Āsyāb-ı ‘aşka düşdüm dāne-i hālūñ görüp
Şöyle maḥv oldum ki bilmem şimdi kendüm n’eydügin
- 3 Bir dem içre ẓanına girmezdi yüz biñ ḥastanuñ
Ġamze-i ‘āşık-küşî bilse teraḥḥüm n’eydügin
- 4 ‘Āşık iseñ yārdan āh itme gör pervāneyi
Yana yana cān virür bilmez tazallüm n’eydügin
- 5 Tūṭī-i ḥoş-lehçe-i ṭab‘umdur ey Şabrī benüm
Ögreden şā‘irlere ṭarz-ı tekellüm n’eydügin

- 155 -

Mef’ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fa‘ülün

- 1 Cevrūñ çeker inler dil-i nā-şād elüñden
Feryād senüñ y şeh-i bī-dād elüñden
- 2 Dil dā’ireveş sille-ḥor-ı dest-i ḡamuñdur
Ey zülf-i siyeh ḥāşılı feryād elüñden
- 3 Zannum bu ki maḥşerde de mazlüm-ı dil-i ‘aşk
Qurtılmaya ey ḡamze-i cellād elüñden
- 4 Lāyık mı şabā bāḡda her laḥza hezāruñ
Esbāb-ı neşāṭı ola ber-bād elüñden

3 (b) bilse: bilmez S2

155. M1.70b, D1.79a, MK1.75a, MK2.41b, S1.48a, S2.50a, Ü2.75b.

1 (a) Cevrūñ: Cevriñ MK2 / elüñden: eliñden MK2 (b) şeh-i bī-dād: dil-i nā-şād S1 / elüñden: eliñden MK2

4 (b) neşāṭı ola: neşāṭ olalı M1

- 5 Sākī-i suḥansın şunılır ʿāleme Şabrī
Peymāne-i pūr-feyz-i Hudā-dād elünden

- 156 -

Mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

- 1 Yazılsa yine gönlüm defter-i cānāne kaydından
Biraz āzāde olsam bu dil-i dīvāne kaydından
- 2 Kōmaz bir laḥza kendi ʿāleminde şaḥne-i devrān
Dil-i mestānemüz kurtılmadı bī-gāne kaydından
- 3 Ne ğam dervīş-i ʿuryāna yoğ ise zer-ķabā bendi
Hele cismi berīdūr cāme-i şāhāne kaydından
- 4 Megesveş dāmġāh-ı ʿankebūt-ı derde düşmişdür
Nice dil var ki iñler şimdi bu vīrāne kaydından
- 5 İdüp dām-ı riyāyı ber-ṭaraf al destūne cāmı
Ḥalāş ol sen de Şabrī sübhā-i şad-dāne kaydından

- 157 -

Mefʿülü fāʿilātü mefāʿilü fāʿilün

- 1 Ser-bāz-ı ʿaşķ ceys-i cefādan şaķınmasun
Tīġ-i ķazā niyām-ı belādan şaķınmasun

156. M1.70b, D1.77b, MK1.74b, MK2.41a, S1.47a, S2.49a, Ü2.75a.

3 (a) zer-ķabā: zer-miyān MK1 S1 S2 Ü2

157. M1.70b, D1.80a, MK1.76b, MK2.42b, S1.49a, S2.51b, Ü2.74b.

- 2 ‘Uryāni-i maḥabbete virsün qarār dil
Düzd-i nigāh-ı hūş-rübādan şaḳınmasun
- 3 Şalsun sefīne-i dili baḫr-i melāmete
Deryā-şinās-ı ‘aşḳ hevādan şaḳınmasun
- 4 Naḳd-i vişāli der-kemer-i nāz idüp o şūḫ
Deryūzekār-ı kūy-ı vefādan şaḳınmasun
- 5 Senden şaḳındun ol güli ey bād-ı bāḡbān
Çeşm-i hezār-ı nağme-serādan şaḳınmasun
- 6 Virsün ḥadeng-i āhına Şabrī gibi güşād
Zür-āzmāy-ı ‘aşḳ ḥaṭādan şaḳınmasun

- 158 -

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Göñlüme endīşe-i vaşl-ı dil-ārādur gelen
Ḥāṭıra hep şimdi sāḡar gibi şahbādur gelen
- 2 İrdi bŷy-ı āšnā bu cān-ı müştāḳa meger
Çīn-i zŷlfinden nesīm-i nefḫa-peymādur gelen

3 (a) melāmete: belāya M1

4 –S1

5 (a) ol: o M1 D1 MK1

6 (b) Zŷr-āzmāy: Rŷz-āzmāy M1 S1

158. M1.71a, D1.78b, MK1.76a, MK2.42a, S1.48b, S2.51a, Ū2.75a.

2 (a) İrdi bŷ āšnāyī bu cān-ı müştāḳa meger D1 MK1 S2 Ū2 İrdi bŷy-ı āšnāyī cān-ı müştāḳa yine S1

İrdi bŷy-ı āšnāyī bu cān-ı müştāḳa meger MK2

(b) nefḫa-peymādur: nefḫa-pīrādur M1 MK1 MK2 bād-peymādur S2

- 3 Kaldur ey dil dīdeden tıfl-ı hayāl-i dil-beri
Bād-ı vuşlatla aña emvāc-ı deryādur gelen
- 4 Müjde kim ey Hüsrev-i bih-rūzgār-ı mülk-i ‘aşk
Genc-i bād-āverd-i ümmīd-i temennādur gelen
- 5 Şād ol ey rind-i tehī-cām-ı harābāt-ı firāk
Meclis-efrūz-ı temennā-yı ehibbādur gelen
- 6 Çıkdı bir günlük yol istikbāline sulţān-ı şubh
Zerreler tursun mı mihr-i ‘ālem-ārādur gelen
- 7 Eyle pāy-endāz ey Şabrī kumāş-ı nazmuñı
Hüsrev-i endīşe raḥş-ı mülk-i ma‘nādur gelen

- 159 -

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Derd-i ‘aşkuñ dā’imā ben mübtelā çekmek neden
Ġayr ile sen ‘ayş idüp cām-ı şafā çekmek neden
- 2 Sen şafā sürmekdesin gülşende nice ḥār ile
Vādi-i ḥayretde ben bār-ı belā çekmek neden
- 3 Hāk-pāyuñ tütüyāsını görürken göz göre
Bī-başiretler gözine tütüyā çekmek neden

3 (a) dīdeden: dīde MK2

4 (b) ümmīd-i: ümmīd ü Ü2

5 (a) rind-i tehī-cām-ı harābāt-ı firāk: rind-i harābāt-ı tehī-cām-ı firāk D1 / harābāt: temennā MK2

6 (a) istikbāline: istikbāle S1 S2

159. M1.71a, D1.79a, MK1.73b, MK2.41a, Ü2.75b.

2 –Ü2

3 –Ü2

3 (b) gözine: gözüne D1 MK1 / tütüyā: dā’imā M1

- 4 İtdüğün cev̄ ü sitekler dünyede yitmez midi
Hey kıyāmet derdüni rūz-ı cezā çekmek neden
- 5 Mest iken vaşluñ şarābın nūş idüp bīgāneler
Yok yire bu ben ġarībün iftirā çekmek neden
- 6 Mihri def mähı külāh idüp semā'iler gibi
Ey felek başuña ħaṭṭ-ı istivā çekmek neden
- 7 Ben çekem cev̄ ü cefā ey ḥāce sīm ü zerle sen
Sīneñe bir dil-ber-i Yūsuf-liḳā çekmek neden
- 8 Qurulu qavs-i qūzaḥdan bir nişān iki qası
Böyle bir muḥkem kemānı Şabriyā çekmek neden

- 160 -

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Her zamān pīş-i nigāhumda hüveydāsın sen
Perde-i dīdede taşvīr-i dil-ārāsın sen
- 2 Dilde tāb-ı ruḥuña tāḳat-i nezzāre mi var
Zerre-i 'aşḳdur ol nūr-ı tecellāsın sen

4 (a) dünyede: dehrde Ü2 (b) derdüni: derdiñi Ü2

5 -M1 MK1 MK2

6 ↔ 7 Ü2

8 (a) nişān: kemān MK1 MK2

160. M1.71b, D1.79b, MK1.75b, MK2.41b, S1.47b, S2.49b, Ü2.74b.

1 (a) nigāhumda: nigāhumla M1

2 -S2

- 3 ‘Aşıkam zāhir ü bāṭın saña sensüz olamam
Dīdede nūr-ı başar dilde süveydāsın sen
- 4 Çıkmasuñ n’ola süveydā gibi hīç göñlümde
Künc-i hāṭırda olan genc-i temennāsın sen
- 5 Sen beni bilmez iseñ ben seni zībā bilürüm
Şabr u ārām-ribā-yı dil-i şeydāsın sen
- 6 Şu‘le-i ḥüsnüñe hīç şem‘ muḳābil mi olur
Pençe-i mihri burur ğurra-i ğarrāsın sen
- 7 Nice kādır ola Şabrī saña lāyık medḥe
Heft bāğa gül-i şad-bülbül-i gūyāsın sen
- 8 İtseñ iḥyā n’aceb mürġ-ı temennāyı dili
Dīde-i baḥtım açan mu‘ciz-i ‘İsāsın sen
- 9 Midḥatüñ āyetü’l-āyāt gerekdür zīrā
Nüşa-i sırr-ı Hudā āyet-i kübrāsın sen
- 10 Hān Murād-ı suḥan-ārāy-ı Nizāmī-āşār
Şeh-i āyīne-i dil şūret-i ma‘nāsın sen
- 11 Rāyet-efrāḥte-i nuşret-i Efrīdūnī
Mülk-girende-i İskender ü Dārāsın sen

4 (a) Çıkmasuñ: Çıkmasa S1

5 –M1

(a) zībā: a‘lā Ü2 / bilürüm: bilürin D1 MK2 S1 Ü2 / Sen seni bilmez iseñ ben seni a‘lā bilürin S2

(b) ārām-ribā: ārām-riyā S2

6 (b) mihri: mihr MK1 / burur: bozar S2

7 (b) Heft: Heft deh S2

8 –M1 D1 MK1 S1 Ü2 → 5 S2

10 (b) dil: dil ü MK1

11 (b) Mülk: Taht S2 Milk MK2 / İskender ü: İskender S2

12 İtse āsāyiş-i hâṭırla du‘ āñı n’ola ḥalk
Sāye-i emn ü emān egfen-i dünyāsın sen

- 161 -

Mütefā‘ ilün fa‘ ülün mütefā‘ ilün fa‘ ülün

- 1 Dil-i bī-niyāz-ı ğayra der-i nāzı bāz idersin
Ne kadar niyāz iderseñ bize nāza nāz idersin
- 2 Meger āh u zārı ey gül saña hoş gelür hezāruñ
Ki hemīşe āşyānın kafes-i niyāz idersin
- 3 Saña lāzım idi ey dil hele gūş-māl-i ṭurra
Niye böyle mest olursın yine keşf-i rāz idersin
- 4 Eşer eylemez mi ey ğam saña şu‘ le-i derūnum
Yanar āteş içre bilsem nice türktāz idersin
- 5 Suḥan-ı şafā-yı vaşlın nice ihtişār iderseñ
Sözi şerḥ-i ğamda Şabrī o kadar dırāz idersin

12 (a) du‘ āñı: du‘ ā ger: S1 (b) Māye-i emn ü emān-āver-i dünyāsın sen S2
161. M1.71b, D1.80a, MK1.76b, MK2.42b, S1.49b, S2.51b, Ü2.75a.
1 (a) bāz: nāz M1 (b) niyāz: nāz M1 / nāza: tāze MK2 S2
2 (a) gül: –S1
3 (b) Niye: Yine M1
4 (a) derūnum: derūnuñ S1 MK2 (b) türktāz: türk ü tāz D1 Ü2
5 (a) vaşlın: vaşlı Ü2 (b) idersin: idersüñ MK2

- 162 -

Mef'ülü mefā'īlū mefā'īlū fa'ülün

- 1 Sensüz nice def' -i ğam-ı hicrān iderüm ben
Her mey ki gelür çeşmüme rīzān iderüm ben
- 2 Gördükçe seni cem' idemem kendümi aşla
Zülfüñ gibi evzā' -ı perīšān iderüm ben
- 3 Pür-tāb-ı ğamam āha ne hācet reh-i 'aşkuñ
Hāšākını sāyemle de sūzān iderüm ben
- 4 Nerm itmedüm āhumla dil-i suḥteni gerçi
Pülādları şem' -i fūrūzān iderüm ben
- 5 Bulsun beni kūyında gelüp şabr u qarārūm
Şabrī yine 'azm-i der-i cānān iderüm ben

- 163 -

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Beni ğāyetde zebūn itdi bu ğamla devrān
Şimdi ağır yük olur oldu baña rıtl-ı girān
- 2 Tīg-i hicrān ile çarḥ ādeme göz açdurmaz
Yārını nice gör[ür] 'āşık-ı bī-tāb u tevān

162. M1.72a, D1.80b, MK1.77a, MK2.42b, S1.49b, S2.52a, Ü2.75a.

1 (a) iderüm ben: iderin ben S2 (S2'de bu gazelin bütün redifleri "iderin" şeklindedir.)

3 (a) ğamam: ğam D1 / reh: ğam D1

4 (a) itmedüm: itmedi Ü2 / āhumla: āh ile S2 / suḥteni: suḥneti M1

163. D1.76a.

- 3 Dāğ-ı derd ü ğam olur baḡṣī altun yirine
‘Āqıl olan kiṣi gerdūndan umar mı iḥsān
- 4 Keh-keṣān ṣanma dilā almağa naḡd-i cānın
Ḥalkı zencīre urur ṣaḡne-i çarḡ-ı gerdān
- 5 İstese cāmı eger görmege bir dem Ṣabrī
Gösterür aña felek ḡırmən-ı nār-ı ḡırmān

- 164 -

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Cām içüp def idelüm biz bu cihānuñ keselin
Zāhidā sen çeke gör zühd ü riyānuñ keselin
- 2 Mey içüp yār ile bir kerre feraḡnāk olsaḡ
Nice yıl çarḡ bize çekdürür anuñ keselin
- 3 Keyf olaldan bize afyūn ğamuñ pür-kederüz
Çekerüz ṣām u seḡer ṣimdi ğıdānuñ keselin
- 4 Ḥaṡ gelür la‘lüne bir ğün getürür cāna ğubār
Görürüz ‘āḡıbet ol cām-ı ṣafānuñ keselin
- 5 Bāde-i nāz ile pür-neṣvedür ol ṣūḡ-ı cihān
Ne bilür Ṣabri-i bī-tāb u tevānuñ keselin

Harfî'l-vāv *

- 165 -

Mef'ülü fâ' ilâtün mef'ülü fâ' ilâtün

- 1 Zülfiyle şānesin gör bir sihrkârdur bu
Gāfil mebaş ey dil ejder-süvârdur bu
- 2 Çeşminden eyler iseñ hālin 'aceb mi tercîh
Āhū-yı fitnedür ol müşg-i Tatârdur bu
- 3 Feryād kıl felekden ey dil habāba qarşu
La' lîn serîre geçmiş bir tâcdârdur bu
- 4 Şūrîde-dilde n'eyler 'aşkuñla şabr u ārām
Mevc-i yem-i ğam olmış bir bî-ğarârdur bu
- 5 Yalvarma yāra Şabrî yok yire cān u dilden
Ğadr-i niyāzı bilmez bir şivekârdur bu

- 166 -

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Şarāb-ı dil-güşā kim ğam bināsına haleldür bu
Olur gerçi bedel her keyfe ammā bî-bedeldür bu

Başlık: * Ü2. Fî-hurûfî'l-vāv D1 MK1 Fî-ğarfî'l-vāv S1
165. M1.72a, D1.81a, MK1.77a, MK2.43a, S1.49b, S2.52a, Ü2.75b.

3 (b) geçmiş: çekmiş D1
166. D1.80b.

- 2 Çekersin sāğarı tesbīḥ-i mercān gibi ey zāhid
Yine gülmez yüzün bilseñ ne def¹ olmaz keseldür bu
- 3 Hātuñ gelmezden ol ḳatlüme ḳaşd itmesün çeşmüñ
Ecelsüz ādem olmaz ey perī-peyker meşeldür bu
- 4 Göñül murğın kesüpdür ḥançeri yāruñ miyānından
Ḳuş uçmaz ḥavf-ı reh-zenle burada ince beldür bu
- 5 Dür-i dendān u yāḳūt-ı lebi vaşfindadur nazmuñ
O şāha şun ki ey Şabrī muraşşa² bir gāzeldür bu

Ḥarfü'l-hā *

- 167 -

Mef¹ ülü mefā² ilü mefā² ilü fa¹ ülün

- 1 Eyyām-ı ğamuñda şalınup baḥr-i cefāya
Baş urdı yine fülk-i dil emvāc-ı belāya
- 2 Anuñla görür ehl-i şafā fülk-i cihānı
Beñzerse n'ola şīşe-i mey dūr-nümāya
- 3 ¹ Ayş ehli çemenzāra çekilse gül açılsa
Gülgün ḳadeḥ çıkṣa çerāgāh-ı şafāya

Başlık: * Ü2. Fī-ḥurūfi'l-hā D1 MK1 Fī-ḥarfī'l-hā S1
167. M1.72b, D1.81b, MK1.77b, MK2.43a, S1.51a, S2.53b, Ü2.77a.

1 (a) cefāya: şafāya MK1 S1 (b) urdı: oldı MK2

2 (a) fülk: mülk Ü2

- 4 Şām-ı ğam olan sāye-i āhında deġişmez
Başındaki dūd-ı siyehi zıll-i hümāya
- 5 Dihkân-ı felek mürġ-ı dili seng-i sitekle
Uġratmadı ħırmengeh-i ümmîd ü recāya
- 6 Şabrî alıcaġ aġlumuzu ġamze-i sākî
Ĥacet mi ħalur nūş-ı mey-i hūş-rübāya

- 168 -

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Ĥande-rūy oldı hevā devr-i dil-fürüzında
‘Ālem açıldı gülünñ t̤ālî‘ -i firūzında
- 2 Dāmen-i dest-i heves pür-gül-i ‘ayş olmayıcak
‘Ālemünñ ħazẓı nedür mevsim-i nev-rūzında
- 3 Beyza-i t̤ġ-i belādur şaġın ey çarġ şaġın
‘Āşıķuñ her şereri āh-ı ciger-sūzında
- 4 Bir fedāyîdür anuñ ġamzesi kim yazmışdur
İsmin üstād-ı ħazā ħançer-i dil-dūzında
- 5 İstese siġr ile baġr-i suġanı Şabrî-i zār
Gösterür noġta-i kil-k-i güher-endūzında

4 (a) Şām: Şāh MK2

5 (a) ümmîd ü: ümmîd-i M1 D1 MK1

6 (b) –S1. hūş-rübāya: hūş-riyāya M1
168. M1.72b, D1.82a, MK1.77b, MK2.43a, S1.51b, S2.54a, Ü2.76a.

1 (a) Ĥande-rūy: Ĥande-rū MK2

2 (a) dest: deşt Ü2

3 (b) şereri: şereri-i S2 / āh: dāġ MK1

5 (b) Gösterür: Göstere S2

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Rind iseñ dest ura gör cām-ı neşāt-efrūza
Lāle vü gül gibi қatlanma dem-i nev-rūza
- 2 Gül ü şem' üñ göricek meclis-i germā-germin
Başladı bülbül ü pervāne de sāz u sūza
- 3 Döndi meclisde bu dem cām-ı ḥabāb-āver-i mey
Ağzına şekker olan tūṭi-i dest-āmūza
- 4 Ruḥşat-ı fitne vü āşüb neden tā bu қadar
Çeşm-i mestüñ gibi bir kāfir-i kīn-endūza
- 5 Nā-ümīd olmayalum feyz-i Ḥudādan Şabrī
Naqd-i luṭf u keremin eyleyelüm deryūze

Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Ne deñlü eylese ruḥsār-ı yāra nezzāre
Gürisne-çeşm-i maḥabbet toyar mı dīdāra

169. M1.72b, D1.82a, MK1.78b, MK2.43a, S1.52b, S2.54b, Ü2.77a.

1 (a) dest: –M1 D1

3 (b) şekker: sükker MK2

4 (a) fitne vü āşüb: fitne-āşüb D1 / neden: yine S2 (b) gibi: –S1 / kīn-endūza: kīn-efrūza S2
170. M1.73a, D1.82b, MK1.78a, MK2.43b, S1.51b, S2.55a, Ü2.76b.

1 (a) Ne deñlü: Ne deñli S2 (b) Gürisne-çeşm: Gürisne-şem' MK1

- 2 Ya dest-i hayret alur dāmenin ya eşk-i sürūr
Teveccüh itse nigāhum cemāl-i dildāra
- 3 Nigāh-ı dīde eger berķ-i āftāb olsa
Taḥammül eyleyemez tāb-ı tal‘at-ı yāra
- 4 Ki tār-ı nūr-ı başar rişte-i ketāna döner
Nigāh-ı germ ne mümkün o māh-ı ruḥsāra
- 5 Ḥadeng-i cevır ile ğırbāle döndi sīne daḡı
Hezār çeşm ile ḡayrānam ol sitemkāra
- 6 Dönerdi mürġ-ı nigūnsār-ı şu‘le-dīdeye
Düşümde ‘arz-ı cemāl eylese o meh-pāre
- 7 Alurdu pīrehen-i Yūsuf-ı emelden kām
Bulurdu dīde-i Ya‘ķūb-ı baḡtına çāre
- 8 Eger ki şimdiye dek Şabri-i cefā-dīde
Yüz ursa dāmen-i dānā-yı mu‘ciz-āşāra
- 9 O çeşm-i baḡt-ı cihān kim anuñla eyler hep
Cemāl-i şāhid-i iķbāle ḡalķ nezzāre
- 10 Ğubār-ı ḡāl-i ruḡ-ı māha bir naẓar kılsa
Dönerdi cevher-i mir‘āt-i mihr-i envāra

2 (a) sürūr: sirişk MK1

3 (b) Nigāh-ı germ ne mümkün o māh-ı ruḥsāra S1

4 –S1

6 –S2

7 (b) baḡtına: derdine S2

9 (b) iķbāle: iķbāl S2 / ḡalķ: ḡalķa S2 baḡt Ü2

10 –Ü2

10 (a) ruḡ-ı: ruḡı D1 / māha: yāra S1 S2 (b) envāra: nevvāra MK1 S2

11 Vazîfe-bağış-ı suhan-perverân ki vâcibdür

Du‘ â-yı devlet ü iqbâl-i her şenākāra

12 Ola işâret-i çeşm-i sitâreñe maşşûş

Vişâl-i şâhid-i iqbâl ü baht-ı hem-vâre

- 171 -

Mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

1 Düşer hecründe eşküm hâke ağlar her zamân dîde

Ġamuñla yıldızum düşkündür ey şüh-ı cihân-dîde

2 Hâyâlün gözcisidür gice gündüz dergehün bekler

Olupdur devlet-i ‘aşkuñda şâhum dîdebân dîde

3 Kõ her dem hâk-pây-ı yâra gevherler nişâr itsün

Ki çok dökildi saçıldı olunca reşk-i kân dîde

4 Degül gökde kevâkib gülsitânda cā-be-cā nergis

Seni gözler idüp peydâ zemîn ü āsmân dîde

5 Dem-ā-dem Şabriyâ cām-ı mey-i bezm-i maḥabbetdür

‘Aceb mi lâleveş pür-hûn olursa her zamân dîde

11 (a) ki: –M1 S1 S2 (b) devlet ü: devlet-i MK1 S2

12 (a) maşşûş: mevķûf D1 MK1 MK2 S1 S2 (b) iqbâl ü: iqbâl-i M1 Ü2

171. M1.73a, D1.83a, MK1.79a, MK2.44a, Ü2.77a.

1 (b) düşkündür: düşendür MK2

4 (b) gözler: göz MK2 / zemîn ü: zemîn-i MK1

- 172 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Def'-i endüh eyledi 'ālem hilāl-i 'īd ile
Bende bir ğam var ki girmez sāġar-ı Cemşīd ile
- 2 Bir dem olmaz rakş idüp şevküñle çarġa girmem
Kevkeb-i baġtum kırān eyler meger Nāhīd ile
- 3 Tāb-ı meyden 'arız u la' lūñ leṭāfet kesb ider
Gül-be-şekkerdür bulur şan perveriş ħūrşīd ile
- 4 Şāhid-i maḡşūd ile olmaḡ dilerseñ ḡol ḡola
Meclis-i zikre girüp mestāne ol tevḡīd ile
- 5 Yeltenüp eş'āra ḡāsīd saña öykünse ne ğam
Hiç şā'ir mi olurlar Şabriyā taḡlīd ile

- 173 -

Mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fa' ūlün

- 1 Ol seng-dile sūz-ı dilümden ḡaber eyle
Ey āh-ı ḡazīnüm eşer eyle eşer eyle
- 2 Der-ḡ^vāb mı bīdār mısın nāzı ḡo ey baġt
Ya kem-niġeh ol baña ya ḡüsn-i naḡar eyle

172. M1.73b, D1.83a, MK1.77a, MK2.43b, Ü2.76b.

4 (a) ḡol ḡola: el ele Ü2

5 (b) şā'ir mi olurlar: şā'irlik olur mı D1 MK1 MK2

173. M1.73b, D1.86b, MK1.80b, MK2.44a, S1.52a, S2.55b, Ü2.76b.

2 (b) Tā kem-niġeh ol baña ḡüsn-i naḡar eyle M1

- 3 Toḥm-ı emelüm şüresitân-ı ğama düşdi
Yâ Rab nem-i luṭfuñla anı sebz ü ter eyle
- 4 Bir başka şafâ vir yine қаsr-ı ğama ey ‘aşk
Her dîdemi fevvâre-i ḥûn-ı ciger eyle
- 5 Şeh-nâme-i ‘ayş-ı Ceme evrāk-şümâr ol
Sākî ser-i engüşt-i şurāḥîyi ter eyle
- 6 Sen gevher-i kân-ı dil ü ben baḥr-i temennâ
Gel ğayra kenâr olma derûnumda yir eyle
- 7 Görsün nic’olur çāšnî-i cām-ı maḥabbet
Bu ‘aql-ı ḥod-ārâyı da benden beter eyle
- 8 Endîşe-i kufl-i der-i ümmîdi қо Şabrî
Miftāḥını vâbeste-i âh-ı seḥer eyle

- 174 -

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

- 1 Mürğ-ı cân-ı ‘āşıkı almakda biñ nâz eylese
Ol melek eflāk-i istiğnâda pervâz eylese

3 (a) Toḥm: Naḥl Ü2 (b) sebz ü: sebz-i M1 MK2 S2 Ü2

4 (a) ‘aşk: dil M1

5 → 6 D1 S2 Ü2

5 (a) ‘ayş-ı Ceme: ‘ayş u ğama M1 MK1 S1 (b) şurāḥîyi: şurāḥî(y)i M1 MK1 S1 Ü2

6 → 7 D1 S2 Ü2

6 (a) kân: kām D1 S2 Ü2

7 → 5 D1 S2 Ü2

174. M1.74a, D1.85a, MK1.80a, MK2.44a, S1.51a, S2.53b, Ü2.77b.

1 (b) eflāk-i: eflāke S2

- 2 Derdine hâş eyledi mülk-i dili sulţân-ı ‘aşk
N’ola iklîm-i şafâdan anı ifrâz eylese
- 3 Lâne-i mürğî düşürmezdi başından Kays-ı zâr
Her ne deñlü ‘aşk anı mest-i ser-endâz eylese
- 4 Dil harîdâr-ı metâ‘ -ı nâzdur n’ola aña
Çeşm-i fettānuñ dükân-ı ‘işveyi bâz eylese
- 5 Ağladur hüssādı Şabrî kilik-i hoş-tahrîrümüz
Ney gibi bir nağme-i rengîne âgâz eylese

- 175 -

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

- 1 Geç o meclisden ki anda feyze imkân olmaya
Luţf-ı sâķî neşve-baķş-ı tab‘ -ı yārân olmaya
- 2 Geç o nağlūñ sāyesinden kim meşām-ı arzū
Behredâr-ı nağme-i gül-berg-i ihsân olmaya
- 3 Tengdür şem‘ -i şeb-i hecre varaķ-fānūs-ı dil
Añlamam kim nîm-rāh-ı ğamda sūzān olmaya
- 4 Kārzār-ı cevrdan gelmez o şeh tā dāmeni
Mevce-i deryā-yı hūn-ı nā-tevānān olmaya
- 5 Çekmem ey Şabrî sipihre ben o tîĝ-i āhı kim
Berķi hırmen-sūz-ı hūrşîd-i dıraķşān olmaya

3 (a) Lâne: Nāle S1 / başından: başında M1 (b) ne deñlü: ne deñli D1 MK2 S2 / mest-i: mest ü S2

4 (a) dükân: nigāh Ü2 (b) ‘işveyi: ‘işve(y)i MK1 S1
175. M1.74a, D1.85b, MK1.81b, MK2.44a, S1.50b, Ü2.76b.

1 (a) anda: andan M1

- 176 -

Müfte‘ ilün mefā‘ ilün müfte‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Ey hoş o rind-i ‘aşk kim bî-keder-i humār ola
Çekdügi cām-ı bādenüñ keyfi hıred-figār ola
- 2 Vak‘ ı kalur mı tevbenüñ böyle zamānda bā-huşuş
Sāki-i şivekār ola mevsim-i nev-bahār ola
- 3 Serde felek felek hevā gözde kıadeh kıadeh şarāb
Korkum odur ki rāz-ı dil ‘āleme āşkār ola
- 4 Emti‘ a-i şekıbden bir dağı hayr ider mi dil
Kışver-i hüsn-i yārda gamze ki bācdār ola
- 5 Reşk o mübtelāya kim dest-i dil-i belā-keşin
Beste-i bend-i cevır iden tırra-i fitnekār ola
- 6 Bād-ı taleble fülk-i dil sāhil-i kāma irmedi
Vay aña ki reh-beri himmet-i rüzgār ola
- 7 Şabri-i zāra yārdan ruşsat-ı gıryedür murād
Çeşm-i niyāz pāyına tā ki güher-nişār ola

176. M1.74a, D1.85b, MK1.80b, MK2.43b, S1.50a, S2.52b, Ü2.77a.

1 (b) Çekdügi: Çekdigi Ü2

2 (a) Vak‘ ı: Ref‘ i Ü2 / tevbenüñ: bādenüñ M1 (b) şivekār: şıve D1

3 (a) gözde: dilde S2 (b) ‘āleme: –M1

5 (a) belā-keşin: belā-keşi S2

6 –Ü2

7 (a) yārdan: yāradan S1 (b) tā ki: gāhı M1 / güher-nişār: gevher-nişār M1

Mef'ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Nā-kām-ı 'aşkı bir gün ola dehr şād ide
Ser-cüş-ı nüş-ı bāde-i humm-ı murād ide
- 2 Virmez o sīne üzre düşen zülfi hāletın
Üstād eger ki levha-i sīme sevād ide
- 3 Zencīr-i cevriñi dile çekdürse n'ola yār
Kisrī-i mülk-i 'ışvedür ister ki dād ide
- 4 Teslīm ider o ğamze-i cellāda kendisin
Hük-m-i kazāya kim ki dilā inkıyād ide
- 5 Şabrī gönülde alısa mı hīç neşāt-ı 'aşk
Mümkin mi āb āteş ile ittiḥād ide

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Fenā-yı rüzgārı añ iñende 'ayş u nüş itme
Hamüş olsañ gerek deryā gibi cüş u hurüş itme
- 2 Burup güşuñ seni de iñledür mızrāb-ı ğam bir gün
Bu bezm-i bī-bekāda nağme-i ṭanbūrı güş itme

177. M1.74b, D1.85a, MK1.80a, MK2.45a, S1.51a, S2.54a, Ü2.76a.

2 (a) zülfi: zülf M1 MK1 Ü2 / hāletın: hālını D1

3 (b) 'ışvedür: şīvedür Ü2

5 (a) neşāt-ı 'aşk: neşāt u ğam D1 neşāt u 'aşk MK2 S2 Ü2

178. M1.74b, D1.84a, MK1.81a, MK2.44b, S1.50a, S2.52a, Ü2.76a.

- 3 Hālāş ol dest-i ğamdan terk-i esbāb-ı ta‘alluk kıl
Eger dervīş-i ‘aşk iseñ vüçüduñ hırķa-pūş itme
- 4 Hārābāt ehli kürsīden yıķar bir gün seni vā‘iz
Düşersin mertebeñden zemm-i pīr-i mey-fürüş itme
- 5 Şaķın vādisine öykünme Şabrī Kays u Ferhāduñ
Ne deñlü ‘aşık olsañ kendüñi bī-‘aķl u hūş itme

- 179 -

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

- 1 Şafā itdi ğam-ı hecrūñle gönñlüm ülfet itdükçe
Ne idi derdi evvel ārzū-yı vuşlat itdükçe
- 2 Gelür sāķīlīg eyler fikr-i la‘lūñ aña luţfindan
Ġam-ı ‘aşķuñla dil künc-i belāda şoķbet itdükçe
- 3 Çıķup bād-ı havādiş ķarşular zevrakçe-i cāmı
Çeküp erbāb-ı ğam ‘azm-i kenār-ı ‘işret itdükçe
- 4 Olurlar behre-yāb esbāb-ı ‘ayş-ı kāmranīden
Gedālar dergeh-i pīr-i muġāna hīzmet itdükçe
- 5 Niyāzum ṭālī‘ümde yārı bī-raķm eyledi Şabrī
O cevvin arturur oldı ben aña minnet itdükçe

4 (a) vā‘iz: zāhid MK1 (b) Düşersin: Düşersün D1 / zemm-i pīr-i: pīr zemm-i MK1

5 (b) Ne deñlü: Ne deñli D1 S2 / olsañ: olsaķ MK2 iseñ S2
179. M1.75a, D1.84b, MK1.81a, MK2.44b, S1.50b, Ü2.76a.

2 (a) sāķīlīg: sāķīlik Ü2

3 (b) kenār-ı: kenāra MK1

4 (b) hīzmet: hīdmet Mk2 Ü2

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 'Udveş bir 'āşık-ı dem-sāz buldum kendüme
Süz-ı dilden yanarum hem-rāz buldum kendüme
- 2 Ğayrı 'āşık buldı çünkim yār terk itdi beni
Ben daḡi bir dil-ber-i mümtāz buldum kendüme
- 3 'Andelībi diñledüm gülşende eglendüm hele
Bir muşāhib yār-ı hoş-āvāz buldum kendüme
- 4 Şāh-bāz-ı burc-ı 'aşkam kim dilā 'anḡāyı ben
Evc-i istiḡnāda hem-pervāz buldum kendüme
- 5 Şan'atımda gördüm ey Şabrī kuşūrum var daḡi
Ben bir üstād-ı suḡan-perdāz buldum kendüme

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bir zamān vaşluñla ḡam-fersūd dirdüm bādeye
Şimdi içsem eşk-i ḡün-ālūd dirdüm bādeye

180. M1.75a, D1.84b, MK1.79b, MK2.45a, S1.50b, S2.53a, Ü2.77a.

1 (b) yanarum: yanarın M1 yanar S2

2 (a) beni: bizi MK1 S2

3 (b) hoş-āvāz: ḡüb-āvāz M1 Ü2

4 (a) kim: ki D1 / 'anḡāyı: şeh-bāzı S2

181. M1.75a, D1.85a, MK1.79b, MK2.45a, S1.51a, S2.53b, Ü2.77a.

- 2 İtse mihr-i ‘aks-i rüyuñ burc-ı sâğardan tülü‘
Āftābum t̄ālī‘ -i meş‘ üd dirdüm bādeye
- 3 Şām-ı ğamda şevk-i cām olsa delīl-i maḫṣadum
Meş‘ al-efrüz-ı reh-i maḫṣūd dirdüm bādeye
- 4 Çeşmüme geldükçe itsem girye t̄ab-ı şevkden
Eşküme baḫr-i neşāt u rūd dirdüm bādeye
- 5 İtmese mey şevkümün ser-māyesin Şabrī füzün
‘Aşḫ bāzārında ben bī-sūd dirdüm bādeye

- 182 -

Mef‘ ülü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

- 1 ‘Aşḫuñ şarābıdur ḫonılan sâğar-ı dile
Mihrüñdür āb u t̄ab viren gevher-i dile
- 2 Tār-ı şu‘ ā-ı cām ile sākī açar anı
Ḳufl-ı ğam urduğınca zamāne der-i dile
- 3 Bāzār-ı germ-i ‘aşḫda ol ḥ^vāce-i cemāl
Şardı ḫarīr-i zūlfini sūdāger-i dile
- 4 Bilseñ nuḫūd-ı derdümi görseñ ḫisābını
İtseñ efendi gāhī naẓar defter-i dile

2 (a) tülü‘: zühür M1

3 (a) Şām: Şāh MK1 / delīl-i: delīli MK2 (b) Meş‘ al-efrüz-ı reh-i: Meş‘ al-efrūze-i M1 MK1

4 (b) neşāt u rūd: neşāt MK1

5 (a) şevkümün: şabrumuñ M1 MK1 S1 (b) bī-sūd: sūd M1
182. M1.75b, D1.84b, MK1.81b, MK2.44b, S1.49b, S2.52b, Ü2.76a.

3 (a) ol: ey M1

- 5 Dellāl-i nāle eyledi Şabrī seher nidā
Şāh oldı ‘aşq-ı yār diyü kişver-i dile

- 183 -

Mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilātün

- 1 O dāğlar yine ‘uşşāq-ı ğam-penāh kōlında
Görindi sürh siperler gibi sipāh kōlında
- 2 Sitāre itdi kırān şan hilāle dün gice gördüm
Yaturdı nāz ile bir nev-cevān o şāh kōlında
- 3 Alup bizi kolumuzdan atarlar idi yabāna
Bu tālī‘ ile bulınsağ da ehl-i cāh kōlında
- 4 Kōnınca şāh-ı nihāl-i gül üzre beñzedi bülbül
O bāza kim ola bir şāh-ı zer-külāh kōlında
- 5 Görince mūhre-i la‘l eyledüm hayāl anı Şabrī
O dāğ-ı tāze ki var gül gibi o māh kōlında

5 (a) seher: yine S2

183. M1.75b, D1.84a, MK1.79b, MK2.44b, S1.50a, S2.53a, Ü2.76a.

1 (b) Görindi sürh siper gibi her sipāh kōlında M1 S1

2 (a) şan: –M1 (b) şāh: māh Ü2

3 (a) yabāna: yābāna M1 MK2 S1 S2 Ü2 (b) bulınsağ: bulınsan D1

5 (a) mūhre-i: mihri M1 / hayāl: –M1 (b) ki: –M1 / gibi: –S1 / māh: şāh D1 S2 Ü2

Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Zebān-ı dil ƣalup ol űivekār vaűfında
Söz āhır oldu ƣať-ı müűg-bār vaűfında
- 2 Degül ƣať-ı lebi bir beyt-i ģüb yazmıűlar
Kenār-ı cāma mey-i ģoű-güvār vaűfında
- 3 Fezā-yı ģaybda şab' um zülāl-i Ĥızrı bulup
Sebū-yı fikre řodı çeűmesār vaűfında
- 4 Ķo vaűf-ı Leyli vü Mecnūnı ey dil-i űeydā
Biraz da ģālūñi nazm eyle yār vaűfında
- 5 Nesīm-i feyz ile űabrī bu deñlü cünbiű ider
Kemīne ƣaťre-i yem dūr-niűār vaűfında

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Çeküp tıĝ-i ģuűūmet cān dile dil cāna mestāne
Ĥayālūñ üzre ceng itdi iki hem-ģāne mestāne

184. M1.75b, D1.86a, MK1.78b, MK2.45a, S1.52a, S2.54b, Ü2.76a.

2 → 4 S2

2 (a) Dil-i ƣať-ı lebi bir ģüb beyt yazmıűlar Ü2

3 → 2 S2

3 (b) çeűmesār: cüybār S1 çeűme-sāz S2

4 → 3 S2

4 (b) nazm: zıkr D1 vaűf S1

5 (a) bu deñlü: bu deñli D1 S1 S2 / ider: iden S2

185. M1.76a, D1.86a, MK1.79a, MK2.45b, S1.52b, S2.54b, Ü2.77a.

1 (a) cāna mestāne: cān-ı müűtāĝa S1 (b) itdi: eyler MK1

- 2 Yed-i tülā-yı luṭfıyla götürmiş ḥākden zülfüñ
Düşüp ḳalmışdı kūyuñda dil-i dīvāne mestāne
- 3 Mişāl-i mürġ-ı peykān-ḥürde pervāz itmeden ḳaldı
Yüz urdı pāy-ı şem'e 'āḳıbet pervāne mestāne
- 4 Güneh sāḳī-i nāzuñdur gönül tertīb-i ḥükm itme
Ne vaż' saña ol ġamze-i cānāne mestāne
- 5 N'ola germ olsa bezm-i fīkr-i vuşlat dilde ey Şabrī
Gözümde mey yanumda şāhid-i kāşāne mestāne

- 186 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 'İşret olmazsa müyesser yār ile nev-rüzda
Künc-i ġam birdür baña gülzār ile nev-rüzda
- 2 Revnaḳ-ı bezm-i bahārı ḳorḳarum eyler şikest
Rüzgār evzā' -ı nā-hem-vār ile nev-rüzda
- 3 Bülbüle 'arz itmege aḥkām-ı taḳvīm-i güli
Geldi ġonca bāġa bir tūmār ile nev-rüzda
- 4 Şubḥ-dem her ġoncanuñ açıldı ḳufl-i ḥātırı
Tār-ı feyż-i mihr-i pür-envār ile nev-rüzda

3 (a) peykān: -M1 / itmeden: itmedi S2 (b) pāy-ı şem'e: pāy-ı 'aşḳa D1
4 (a) Güneh: Nigeh Ü2 (b) Ne eylerse saña ol ġamze-i cānāne mestāne S2
186. M1.76a, D1.86a, MK1.78b, MK2.45b, S1.52a, S2.55a, Ü2.76b.
2 (a) ḳorḳarum: ḳorḳarım M1 ḳorḳarın D1 S1 S2 Ü2
3 (b) ġonca bāġa: bāġa ġonca S1 bezm-i bāġa S2

- 5 Bülbul-i nālān açduqça şanur mestāneler
Geldi muṭrib bāğa mūsikār ile nev-rūzda
- 6 İtdi Şabrī muṭrib-i ḥāmem yine āgāz-ı naḳş
Şevk-i medḥ-i şadr-ı nīkūkār ile nev-rūzda

- 187 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Perdedār olur ne dem baḳsa ruḥ-ı raḥşānuña
Vechi var ter düşse çeşmüm zülf-i müşg-efşānuña
- 2 Būy-ı zülfin bāddan aldum dimişsin ey raḳīb
Var ögün 'ālemde her dem bu ḳalursa yanuña
- 3 La' lūñi būs itdürüp aḡyāra dilletme şaḳın
Ḥāşılı ben gitdüm Allāhıyla kendi cānuña
- 4 Nergis-i pūr-jāledür gülzār-ı ḡamda çeşm-i ter
Cāy olup cānā ḡayāl-i gevher-i dendānuña
- 5 Yüz sürerken pāyuña vaşluñda ıṣār itmege
Bir etekdür ḡāzır itdi çeşm-i ter dāmānuña
- 6 Şandılar ey Şabri pertev şaldı ḡāke āftāb
Cism-i pā-mālūñ görüp dil-ber gelince yanıña

- 188 -

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

- 1 Olup gönlüm gibi dīvāne çāk itmiş tenin şāne
‘ Aceb mi zülfi zencīrine çekse anı cānāne
- 2 Hıyāl-i la‘l efkār-ı hıtuñla hı‘āba varmışdum
Çemen bezminde gördüm gönlümi destümde peymāne
- 3 Fiğān u eşküñ ile öykünürdüñ baña ey dūlāb
Dönüp bağıruñ kebāba ğarķ oldu gözlerüñ kıana
- 4 Çevürdi şem‘ başın yakmağ için odlara cānın
Anuñ’çün böyle ser-gerdān olur yandukça pervāne
- 5 Didüm kim varayın mı kūyuña kıatl için ağıyārı
Ne söylersin baña Şabrī yūri var didi cānāne

- 189 -

Mefā'ılün fe‘ılātün mefā'ılün fe‘ılün

- 1 Ruħuñdur āteş uran hırmen-i derūnumuza
Lebüñ degül mi sebeb eşk-i la‘l-gūnumuza
- 2 Melāmet eyler idüñ Kıaysı geldi başumuza
Kıo sen de ta‘neyi zāhid bizüm cūnūnumuza

188. D1.81b.

189. D1.81b.

- 3 Şarābı bezme firāvān getür meded sāķī
 ẖadeḥ de dōnmeye tā baḥt-ı ser-nigūnumuza

...

- 190 -

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

- 1 Yakup yıķmaķ diler bñlbñlleri řām u seḥer ğonca
 Gehī řem' -i dil-efrūza gehī cāma dōner ğonca
- 2 Derūnında ğñlññ zer-lebleri reřkiyle her řñḥññ
 Yakup nār-ı ḥased şalbinde olmış pñr-şerer ğonca
- 3 Egerçi ğñlřen iĉre ğonca-i pñr-jāleler ĉokḍur
 ẖanı la' l-i ğñher-bāruñ ğibi bir verd-i ter ğonca
- 4 Dñřen şeb-nemler aña pāre-i seng-i melāmetdñr
 şu dil kim ola bāĝ-ı ' ařķuña ey sīm-ber-i ğonca
- 5 Nice ķābildñr aĝzından cevāb alınmaķ ey řabrī
 Ola ğñlzār-ı ḥñsne bā-ḥuřñř ol ' işveger ğonca

- 191 -

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

- 1 Kebāb itmek diler bülbüllerüñ bağrın meger gonca
Gehī tennūra gāhī meş'al-i nāra döner gonca
- 2 Nice kıan olmasun kıat kıat derūnı bülbü-l-i zāruñ
Geyüp al üzre alı eylemekde cilveler gonca
- 3 Çemende gönlini alduñ nihāl-i verd-i ra'nānuñ
Gelüp bāğa kıoparduñ nāz ile bir tāzeter gonca
- 4 Nesīm-i jāle kıaşd itmezdi böyle başına anuñ
Eger göstermeyeydi illere bir kıse zer gonca
- 5 Fiğān itmezdi bülbü-l böyle mānend-i dil-i Şabrī
Ol āfet gibi oynar başlı olmasa eger gonca

- 192 -

Mef'ülü mefā'ılü mefā'ılü fa'ülün

- 1 Düşdi şerer-i āteş-i dil dāğ-ı ser üzre
Şan ħurde-i zer döke tırur verd-i ter üzre
- 2 Şol aħkere beñzer ki ola micmer-i zerde
Peykān-ı dem-ālūdı dil-i pür-şerer üzre

191. D1.83b.

192. D1.83b, MK1.81b, MK2.44b.

- 3 Başmazdı ruḥ-ı zerdüme hergiz ḳaddüm ammā
Gördükde yüzüm berg-i ḫazān şandı yir üzre
- 4 Dikdi müjesin dāğ-ı dile ğamze-i dil-ber
Ḳaldı şanasın nīze-i Rüstem siper üzre
- 5 Kūyuñ yolını ḳatre-i eşkümlle pür itdüm
Ey şāh-ı cihān baş yüri dürr ü güher üzre
- 6 Şabrī gül-i bādāmdur ol nergise düşmiş
Ḫūnī gözinüñ ‘aksi degül cām-ı zer üzre

Ḫarfü’l-yā *

- 193 -

Mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

- 1 Müdām odur yüriden ‘ālem içre ḫükm-i Cemi
Kümeýt-i bādeye sākī sürütse n’ola ğamı
- 2 Şu‘ā-ı bāde olup cāma şuḳḳa-i zer-beft
Çekildi Ḫusrev-i şevḳüñ ol āteşin ‘alemi
- 3 Hezār nāz ile sākī şunardı gāhī meyi
Görilmez oldu velī şimdi şīve-i keremi

5 –D1

5 (b) dürr ü: dürr-i M1

Başlık: * Ü2. Fī-ḫurūfi’l-yā’i D1 MK1 Fī-ḫarfi’l-yā S1
193. M1.76a, D1.87a, MK1.82a, MK2.45b, S1.53a, S2.56a, Ü2.77b.

1 (a) ḫükm: cām S2 (b) bādeye: bāde-i Ü2 / sürütse: sürürse Ü2 / sürütse n’ola ğamı: –S1

2 (b) şevḳüñ: ‘aşḳuñ Ü2

3 (a) nāz ile: nāle-i D1 / gāhī: cām-ı S1 / gāhī meyi: mey gāhī Ü2 / meyi: mey M1

- 4 Şafâ-yı sînesine vâşıl ide belki seni
Göñül şaķın ķoma elden ol zülf-i ĥam-be-ĥamı
- 5 Suĥanda kendüyi görmez ĥasüdveş Şabrî
Egerçi âyîne-i nazma destedür ķalemi

- 194 -

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Kimseye açmam ġubâr-ı ĥatt-ı ' anber-bâruñı
Cür' adân dilde pinhân eylerüm esrâruñı
- 2 Ârzü-yı mürġ-ı dil bu kim şikâruñ olıcaķ
Aña fitrâķ idesin zülf-i mu' anber-târuñı
- 3 Ĥâsidüñ bî-nûr olur çeşmi ' acebdür sen baña
Ĥarşu ĥutsañ âteşin âyîne-i ruĥsâruñı
- 4 Naġme-i ' uşşâķdan meclisde muṭrib urma dem
Yâr ĥazṣ itmez reg-i cānum şanur evtâruñı
- 5 Şormaz olduñ luṭf ile Şabrî-i zâruñ ĥâtırın
Görmez olduķ şîve-i la' l-i şeker-ġüftâruñı

5 (a) kendüyi: kendini M1 S1 MK2
194. M1.76b, D1.87a, MK1.82a, MK2.45b, S1.53b, S2.56b, Ü2.78b.
1 (a) açmam: açmaz M1 MK1 S1 / ' anber-bâruñı: ' anber-bârıñı S2
2 (b) mu' anber-târuñı: mu' anber-bâruñı S1
3 (a) sen baña: ben saña S2
4 (b) ĥazṣ: ĥatt M1 D1 / şanur: -MK1
5 (a) ĥâtırın: ĥâlini D1

Mef'ülü fā' ilātü mefā'ilü fā' ilün

- 1 Bülbul tağıtdı naqd-i sirişk-i sürürını
Güller de şatdı şavdı metā' -ı ğurürını
- 2 Dāmān-ı kūhı itdi muṭarrā nesīm-i şubḥ
Yağdı benefşenüñ yine minḳar buḥūrını
- 3 Ser-māye-i neşāṭumuzuñ pīr-i mey-fürüş
Tekmīl itdi sīm-i ' araḳla ḳuşūrını
- 4 ' Aks-i ruḥuñla āteşin āyīnedür ḳadeḥ
Alursa çeşm-i aḳlumuzuñ n'ola nūrını
- 5 Şabrī devātum üzre degül kilḳ-i ḥoş-nişār
Cāy eyledi Kelīm-i suḥan feyz Ṭūrını

Müfte' ilün fā' ilün müfte' ilün fā' ilün

- 1 Deşt-i emelde ola luṭf-ı Ḥudā reh-beri
Zıll-i hü mā sāyebān bāl-i melek çāderi
- 2 Gönderi gitdi seḥer ol şehi a' yān-ı seḥr
Niteki seyyāreler mäh-ı bülend-aḥṭeri

195. M1.76b, D1.87a, MK1.82b, MK2.45b, S1.53b, S2.57a, Ü2.78a.

2 (a) muṭarrā: mu' aṭṭar D1 MK2 S2 Ü2

5 (a) ḥoş-nişār: ḥoş-niyāz M1 S1 S2 Ü2

196. M1.76b, D1.87b, MK1.82b, MK2.46a, S1.54a, Ü2.78a.

1 (a) reh-beri: mazḥarī S1

- 3 Bendeler olsa n'ola pîş ü pesinde revân
Cüydan olmaz cüdâ mevc-i şafâ-perveri
- 4 Bād-ı şabādan olur jāle-feşān berg-i gül
Na' l-i süm-i eşhebi itse şerer-güsteri
- 5 Dāmene-i ṭab' ina ḵonmaya gerd-i keder
Eylemeye rūzgār vāz' -ı ğubār-āverī
- 6 Ol çemen-i dānişüñ naḥl-i ma' ānī güli
Ol felek-i himmetüñ mihr-i şeref-ḥāveri
- 7 Vākt-i seferde ola ebr-i keselden emīn
Gāh ḥāzarda ola bād-ı elemden berī
- 8 Şabri-i zāruñ budur saña du' āsı müdām
Eyleye her ḥalde 'avn-ı Ḥudā yāveri

- 197 -

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Dırāz itmēm çeh-i kām-ı dile delv-i temennāyı
Çıḵardum ḥātırumdan Yūsuf-ı vaşl-ı dil-ārāyı
- 2 Geçince taḥt-ı ḥüsne bende icrā eyledi ḥükmin
Dil-i maḥzūna çekdi tīg-i nāz-ı şabr-fersāyı

3 (b) cüdā: revân M1

4 (a) olur: olup M1

6 (b) himmetüñ: ḥāverüñ S1

7 (a) emīn: berī M1

197. M1.77a, D1.87b, MK1.83a, MK2.46a, S1.54b, S2.59a, Ü2.78a.

2 (b) şabr-fersāyı: şabr-fermāyı MK1 S1

- 3 Dil-i şūrīde şükr-i devlet-i ‘aşkın edā itmez
Pür itse sürh ile dāmān-ı çeşmüm eşk-peymāyı
- 4 Şikāyet yārdan feryād dilden dād gerdūndan
Ser-i cāna düşürdi her biri şad şūr u ğavġāyı
- 5 İder müştāk berg-i luṭfa kūteh-dest-i ümmīdi
Ser-efrāz eyledükçe rūzgār ol naḥl-i zībāyı
- 6 İder iki gözinden bir ḥābābı gāh olur tercīḥ
Esīr-i cām-ı mey anuñla gördi şanki dünyāyı
- 7 Felekde kimden ümmīd-i vefā eylersin ey Şabrī
Meh-i iḳbāl şehri āftāb-ı baḥt hercāyī

- 198 -

Mef’ülü fā’ ilātün mef’ülü fā’ ilātün

- 1 Seyr eyle ser-be-ceyb-i sāġar olan ḥabābı
Gird-āba ğūṭa urdı gūyā ki mürġ-ı ābī
- 2 Tūfān-ı bād-ı ğamdan şarşılmayan cihānda
Elden düşürmeyendür cām-ı şarāb-ı nābı
- 3 Mestāne şāhid-i gül āġāz-ı cilve itmiş
Ḥaḳḳā ki açmış anı ol cāme-i şarābī

3 (b) çeşmüm: çeşm-i MK1 Ü2

4 (b) düşürdi: üşürdi Ü2 / biri: zamān MK1 S1 / şūr u: şūr-ı MK1 S2 serv S1

5 (b) zībāyı: bālāyı Ü2

6 (a) bir: –S1 (b) şanki: çünki Ü2 / dünyāyı: şahbāyı S2

7 (b) āftāb-ı baḥt: āftāb-ı şehir M1

198. M1.77a, D1.88a, MK1.83a, MK2.46b, S1.55a, S2.59b, Ü2.78a.

3 (a) āġāz-ı: āġāza Ü2

- 4 Zindān-ı ḥ^vāba düşse ğam çekme Yūsuf-ı baht
Bir gün olur ki görmez düşde ḥayāl-i ḥ^vābı
- 5 Olmasa n'ola Şabrī nām-ı ümīd dilde
Bir nüshadur ki yokdur bir ḥarf-i bā-şavābı

- 199 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Derd-i dilden tā ki nālem kışşa-perdāz olmadı
Kimseler pinhān ğamumdan vākıf-ı rāz olmadı
- 2 Dil nigāh-ı luṭfin ümmīd itdi yāruñ şandı kim
Çeşm-i mesti daḥi ḥ^vāb-ālūde-i nāz olmadı
- 3 Dil ki Eflāṭūn-ı ḥikmet āgehān-ı 'aşkdur
Ġayrıdan ḥayfā senüñ yanuñda mümtāz olmadı
- 4 Serd sözden cūy-ı dil yaḥ-beste-i ğam olmada
Neyyir-i şubḥ-ı keremse pertev-endāz olmadı
- 5 Derd-i cāna ḥoḳḳa-i la' linde dermān var iken
Şabri-i bī-çāreye dil-ber devā-sāz olmadı

4 (b) olur: gelür S2

5 (b) bā-şavābı: nā-şavābı M1 S1 S2 Ü2
199. M1.77b, D1.88b, MK1.83b, MK2.47a, S1.53a, S2.56a, Ü2.77b.

1 (b) Kimseler: Kimse M1 Kimse bu MK1

2 (a) itdi: -D1

3 (a) āgehān: āgehā D1 (b) Ġayrıdan: Ġayrdan D1 MK2

4 (b) olmadı: olmada S1

5 (b) dil-ber: ḥayfā S1

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Mest-i 'aşkuz cām-ı 'ālem-gīre hācet kalmadı
'Aklı başdan şavmağa tedbīre hācet kalmadı
- 2 Cezbe-i 'aşkum baña rām eyledi cānāneyi
Ben anı ismā ile teşhīre hācet kalmadı
- 3 Ğamze-i tīr-i cān-şikārın atmasun mürğ-ı dile
Düşdi dām-ı zülfüne ol tīre hācet kalmadı
- 4 Hālını 'arz eyledi bir āh ile ol yāra dil
Hāme lāzım olmadı taḥrīre hācet kalmadı
- 5 İtdi Şabrī şu' le-i āhuñ dil-i aḡyāra kār
Nevk-i peykān-ı kaẓā-te 'şīre hācet kalmadı

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Ne aḡlardum gözüm yaşın silen dāmānuñ olsaydı
Ne ğam yirdüm ser-i zülfünde dil mihmānuñ olsaydı

200. M1.77b, D1.89a, MK1.84a, MK2.47a, S1.53a, S2.56a, Ü2.78b.

2 (a) cānāneyi: cānāne(y)i S1

3 (a) cān-şikārın: cān-şikārı M1 MK1 MK2 S2

4 (a) yāra: şāha D1 MK2 S2 Ü2 (b) taḥrīre: tedbīre S2

5 (a) kār: dāḡ D1

201. M1.77b, D1.90b, MK1.83a, MK2.46b, S1.52b, S2.59a, Ü2.78a.

1 (b) yirdüm: yirdi S2

- 2 O mest-i fitne-cūya rāst gelseydüñ o gün ey dil
Elinden kurtulur mıyduñ eger biñ cānuñ olsaydı
- 3 Şabā irdükçe şem‘ -i bezme olmazduñ perīşān-hāl
Senüñ pervāne kibrīt-i dil-i sūzānuñ olsaydı
- 4 Çıkarduñ ey ğam-ı hātır-nişīn-i yār gönlümden
Derün-ı dil gibi bir gūşe-i vīrānuñ olsaydı
- 5 Yine genc-i vişāl-i yār açılmazdı saña Şabrī
Eger cismüñde her bir mū ‘azīmet-h‘ānuñ olsaydı

- 202 -

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

- 1 Meded sāķī vücūdum rāh-ı ğamda nā-tevān oldu
Gubār-ı tevbe dāmān-ı dile kūteh-kerān oldu
- 2 Şıkıldum ḥasret-i meyden tehī olsun getir cāmı
Mişāl-i dāne-i engūr çeşmüm nem-çekān oldu
- 3 Yitişdür şīr-i bustān-ı rez-i feyz-āveri luṭf it
Ki mehd-i ğuşşada tıfl-ı dilüñ kārı fiğān oldu
- 4 Şitāb itsün mey-āver nışfı kaldı şīşe-i ‘ayşuñ
Meded erbāb-ı meclis bīm-i ğamdan nīm-cān oldu

2 (a) o gün: eger Ü2

3 (b) Senüñ pervāne-gīr-i pūr-dil-i sūzānuñ olsaydı S1

5 (a) açılmazdı: açılmaz S1 (b) her bir mū: her mū bir S1
202. M1.78a, D1.90a, MK1.83b, MK2.47a, S1.54b, S2.58b, Ü2.78b.

1 (a) ğamda: ğamdan S2 (b) kūteh-kerān: kūh-kerān MK2 S2 Ü2

2 (a) Şıkıldum: Şıkıldı Ü2

3 (a) rez: zer S2 Ü2

- 5 Yine feyz ü feraḥ bir yirden irdi dillere sāḳī
Yitişdüirdi ʿaraḳla bādeyi himmet-resān oldu
- 6 Berāy-ı rūḥ-ı Cem rindāne bezl-i sīm ü sürḥ itdi
Yine ser-māye-i keyf-i dü-bālā der-miyān oldu
- 7 Yine Şabrī ḥurūş-ı maʿni-i rengīn ile ṭabʿum
Sarāy-ı nazma bir fevvāre-i şahbā-feşān oldu

- 203 -

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

- 1 Yād idüp zülfüñi ṭāvus-ı dil efgān itdi
Ṭağıdup kendüsin evzāʿ-ı perīşān itdi
- 2 Gördi dil tīg-i cefā ile irişdi ğamzeñ
Kendin endāḥte-i çāḥ-ı zenaḥdān itdi
- 3 Kūy-ı dil n'ola şafāsından olursa ğaltān
Yine bād-ı seḥeri zülfüñi çevgān itdi
- 4 Mār-ı ğam aña güzār eyleyicek sāġar-ı mey
Pīşe-zār-ı dili bir berḳ ile sūzān itdi
- 5 Meykede döndi ṭarab-ḥāne-i sūra yir yir
Ḥāver-i sāġarı şevḳ ehli fūrūzān itdi

5 (a) feyz ü: feyz-i S2

6 (a) sīm ü: sīm-i S1

7 (a) maʿni-i rengīn ile: maʿni-i reng ile bu M1 bāde-i rengīn Ü2 (b) nazma: nazım S1
203. M1.78a, D1.89a, MK1.84b, MK2.47a, S1.53b, S2.57a, Ü2.78b.

1 (b) Ṭağıdup: Dağıdup Ü2 / kendüsin: kendisin MK1 Ü2

2 (a) dil: ol S2

3 (b) Yine bād ... gān itdi MK2 (silinmiş)

4 (a) Mār: Tār D1 Nār S2 (b) Pīşe ... devrān itdi MK2 (silinmiş) / berḳ: şevḳ Ü2

- 6 Āferīn himmetine pīr-i muḡānuñ Şabrī
Ki senüñ gibi gedāyı Cem-i devrān itdi

- 204 -

Mefā⁶ ilün fe⁶ ilātün mefā⁶ ilün fe⁶ ilün

- 1 O tıfl-ı şūḡ kitāb-ı cefāya başlamadı
Hurūf-ı şīveyi daḡi edāya başlamadı
- 2 Getürmedi daḡi serkār-ı nāza ḡamzelerin
Füsün-ı ⁶ işve-i ṭāḡat-rübāya başlamadı
- 3 Zebān-ı şevḡ ile la⁶ līn ḡabā-yı şīşe-i mey
Maḡall-i Cemde bu ḡün kim ḡikāye başlamadı
- 4 İşāret olmadı mı ebr-i sebze-pīrādan
Hezāra n'oldı ki daḡi nevāya başlamadı
- 5 Şeh-i memālik-i naẓm oldı gerçi dil Şabrī
Henüz ḡāme-i fikrüm nidāya başlamadı

6 (b) gibi: -Ü2

204. M1.78b, D1.90a, MK1.85a, MK2.47b, S1.54b, S2.58b, Ü2.78b.

1 (b) şīveyi: şīve(y)i M1 MK1 S1 S2

2 (a) serkār: bir kār S2 / ḡamzelerin: ḡamzeleri M1 MK1 S1

3 (b) kim: kem MK1

5 (a) naẓm: şabr MK2

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Hāk-pāy-ı yāra daḥi mā-cerā söylenmedi
Ser-güzeşt-i çeşm-i tūfān-āšnā söylenmedi
- 2 Ben zebūn-ı ğam ṭabībüm leb-be-mihr-i nāz āh
Derdimūñ ḥaqqında bir ḥarf-i şifā söylenmedi
- 3 Derd-i dil nā-güfte ḳaldı bezm-i dil-berde yine
Nice söz söylendi ammā müdde' ā söylenmedi
- 4 'Arz-ı ḥāle bulmadı ruḥṣat zebān-ı ārzū
Ol şeh-i ḥüsne daḥi ḥarf-i recā söylenmedi
- 5 Gūş-ı dil sırr-ı vişāl-i yāra nā-maḥrem henüz
Nükte-i ser-beste-i mihr ü vefā söylenmedi
- 6 İşidince nazmumı Şabrī dimiş ol şāh-ı ḥüsn
Baña daḥi böyle şi'r-i dil-güşā söylenmedi

205. M1.78b, D1.90b, MK1.84b, MK2.47b, S1.54a, Ü2.77b.

2 ↔ 3 Ü2

2 (a) leb-be-mihr-i nāz: leb-be-mihr-i tāze M1

3 (a) bezm: kūy MK1 çeşm MK2 (b) ammā: ḥarf-i S1

5 (b) mihr ü: mihr Ü2

6 (a) İşidince: Gūş idince D1 Ü2

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 ' Ālem ol ' ālem idi kim ġām-ı dünyā yoğ idi
Bezm ol bezm idi kim ṭālib-i ṣahbā yoğ idi
- 2 Devr o devr idi ki mey der-ḳadeḫ-i vaḥdet idi
İki raḳḳāş ile nüh sāğar-ı mīnā yoğ idi
- 3 Ṭā'ir-i şun' degüldi daḫi tenhā-pervāz
Dāne-i sünbüle-i ḫırmen-i bālā yoğ idi
- 4 Evvelīn gevher-i pür-ḫikmetün ābında daḫi
Ḳudret-i cūş-ı buḫār-āver-i deryā yoğ idi
- 5 Āsmān ser-be-girībān-ı ' adem idi daḫi
Bir biri üzre ḫabāb-ı yem-i ḫazrā yoğ idi
- 6 Ḥvān-ı envāra gözi ṭoymamış idi māhuñ
Sofra bī-nān idi mihr-i felek-ārā yoğ idi
- 7 Tekye-i dehre nüzül itmemiş idi kimse
Nām-ı mihmān tehī ḫāne-i dünyā yoğ idi
- 8 Neşve-i ḫasret ile mest degüldi Ādem
Rind-i peymāne-keş-i meclis-i ġabrā yoğ idi

206. M1.78b, D1.89b, MK1.85b, MK2.47b, S1.55a, S2.57b, Ü2.77b.

1 (a) dünyā: ferdā Ü2

2 (a) o: ol M1 S2 / ki: kim M1 -S2 / der: dest S2

3 (a) degüldi: iderdi M1 (b) Dāne: Dāmen M1

6 -Ü2

6 (a) Ḥvān: Ḥün M1

7 -Ü2

7 (b) Nām: Nān D1

8 -Ü2

9 Hem-ser-i çarḥ degüldi ‘alem-i Ḥusrev-i ğam
Rāyet-i āh çeker bir dil-i şeydā yoğ idi

10 Zühre ḥūrşīd ile nā-būd idi bī-naḫş idi çarḥ
Şüret-i Yūsuf ile ḫaşr-ı Züleyḫā yoğ idi

11 Ser-be-mihr idi ḥum-ı bāde-i mey-ḥāne-i ‘aşḳ
Sāḳi-i ḥüsn-i dil-āşüb-ı ḥod-ārā yoğ idi

12 İtmemişdi daḫi Cemşīd-i maḥabbet dili cām
Meyle pür bir ḳadeḥ-i āyīne-sīmā yoğ idi

13 Ey ḥoş ol dā’ire-i bezm-i edeb kim Şabrī
Kimsede pāy-ı dırāzī-i temennā yoğ idi

- 207 -*

Müfte‘ ilün fā‘ ilün müfte‘ ilün fā‘ ilün

1 Şükr-i Ḥudā dāver-i ḳişver-i dānişveri
Eşheb-i iḳbāl ile eyledi cevḫāngeri

2 Cilvegeh-i raḥşına şalsa sezā mihr-i çarḥ
Ferş-i güher-zīveri naṭ‘ -ı zīyā-güsteri

9 (a) çarḥ: ‘aşḳ MK2 S2

12 –Ü2

12 (a) Cemşīd: ḥūrşīd MK1 / dili: –M1

13 (b) Kimsede: Kimse S1

207. M1.79a, MK2.46a, S2.58a.

* Bu gazelin 8-12 arası bazı beyitleri ile 196. gazelin 5-8. beyitleriyle aynı. Ancak beyitlerde bazı farklar mevcut ve beyitlerin sıralamasında da değişiklikler var.

2 (b) zīyā: şabā S2

- 3 Sāye-i Yezdān ile pertev-i hūrşīd-i cāh
Hāymegeh-i devlete virdi bihīn zīveri
- 4 Sāye-i Yezdān şeh-i heft-otağ-ı cihān
Pertev-i hūrşīd-i cāh şadr-ı ‘adāletgeri
- 5 Şadr-ı mekārīm-penāh neşve-i feyż-i İlāh
Hāndegī-i rūy-ı cāh māye-i nīk-aḥteri
- 6 İtse n’ola luṭf-ı şāh ḳadrini hem-ḫāl-i ‘arş
Şānına şāyestedür menzilet-i berteri
- 7 ‘Adl-i muşavverdür ol meclis-i devletde kim
Mişlini resm itmemiş ḫāme-i naḳş-āverī
- 8 Vaḳt-i seferde ola ebr-i keselden emīn
Gāh ḫāzarda ola bād-ı elemden berī
- 9 Ol çemen-i dānişūñ naḥl-i ma‘ānī güli
Ol felek-i himmetūñ mihr-i şeref-ḫāveri
- 10 Dāmene-i ṭab‘ına ırmeye gerd-i keder
Eylemeye rūzgār vaż‘-ı ḡubār-āverī
- 11 Şabri-i mu‘ciz-demūñ aña du‘āsı budur
Eyleye her ḫalde ‘avn-ı Hudā yāveri

3 (b) zīveri: enveri MK2

4 (b) cāh: şāh S2

5 (b) cāh: māh S2

6 (a) şāh: şeh MK2 S2 / hem-ḫāl: hem-cāh S2 (b) berteri: pertevi S2

8 → 14 S2 –MK2

9 → 13 S2 –MK2

9 (b) himmetūñ: nīşūñ M1

10 → 12 S2 –MK2

10 (a) ırmeye: ḳonmaya S2

11 (a) Şabri-i zāruñ budur saña du‘āsı müdām S2

12 Kanda ki ‘azm eyleye bāl-i hümā sāyebān
Kanda ki ‘ārām ide perr-i melek çāderi

- 208 -

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

- 1 Göñül dest-i irādetle maḥabbet sāğarın tıtdı
Gidince Kays geçdi meslis-i ‘aşka yirin tıtdı
- 2 Şererler zāhir oldı yine andan kaçreler sanmañ
Şurāḥī çarḥ-ı cāma tīg-i āteş-güsterin tıtdı
- 3 Düşürdi her birin dām-ı fırīb-i va‘de-i lıṭfa
O şeh söyletmedi erbāb-ı ‘aşkuñ dillerin tıtdı
- 4 Bu meydān içre ‘āşık baş kaçırma tīg-i miḥnetden
Belā ser-tişesine Kūh-ken gör kim serin tıtdı
- 5 Ne mümkün cām-ı pür-şūrı elinden içmemek Şabrī
O mest-i nāz geldi sīnem üzre ḥançerin tıtdı

12 → 8 S2

12 (a) eyleye: eylese S2. S2 nüshasında bu beyitten sonra şu beyitler gelmektedir ki bunlar 196. gazelin 2,3 ve 4. beyitleridir:

Gönderi gıtdı şehir ol şehi a‘yān-ı şehir
Niteki seyyāreler māh-ı bülend-aḥteri

Bendeler olsa n’ola pīş ü pesinde revān
Cüydān olmaz cüdā mevc-i şafā-perveri

Bād-ı şabādan olur jāle-feşān berg-i gül
Na‘l-i süm-i eşhebi itse şerer-güsteri

208. M1.79b, D1.89a, MK1.85a, MK2.47b, S1.54a, S2.57a, Ü2.78b.

3 (a) lıṭfa: vaşla Ü2

5 (a) pür-şūrı: pür-sūrı MK2

Mef'ülü fâ' ilätü mefâ'ilü fâ' ilün

- 1 Koçmaz o servi ' aşık olan pîrehen gibi
Bir gömlek ile kalmayacak yâsemen gibi
- 2 Şad pâre kıldı pîrehenin gonca şevk ile
Şeb-nem girince koynına bir sîm-ten gibi
- 3 Bir kez açılmağ olmadı bād-ı niyâz ile
Bir nâ-şigüfte gonca mı var ol dehen gibi
- 4 İtmekde ceyş-i ğamla gönül ' aşıkâne ceng
Kûhsâr-ı ' aşka arka virüp Kûh-ken gibi
- 5 Her dem bahâr-ı hüsnüñ ider nâzükâne vaşf
Bir bülbülün de Şabri-i nâzük-suhan gibi

Gazel-i nâkış *

Fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün

- 1 Cilve-rîz oldu livâlar naḥl-i dil-cûlar gibi
Akdı leşker deşden deşte aḳarşular gibi

209. M1.79b, D1.88b, MK1.84a, MK2.46b, S1.53a, S2.56b, Ü2.78a.

1 (a) olan: -M1 (b) gömlek: gönlek D1 Ü2

2 (a) kıldı: itdi MK1

3 (a) açılmağ: açılmağ D1

4 (b) virüp: virür S2

210. D1.88a, MK1.84b, MK2.46b, Ü2.78b.

Başlık: * Ü2.

- 2 Ğamze-i ħūn-ħ^vāra döndi her ħadeng-i cān-şikār
 Qaşların çatdı kemānlar çeşmi cādūlar gibi
- 3 Kār-ı ħaşmı leşker-i fetḥ u zafer eyler tamām
 Ħançer u tīġuñ ki īmā ide ebrūlar gibi
- 4 Şemse-i zerrīn ile gösterdi kendin tīġlar
 Sā^c idinde dāġ yanmış sīm-i bāzūlar gibi

KITALAR
VE
NAZMLAR

MUḲATṬA'ĀT *

- 1 -

Der-vaşf-ı Tuğ **

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Döndi her tuğ o tûbâ-kad ü sünbül-mûya
Ki dem-i cilve-i şîve tağıdur turraların
- 2 'Alem-efrâz-ı cihād oldı sa' âdetle yine
Hâk mübârek ide Sulṭân Murâduñ seferin

- 2 -

Fe' ilātün mefâ' ilün fe' ilün

- 1 Batdı âyîn-i köhne-resm-i suḥan
Tâze tarz-ı edâyardur rağbet
- 2 Kimse mir'ât-ı nazmına bakmaz
Şimdi yokdur Necâtiye şûret

Başlık: * MK1.

1. M1.39b, D1.92b, MK1.42a, S1.30a, Ü2.79a.

Başlık: ** S1. Kıt'a Ü2

1 (b) cilve-i şîve: şîve-i cilve D1 S1 Ü2 / tağıdur: tağıda D1 MK1 dağıda Ü2
2. M1.40a, MK1.42b.

Müfte' ilün müfte' ilün fâ' ilün

1 Dün gice ben mervâha-cünbân olup
Vardı şafâ h^vâbına ol gül-^ç izâr

2 Şanki Süleymânlık idüp dehrde
Kâbza-i hükmümde idi rûzgâr

NAZMLAR

Berây-ı Sultân Murâd *

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Yine İstanbulî teşrîf eyledi şâh-ı güzîn
Âsmân-efrûz-ı taht oldu meh-i rûy-ı zemîn
- 2 Yümn-i teşrîfî o şehri dil-keşûn her gûşesin
İtdi reşkistân-ı feyz-âbâd-ı firdevs-i berîn
- 3 Görse İstanbulî dirdi bâğbân-ı huld o dem
هذه جنات عدن فادخلوها خالدين

3. M1.40a.

1. M1.38b, D1.92b, MK1.41b, S1.30a.

Başlık: * M1. Kıt'a D1 Muḳaṭṭa'ât MK1 Berây-ı Sultân Murâd S1

1 (a) İstanbulî: İslambolî M1 / eyledi: eyleyüp D1 MK1 S1

2 (b) reşkistân: reşk-i nâz M1 reşk-niyâz MK1

3 (a) İstanbulî: İslambolî M1 (b) عدن: عدن D1

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Her zamān kārı hılāf-ı müdde' āmuzdur bizüm
Şāhid-i iqbāl gūyā dil-rübāmuzdur bizüm
- 2 Ben ğubār-ı kemteri 'uṣṣāka ser-tāc eylemiş
Luṭf idüp dil-ber dimiş kim ḥāk-pāmuzdur bizüm

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 'Āşıka iqbāl gāhī gül gibi rū gösterür
Gāh olur dil-ber yüzinden çīn-i ebrū gösterür
- 2 Şāhid-i gül cūyda 'aksin nümāyān itmede
Bir perīdür āb içinde şanki pehlū gösterür

2. M1.39b, D1.93a, MK1.42a, S1.30a, Ü2.79a. (Bu şiir MK1'de 86a kenarına tekrar yazılmış. Ancak, 2b'deki "dil-ber" burada "evvel" dir.)

2 (a) ser-tāc: tāt MK1 (b) dil-ber: ol şeh D1 MK1 S1

3. M1.39b, D1.92b, MK1.42a, S1.30a, S2.59b, Ü2.79a.

1 (b) çīn-i ebrū: çeşm ü ebrū MK1

2 (b) içinde: içinden Ü2

Mef'ülü mefā'īlū mefā'īlū fa'ülün

1 Yā Rab suḥanum gevher-i gencīne-i feyz it
Ser-māye-i baḥrini dil ü sīne-i feyz it

2 Bir şevḳ vir evşāf-ı cemīlūñde baña kim
Her mūyumı bir tūṭı-i āyīne-i feyz it

Mef'ülü mefā'īlū mefā'īlū fa'ülün

1 Devrān beni ser-geşte-i derd ü ğamuñ itdi
İller senüñ ey cām-ı şafā 'ālemüñ itdi

2 Efsūnger-i ḥüsnüñ dil-i āzādeyi āḫir
Dīvāne-i nev-silsile-i perçemüñ itdi

Fe'ilātün mefā'īlün fe'ilün

1 'Aḳlı dem-beste-i ḫicāb idelüm
Dehen-i şışeden 'itāb idelüm

4. M1.39b, D1.92b, MK1.40a, S1.30b, Ü2.79a.

5. M1.39b, D1.92b, MK1.42a, S1.30a, S2.59b, Ü2.79a.

1 (a) derd ü: derd-i M1 S1

2 (a) āzādeyi: āvāreyi S2

6. M1.40a, D1.93a, MK1.42b, S1.30b, S2.60a, Ü2.79a.

- 2 Ey dil-i zār aklı başdan şav
 ‘Aşk ile meclis-i şarāb idelüm

- 7 -

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Çok mı bir cām ile gelse der-i hammāra giden
 Gül-i şad-terle gelür gūşe-i gülzāra giden
- 2 Biz o şāh-ı dü cihānuñ kulıyuz ey Şabrī
 Dergehinde nice Yūsuf ola bāzāra giden

- 8 -

Mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

- 1 Ruḥuñdur āteş uran şu‘le-i derūnumuza
 Lebūñ degül mi sebeb eşk-i la‘l-i gūnumuza
- 2 Melāmet eyler idük Qaysı geldi başumuza
 Qo sen de ta‘neyi zāhid bizüm cünūnumuza
- 3 Şarābı bezme firāvān getür meded sāķī
 Qadeḥde dönmiye tā baḥt-ı ser-nigūnumuza

7. M1.40a.

8. M1.40a.

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Verd-i pür-şeb-nem gibi şevk-i araķla sīne aç
Ey gül efsūn ile ehl-i bezme bir gencīne aç
- 2 Çeşm-i āzı la' l-i yāra bāz ider Şabrī kadeh
Bunca sürhıyla gözi cāmuñ 'acebdür yine aç

MATLALAR
VE
MÜFREDLER

MEṬĀLİ' *

- 1 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Dil olunca beste-i zencîr-i zülf-i dil-rübā
 Çözdî bendin luṭf idüp ol şāne-i müşkil-güşā

- 2 -

Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

Kenār-ı kāse-i meyde ḥabāb olup peydā
 Kōnıldı şanki leb-i cūya şīşe-i şahbā

- 3 -

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

Pür olup zevraḳ-ı mey ṭoldı hevā ile ḥabāb
 Yine yelken ṭorıda yüridi keştî-i şarāb

Başlık: * D1. Meṭālî' MK1 S1 Ü2

1. M1.80a, D1.93a, MK1.86a, S1.30b, S2.60a, Ü2.79b.

2. M1.80a, D1.93a, MK1.86a, S1.30b, S2.60a, Ü2.79b.

3. M1.80a, D1.93b, MK1.86a, S1.30b, Ü2.79b.

(a) ṭoldı: ṭutdı M1

- 4 -

Mef'ülü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün

Minnet Hudāya ey şanem-i mübtelā-fırīb
 Āmed-şüd-i hayālüne māni' degül raķīb

- 5 -

Mef'ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fa' ülün

Hāl-i ser-i ebrūsı ki bir fitne-nümādur
 Levh-i dilüme nokṭa-i pergār-ı cefādur

- 6 -

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

Her sözüm ' izz ü huzūra suḥan-ı ḥāş iledür
 Hāķ bilür saña ' ubūdiyyetüm iḥlāş iledür

4. M1.80a, D1.93b, MK1.86a, S1.30b, S2.61a, Ü2.79b.

(a) mübtelā-fırīb: dil-rübā-fırīb M1

5. M1.80a, D1.93b, MK1.86a, S1.30b, Ü2.79b.

(a) Hāl: Hāl M1

6. M1.80a, D1.93b, MK1.86a, S1.30b, Ü2.79b.

Mef'ülü fâ' ilätü mefâ'ilü fâ' ilün

Tab'um ki bād-ı feyz ile deryā-ḥurūş olur
Bānū-yı dehre her güheri zīb-i gūş olur

Fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün

Öykünürsin sâ'id-i yāra diyü şām u seher
Bāğda şāḥ-ı güle ağız üşürdi gönçalar

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Akıtma ḥün-ı eşküm bā' iş-i tuğyān-ı āteşdür
Anuñ her kaṭre kanı māye-i tūfān-ı āteşdür

7. M1.80a, D1.93b, MK1.86a, S1.30b, S2.60b, Ü2.79b.
(b) dehre her: dehr M1
8. M1.80b, D1.93b, MK1.86a, S1.31b, Ü2.79b.
(b) ağız: diller S1
9. M1.80b, D1.93b, MK1.86b, S1.30b, S2.60a, Ü2.79b.

Mef'ülü fā' ilātü mefā'ilü fā' ilün

Biz çāk-ḥāl-i ḥaṇçer-i dil-düz-ı mātemüz
Biz cān-niṣār-ı maḳdem-i mäh-ı Muḥarremüz

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

Cünbiş ü sa'y ile dil ğussadan āzād olmaz
Āsmān bād-ı per-i murğ ile ber-bād olmaz

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Çāh-ı Bābildür o ḥāl ile zenaḥdānuñ senüñ
Siḥri andan öğrenür ğīsū-yı fettānuñ senüñ

10. M1.80b, D1.94a, MK1.86b, S1.31a, S2.60b, Ü2.79b.

(a) çāk-ḥāl: çak çak M1 S1 S2 Ü2

11. M1.80b, D1.94a, MK1.86b, S1.31a, S2.60b, Ü2.79b.

12. M1.80b, D1.94a, MK1.86b, S1.31a, Ü2.79b.

- 13 -

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

Himmetüñ bu ola destünde bu nüh-cām-ı felek
Yoksa ey mest-i emel 'ālemi tutsañ mı gerek

- 14 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Şafha-i rüyında ebrū-yı siyāhı seyr idüñ
Hāme-i meşşāta-i sun' -ı İlāhı seyr idüñ

- 15 -

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

Dīde ābisten-i şad-lücce-i hasret mi degül
Göñül āmāde-i tūfān-ı melāmet mi degül

13. M1.80b, D1.94a, MK1.86b, S1.31a, S2.60b, Ü2.79b.
(b) Yoksa: Yoḡsa D1
14. M1.80b, D1.94b, MK1.87a, S1.31a, Ü2.79b.
(b) Hāme: Cāme M1
15. M1.80b, D1.94b, MK1.87a, S1.31a, S2.60b, Ü2.79b.
(b) Göñül āmāde-i: Kimse gül mānde-i S2

- 16 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Dürd-i şahbā tūtiyā-yı çeşm-i cānumdur benüm
Şīşe-i mey āb-gīne sürmedānumdur benüm

- 17 -

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

‘Āşık olan saña Ferhād ile hem-derd olsun
Virmeyen cān u seri yoluña nā-merd olsun

- 18 -

Mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fa' ülün

Göñlüm senüñ ey sāķi-i ğam hem-demüñ olsun
Esbābı ile cām-ı şafā 'ālemüñ olsun

16. M1.81a, D1.94b, MK1.87a, S1.31a, S2.60b, Ü2.79b.

17. M1.81a, D1.95a, MK1.87b, S1.31a, Ü2.79b.

18. M1.81a, D1.95a, MK1.87b, S1.31a, S2.60b, Ü2.79b.

(b) Esbāb-ı şafā cāmı ile 'ālemüñ olsun S1

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

Görindi şanmañuz zülf ol gāzāl-i ' anberīn-mūdan
O bir pīçide ejderdür ki peydā oldı āhūdan

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

Zülāl-i luṭf umarsa n'ola la' l-i yār-ı ser-keşden
Göñül dīvānedür eyler recā-yı āb āteşden

Müfte' ilün mefā' ilün müfte' ilün mefā' ilün

Başladı āh u nāleye ḥaṭṭ-ı ' izār-ı yārdan
Nağmeler itdi mürğ-ı dil yine benefşezārdan

19. M1.81a, D1.94b, MK1.87a, S1.31a, S2.60a, Ü2.79b.
(b) āhūdan: āhūda S2
20. M1.81a, D1.94b, MK1.87a, S1.31a, S2.60b, Ü2.79b.
(b) recā-yı: recāyı S1 / āb: āb u S1
21. M1.81a, D1.94b, MK1.87a, S1.31a, S2.60b, Ü2.79b.

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

Beñzer engüştine yāruñ diyü emmek dilerin
Ney-şeker destüme girse çıkarurdum şekerin

Müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün

Qurtılmayam ellenmeden hāk olsa cism-i nā-tevān
Şaqlar ğubārumda yine ğam naḳdin eṭfāl-i zamān

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

N'ola açılmasa dil 'ālemüñ evzā'ından
Bulınur bizde metā'-ı ğamuñ envā'ından

22. M1.81a, D1.94b, MK1.87b, S1.31a, Ü2.79b.

23. M1.81a, D1.95a, MK1.87b, S1.31a, Ü2.79b.

24. M1.81a, D1.95a, MK1.87b, S1.31a, S2.60b, Ü2.79b.

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

Şoyunup ' aşkuñ ile girdi yine meydāna
Küştiğer-i ğama baş urdı dil-i dīvāne

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

Ögredür şīvelerüñ başlasañ istignāya
Fenn-i hercāyiliği mihr-i cihān-ārāya

Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

Mişāl-i ğonça seri beste hāṭırı hasta
Şikeste-beste yatur ol nihāl-i nev-rüste

25. M1.81b, D1.95a, MK1.87b, S1.31a, Ü2.79b.

(a) yine: bu şeb D1 S1 (b) Küştiger: Küştigir MK1 S1 Ü2

26. M1.81b, D1.95a, MK1.87b, S1.31a, S2.60b, Ü2.79b.

(a) istignāya: istignāna M1

27. M1.81b, D1.95a, MK1.87b, S1.31a, Ü2.79b.

(a) seri beste: ser-i beste D1

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

Geldi pervāneler eṭrāfın alup pervāza
Şem' döndi yine bir şūḥ-ı kebūter-bāza

Müfte' ilün mefā' ilün müfte' ilün mefā' ilün

Tāze-be-tāze buse-i 'ārız-ı alın isterüz
Biz o nihāl-i nev-resüñ bār-ı vişālin isterüz

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

Görenler şerḫalarla sīne-i sīmīn-i dildārı
Şanur üstād levḫ-i sīme itmişdür kalemkārı

28. M1.81b, D1.95a, MK1.88a, S1.31a, S2.61a, Ü2.79b.

29. M1.81b, D1.94a, MK1.86b, S1.31a, S2.60b, Ü2.79b.

(b) nev-resüñ: tāzenüñ M1 S2

30. M1.81b, D1.95b, MK1.88a, S1.31b, S2.60a, Ü2.79b.

- 31 -

Mef'ülü fâ' ilâtün mef'ülü fâ' ilâtün

Dil zülmet-i haţuñda ğamdan necât buldı
İrdi o la' l-i nāba āb-ı hayāt buldı

- 32 -

Fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

Seyl-i deşt-i ğama dil ğarķ olcaķ yār didi
Hayf bundan imiş ol reh-rev-i 'aşķuñ geçidi

- 33 -

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

Cihān hikmet-i 'aşķuñ ħakīm-i rūşen-i idrāki
Görüp añlar ħabāb-ı cām-ı meyden 'ilm-i eflāki

31. M1.81b, D1.95b, MK1.88a, S1.31b, Ü2.79b.

(a) haţuñda: ğamuñda S1

32. M1.81b, D1.95b, MK1.88a, S1.31b, S2.60b.

(a) deşt: eşķ S2 (b) reh-rev-i: rehdür S2 / Hayf peyvendin imiş reh-rev-i 'aşķuñ geçidi M1

33. M1.82a, D1.95b, MK1.88a, S1.31b, S2.60b, Ü2.79b.

(b) 'ilm-i: cümle M1

- 34 -

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

Naķş-ı dībāce-i tedbīridür āşār-ı zuhūr

‘Aks-i āyīne-i idrākīdür envār-ı şuhūr

- 35 -

Müfte' ilün mefā' ilün müfte' ilün mefā' ilün

H'āb-ı dü-çeşmümi alan nergis-i pür-füsünıdur

Āh ki baht u t̄ālī' üm daḥi anuñ zebünıdur

- 36 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Şevķ-i gül-bang-ı kudüm-ı şāh-ı hūrşīd irtifā'

Mevlevīveş rûḥ-ı Mevlānaya itdürdi semā'

- 37 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Ṭırralardan fitnede ser-bāzdur ğamzeñ senüñ

Özge qallāş-ı cihān-ı nāzdur ğamzeñ senüñ

34. D1.93b, S1.31b, Ü2.79b.

35. D1.94a.

36. D1.94a, S1.31b, Ü2.79b.

37. D1.94a, MK1.87a, S1.31b, Ü2.79b.

- 38 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Berg-i ' işret gül gibi der-dest ber-destār-ı gül
Olmış ol nev-nahl-i bāğ-ı nāza berg ü bār gül

- 39 -

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Düşmenān ister řafāda olsun ister yasda
Biz şeh-i ' ālemle ' id itdük hele Sivasda

- 40 -

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

Ser-āmed serv-ķad bir řūhdur tuğ-ı hırāmānı
Ki her tārında bñ dil cem' ider zūlf-i perīřānı

38. D1.94b, MK1.87a, S1.31b, Ü2.79b.

(a) der-dest: der-dest ü MK1 Ü2

39. D1.95b, MK1.88a, S1.31b, Ü2.79b.

40. D1.95b, MK1.88a, S1.31b, Ü2.79b.

(b) bñ: bir MK1

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Zihī kişver-güşā şāhib-ķırān-ı rezm-i Kerrārī

Ki fetḥ itdi Revānı tīg-ı ḥaşm-endāz-ı peygārı

MÜFREDÂT*

- 1 -

Meʿülü fâʿilâtü mefâʿilü fâʿilün

Hürşîd gibi günde bir altun yiter baña
Arturmağa hilâl gibi diğķat eylemem

- 2 -

Feʿilâtün feʿilâtün feʿilâtün feʿilün

Dil-bere nâme-i dūd-ı dili irsâl itdüm
Bu ki maẓmūnı gel ey serv-i ħırāmānum gel

- 3 -

Feʿilâtün feʿilâtün feʿilâtün feʿilün

Āh-ı pür-âteşem egnümde ser-ā-ser cāme
Şeş per-i cev̄ ü sitem başda mükevver destār

Başlık: * D1. Müfredât MK1 Ü2.

1. M1.82a, D1.95b, MK1.88b, S1.31b, Ü2.80a.

2. M1.82a, D1.96a, MK1.88b, S1.31b, Ü2.80a.

3. D1.96a, MK1.88b, S1.31b, S2.60b, Ü2.80a.

- 4 -

Mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fa'ülün

Dil mürğı senüñ turraña bend itdi yuvasın
Olmaz güzelüm degme belā ide remīde

- 5 -

Mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fa'ülün

Sen kendüñi gör ço bizi ey zāhid-i ḥod-bīn
Bir tevbe ile 'afv olunur biñ güneh-i mest

- 6 -

Mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

Turuncāsā ḳapup mihri şalar eflāke meh-rûlar
Şalındukça miyān-ı 'îdgehden evc-i a' lāya

4. D1.96a, MK1.89a, S1.31b, Ü2.80a.

(b) cevri ü: cevri-i S2

5. D1.96a, MK1.88b, S1.31b, Ü2.80a.

(a) kendüñi: kendiñi Ü2

6. D1.96a, MK1.88b, S1.31b.

(a) şalar: şalarlar MK1 / eflāke meh-rûlar: ḥāke meh-rûlar MK1 meh-rûlar eflāke Ü2

Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

Zebān-ı bülbül-i şeydāda var mı ol tākāt
Ki ide bezm-i şeh-i gülde derdini taķrīr

Mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

Taht-ı nezāretinde olursa ' aceb midür
Vaķf-ı şenā-yı zātı olan tab' -ı nükte-dān

Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

Şarābı bezme firāvān getür meded sāķī
Kadeh de dönmeye tā baht-ı ser-nigūnumuza

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

Ol şeh-i hüsne dinüp tāze ğazeller Şabrī
Şu' arā bir yire gelsün yine dīvān olsun

7. D1.96a, MK1.88b, S1.31b, Ü2.80a.

8. D1.96a, MK1.88b, S1.31b.

9. MK1.88b, S1.31b, Ü2.80a.

10. D1.96a, MK1.89a, S1.31b, Ü2.80a.

SONUÇ

Bu çalışmamız ile XVII. Yüzyılın önemli şairlerinden Sabrî'nin hayatı, eserleri ve sanatını tanıtmaya çalıştık. Yaşadığı dönemin meşhur şairlerinden biri olan Sabrî, bilgili ve kültürlü bir şahıstır.

Sabrî, kaside, gazel ve inşâ alanında usta bir sanatçıdır. Orijinal hayallerle dolu kasidelerindeki kudreti, Nef'î'ye yakındır. Bu yakınlığı kaynaklar da belirtmektedir.

Şair, gazel nazım şeklinde oldukça mahirdir. Gazellerinde Şeyhülislâm Yahya ve Nef'î etkisi görülür. Sabrî'nin şiirlerinde sade ve külfetsiz bir İstanbul Türkçesine rastlarız. Gazellerinin çoğu âşıkane; bundan başka, rindane gazelleri de mevcuttur. Sadece bir iki şiiri hikemî üslupla kaleme alınmıştır.

Sabrî, şiirde yenilik peşindedir. Bu yolda yeni hayaller, mazmunlar kullanmaya gayret eder. Şiirde yeni kelimelere ve terkiplere yer verir. Farklı telmihleri bir araya getirerek yeni hayaller oluşturmaya çalışır. Sebk-i Hindî etkisinde, soyut ve somut kelimelerle terkipler oluştur ve alışılmamış bağdaştırmalar kurar. Klasik Türk şiirinin geleneksel aşk anlayışını işlemekle birlikte, mecazî aşka da önem verir. Hakikî aşka ulaşmada, mecazî aşkın bir köprü vazifesi gördüğünü belirtir. Şair, edebî sanatları kullanmada ve tasvirlerinde oldukça başarılıdır. Doğaya ait manzaraları, renkli ve hareketli tasvirlerle dikkatlere sunar.

Sabrî, şiir alanındaki başarısını ve maharetini açıkça dile getirir. Onun şairliğini, çağdaşı ve arkadaşı Nef'î takdir eder. Sabrî'den sonra gelen bazı şairler ve eleştirmenler de onun sanatçı kişiliğini övmüştür.

Bütün bu özellikleriyle Sabrî, çağının ve Türk Edebiyatı'nın önemli bir şahsiyetidir.

KAYNAKLAR

- Abdurrahman Hıbrî, Enîsü'l-Müsâmirîn, Süleymaniye Ktp., Reşîd Efendi, 616.
- Ali Nusret (1328), “Sabrî-i Şâkir”, Makâlât-ı Târîhiyye ve Edebiyye, İstanbul.
- Anbaş, Ali (1978), Sabrî-i Şâkir Divanı, DTCF, Mezuniyet Tezi, Ankara.
- Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, www.tdk.gov.tr
- Ateş, Ahmed (1942), “Metin Tenkidi Hakkında”, Türkiyat Mecmuası, C.VII-VIII 1, s.253-257.
- Bâkî Dîvânı (1994) (hızl. Sabahattin Küçük), TDK Yay., Ankara.
- Banarlı, N. Sami (1971), Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.2, MEB Yay. İstanbul.
- Bilgegil, M. Kaya (1972), Harabat Karşısında Namık Kemâl, İrfan Yayınevi, İstanbul.
- Bloch, E. (1932), Bibloteque Nationale, Catalogue des Manuscrits Turcs, Paris.
- Bursalı Mehmed Tâhir (1333), Osmanlı Müellifleri, C.2, İstanbul.
- Büyük Türk Klâsikleri (1987), C. 5, Ötüken-Söğüt, İstanbul.
- Canım, Rıdvan (1995), Edirne Şâirleri, Akçağ Yay., Ankara.
- Chittick, William (2003), Tasavvuf (çev.Turan Koç), İz Yayıncılık, İstanbul.
- Çavuşoğlu, Mehmed (2001), Necati Bey Divanı'nın Tahlili, Kitabevi, İstanbul.
- Demirel, Şener (1999), 17. Yüzyıl Şairlerinden Şehrî (Malatyalı Ali Çelebi), Hayatı, Sanatı, Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili, Fırat Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, Elazığ.
- _____ (2005), Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun)'den Metin Şerhi Örnekleri, Araştırma Yay. Ankara.
- Diclehan, Şâkir (1979), “Sabrî”, Diriliş, Ekim, S. 61, s.37-40.
- _____ (1979), “Sabrî”, Diriliş, Kasım, S. 62, s.34-38.
- Dikmen, Hamit (1991), Seyyid Vehbi ve Divanı'nın Karşılaştırmalı Metni, Ankara Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Ankara.
- Durul, M. (1942-1943), Seyyid Mehmed Şerîf Sabrî Çelebi Divanı, Türkiyat Enstitüsü, Mezuniyet Travayı, İstanbul.
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi (1996), I. Kitap (hızl. Orhan Şaik Gökyay), YKY, İstanbul.
- Gibb, E.J. Wilkinson (1999), Osmanlı Şiir Tarihi (çev. Ali Çavuşoğlu), Akçağ Yay. Ankara.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1955), Divan Şiiri, XVII. Yüzyıl, Varlık Yay., İstanbul.

- Götz, Manfred (1968), *Türkische Handschriften, Teil 2*, Wiesbaden.
- İnalcık, Halil (2003), *Şâir ve Patron*, Doğu Batı Yay., Ankara.
- İpekten, Halûk (1991), *Şuara Tezkireleri*, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum.
- _____ (1996), *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, MEB Yay., İstanbul.
- _____ (2001), *Eski Türk Edebiyatı-Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul.
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu (1959), C.2, İstanbul.
- İz, Mahir (2001), *Tasavvuf, Kitabevi*, İstanbul.
- Karayel, Suna (1967-1968), *Sabrî Divanı, Transkripsiyon ve Edisyon Kritik*, İstanbul Üniversitesi, Mezuniyet Tezi, İstanbul.
- Karol, Sevinç vd. (1998), *Biyoloji Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara.
- Kasır, Hasan (1990), *Sabrî Mehmed Şerîf Dîvânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, Atatürk Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- _____ (1994), “Divan Şairi Edirmeli Sabri”, *Yedi İklim*, C. 6, S.47, Şubat, İstanbul.
- Kayabaşı, Bekir (1996), *Kafzâde Fâizî’nin Zübdetü’l-Eş’âr’ı*, İnönü Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, Malatya.
- Kocatürk, Vasfi Mahir (1964), *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara.
- Köprülüzâde Mehmed Fuad, Şehâbeddîn Süleymân (1332), *Yeni Osmanlı Târîh-i Edebiyyâtı*, İstanbul.
- Köprülü, M. Fuat (1989), *Edebiyat Araştırmaları I*, Ötüken Yay., İstanbul.
- _____ (2006), *Divan Edebiyatı Antolojisi (hızl. Ahmet Mermer)*, Akçağ Yay., Ankara.
- Kur’ân-ı Kerîm, www.diyanet.gov.tr
- Kurnaz, Cemal (1996), *Hayalî Bey Divanı’nın Tahlili*, MEB Yay., Ankara.
- Kut, Günay (2003), *Supplementary Catalogue of Turkish Manuscripts in the Bodleian Library*, Oxford University Press, New York.
- Levend, A. Sırrı., (1932), *Edebiyat Tarihi Dersleri*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul.
- _____ (1984), *Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- _____ (1998), *Türk Edebiyatı Tarihi, C.I*, TTK, Ankara.
- Mazıoğlu, Hasibe (1982), “Türk Edebiyatı, Eski” *Türk Ansiklopedisi*, C.32, Ankara.
- Mehmed Süreyya (1311), *Sicill-i Osmanî*, C.3, Matbaa-i Amire, İstanbul.
- Milli Kütüphane (2001), *Eski Harfli Basma Eserler Bibliyografyası (1584-1986)*.

- Muallim Naci (2000), Osmanlı Şairleri (hızl. Cemal Kurnaz), Akçağ Yay., Ankara.
- Mum, Cafer (2006), “Sebk-i Hindî” Türk Edebiyatı Tarihi, C.2, Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul, s. 369-392.
- Nâ’îlî-i Kadîm Divânı (1970) (hızl. Halûk İpekten), MEB, İstanbul.
- Nef’î Divanı (1993) (hızl. Metin Akkuş), Akçağ Yay., Ankara.
- Neşâtî Divanı (1996) (hızl. Mahmut Kaplan), Akademi Kitabevi, İzmir.
- (Olgun), Tahir (1931), Edebiyat Tarihimize Dair Manzum Bir Muhtıra, İstanbul.
- Onay, A. Talat (2000), Eski Türk Edebiyatı’nda Mazmunlar ve İzahı, Akçağ Yay., Ankara.
- Orhan Rıza (1934), Türk Edebiyatı Tarihi, Sühulet Kitabevi, İstanbul.
- Pala, İskender (1999), Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Ötüken, İstanbul.
- Peremeci, O. Nuri (1940), Edirne Tarihi, İstanbul.
- Pürcevâdî, Nasrullah (1998), Can Esintisi, İslâm’da Şiir Metafiziği (çev. Hicabi Kırlangıç), İnsan Yay., İstanbul.
- Rızâ Tezkiresi (2009) (hızl. Gencay Zavotçu), Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul.
- Rızâyî (2005), Dîvân (hızl. Mustafa Demirel), Çağrı Yay., İstanbul.
- Rieu, Charles (1888), Catalogue of Turkish Manuscripts in British Museum, London.
- Riyâzî, Riyâzü’ş-Şu‘arâ, Süleymaniye Ktp., Lala İsmail, 314.
- Rossi, Ettore (1953), Elenco Dei Manoscritti Turchi Della Biblioteca Vaticana, Vaticano.
- Sabrî-i Şâkir (1296), Dîvân, el-Cevâ’ib Matbaası, İstanbul.
- Sadettin Nüzhet (1931), Tanzimat’a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul.
- Safvet, Nuhbetü’l-Âsâr min Ferâ’idi’l-Eş‘âr, İstanbul Üniv., Nadir Eserler Ktp., T6189.
- Saraç, M.A. Yekta (2006), Klâsik Edebiyat Bilgisi, Belagat, Gökkuşbe, İstanbul.
- Schimmel, Annemarie (2004), İslâmın Mistik Boyutları (çev. Ergun Kocabıyık), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Sefercioğlu, Nejat (1990), Nev ‘î Dvanı’nın Tahlili, Ankara.
- Sevgi, Ahmet; Mustafa Özcan (1996), Prof. Dr. Ali Cânip Yöntem’in Eski Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri, Sözler Yay., İstanbul.
- Seyrek-zâde Âsım, Zeyl-i Zübdeti’l-Eş‘âr, Millet Ktp., Ali Emirî Manzum, 1326.
- Şehâbeddîn Süleymân (1328), Târih-i Edebiyyât-ı Osmâniyye, İstanbul.
- Şemseddin Samî (1311), Kâmûsü’l-A‘lâm, C.4, İstanbul.
- Şeyhî Mehmed Efendi (1989), Vekâyiü’l-Fudalâ (hızl. A. Özcan), C.I, İstanbul.

- Şeyhülislâm Yahyâ Divânı (2001) (hızl. Hasan Kavruk), MEB Yay., Ankara.
- Tahirü'l Mevlevî (1973), Edebiyat Lügati, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Tanpınar, A. Hamdi (1982), 19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul.
- Tarlan, Ali Nihat (1944), İran Edebiyatı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- _____ (2004), Şeyhî Divanı'nı Tetkik, Akçağ Yay., Ankara.
- Tezkire-i Safâyî (2005) (hızl. Pervin Çapan), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara.
- Tolasa, Harun (2001), Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, Akçağ Yay, Ankara.
- Tuman, M. Nâil (2001), Tuhfe-i Nailî (hızl. Cemal Kurnaz, Ahmet Tatçı), C.2, Bizim Büro Yay., Ankara.
- Uludağ, Süleyman (1991), Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul.
- Unat, Faik Reşit (1984), Hicrî Tarihleri Miladî Takvime Çevirme Kılavuzu, TTK, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı (1973), Osmanlı Tarihi, C.III, I. Kısım, TTK, Ankara.
- Ünver, İsmail (1986), Neşatî, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.
- _____ (1993), "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" Türkoloji Dergisi, XI, Ankara.
- www.yazmalar.gov.tr

DİZİN

A

Abdullāh Efendi, 190
 Acem, 142, 151, 164, 196, 287, 288
 Âdem, 454
 Aḥmed-i muḥtār, 154
 Aḥmediyyü's-siyer, 194
 Alī, 232, 235, 287
 Alī Rızāyī Çelebi, 199
 Allāme Efendi, 257, 261
 Âşaf, 149, 214, 218, 223, 229, 231, 233, 235
 Âşafā, 219, 236
 Azīz Efendi, 291

B

Bağdād, 140, 191, 288
 Bāğ-ı İrem, 260
 Bayram Paşa, 289
 Behmen, 218
 Behrām, 225, 227, 237
 Belķīs, 173, 369
 Bihzād, 181
 Bījen, 204, 373
 Bū Ḥanīfe, 162, 289
 Bū Sa'īd, 187
 Burāk, 137, 252
 Bustān Efendi-zāde, 245
 Būstān-zāde Meḥammed Efendi, 243

C

Cāmī, 197
 Cāmī' -i Seyyid Buḥārī, 289
 Canpolad-zāde, 259
 Cem, 138, 149, 152, 161, 166, 175, 178, 183, 184, 188, 197, 205, 209, 218, 223, 225,
 227, 232, 235, 236, 247, 249, 259, 260, 267, 296, 298, 299, 303, 306, 316, 332, 336,
 350, 365, 371, 375, 383, 391, 407, 408, 429, 443, 451, 452
 Cemşīd, 156, 197, 220, 223, 317, 353, 428, 455,
 Cibrīl, 147, 244, 245, 397

Ç

Çāh-ı Bābil, 471
 Çāh-ı Naḥşeb, 371, 406

D

Dārā, 184, 214, 218, 262, 287, 418
 Dārāb, 218
 Dāvud, 147
 Debīr-i felek, 161
 Dīvān-ı Şerīf Şabrī, 293
 Döldül, 148, 232

E

Ebu'n-naşr, 194, 246
 Edhem, 207, 354
 Eflātūn, 181, 393, 448
 Efrāsyāb, 138, 217, 220, 250
 Efrīdūn, 138
 Efrīdūnī, 418
 Eyyüb, 304

F

Fārisī, 268
 Fārūk, 287
 Felātūn, 309
 Ferhād, 316, 335, 370, 383, 433, 473
 Ferhār, 158
 Ferīdūnī, 225
 Ferkadān, 253
 Feyzī, 151, 268, 269
 Firdevsī, 193

G

Gölgün, 376

H

Hākānī, 138, 242
 Hākānī-i Rūm, 242
 Halīlu'llāh, 353
 Hān Murād, 149, 196, 225, 235, 248, 331, 418
 Hān Süleymān, 287
 Hārūt, 249
 Hasan, 235
 Hātem, 166, 194, 240
 Haṭā, 163
 Haydar, 146, 218, 288

Hıttā, 247
 Hızır, 138, 144, 163, 173, 192, 234, 293, 329, 353, 437
 Hudāvendgār, 147
 Husrev, 181, 202, 209, 218, 225, 234, 242, 303, 416, 443, 455
 Husrev Paşa, 216
 Hutun, 136, 319
 Hüseyin Efendi, 169, 172
 Hüseyin, 232

İ

İbrāhīm-i Edhem, 207
 İrān, 140, 150, 225
 İrānsitān, 287
 İsā, 139, 418
 İsfendiyār, 217, 218, 260
 İsi, 259
 İskender, 138, 214, 219, 225, 228, 231, 232, 287, 383, 393, 418
 İstanbul, 462

K

Kāf, 139
 Kahramān, 138, 218
 Ka'be, 203, 253, 258, 263, 289
 Kapūdān Deli Hüseyin Paşa, 230
 Kapūdān Güzelce 'Alī Paşa, 212
 Kara Çelebi-zāde Mehemmed Efendi, 177
 Kāviyān, 407
 kavm-i 'Ād, 289
 Kays, 192, 274, 295, 302, 317, 324, 369, 370, 374, 376, 381, 382, 383, 430, 433, 440, 457, 465
 Kāzī Şureyh, 246
 Kelīm, 162, 172, 185, 187, 198, 200, 293, 445
 Kerrārī, 481
 Kevşer, 245, 249, 307
 Keyānī, 393, 394
 Keyhusrev, 287
 Keykubād, 232
 Keyvān, 141
 Kırım, 212
 kızılbaş, 287
 Kisrī, 228, 398, 432
 Kūh-ken, 457, 458
 Kulzüm, 170, 216
 Qur'ānī, 163, 166

L

Leylā, 192, 295, 302, 308, 317, 349, 369, 370, 374, 378, 386
Leyli, 437

M

māh-ı Muḥarrem, 471
Mālik-i Dīnār, 156
Mānī, 160, 181, 227, 356
Mecnūn, 256, 308, 345, 349, 358, 378, 386, 405, 411, 437
Meḥammed Girāy Ḥān, 204
Meryem, 139, 179, 200
Mescid-i Akṣā, 290
Mesīḥ, 162, 179, 186, 187, 190, 195
Mesīḥā, 186, 235
Mevlāna, 479
Mevlevī, 479
Mirrīḥ, 140, 200
Mūsā, 187
Muṣḥaf, 196
Muṣṭafā, 235
Muṣṭafā Paşa, 223, 226, 234
mülk-i ‘Oṣmān, 162

N

Nāhīd, 146, 188, 189, 353, 428
Naḥl-i Ṭūbā, 347
Nebevī, 172
Necāti, 461
Necef, 202, 380
Nerīmān, 138
Nizāmī, 418
Nizāmülmülk, 225, 230
Nūḥ, 337
Nu‘mān, 195

O

‘Oṣmānī, 139, 225

Ö

‘Ömer Ḥāce Efendi-zāde, 190, 194
‘Ömeriyyü’l-eşer, 194
‘Örfī, 268

P

Peşen, 138
 Peyem-ber, 245, 246
 Peyğamber, 187

R

Revān, 287, 288, 481
 Rūhu'l-kuds, 249
 Rūm, 242, 291
 Rüyinten, 138, 195
 Rüstem, 150, 200, 204, 218, 227, 249, 260, 288, 322, 373, 379, 387, 443

S

Şabrī, 135, 143, 144, 152, 158, 166, 176, 182, 189, 198, 203, 210, 216, 221, 229, 233, 237, 242, 245, 250, 256, 259, 261, 265, 270, 273, 277, 284, 286, 288, 290, 291, 293, 295, 296, 298, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 337, 338, 339, 341, 342, 343, 345, 346, 347, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 377, 378, 379, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 455, 456, 457, 458, 465, 466, 484
 Şabriyā, 275, 289, 297, 299, 304, 336, 340, 344, 348, 375, 376, 381, 390, 394, 398, 417, 427, 428
 Şāki-i Kevşer, 307
 Sām, 138
 Selmān, 221, 242
 Seyyīd Buḥārī Cāmi', 289
 Şiddīk, 287
 Şifāhānī, 240
 Sivas, 480
 Siyāvaḥş, 201
 Sulṭān Murād, 135, 139, 144, 232, 287, 288, 462
 Sulṭān Murād Ḥān, 155, 157
 Sulṭān Selīm, 235
 Sulṭān Süleymān, 235
 Sührāb, 379
 Süleymān, 149, 219, 231, 248, 287, 309, 369, 378, 404
 Şüreyyā, 161, 245, 261

Ş

Şām, 234, 235, 237, 261, 353, 424, 435
 Şebdīz, 220, 376
 şehenşāh-ı Necef, 202
 Şeh-nāme, 193, 200, 429

Şerîf Efendi, 251
 Şeyh Sa‘dî, 249
 Şeyhü’l-islâm Ebû Sa‘îd Efendi, 283
 Şeyhü’l-islâm Hüseyn Efendi, 169
 Şeyhü’l-islâm Yahyâ, 153, 159
 Şîrîn, 316
 Şîrvânî, 164
 Şüreyhü’l-fuzalâ, 194

T

Tâtâr/Tatâr, 147, 150, 163, 204, 225
 Tâtârî, 206
 Teberrâyî, 289
 Tûr, 172, 184, 185, 187, 210, 249
 Tûrân, 140
 Türkî, 268

U

‘Uṭârid, 193, 245

Ü

Ümmü’l-kitâb, 179

V

Vaḥşî, 142

Y

Yahyâ, 153
 Yahyâ Efendi, 162, 199
 Ya‘kûb, 183, 184, 426
 Yûsuf, 142, 155, 157, 164, 182, 183, 184, 201, 206, 236, 417, 426, 446, 448, 455, 465

Z

Zahhâk, 407
 Zahir, 221, 242, 245
 Zâl, 376, 412
 Zühre, 160, 164, 191, 200, 202, 215, 217, 348, 455
 Züleyhâ, 189, 455
 Zülfekâr, 146, 232
 Zünnûn, 156